ISBN 978-963-12-4995-8

SÁROSPATAKY ISTVÁN

DRÁMÁK

ELSŐ KÖTET

ZÓRA

tragédia

két részben, öt képben

Személyek:

Kar, a város népe

Zóra, rác asszony

Petár, a fia

Anna, Petár jegyese

Káplán

Katona

Hírhozó

Történik 1514-ben Bácskában és Temesvárott.

Ősbemutató

Pécsi Nemzeti Színház, 1974

Rendező: Sík Ferenc

Szereplők:

Zóra ..... Pásztor Erzsi

Petár ..... Dávid Kiss Ferenc

Anna ..... Petényi Ilona

Káplán ..... Kézdy György

Hírhozó ..... Somody Kálmán

Katona ..... Galambos György

Karvezetők ..... Labancz Borbála

Bázsa Éva

ifj. Kőmíves Sándor

Fülöp Mihály

Szivler József

Kutas Béla

Első rész

Első kép

(Jobbágy viskó belseje. A szín előterében Zóra)

Kar: Itt vagy-e? Benn vagy-e? Nyisd meg kapudat
nyisd meg füledet! Légy résen, ne aludj!
Tartsd nyitva szemedet! Régen volt, soká lesz,
mikor az nap lesz, hogy a gond nem emészt;
hogy a baj kikerül. Vedd észre idején,
lásd meg, mire készül:
hágcsón hágva, lépcsőn lépve,
hogy csal téged is majd lépre,
hogy hagyna magadra;
vigyázz a fiadra ZÓRA, te rác asszony!
Rejtsed el a nyerget, ne tegye lovára!
Rejtsed el a fejszét, ne vegye magához,
csorbítsd ki az élét, ne csonton csorbítsa!
Hallgass ránk, figyelj ránk! Szemünk kulcsolódjon!

Szavunk kapcsolódjon, hogy a te fájdalmad
senkinek se ártson, hogy a te fájdalmad
mindenkinek fájjon, aki lát, aki hall, aki van.

Zóra: *(A színen áthaladó Petár lépteire riad fel)*
Petár, Petár! Fiam! Szörnyű álmot láttam:
térdig vörös köntös volt az én nyakamban,
sárga cipellőcskék voltak a lábamon,
kétágú korbácsot tartottam kezemben.

Petár: Bizony kell a köntös, bizony kell a korbács!

Zóra: Jaj, a vörös köntös a te piros véred,
sárga cipellőim a te sárga színed,
kétágú korbácsom a te két hóhérod!

Petár: Nyelved a hóhérom, asszonnyá szelídít!

Zóra: Mért könnyít az rajtad, hogy ha engem bántasz?
Az okos meghúzza magát, ha megindul
talpa alatt a föld, nem mellét döngeti!

Petár: Az okos követi az egyszer elébe
toppanó alkalmat. Megragadja, tartja.

Nem ereszti ki a kezéből a gyeplőt,

ha már a szerencse a kezébe adja.

Zóra: Micsoda szerencse, ami csak bajt hoz rád?!

Petár: Hisz mindenki tudja, éppen te ne tudnád,

hogy éjjel a várost kereszttel megjelölt

koldusok lepték el?!

Zóra: Koldus vagy magad is,

és ha nem hallgatsz rám, még inkább az leszel!

Nem mehetsz közéjük. Nem varrhatod fel a

melledre jelüket, hiszen törvény van rá,

hogy akik keresztet viselnek, irgalom

és a bűntől való feloldozás nélkül

agyon kell verni mind. És kik ilyenekkel

együtt hálnak, esznek, megnyitják házukat

előttük, elrejtik, befogadják őket,

azokat ugyanúgy.

Petár: Vesszen meg a törvény,

ha az megköti a meglopottak kezét,

miközben a rablók szabadon rabolnak!
Milyen parancsolat, amelyik azt mondja,
ne ölj, és nyakadnak szegezi a kését!

Zóra: Csitítsd a haragod! Dacolni nem tudhatsz:
nagy az udvarház és a sok törvénykező.
Nem kérdeznék meg, hogy kinek mit vétettél,
gyengébb vagy, az elég önmagában is, hogy
meghurcolhassanak. Megfognak, megölnek.
Mindig úgy volt, úgy lesz, hogy vannak erősek,
s kényüknek kedvüknek kiszolgáltatottak.
Törődj a sorsodba, ha már így kell lenni!
Tanítsd a gerinced hétrétbe hajolni!

Petár: Miket összebeszélsz! Nem, nem hiszek neked.
Ez nem a te beszéded, másra tanítottál.

Zóra: Mert mást is akartam. Lásd be, igazam van,
gyengénél gyengébb vagy, minek meregetnéd
körmöd a világra. azzal mire leszel?!
Oroszlánkörmökkel oroszlánok előtt

ne dicsekedj soha, mert ha zavarja is
látásukban a gőg, a szemük hibázhat,
de a mancsuk erős. Összeroppantanak.
Úgy nyersz egérutat, ha egérnek néznek
a dölyfös erősek, a hitvány nagymacskák.
Van okod, hogy így tégy. Van tanuló példád,
lecke tanulságod. Vessz meg, de magadban!
Forrj belül, de mások csak meghajtott fejed,
csak az igent lássák!

Petár: Ó, inkább biztatnál!
Tettetőt akarnál belőlem? Álarccal
vezekeljek végig teljes életemben?!
Csak mert megszülettem? Mi a bűnöm benne?
Engedj el magadtól! Egyformán süt a nap
mindegyik emberre. Nem te mondtad mindig?
Nem te biztatgattál, hogy ránk virrad egyszer
még a harag napja, amikor a bosszú
úgy szökken majd szárba, mint a zöld gabona,

ha a konkoly pusztul? Nem te jöttél lázba,
mikor meghallottad, Dózsa György nevétől
hogy futnak az úri felfuvalkodottak?
Elfelejtetted már? Vagy nem hiszel benne,
hogy az Ő győzelme nekünk lesz aratás?

Zóra: Hiszek. De menjen más. Én már megszolgáltam
a békességemet. Mindent odaadtam,
amit csak lehetett. Mindent elvesztettem:
apádat megölték, apró, neveletlen
testvéreid ínség ragadta el, már csak
te maradtál nekem és neked nem szabad
meghalnod. Élned kell! Jaj, hallgassál énrám:
a bókoló kalászt nem vágja kasza le,
de az erős szárnál erősebb a penge!
Gyenge a derekad, eltöri a szél is…

Petár: Szégyellem magamat. Helyetted szégyellem.

Zóra: Féket a nyelvedre! Ne engem hibáztass,
hanem a világot! Mért nyit meg előttünk

olyan utat, melynek a végén pallos vár;

Mért ver olyan hidat a boldoguláshoz,

ami, ha rálépünk, leszakad alattunk?!

Petár: Azt mondanád inkább, „könnyű lépéssel menj!

Számítsd meg, hová lépsz!" hogy elsők közt legyek.

Zóra: Apád elsőnek vette a keresztet

magára s láthatod, hova vitt az útja.

Elsők között indult. Nem a gazdagságáért,

nem érdemek miatt, hanem a hitéért.

Hitt a megváltásban, a megválthatóságban

és mégse jutott túl az első keresztútnál,

ahol utolérték az úri útonállók

és lekaszabolták. Ló után kötötték,

vele boronálták végig a nagy utcát.

Hisz magad is láttad sebes bal oldalán,

hogy sütött a nap be, hogy ömlött a vére

ki a jobb oldalán…

Petár: Épp azért, mert láttam,

azért nem értem meg, hogy nem forr fel benned
anyám, a gyűlölet?! Meddig viselheted
el a megaláztatást? Meddig nem ingerel
fel a semmittevés? Mert ha nem apámért,
magadért vess lángot! Nézzél a tükörbe,
arcod a próbától sápadt és beesett,
pirosát ráncokba temette el a baj,
korai öregség lárváját viseled,
ameddig egyesek, nyeglék és naplopók
restségben ügyesek, ünnepeket ülve,
bortól nehezülve prédálják a vagyont.
Kapzsi kezeik közt elporlik a birtok,
széthull a gazdaság, fut a föld előlük.
Nem értenek hozzá! Csak a markoláshoz!
És mennél kevésbé hozzáértők, annál
vadabbul követelnek, annál mohóbbak,
türelmetlenebbek. S fuj, mennél kisebbek,
annál inkább urak! Csak a köszönésre kényesek,

nem becsületükre! Legnagyobb gondjuk, hogy
ne járjanak gyalog; gerendás házakat,
palotát emelnek, s mennél több gerenda,
annál több a szálka, amit észrevesznek
a tisztességesen iparkodók, bízók,
szótlanok szemében. Aztán szólj ellene,
nem lehet igazad! Ott az igaz nekik,
hol a legmagasabb az ajándék! De majd
végét vetem én az ajándékozásnak,
az ünnepnapoknak, táncnak, mulatásnak,
a gyönyörűségnek!…

Zóra: Ennek a harapós
beszédnek vess véget egyszer s mindenkorra!
Ameddig én élek, te mellettem leszel!

Petár: Vért kell vennem vérért! Lélekért lélek kell!
Halál a halálért! Apám haláláért,
teérted, Annáért, akit úgy hurcoltak
végig a városon, mint a vágó-barmot.

Hova tették? Engedj, ne fogd meg kezemet,
ha már átkaiddal te nem szakasztod le
fejükre az eget. Amerre csak járnak,
kínokkal döngölik útjukat, jajszóval
kövezik ki, könnyel egyengetik. Semmi
se szent nekik. Senkit se kímélnek:
megfertőzik a lányt, a tiszta menyasszonyt,
megrontják a házas nyoszolyák örömét.
Anna kiált értem. Mi többet kívánsz még?
Nincsen elég okom felkeresztelkednem?!
Állj félre előlem! Ha egy csöpp igazság
lenne benned, anyám, nem állnál utamba!

Zóra: Odaállok százszor és ha kell, ezerszer,
mikor arra szorulsz. Befogom a szádat,
de még meg is ütlek. Igazságról papolsz?
Mit ér az igazság, hogyha belepusztulsz?
Nem arra gondoltam, mikor csecset adtam
a szádba, nem arra, hogy a föld gyomrának

csillapítsam éhét testeddel, véreddel
szomját a halálnak. Nem fekete rózsát
akartam nevelni belőled, virágot
a tolakodó gyásznak. Nem azért ringattam
kicsike bölcsődet, nem azért forraltam
neked édes tejet, nem azért altattam
lassú énekszóval, nem azért költöttem
szép, hajnali csókkal napodat, hogy itt hagyj,
hogy elveszítselek.

Petár: Zsarolsz, mert jól tudod,
hogy mindent megteszek, csak sírni ne lássalak!

Zóra: Most is bánt a szavad? Kire hagynál? Mire,
hogyha megöregszem? Ki fogja le szemem
kezem ki fonja be, ki kapcsol koporsót
rám, ha bevégeztem? De ha már engem nem,
magadat szánd, fiam! Jaj, mi haszna lenne,
legszebbik korodban száraz fán függeni,
esővel csomózni szép sűrű hajadat,

széllel bogoztatni: hollókkal luggatni
szemedet; csontodat feldaraboltatni?
Ne gondolj semmire, magadat szeresd csak!

Petár: Jó tanács!…

Zóra: Úgy van, úgy. Fogadd meg szavamat!

Petár: Ne sírj már, hisz lássad megjuház a könnyed,
erőmet elveszi, eszemet csonkítja.

Zóra: Ígérd meg, nem veszel keresztet magadra!

Petár: Jól van, jól!

Zóra: Ígérd meg!

Petár: Letepersz, mint mindig.

Zóra: Mondd, hajlandó fiam vagy! Mondd, nem teszed meg,
akármi történjen! hallgatsz? Vigyázz, előbb
hagylak el én téged! mert megölöm magam,
és ég úgy segéljen, ha meg nem ígéred.
Mondjad, mondd! Nem hallod?!

Petár: Ígérem! De szégyellj:
gyávának keresztelsz, amikor visszatartsz!

Zóra: Attól még nem leszel gyáva, hogy élni akarsz.

Petár: Anna is akart és bűnre szelídebb volt
a szelíd galambnál. Mire vitte? Hol van?

Zóra: Bízz benne, megkerül… Szökj fel, mert jól látom,
Ő az és ide tart! Adj hálát, nyugtasd meg
szívedet! Jókor jön! Hogy szeretem érte!

(A színre Anna érkezik. Futott. Az arca alig látszik ki egy durva zsák-takaró alól, mivel talpig takarja magát)

Petár: Anna! Kicsi Anna! Jegyesem, gyűrűsöm!

Zóra: Add csak, hadd csókollak meg a homlokodon!

Petár: Ölelj, hadd tartsalak föl erősen karomon.

Zóra: Vigyázz, megroppantod, alig áll a lábán!

Petár: Nem szólsz? Nem köszöntesz? Megijesztesz, Annám!

Zóra: Helyet készíts neki, vedd el takaróját!

Anna: Nem, ne törődj velem! Jobb, ha szemed nem lát…

Zóra: Keserű vagy és sírsz? Hagyd el, ne sírj, szegény!

Anna: Tudnád csak, amit én, jobban sírnál, mint én.

Petár: Mit szenvedtél el a gazemberektől!

Anna: Mit nem fogok tőled, szíves szeretőmtől…

Petár: Tőlem félsz? Ütésük nyoma fáj, vagy más…

Anna: Ütés nem fájhat úgy, mint a simogatás.

Zóra: Felejtsd el, ne beszélj róla! Meg se történt.

Anna: Nem? Hát ide nézzél: lásd saját szemeddel

és mindenki lássa! Mit szégyelljek rajta?!

(Anna hirtelen mozdulattal feltárja magát. haja tövig levágva. Testére vörössel hatalmas kereszt van festve)

Meg ne kérdezzétek, nincs bennem szemérem?!

Nincs! Ha volt is, nincsen!

(Hangos zokogásban tör ki)

Csak mert az apám nem

csaholt örömében a bátyám elvesztén…

Nézzétek, mit tettek velem, mit műveltek:

talpig vetkőztettek, összetapogattak,

úgy nyálaztak rajtam, mint a veszett kutyák,

asszonyaik pedig, akik láttak, tűrték,

még biztatták őket, csúfítsanak el! Nézd,

hajamat levágták, szőrömet kitépték,

a kiserkent véremmel festették mellemre,

hátamra a jelvényt, a bátyám keresztjét.
Apámat megölték, s rajtam röhögve, hogy
így megkereszteltek, azonmód ruhátlan
löktek az utcára, hogy menjek, hirdessem,
így jár, aki vét a parancsolat ellen!
Milyen parancsolat?! Petár, ha szeretsz, ha
valaha szerettél, nem tűröd szótlan,
nem hagysz bosszulatlan, gyújtsd rájuk a házat,
szántsd fel a hátukat, vessél bele tüskét!
Ereszd ki vérüket nyomorult húsukból,
körtehajigálót csinálj csontjaikból!

Zóra: Hallgass, szerencsétlen!

Anna: Jaj, ahányan vannak
a hóhér hurkoljon nyakukra kötelet,
a nehéz föld nyomja meg hitvány mellüket,
hogy szuszogó lélek se maradjon bennük!

Zóra: Magadon kívül vagy, nem tudod, mit teszel!

Anna: Tűz égje meg őket, lángja ne kímélje:

jégeső verje el nyomukat a földről!

Zóra: Elhallgass már végre!

Petár: Ne bántsd! És te se bánd,

hogy gyönyörű hajad lehányták a földre,

mert akárhány szálat vesztettél belőle,

annyiszor juttatom eszükbe bűnüket,

annyiszor bánják meg, hogy világra jöttek!

Anna: Nézd ezt a keresztet! Jelöld te is magad,

légy hozzám hasonló! Ne tagadj meg! Menj!

Zóra: Nem mehetsz el, fiam! Nem eresztlek, Petár!

Petár: Engedj, engedj, anyám, mert úgysem fogsz vissza.

Sírásod nem hat már, nem tartóztat a könny;

inkább küldj magad is, inkább szítsd a dühöm!

Zóra: Hiszen megígérted, nem veszel keresztet

magadra…

Petár: Állom is

Anna: Nem igaz! Megtagadsz?!

Petár: Éppen nem.

Anna: Hát akkor?

Zóra: Vesztedbe rohansz csak!

Petár: Ne félts, megjegyeztem jól a tanácsodat:

lesz gondom vigyázni, szeretni magamat. *(el)*

Zóra: Állj meg! hallod, állj meg!

(Annához)

Mért nem szólsz, mért hagyod?

Most aztán láthatod, mit tettél, esztelen!

Vesd utána magad! Térdepelj elé!

Anna: Nem.

Amit meg kell tenni, azt minél előbb kell.

Halogatás árat, nem esélyt növel.

Második kép

(Templom előtti térség, haranglábbal. Zóra igyekszik a templom felé. Nyomában Anna)

Zóra: Mit jársz a sarkamban? Látni se akarlak!
Azt hiszed, hogy csak rád hajolnak az ágak?
Csak magadra gondolsz, a magad terhére?
Azt hiszed, hogy másnak nincs sírnivalója?
Csak a te keserved kiált fel az égre?

Anna: Ne fordulj ellenem, hagyj! Hallgass meg!

Zóra: Elvetted a fiam, mit akarsz még tőlem?
Hogy el magadtól is? Ahhoz meg mi közöm?

Anna: Aki egy sorson van veled, jaj, ne sebezd!

Zóra: Támogassalak még? Azt várnád, szánjalak?
Szorítottad volna össze a fogadat!
Ott jajgattál volna, ahol nem értenek,
ahol bajokra süketek és restek!
Vesztettek volna el, vagy tépték volna ki
eszeveszett nyelved együtt szemérmeddel!

De legalább tovább tartottak volna ott!

Átkozott legyen az út, ami elhozott!

Anna: Ne átkozz, ne gyűlölj, ne ellenem uszítsd
haragod kutyáit, amikor a fiad
élete veszélyben. Átkozódás éppúgy
nem segíthet rajta, mint a gyűlölködés.
Állj az oldalamra! Tennünk kell valamit.
Nem várhatunk addig, ameddig megölik.
Karóba verik a lábával fölfelé.

Zóra: Jaj, hogy még van merszed eszembe idézni!

Anna: Mert ha hagyjuk, elvész, meg kell segíteni!

Zóra: Segítségről beszélsz? Minden baj oka, te?!
Éppen te? Min segítsz? Min tudsz segíteni?

Anna: Bízz! A lehetetlent is meg lehet próbálni!

Zóra: Amikor lehetett volna, megtagadtad,
nem álltál elébe, nem mentél utána.

Anna: Nem. Elejét venni nem jogos tettnek kell,
hanem a nyomában járó megtorlásnak.

Zóra: Egyedül sokra mész! Nekivágsz, belebuksz.

Anna: Amit egyedül nem, győzzük majd közösen.

Zóra: Ketten is kevesen vagyunk, és nők, gyengék!

Anna: Csak egy gyöngeség van, a gyönge akarat.

Zóra: Meg, hogy sért a szavad, mikor nem kellene.
Inkább borulj földre, mélyen és azon légy,
hogy megkönyörüljön a magas ég rajta!

Anna: Könyörgésemnél a harang magasabbra,
messzebbre is hallik. Nagyobb hasznát vesszük:
emberfülek értik. Mert csak az segíthet,
ha mind talpraszöknek a megalázottak!
(harangozni kezd)
Meglátod, hogy jönnek, És csak jöjjenek is
futva! Minél többen! Tudják meg, hogy megyünk
együtt azok ellen, akik rovásunkra
gyarapítják hasznuk. Tudják meg a bosszú,
ha egyszer fellobban, mekkora erőt ad!

Zóra: És ha fel is lobban, és ha meg is tudják,

mit használ Petárnak?! Azt se tudod, hol van!

Anna: Tudom, régen készül rá. Most első dolga,
megteszi, feldúlja az utált udvarházat.

Zóra: Tudtad és biztattad? Jaj, ott vésze gyedül!

Anna: Ha egész város lesz vele, megmenekül!

Zóra: Akkor hát húzd jobban! Ne így! Hangosabban!
Add azt a kötelet!

Anna: Jönnek már! Jöjjetek!…

Kar: Hagyj fel boldogtalan a harangozással,
csak ránk szabadítod az úriház-őrzőket!
Magas falak mögött vigyáznak éberen.
Gyors lovaik vannak, hamar ideérnek.
Ne ingereljétek őket magunk ellen!
Tudjanak szelídnek! Ne kísértsük a bajt!
Indulatunk rejtsük szófogadó szóba;
rejtsük el a nyerget, ne kerüljön lóra,
rejtsük el a fejszét, ne akadjon kézbe,
csorbítsuk ki élét, nehogy csont csorbítsa!

Zóra: Ne a fiam csontja, uras fejszék élét!

Kar: Mindnyájunknak jobb, ha házunkba húzódunk,
hogy módot találjunk, kikerülni a bajt.

Anna: Úgy? Azt akarnátok? Hát, mondhatom szépen
inatokba szállt a bátorságotok! Eh,
emberek, de hát nem bátorság kérdése,
hogy szót emeljetek a magatok ügyében,
kötelességetek!

Zóra: Mint nekem a fiam
életét menteni. Segítsetek nekem!
Segítsetek rajta! Van rá jó okotok,
hiszen ő is, mint ti megelégelve a
méltánytalanságot, fejébe vette, hogy
fordít a világon. Legyetek társai,
igaz testvérei, különben a világ
fordít egyet rajta, hátára fekteti!
Ne késlekedjetek! Nem magamagáért,
értetek is indult. Segítenetek kell.

Kar: Ne kérj minket arra! Előbbre való most
a mi magunk sorsa…

Zóra: Jól tudjátok, milyen
fenevadakra ment. Körmeik között van
és csak egyedül van. Ne engedjétek meg,
jaj, hogy szétszaggassák, hogy elvegyék tőlem,
darabokra tépjék, lobogós, gyolcs ingét
vérével festessék! Meg kell mentenetek!

Kar: Mint a szederinda befonja az ágat,
úgy fon be a bánat téged is. Hiába,
megszakad a szívünk, hogy fiad odavész,
de ne kívánd tőlünk, hogy mind vele vesszünk.
Fiad csak egy ember, de mi sokan vagyunk,
vedd számba!
Legtöbb, mit tehetünk: illőn meggyászoljuk,
fekete ruhában. Délig feketében,
délután fehérben, estére bezárjuk
mindörökre, legjobb emlékezetünkbe.

Zóra: Gonosz emlékezet! Nem kell a gyászotok!
Addig tiszteljétek, amíg él, az embert!
Nem szégyellnétek, ha meghalna értetek?!

Kar : És te nem szégyelled, fiadért mindnyájunk?
Hogy terhelnéd lelked a mi halálunkkal?

Zóra: Inkább ti lennétek terhesek övével?!
S még bennetek bíztam, önzők, szívtelenek?

Kar: Te sem velünk törődsz. A magadét félted.

Zóra: Féltem hát! Én szültem. Az oktalan állat
felfalhatja kölykét, de hogyan ölhetné
szándékkal gyermekét meg az emberanya?!

Kar: Ugyanúgy kérdjük ezt. Te csak az egy felnőtt
fiadat panaszlod, aki megvédheti
magát, ha akarja, elfér tenyerében
a dárda, parittya – de kis, karonülő
lányaink ki óvja, futkosó fiaink
ki kíméli meg a féktelen haragtól?

Zóra: Jaj, ha hallgatnátok rám, ha mindnyájatok

egy gondolat, egy szív, egy akarat volna,

nem lehetne erő, amely elvesztené.

Kar: Ha nem, kirabolna. Fiadért rimánkodsz?

Nekünk tehénkénket hajtanák el, azt lásd!

A fiad helyébe születhet még fiad,

de fejős tehenet ingyen senki se ad.

A fiad helyébe születhet még fiad,

de gyűjtött vagyonunk helyett senki se ad

vagyont. Dolgozhatunk, amíg csak megvagyunk.

Zóra: Arra hajtottatok, azért termettetek!

Kar: Jaj, miért, jaj mire, ha csak erre jutunk!

Anna: Jutnátok többre is, ha volna merszetek!

Kar: Magas a rakott fal, fegyvereseket rejt!

Józan eszünk ellen mért tegyünk? Mért verjük

fel a körmös medvét, ha korog a gyomra?

Anna: Korog, de parancsra! Ugyan, mitől féltek?

Talpas hit teremjen bennetek is! Eldől,

melyik az erősebb? Az orrában karikás,

vagy az orrát féltő? Kételkedtek benne?
Nem hallottatok tán a medvetáncoltató
székely kapitányról? Pedig országszerte
regölik tetteit, el is maskarázzák,
neves és névtelen számtalan dalba fog…

Kar: Csak a hírét tudod te is Dózsa Györgynek,
ne hetvenkedj vele hát, mert nem ismered!

Anna: Titeket ismerlek, s az ő igazságát,
a keresztestábort. Kereszt van rajtam is,
szándékuk: szándékom. Azért van rá jogom,
hogy nevükben szóljak, helyettük kondítsam
meg a harangokat, hogy kihirdethessem
felszólításukat, törvényüket. Rajta,
késedelem nélkül, kifogások nélkül
jöjjetek sietve mind, szent csapatunkba,
röpüljetek áldott gyülekezetünkbe,
a hatalmaskodók erejét fékezni,
kezét korlátozni, gőgjét zabolázni!

Kar: Tennénk, ha tehetnénk, szívünkkel, eszünkkel,
ha szabadok lennénk. De tesszük-e vagy sem,
nem szívünk dönti el, ész nem ad tanácsot:
ha szorul a hurok, félelem határoz.

Anna: Ha teszitek, jól van, ha nem: reszkessetek,
mert mint megíratott s szó szerint vegyétek,
saját telketeken, kapufélfátokra
fognak függeszteni, megkarózzák, aki
nem tart velük, bármi vagyonát egy szálig
elpusztítják, szabad zsákmányra engedik;
eltörölik még a maradékait is,
családját, gyerekét kiirtják, megölik.
De miért a kényszer, mért félelem kötne
olyan igazsághoz, mely titeket szolgál?
miért becsülnétek a kicsi részt többre
annál, aminek az egésze megillet?
Hát egy rozoga ház, egy nyomorult tehén,
hogy csúfolhatná meg így az emberséget!

Kar: Maga az emberség csúfolja az embert:
a szomjúság, az éhség, az élni akarás.

Anna: Elszántak legyetek, ha élni akartok.
Balga készteti a felé nyúló jobbot
ökölbe szorulni; rest, a hüvelyében
élesre fent kését rozsdával étetni.
Ha vágni van kedvünk, mért lenne több bennünk
a szolga alázat, mint az igazság,
hogy azt visszanyelve elintézzünk mindent
egy káromkodással? Felháborodással
nem lesz kevesebb gond, csak ha tett követi.

Kar: Minden tettnek vannak vívó fegyverei.
Keríts és követünk, mert nincsen egyebünk,
csak a puszta harag, csak a kiáltó szó!

Anna: Íj, kasza, kard, kés, tőr, kapa, cséphadaró,
minden megjárja most! Szükség van mindenre,
szükség mindenkire! Járjátok a várost,
aki megtagadja, ellenség csatlósa,

ellenetek szegül: végezzetek vele!

Káplán: *(a templom ajtajában)*

Ámen, de fejezd be! Ti szerencsétlenek,

ti! Mit kerestek itt? Mire gyülekeztek?

Nincs bűnötök elég? Nincs mit meggyónnotok?

Anna: Hohó, csak lassabban, nem gyóntató papok,

mindenki dolga lett a bűnt felkutatni.

Káplán: Egyházadra támadsz?! Ti pedig hagyjátok?

Tán azt akarjátok, hogy a templomotok

mesterek szállása legyen mindörökre?

Hol oltár az üllő, kalapács a szentség,

mesterember szaval felszentelt pap helyett;

kovácsműhely legyen az igazság háza,

s vesszen az igazság?

Anna: Nem temploma termi,

hanem az találja meg mindig templomát.

S ha érte kaszát kell egyenesíteni

most, hol lenne illőbb, mint az oltárlépcsőn,

misekendő sarkán?

Káplán: Szájas lány! Veszteden perelsz, mert nem tudod
és ti sem tudjátok, hogy míg a kereszttel
kicifrált talpasok a városkapukat
őrzik s úri házak környékén portyáznak,
addig a megrettent úri nép hírvivőt
menesztett a rácok roppant seregéhez,
mit a hatalmasok azért toboroztak,
azért fegyvereztek fel jó fegyverekkel,
hogy megleckéztessék mind az engedetlent,
akik nem tisztelnek törvényt, visszaélnek
fegyverviseléssel: kétségbeeséssel
töltik el a jámbort, mikor azt hirdetik,
kötelességetek felkeresztelkedni.
Kötelességetek engedelmeskedni
a feljebbvalóknak, akik betiltottak
minden gyülekezést hamis próféták és
hitetek csúfoló keresztek oldalán.

Anna: Mert okkal tartanak a szörnyű bosszútól!

Káplán: Az ő bosszújuk ér lépten-nyomon utol,
s méltán, mert ne várjon törvénytől kegyelmet,
aki feje felett nem ismer el törvényt.
Ti mind jóravaló városiak vagytok,
mi közötök van a mezítlábasokhoz,
semmirekellőkhöz? Törvénytelen utat
akarnátok járni, szedett-vedett népek,
bitangok csapásán?! Nézzétek csak meg jól,
micsoda katonák! Piacok lakói,
csavargók, orgazdák, eladósodottak,
otthonukból bűnük miatt kiűzöttek!

Anna: Szoknyás pap, hagyj alább! Mért mocskolod őket?
Egyetlen bűnük, hogy engedelmeskedtek
híven a háborút hirdető parancsnak.

Káplán: Jól ismerem őket, ugatnak, miközben
csak vagyonosodni akarna mindegyik.
Ma azon perelnek, hogy bármit gyűjtenek

a csűrbe, verembe, elorozzák mások.
Holnap maguk teszik egymás vagyonával!
Aki ma nincstelen, holnap az harácsol.
Aki adakozást hirdet, az lesz kapzsi.
Ne higgyetek nekik, mert nem változtattok
úgysem a világon, csak a bűnök számát
növelitek.

Anna: Hogy nem rogyik rád a mennybolt!
Azért szegődtél az ég szolgálatába,
hogy a földre tiporj, s a földönfutókra?!
Nem átallod Káplán létedre a vétket?!

Káplán: Mi keresnivalóm lenne templomlépcsőn,
ha nem figyelmeztet szavam a veszélyre?
Ne adjatok hitelt félrevezetőknek,
akik nem nyugszanak: egyebet se tesznek,
mint mások bűnében vájkálnak, miközben
maguk is csak egyre vétkesebbek lesznek:
jajt jajjal torolnak, vérre vért hirdetnek,

a rátok hivatkoznak. Mire acsarognak?
Ki ellen és miért? Miféle ellenség
ingerel titeket?

Kar: Ellenségeink mind,
mind, akik nem értünk, de belőlünk élnek:
és csak azt ne mondd, hogy nincsenek ilyenek,
mert megtagadsz minket, elárulsz bennünket.

Anna: Eddig is azt tette, búcsúval csapott be!
Mért hirdette meg a kereszt felvételét,
ha bűn viselése?!

Káplán: Parancsot olvastam.
Törvény szerint éltem, mindig hasznotokra
mondtam, amit mondtam, átérezve minden
bajotokat mélyen. Most is csak értetek
szóltam, mint szegény a szegényhez. Hitemre,
jobbágy vagyok én is.

Anna: Tányérnyaló eb vagy!

Kar: Rég elfelejtetted már, hova születtél!

Anna: Igazat mondanak. A kaszától félted
tenyeredet, azért iszod a misebort!
Értünk sivítsz vakond, nyomorultak ellen?!
Mert irtózol tőlünk, mert gyűlölöd őket,
azért szájalhatsz így, azért szitkozódhatsz!
Mert a rác lovasok, a „nagyok" erejét,
a hatalmat – mi mást! – magad mögött érzed,
azért kelhetsz ki, mint ganéjból a féreg!
De földbe taposunk, betelik a torkod,
nem fogod pártját csupaszáj latroknak,
nem károkozóknak, meg konkolyhintőknek!
Eleget tűrtétek, ép bőrrel ne vigye!

Káplán: Fogsz te még majd sírni, akad még mennyköve
az égnek sújtani rád és ki rád figyel!

Zóra: Verjétek át nyelvét lópatkoló szeggel!

Káplán: Életetek forog kockán, ha semmibe
veszitek szavamat: kevesen vagytok, hogy
pártját fogjátok a mezítlábasoknak!

Nem magamat mentem, titeket féltelek…

Zóra: Kutya ugat ebre! Ha féltenéd őket,
magad kiáltanál, magad vernéd félre
a hármas harangot, magad biztatnád, a
borona vasát, hogy kötözzék karóra!

Káplán: Nem lennék javukra. Lássátok be végre:
elég egy lobbanás, egy kigyulladt fészer,
ami színt vallana szándékaitokról
és a megtorlástól semmi se menthet meg!
Rögtön rátok törnek a sereges rácok
s a házi cselédek. Nem menekülhettek,
kelepcében vagytok: kívül csatát nyertek,
idebenn elvesztek, idebenn nyernétek –
kívül vesznétek el! Egyre megy:jaj nektek!
Jaj, de nem hisztek a tisztességes szóban,
a jóakaróban ellenséget láttok.
Napnál világosabb, mi lesz a sorsotok.
Zárjatok be ajtót, ablakot! Tartsátok

szemmel a szikrát. Nem lesz megbocsájtás,
kő kövön nem marad. Bár ne lenne igaz:
csontotokat zúzzák, véreteket veszik,
tűzzel égetnek meg, s hiába asszonyok,
gyerekek öregek; mindenkit megölnek,
fizetett marconák, senkit se kímélnek!

Anna: Beszéd. S hosszú, mint a szentiváni ének.

Kar: Jaj, halljuk, horkannak már a magaspatkós
lovak. Oldalukba vág a kicsiszemű
rácok sarkantyúja. Bőszülve a füsttől.
tűztől menekülve ránk veszik útjukat.
Jaj, mind odaleszünk! Odavész heverő
szép, borjas tehenünk, virágszarvú ökrünk.
Estét nem várhatunk kedvünkre, jaj nekünk,
nem virrad a reggel többet örömünkre.
Házunk sem véd meg már, ajtaja rosszul zár:
beereszti a bajt. Jaj, mi segít rajtunk,
ki szavára hajtsunk, hova könyörögjünk?

Hisz amíg könyörgünk, amíg a bocsánat
parazsán térdeplünk, gyűlöletet szítunk
testvéreinkben is. Azok se kímélnek,
ezek is megölnek. Mire fordíthat még
a szerencse minket?! Mindenképp cserbehagy.

Káplán: Döntsetek eszetek szerint, hogy mit tesztek;
vagy e két boszorkány bűvöltjei lesztek,
és nem hisztek bennem, vagy hagyjatok mennem
és békét szereznem nektek a rácoktól,
olyan ígérettel, hogy a rongyosokhoz
nincs semmi közötök.

Kar: Menj, szerezz mielőbb!

(Káplán el)

Anna: Jaj, hova küldtétek, mire engedtétek?
De kicsire láttok! Hosszú a ruhátok,
nagy port indítotok, szemeteket rontja.

Kar: Nem hallottad, elég egy eltévedt szikra!

Zóra: Bűn elől akartok menekülni, bűnbe?

Nem menekültök meg úgysem! Ha fiam nem,
én magam rakom meg, én, a tüzet égni!
Veszni engeditek? Vesszetek el ti is!
Vesszetek oda mind! Kárhozzatok el mind,
akik magatokra zárjátok az ajtót,
nem vesztek tudomást a mások bajáról!
Mit tudtok ti arról, mi embernek lenni?!
De ha szemem nem csal, hogyha nem káprázik,
nem késett sokáig szavam foganása.
Félelem zsibbasztott? Szűköltetek merni?!
Most majd szűkölhettek, támad már okotok
vastag félelemre, mert nézzetek arra!
Arccal bal oldalra! Nézzétek, nézzétek,
hogy vörösödik fel, ég a patkányfészek!

Kar: Meg van pecsételve a sorsunk, nincs tovább!

Anna: Most veszi kezdetét!

Kar: Jaj nekünk, jaj nekünk!
Hova meneküljünk, ugyan mihez kezdjünk?

Minek is születtünk, ha így kell elvesznünk?!

Anna: Ne azt jajgassátok, minek születtetek,
azt vegyétek számba, amit tennetek kell!
Hiszen kívántátok, hogy a tűz vesse fel
az úri bitangok házát, s megtorpantok?!
Csak sírni tudnátok? Olyanok lennétek,
mint a tűzzel játszó gyerek, ha megsüti
kicsit, finom ujját: lángot akar fogni,
aztán, ha sikerül, feljajdul, rákiált:
szidja, amit csinált?!

Zóra: Mit neki, mondhatod!
Kevesek!

Hírhozó: *(diadalmasan rohan)*
Emberek, emberek!

Kar: Ki kiált?

Hírhozó: Hírt hozok: örömöt!

Kar: Bánatot – egyre megy.
Keserű minden hír. Jaj, jaj, szomorú nap!

Hírhozó: Amióta világ a világ, ennél nap
nem volt még boldogabb! Nem teper le többet
megalázás, szégyen, nem kell az erősnek
szeme-szaggatását, agyarát szüntelen
hátunkban éreznünk, nem kell fejveszetten
forgolódnunk, mint a farkát ugató eb;
hol csattan a korbács. Fel hát, ujjongjatok!
Megszabadultatok a nyűgtő, a gúzstól,
a pöffeteg néptől, bármi hihetetlen!…

Anna: Halljátok?! Halljátok?!

Zóra: A fiam is ott volt?

Hírhozó: Ritka rendet vágott a kalászos bajból,
lobogó haragból rakott sűrű boglyát.
Éppen hozzád küldött.

Zóra: Él-e, hal-e, mondjad!
Miért nem maga jött?

Kar: Mondd sorra, mi történt?
Ha fordul a sorsunk, kell tudnunk: mért fordul,

úgy hátha találunk kiutat a bajból.

Hírhozó: Bajról szó se lehet. Halljátok a csodát,
elmondom, hogy esett.

Anna: Kezdjed az elején!

Kar: Mondd hamar, hadd halljuk!

Zóra: A fiamról beszélj!

Anna: Szólna, de ha nem tud…

Kar: Legyél türelemmel,
ki-ki a beszéddel szűnjön oda hátra!

Hírhozó: Csaknem teljes napot vártunk már Petárra,
mert fejünkbe vettük, most már elmondhatom,
jópáran, hogy otthon nem lesz maradásunk.
Felkeresztelkedtünk, már csak ő hiányzott.
Végül is megkerült, de szörnyű haragtól
remegett a szája, szemében kegyetlen,
vad gyűlölet lángja lobogott, veríték
verte ki homlokát. Sarkallt, hogy kövessük.
Mondtuk, mi keresztet akarunk magunkra.

„Mintha csak a jelben rejtőzne a szándék!
mondta, s nem fordítva! Elsőbb, hogy megtegyük,
ami bizonyítja: méltók vagyunk arra!”
Mi nem ellenkeztünk. hallgattunk s követtük.
Tudtuk, igaza van. Erősen este lett,
mire az udvarház közelébe értünk.
Volt kötelünk, késünk, pattintó szerszámunk,
fejszénk és szanaszét heverő jó kövek.
Sorsot akartunk vetni, hogy elsőnek
ki mássza meg a fal magasát, de ő már
fönn termett és intett. Ám akkor, hirtelen
szimatot fogtak a szabadon eresztett
harapós vérebek és csaholni kezdtek.
Riadalom támadt. Fegyverükhöz kaptak,
fáklyákat gyújtottak, föl-alá futottak
a hunyász cselédek, akik az udvaron
addig félálommal tűz négyszögén ültek.
Majd kis idő múltán, hogy nem leltek nyomra

szörnyen káromkodva, horpaszon rugdalva
hallgattatták el az ugató ebeket
s visszaheveredtek. Pedig akkor már nem
csak a mi késeink ágaskodtak készen,
de a magas fűben, cserjésben egyre több
kaszaél villámlott, ahogy a pengéken
szánkázott le a hold! Mi se vettük észre,
csak amikor Petár rettentőt rikkantott:
„Rajtatok Dózsa György" – „Korpázd meg a bestyét!"
– zúgott rá a válasz, a keresztes hadnép
csatakiáltása a kapun kívülről,
s máris vendégoldal rontotta a félfát.
Támadt sivalkodás, fejvesztett rohanás,
könyörgött a háznép. Petárt felismerték,
de hiába tették, mintha maga Dózsa
lett volna, úgy kapott a horgasinába
a fegyvereseknek. Soha még bátrabbat,
soha ügyesebbet a világ nem látott!

Mindnyájan bámultunk, egymaga vagy hatot
vágott le egyszerre, majd meg csóvát vetve
lángba borította a tornác tetejét,
s kiáltott, hogy hordjuk ki a sok szép holmit,
mentsük meg magunknak. De gyertek, szemetek
győződjék meg róla! S csapjatok ünnepet,
lakjatok lakomát, lakjatok rogyásig,
ünnepeljétek őt! Az ő jóvoltából
jut már kinek-kinek, amire csak vágyik.
Nem férges szalonna, nem penészes túró,
hétszer szűrt bort isztok ízes parázshúshoz!
Válogathattok a sok drágaság között,
mind tietek, fele ingyen, fele rá'dás;
az udvar közepén, mint valami vásár,
olyan kirakodás, hatalmas halmokkal
s minden halomban más: hosszúszőrű irhák,
szép karmazsin bőrök, bársony puha prémek,
angliai posztók, kemény fodorvásznak,

érintetlen gyolcsok, illatos kenőcsök.
Aranyak, ezüstök, egész tarisznyával,
kapjátok, ha jöttök, süveggel a gyöngyöt!
Nos hát ezért nem jött erős fiad maga,
a dolga temérdek, de hogy vele legyél,
hogy veled oszthassa meg a dús javakat,
azért küldött érted. S te is, aki minden
bajvívása voltál, minden bátorsága,
gyere, siess, Anna! És ti mind, mind gyertek!
Ne engem kérdjetek, mi történt?! Lássátok
saját szemetekkel, azután döntsetek
megéri-e vagy sem, jogos-e, jogtalan.
Egy biztos, hogy merni, sose haszontalan.

Kar: Félünk a rácoktól, de hiába félünk:
minden hiába, nincs és nem is lehet mód
az alkudozásra. Mérges nagy navalyán
nem segít szelíd ír, csak a kés, a fegyver.
Nincsen más reményünk a felemelkedésre:
s vagy fenn vagy lenn – de középút nincsen.

Harmadik kép

(Az udvarház közelében. Közelről lelkes kiáltozás, ünneplés lármája hallatszik. A színen Petár és Anna)

Kar: Hej, verjük a földet dobbantó talpakkal!
Hétágú korbáccsal, hej, űzzük ki a gyászt!
Nem rohamoznak a rácok, csak ámulnak,
földbe gyökerezik a lábuk. a karjuk
levelet is vet még! nagy, híres katonák!
Kerülik a várost, fordulják a népét,
el is oldalognak, meg is futamodnak.
Előttünk pedig a magtárak, kaptárak,
vermek, ékes termek jól kent ajtajai
nyílatlan megnyílnak. Kifogynak az ólak:
rínak a malacok, a borjak elesnek,
vérükben vergődnek a gyönge gödölyék.
Gazdátlanul fut a mén, pányvánk utoléri.
szabadulna, kapál, akárcsak a gazda.
nyögve a nyárs tetején.

Húzd meg jól, nyomd meg jól!

Hadd ropogjon a karó!

Ilyen ünnep sose volt!

Táncra legyen lábunk!

Amíg bírjuk, álljuk!

Kisjuh-bocskor három talpát

földtől ne sajnáljuk!!!

Petár: Hallod, hogy zajonganak? Engem kiáltoznak,

engem ünnepelnek!

Anna: Korai az ünnep.

Petár: Ne bánd! Hiszen győztek. Inkább örülj velünk,

te is, legyél vígan! Örülj, az a kéz, mely

szemérmed csúfolta, sajátját takarni

sem elég erős most, a nyelv, mely megcsapott,

erőtlen húsdarab, a láb, mely taposott,

a szélbe bokázik. Magasra tartották

magukat – ott vannak! Le se szállnak többet,

a fekete föld se fogadja be őket.

Anna: Csak ne bízd el magad! Most jön a neheze.
Győzni mindig könnyebb, mint a győzelemben
élni. Hogyan tovább? Elbírsz-e magaddal?
Mert ahogy most döntesz, úgy vész vagy nem, minden.

Petár: Ne félj: mint eddig is, kedvedet keresem,
azt akarom, boldog légy velem, sose sírj
üres fazekakért, kihűlt tűzhely miatt,
hideg istállóért, sosemvolt barmokért.
Minden akarásom maradsz, ahogy voltál.
Hisz te indítottál szemet venni szemért,
gyöngyös füzéreket füzéres fogadért,
aranyalmát napban kipirult arcodért,
legyező pilládért színarany legyezőt,
karcsú szép nyakadért singes aranypántot,
égő két szemedért két szál égő gyertyát.

Anna: Kényessé tennél, te?! Égetnivaló vagy.
Mit kezdjek mindevvel? Majd még kinevetnek,
hogy mindent rám aggatsz, mint egy kiszebábra.

Petár: S meglásd még ezután! Mindenkinél másnál
gazdagabbá teszlek, aranyos ruhákba,
gyöngybe öltöztetlek.

Anna: Inkább menj, vess véget
a féktelenségnek! Leisszák magukat,
földön hempergőznek, erejüket rontják,
elveszi eszüket a hamar-győzelem.
Vesztüket okozza ez a felfordulás.
Velük veszel te is, Petár, jaj, féltelek!

Petár: Túlzó aggodalom, kishitűséget rejt.

Anna: Nem jobban, mint bajt az elbizakodottság.

Petár: Vétsz, ha dolgainkat így alábecsülöd.

Anna: Vétsz, ha túlbecsülöd. Nem állapodhatsz meg!

Petár: Eszembe sincs! Meglásd, nem ér itt a reggel!

Anna: Reggel?! Az már késő. Azonnal kell menni.

Petár: Türelmetlenséggel többet rontsz, mint használsz!

Anna: Az idő-mulasztás szerencsehalasztás.

Petár: Sietséget siker csak ritkán koronáz.

Anna: Bűn a kínálkozó alkalmat múlatni.

Petár: Bűn kedvüket szegni az örvendezőknek.

Anna: Győzd meg őket, Petár! Hallgatnak szavadra.

Petár: Jobban hallgatnak, ha tudják, mire mennek.

Anna: Nem tudnák, ha sorsuk rosszabbra fordulna?

Petár: Jobban, ha a jóba kóstoltak már bele.

Anna: Úgy beszélsz, mint aki lépre vinné őket!

Petár: Ugyan, ostobaság! Mindenkinek saját
szüksége a korbács, ami többre készti.

Anna: Szüksége? Mit szükség! Életed lett a tét!
Mért kockáztatnád oktalan? Nem értem.

Petár: Ahol kockázat nincs, ott silány az érdem.

Anna: Fogd ki makacsságod szilaj paripáit
büszke szekeredből! Az éjszaka sűrű:
jobb köpönyeget nem terít a sötétnél
rád, a bátorság sem. Reggel akarsz menni?
Földig részegekkel? Félig állatokkal?
Könnyű préda leszel. Nem, úgysem engedem,

mert ha te nem állsz ki elébük hangosan,
akkor megyek magam. Tán bírom erővel!
De félek, mellőlem el akarsz maradni.

Petár: Várj! Többre látsz nálam: zavaros időben
valóban a józan fej a legjobb fegyver!

Anna: Végre, hogy belátod!

Petár: Most rögtön indulok,
bárha kevesekkel, a legbátrabbakkal.

Anna: Mindnyájan követünk kezedet tartani.

Petár: Vaskaput rontani, piros vért ontani:
nem asszonyok dolga.

Anna: Dózsa György maga vár.

Petár: Jobban jár az a pár, aki énvelem tart.
Gyere, te mondjad meg, hogy kiben bízhatok,
kit vigyek magammal. Fő, hogy ne túl sokat,
de ne is keveset, csak ahányan győzni
tudnak egy pávamód cicomás háznépen.

Anna: Nem értelek, Petár, mit forgatsz fejedben?

Petár: Amire sürgettél: könnyű rajtaütést!
Jó lovakkal alig félnapnyi a járás,
s cifrább palotából nem szedett még senki
könnyebb szerrel dézsmát. Te magad biztattál.

Anna: Én?! Petár! Én, erre?! Dózsa seregébe
kell jutnunk mielőbb. Vakmerőség lenne
apró gyerekekkel, rémült asszonyokkal
farkasszemet nézni, összevagdalkozni
a vasas rácokkal. Még a harcban jártas,
az egyenes kaszát viselő katonák
is tábort bontottak, elhagyják a várost.

Petár: Rám nem fognak fegyvert. Nincs mitől tartanom:
magam is rác vagyok, vér velük a vérből.

Anna: Törődnek is avval! Mi tett ilyen vakká?
Váltson már az eszed! Benned nem a rác áll
szemben most a ráccal, a nyomorult paraszt
kerge katonával! Nem vére köt egybe
embert az emberrel, hanem verítéke!

S még ha úgy is lenne, hogy megkímélnének,
csak magad vagy fontos? Nem törődnél mással,
mikor nem alszik a gonosz, csak szendereg?!

Petár: Ó, hogy nem látod át, pedig magad mondod,
a keresztes tábor éjjel útnak ered:
nem fenyeget veszély, a rácok – utánuk.
Azt is magad mondtad, ki kell használnunk a
véletlen szerencsét. Fel, amíg remeg még
Dózsa György nevétől a pöffeteg népség!
És még azt mondod, hogy magammal törődöm?
Amikor mindegyik gondolatom te vagy?
Bárki kért volna rá, sosem teszem meg,
sohasem bántottam volna meg anyámat
engedetlenséggel, csak mert érted mentem,
feltettem magamban: kincsekkel, gyöngyökkel
ékesítelek fel. Nem fogsz vissza! Ha kell,
akaratod ellen teszem, de megteszem!

Anna: Hárítsd el éntőlem a gyöngyöt, a kincset,

nem illenek hozzám, belepi a por csak!
Tartsd többre az üdvöt, lelked legmélyében!

Petár: Ne szenvedj szükséget, az az üdvösségem.

Anna: Jaj, ne engem bánj már! Az apám házánál
én azt úgy szoktam meg: este lefeküdtem,
jó reggel felkeltem, szépen énekeltem,
és dologra mentem. Ezután se kell több!

Petár: Nem? Hát mi értelme akkor az egésznek,
ha nem tudsz, nem akarsz másképp élni, többet
kapni a javakból? Gyere, hallgass rám és
nem bánod meg, tudom: mert ezen a jusson
nem fog osztozni az egész kapzsi város,
csak ahány érdemli. Ahány majd megmarad.

Anna: Útonállók rémes ravaszsága száll meg.
Szörnyűséget mondasz. Petár, hát rabló vagy?

Petár: Mint az udvarházak gazdái, nem jobban!
Ők tanítottak rá: nem vétek a rablás.

Anna: Ellene harcolunk, minden nagy erőnkkel!

Petár: Szőritől heged be a kutyaharapás!
Ne akaszd utamat, inkább gondolj arra,
ezután aranyra, ezüstre nem lesz gond,
lesz nagy gyönyörűség, számolatlan láda
nézetlen sok kincse, jó, erszénybe való.
S végső soron minden levágott naplopó
Dózsa országához visz közelebb, vagy nem?!

Anna: Nem! Ne gonosztevő módra kedvezz nekem,
és őt se emlegesd! Elárulod evvel!!!

Petár: Hogy árulnám már el? Vagy talán nem értem
küzd, nem értem harcol? S maga nem ezt teszi?

Anna: Ő, ki minden javát népének akarja?!

Petár: S ki népe, ha nem én? És hogyha akarja,
miért lenne bűn, ha magam is akarom?!

Anna: De ne így, orozva! Dózsa országlása
törvényesen adja meg minden javadat.

Petár: Harcom nem a messze nagyszóval hirdetett
bőségek országa, hanem a mai nap

és a minden nap több. Nem hiszek a harcban,
aminek a célja nem a gyarapodás.
Elég volt azt néznem, hogy aratják mások
le az én vetésem! Szépen is lennénk, ha
örökös szükségben rejlene az érdem!
Nem fűlik a fogam a nélkülözéshez,
s a megmagyarázott, szép áldozatokhoz.
Nincs semmi értelme, ha nem nekem áldoz
saját akarásom; nincs közöm semmihez,
amiben nem látom viszont saját verítékem
gyümölcsét, s meglopják részemet a jóban.

Anna: Jaj neked, ha így van. Ha a magad célját
nem tudod meglátni közös dolgainkban.

Petár: Közös akkor lehet, hogyha értem is van!
Bátorsággal biztass! Vidámnak lássalak!

Anna: Kevés vagyok én, hogy bátoríthassalak!
S nem én, ebben senki nem lesz a pártodon.

Petár: Ha mégis! Akarom, te legyél az első,

jöjj közéjük, mondom, te jelöld ki őket.

Anna: Ne várd, nem teszem meg, mert jobban szeretlek annál, hogy vesztedre egyengessem utad.

Petár: Sose gondoltam, hogy ennyire gyönge vagy!

Anna: Gyönge a gonoszban, de erős a jóban.

Petár: Nem tudsz megingatni feltett szándékomban!

Anna: Anyádat mozdítom makacsságod ellen…

Petár: Arcodba kaparna fia védelmében.

Anna: Tudom, igazam van, s nem tudlak meggyőzni!…

Petár: Győzz pár bátor embert, tudhassak indulni.

Anna: Nem, nem, nem mehetsz el!

Petár: Majd még hálás leszel –

Zóra: *(be)*

Legboldogabb napom! Hogy ezt is megértem!

Hej, micsoda ünnep! Petár, büszkeségem!

Anna: Legjobbkor érkezel, áldd útját fiadnak!

Segíts nekem!

Zóra: Megint mi bajod van vele?!

Anna: Pirulok mondani.

Zóra: Pirulj, ha hazugság!

Anna: Igaz. Szörnyű vakság vezeti. Nem látja,
nincsen más igazság, csak Dózsa György király
nyársas igazsága! Csak az ő tábora
tart meg minket. Oda kell sietni, küldjed!

Zóra: Mindenképp elvennéd tőlem! Sose nyugszol?!
Sehova se küldöm. Itt marad mellettem.
Tán irigyled tőle ezt a vitézséget?
Irigyled, hogy nevét szájról szájra adják?!

Anna: Tőled irigylem, hogy ilyen nagy biztonság
lakik benned. De láss! Mindent magához mér,
azt hiszi, miatta kel fel a nap, érte
hányja ki a fejét a búza…

Zóra: Jól hiszi!
Itt minden őérte történik, ne fázzon,
ne maradjon éhes, ne rontsák meg lelkét
a gőgösök, bárgyúk, elbizakodottak.

Anna: Ő bízza magát el. Többre vágyik…

Zóra: Vágyjon!

Kiérdemelte a gazda nélkül maradt

javakból a részét. A te szédültséged

engedje pocsékra?! A te kicsiséged?!

Aranya, ezüstje mások zsebét töltse?!

Anna: Tűzre velük, tűzre! Mind csak a bűnre jók!

Zóra: Nem igaz! azért van mind, hogy boldogítson.

Életünk szebb legyen. Most vettem észbe csak,

most láttam igazán: szemem-szám elámult,

milyen haszontalan hat-ökör-hajtásunk,

hosszú-föld-szántásunk! Minden könnyhullásunk

egy igazgyöngy-hullás, minden lépésünk egy

aranyalma-termés és nem tudunk róla,

ha elveszik tőlünk! Joggal biztatlak hát

Petár: érdemelted, menj, vedd, ami tied.

Petár: Jól beszélsz, csak biztass! És ha te kezemet

kötöd, Anna, vigyázz! Könnyen elveszítesz!

Anna: Fenyegetsz?

(Zórához) Vigyázz rá, ügyeljen magára…

Zóra: Azt teszem: úgy ügyel, ha köztük ünnepel,
mert látni akarják, a nevét kiáltják,
hallhatod. Nem tölt el téged büszkeséggel?
(Petárhoz)
Menj, csak vigyázz, ittak. Ne ingereld magad.
ha belédkötnének! Hagyd rájuk! Beszélnek.

Petár: Egyet se félj: senki nem olvas arcomon,
szavamat értik csak, nem a gondolatom.
(el)

Zóra: Neked azt mondom: fogyj ki mihamarabb
a kötözködésből, hogy megtarthasd fiam!
Becsüld meg és tiszteld, ahogy megérdemli.

Anna. Tarajosodnak a felhők és nem engedsz,
nem hagysz kiáltani: vigyázz a vetésre,
zivatar fenyeget! El fog hagyni minket.
És te kényszerítetted bajba, majd meglátod.

Zóra: Holló ül az ágon és mindegyre károg!
Te kényszerítetted, amikor biztattad!
Rám hallgatott volna, de te uszítottad!
Én figyelmeztettem, csapda igazságtól
tartsa magát távol. Miattad volt süket,
nem tűrve a zablát és most te akarnád
visszatéríteni? Most, mikor belátom
magam is, hogy neki, neki volt igaza?!

Anna. Csak a rossz ösvénytől téríteném vissza.
Mások feje fölé emelné föl magát,
engem is csak azért cicomázna úgy fel,
hogy őt többre tartsák, hogy ő különb legyen!

Zóra: Tartsák! Legyen különb! Hitvány, aki nem mer
jobbítani sorsán! Nem volt eleged tán
a vak uraskodás terhéből, a mások
munkájából élők rút kérkedéséből,
alacsony munkából? Nem a rossz sorsból,
nem a bókolásból?! Akkor meg mit bánod?!

Eredj az utadra s térden adj hálát, hogy

így fordult, nem másképp. Fordulhatott volna!

Anna: Énrám rámparancsolsz? Méltatlan útjait

ő meg csak hadd járja? Hogy mondjam, hogy meghalld:

seregben sereget akart toborozni,

csapatban csapatot a meggazdagodásra!

Zóra: Érdeme viszi rá, nem a kapzsisága.

Anna: Siralom lesz neki, minden módossága.

Zóra: Módja magasabbra kötelezi csak!

Anna: Kívülálló lesz így, nem fejjel magasabb!

Zóra: Két fejjel az ágrólszakadt sokaságnál!

Anna: Az magasodik ki, aki közöttük áll!

Zóra. Közöttük megszürkül.

Anna: Kívülük kevély lesz.

Zóra: Legyen! Ne azt nézzék, hogyha értük harcol!

Anna: Nem, nem! Nincs igazad: hajtsa meg a fejét

akármi magas is, aki emberhez szól!

Zóra: Nem ugyanazt mondom?! Engem te ne taníts!

Anna: Ez a gyűlölködés! Hogy sose lesz vége!
A fiadat félted? Nem jobban, ahogy én,
neked csak a fiad, énnekem mindenem!

Zóra: „Csak" a fiam? Nincsen erősebb kötelék!

Anna: Akkor menj utána, idejekorán még
elejét tudd venni jóvátehetetlen
bűnbeesésének. Menj utána, kérlek!

Zóra: Kérd a böjti szelet, ne fújjon, vagy kérjed
az esőt, ne essen, mert előbb megteszi,
mintsem én akasszam előbbre jutását
fiamnak.

Anna: Akkor én! Mélybezuhanását!
Elválik, melyikünk szereti őt jobban,
mert mindent megteszek, csak hogy megakasszam!

Zóra: Mit akarnál tenni?! Mire vetemednél?

Kar: *(szinte nevetségesen kifestett arccal, mindenféle össze nem illő ruhadarabokba öltözve, táncolnak)*
Hol van a rác asszony? Hol a lány? Hol vannak?
Mért bújnak, mért késnek szavukat hallatni?!

Dicsérjük nevüket! Dicsérjük a fiad,
dicsérjük jegyesed! Soha derekabbat
nem szült asszony, úgy ám s lány sose szeretett!
Zendítsünk muzsikát s rajta, a táncot hát
járjátok mivelünk! Jól igazítsd lábad,
hát hajnalig járjad! Szél szelesedjen,
tűz tüzesedjen nyomunkban!

Anna: Hagyjatok!
Félre most a táncot, félre az ünnepet!
A túl sok dicséret nem tesz jót senkinek!

Kar: Miért ne dicsérnénk?! Van borunk, kenyerünk,
szagos piperékkel is megkenekedtünk,
nélküle nem nyertünk volna soha semmit.

Anna: És ez minden nektek?! Fegyverét vegyétek
el az ellenségnek, ne a piperéit!
Bosszúk mezítlábas népéhez tartoztok,
odaköt sorsotok minden keserűje,
ti meg csak táncoltok?! Gondolatlan ésszel

szem elől vesztve, hogy jogtalan haszonból
még igen sok helyen burjánzik ki a gőg,
hitványság, gyalázat?! Ennyinek örültök,
s tovább megtorpantok? Kezetekben a tál
és ti vonakodtok jussotokat merni?
Hát csak böjt idején vágytok farsangolni?!
Akkor vakaróztok csak, amikor csípnek
a tetvek, a serke kikelhet bántatlan?!
Hatalmat akartok? S féltek gyakorolni?!

Kar: Goromba a nyelved. Mégis, te nem látod,
saját súlyainktól kell megszabadulnunk
előbb, aztán tovább. Dózsa György messze van.
Amíg nem rendeztünk magunk körül mindent,
távolabbra jutni őrültség, ne akarj!

Anna: S ha jönnek a rácok?! Nem veszitek észre,
nem arról hajnallik, ahonnan hajnallott!
Mert még az is, aki eddig háborútok
mellett volt, ügyetek szolgálta, elárul.

Hiszen megteheti, ti adtok alkalmat
rá a dicsérettel.

Zóra: Mérsékeld magadat!

Kar: Jeges sudárfával nehéz vizet merni,
nehéz szót érteni avval, ki nem akar.
Mutass rá, hogy ki az! Ne a szélbe szájalj!

Anna: Mit tennétek vele, ha ki közületek
vetne szemet többre, mint ami illeti?!

Zóra: Illeti? Érdemét vonnád már kétségbe?

Kar: Páros, hegyes nyárssal ütnénk a szemét ki!

Anna: S aki felemelni nem fél a kezét, ránk?

Kar: Nem kezét, de tőből karját szakítanánk!

Anna: Aki romlott szívvel rontaná tiétek?

Kar: Odavetnénk szívét disznók ételének.

Anna: Aki saját bűnét veletek takarja?

Zóra: Ostoba! Hagyd abba! Mi bajod érkezett?
Döfölöd a sorsot? Nem félve attól, hogy
téged vesz szarvára? – Fiam ellen beszél,

amiért nem engedem esztelen, Dózsához.

Anna: Nem ellene, érte fordulok hozzátok,
hiszen tirajtatok áll vagy bukik minden.
Ne hagyjátok Petárt rossz útra tévedni,
ne engedjétek, hogy meg kelljen torolni
a bűnét!

Zóra: Mifélét?! Bátorsága bűne?
Ki volt még kívüle, úgy merész dacolni
a fenyegetéssel? Ki, ki kockáztatta
életét, ahogy ő? Ki segítette a
Dózsához igyekvők dolgát nála jobban?!
Nektek is ő adott példát, mit tegyetek,
neki köszönhettek sikert, gazdagságot.

Anna: Félsikernek tartja s gyávasággal vádol,
mikor azt akarom vele megértetni:
egyforma az ember, egyforma a bére!

Zóra: Gyávák beszéde ez! Restek bölcsessége!
Ott az egyenlőség, hogy egyformán küzdhetsz,

vállvetve harcolhatsz. Egyenlő jogokban,
nem egyenlő koncban egyforma mindenki.
Még hogy egyenlőség?! Mire vezetne az?
Döntse el ki-ki, magában. Ártana!
Arra ösztönözné még a legjobbakat
is, hogy lapuljanak; a könnyebb oldalát
fogják a dolognak. És miért tennének
mást, ha nem becsülik meg a fáradozást,
nagyobb lelkesedést, a szerzett sebeket,
ha ugyanúgy az is megkapja a részét,
aki nem kapható semmi áldozatra;
aki többet akar, hát merjen is többet!
Ebben vétett volna fiam ellenetek?
Vagy a gyávaságot hogy elmarasztalja?
És tán nincs igaza, nem egyszer: ezerszer,
amikor azt mondja: bűnös a félsiker!
Azért csak azt mondom, hogy nyissatok kaput
előtte tisztelve, váljatok kétfelé

és ünnepeljétek, ahogy kijár neki!

Kar: Minden szavad igaz! Te meg szűnj örökké
keservet kutatni! Nem lehet boldog az,
ki mindig, mindenben búvó bajt szimatol.

Anna: Vakok vagytok. Nem láttok sem eget sem földet!
Mégis, ne higgyétek, hogy földre tepertek:
ha ti nem hallgattok rám, majd a többiek.
És hogy ha azok se, a keresztes tábort
hozom ellenetek, mert ha már veszni kell,
inkább veszítsenek ők el, mint a rácok!
(el)

Zóra: Nem ítél ép ésszel, ne hagyjátok menni!

Kar: Hadd menjen, hisz úgysem hallgatja meg senki!
A mezítlábasok útra sorakoznak,
embereink pedig erős fiainkkal
mind fiadért készek, hogy vele tartsanak,
haddal hadakozni, jó hírt hazahozni,
szomszéd udvarházból kinccsel gyarapodni!

Zóra: Hogyan? Hogy mondjátok? És még örvendeztek?
Jaj, puskások várják, meglövik a mellén!
Akárhányan mentek, azok többen lesznek,
és a gazemberek elvágják torkukat,
elütik fejüket, úgy tűzik karóra!
Térítsétek vissza! Vissza a városba!

Káplán: *(be)*
Megállj szerencsétlen! Oda már, hiába…

Zóra: Vigyázz az utamból, hamisság káplánja!
Hogy merészelsz újra közénk tolakodni!
Hogy vethet elibénk újra a förtelem?!

Káplán: Szólíts szelídebben! Mert olyan hírt mondok,
aminek a súlya, félő, téged terhel
s a hozzád hasonló elvetemülteket.

Kar: Félelemmel töltsz el, mit rejtesz előlünk?!

Káplán: Hozzám fordultatok, hogy szerezzek békét.
Magamra vállaltam, mert tudtam, hozzátok
tartozom. Hozzátok akartam tartozni.

Ti meg cserbenhagytok?! Félútig sem érek
és máris rohantok ígéretet szegni?
Kire hallgattatok? Milyen szertelenség
ragadott a bűnre?! Hova jutottatok?!
S jaj, hova akartok visszatérni innen?
Azt hiszitek, van még város, a tiétek?
Rácok prédája lett. Vívás nélkül vették
meg piacát, házát, templomát, szentségét!
Mit tettetek velem? Bajba sodortatok,
engem is, bajba a szentegyház hitelét!

Kar: Jaj, szomorú vége szakad ünnepünknek!
Siralmas fordulat! Búillesztő óra!
A szerencsecsillag megfordult tengelyén,
kinek jóra fordult, nekünk siralomra.

Káplán: Emelkedjetek fel! Reméljetek bennem,
és én megbocsájtok. Lehajlít hozzátok
jámbor hivatásom. Bár rámtámadtatok,
engem vádoltatok, hogy a vesztetekre

jártatom a számat. Bizony, láthatjátok
már, hogy közöttetek bújik az ellenség!
Kígyókat tápláltok, hősként ünnepelve!

Zóra: Kígyókat, ha téged vesznek védelmükbe!
Miért nem mozdultok velem? Benne bíztok?

Káplán: Hallgattassátok el, mielőtt még bármi
újabb esztelenség sodorna magával.
Kegyes színváltással megmenekülhettek.

Zóra: Aki színt vált egyszer, színt vált az másszor is!

Káplán: Fröcsköld csak az epét, mérge nem keserű!
Kövessetek s kincset, mindent bízzatok rám!

Zóra: Utálatos látvány, vezérürüt mímel
az elveszett bárány! Mi közötök hozzá!
Legelső dolgotok fiaitok útját,
az én fiam útját elállni. Aztán majd
magatok döntsetek, hova, merre tovább!

Kar: Mért is nem hallgattunk már előbb a lányra:
nem hajtana így az idő szorítása,

Dózsa György oltalma menekít meg minket,
csak az ő hatalma fordíthatja vissza
vesztett szerencsénket.

Zóra: Meglátjuk. Jöjjetek!

Káplán: Bajra született nép! Tudjátok határát
már a bolondságnak! Ne tetézzétek még
hebehurgyasággal a nyomorúságot!

Zóra: Gyerünk mindannyian fiaink elébe!

Kar: Menjünk, s minél előbb Dózsa seregébe!

Anna: *(be)*
Jaj nektek! Jaj nektek! El se induljatok!
Senkit se találtok már gyámolítónak!

Zóra: Nem! Petár nem ment el!

Anna: Magadat okoljad,
hogy ha bármi éri! És ti se sírjatok,
ha jönnek a rácok! Nem hittétek el, hogy
kapzsi fiaitok mire készülődnek:

nem volt asszony, aki feltartott kezével
visszaparancsolta volna fiát, nem lány,
akit a szent kereszt szerelme szólított
volna oldalamra. Úgy kell, úgy kell nektek!
Nem maradt veletek senki, senki, senki!!!
hagytátok elmenni őket, el a tábort
két külön irányba. ti vagytok az oka:
sohasem találunk már többet egymásra!
Hogy tudtatok mindent így elveszíteni?!

Káplán: Nincs elveszve semmi, hogyha rám hallgattok,
s ha élni akartok, nem tudtok mást tenni:
szabad utatok van a szomszédos, gazdag
kőből rakott házhoz, gyertek! Meglátjátok,
szólok majd értetek! Mondom, menekültek
vagytok a keresztes horda elől futva.
Azokat csak hányják kardélre a rácok,
titeket meg vegyen a ház oltalmába!

Zóra: Hiszen a fiam is éppen oda indult,

de szörnyű szándékkal: földig kifosztani,
porig lerontani. Vesd magad utána!
Van lovad! Eléred talán s megmentheted!

Káplán: Meg a menedéket, nektek!

Zóra: Akárkinek!
A fiamat mentsd meg!

Káplán: Minden okom megvan
rá, hogy emlékezzek, nyelvemet akartad
kitépetni, mégsem magammal törődöm:
megyek, és utánam jönni ne késsetek!
(el)

Anna: Utána! Utána!

Zóra: Siess! Jaj, a kardját
egye meg a rozsda, holdas paripáját
fújja meg a nagy szél! Siessél, siessél!

Káplán: És mi is induljunk! Jaj, nyomorult sorsunk:
soha meg nem nyugszunk, örökké bánkódunk,
hányódunk örökké, mint a tenger habja.

(mind el)

Második rész

Negyedik kép

(Keresztút. A színen Petár. A káplán érkezik)

Petár: Te vagy?

Káplán: Hozzád jöttem. Ugyan tartod magad!
Jól körül vagy véve őrző emberekkel.
Szerencse! Nélkülük tán sose talállak.
Két napja már elmúlt, harmadikba fordult,
hogy egyre vizslatlak, kereslek mindenütt.
Átkutattam érted az egész vidéket,
csak épp azt nem hittem, hogy a merészséged
a legegyenesebb, legszélesebb úton
üti fel tanyáját.

Petár: És mért lettem olyan
fontos a szemedben, hogy elhagyjad értem
a rádbízott népet?

Káplán: Nem hagytam el. Féltem.
S lelkem sem különben: Hogy fogok felelni,

hol volt, hol a pásztor, amikor a nyája
szélnek vette útját s farkas prédája lett?!
Amíg nem tettem meg mindent, nem lesz nyugtom:
mindig ellenemre volt a hadi-élet,
kezdet kezdetétől már ellene voltam,
békéért loholtam, aztán meg utánad!
Nem az én hibám, hogy szavam csak pusztába-
kiáltó szó maradt és tebenned látják
üdvözítőjüket. De ha már így esett,
azért jöttem, tudd meg, kezedben a sorsuk…

Petár: Szép szóval kenegetsz, de dologra, mi kell?!

Káplán: Térj vissza hozzájuk és vezesd ki őket
iszonyú poklukból! Segíts összetörni
rettegésük rácsát! Elvesznek. Utolsó
lehetőségük, hogy megmeneküljenek:
számalomra méltók, félelemben élnek!

Petár: Jól sáncolt táborban, biztos fedezékben.

Káplán: Hová éjszakánként szörnyű lidércfények,

olthatatlan tüzek, lánggal égő falvak
járnak kísérteni: ahol az álmokat
gazdátlanul maradt kóbor ebek őrzik
veszett vonítással; hol a hulló pernye,
amit a forró szél egyre orrukba hord,
elakasztja a szuszt. Mert tűz, tűz mindenütt,
földön is égen is, és egyre közelebb,
jajszó és sikoltás, s az is mind közelebb!
Mígnem ma, vagy holnap elérik a tábort.
Tudom, aggodalmam túlzónak találod
s szerencséd rácáfolt valóban, nem egyszer,
de volt igazam is. Gondolj a városra!

Petár: Arra, hogy féltetted? Úgy van, az oda lett.
Nem nyertünk-e többet, egy egész világot?!
Nem lett-e igazam, hogy minket a rácok
soványka prédának tartanak, sokkal több
nekik egy hadsereg kaszával, kapával?!
Nem számoltunk-e le minden udvarházzal.

ami útba akadt? S ne hidd, hogy ezentúl
nem fogunk ugyanúgy! Ezért kár volt jönnöd.

Káplán: Távoztasd a gőgöt magadtól! Nem segít
senkin! Mért várnád be? Előbb-utóbb úgyis
megrendül hitetek már a győzelemben.

Petár: A kicsiké lehet, de nem az én hitem!

Káplán: Nagyra tartod magad, ne hidd, hogy az is vagy!
Ha nem arra lettél, magad nem vághatsz rést
a világ posztóján, hogy magaddal öltsed
össze a hasítást; ha meg hivatásod
az, hogy az élen járj, alázattal tedd azt,
hagyd a fennhéjázást! Ne élj vissza vele!

Petár: Csak fogd csöndesebbre! Kudarcból adsz lecét:
a te hivatásod lélek és test java,
mégse tudtál eddig mást tenni, útjába
álltál minden jónak.

Káplán: Önzésnek, gonosznak!
Most is csak azt mondom, vesd vissza társaid,

a bűnök útjáról és térj meg magad is!
Hol abban a virtus, hol a bátorság, hogy
nem kímélsz meg aggot, jajveszékelő nőt,
nem tudod szánni a földretérdeplőt sem?!

Petár: Láss tovább az orrodnál: veszélyben tud térden
könyörögni, még a leggazemberebb is!
Nem akkor nehéz az emberi szó! Tudtak
volna könyörülni, amikor a gazság
tombolása voltak, amikor halasztást
kértünk kilencedben, elmaradt adóban.
amikor a szőlőt jégeső verte el,
gulyaszám döntötte le a vész a marhát,
mégis kicsikarták halmozott részüket!

Káplán: Ezzel nem mentheted magad! haragra meg,
ha volna is okod, nem a bűnözésre!

Petár: Szűnj meg bűnnek nevezni azt, ha az igazság
kel törvény-tevésre! Kereszt van mellemen!

Káplán: Hogy nem pirulsz bele! Ez a kereszt már nem

rongyos ruha dísze, ha dísz az, csakugyan,
s nem szentségtörés így felmagasztalni a
felforgatás jelét. Tépd le mindenestől!
Változz vissza régi, egyszerű formádba
a szánalmas csordádat is kényszerítsd vissza
szalmás jászolához! Hányjátok a kincset el,
adjátok vissza annak, akinek az
törvény szerint jussa. Térjetek vissza az
alázat útjára, engedelmességre!
Magadon tudod meg, hova vezet az, ha
felnyitod szemüket, csak egyszer ne tegyed,
amit követelnek: ellened se restek
fogukat mutatni! De ha beléd mártják,
ne őket hibáztasd! Nem ők a hibásak,
te, hogy nem láttad meg idejében a bajt
s nem vetted elejét! Add vissza a békét
lelküknek! Fülüket tedd ismét éberré
a harang szavára! Vedd észre, hiányzik!

Petár: Nocsak, engem féltesz?! Nem harang kell nekik,
kolomp a vezérkos nyakába! Én rázom!
Aki nem hallja meg, belegebed hamar,
testére taposok lábbal, úgy vigyázzon!

Káplán: Állj meg, szállj magadba! Mire akarsz jutni?
Mire, a szívedben ennyi káromlással?!

Petár: Ennyi igazsággal! Mert aki meglapul,
amikor a sorsa kezében, az hitvány,
s nem kevésbé hitvány az is, aki tűri
hogy bárki kivonja magát nagy pimaszul
a közös gond alól, s egyre becsmérelve,
kétkedve szájaljon, közben meg a szépen
megterített asztal főhelyét akarja!
Ostoba győzelem, ami elszíveli,
hogy élősdik ellen folytatott küzdelem
élősdit teremjen!

Káplán: Magad ellen vétesz!

Petár: Sziszegj! Nem tévesztesz meg, átlátok rajtad!

Káplán: Könnyű: nem rejtem el, mint te, a valómat
szépen hangzó szavak biztos álarcába
és mégis rosszul látsz: magadat keresed
vissza szavaimban. Mindenki nevében
beszélsz a javakról s nem tudod elhinni,
hogy én valóban a javukat akarom?
Ha igazán őket szolgálod, hallgatsz rám.
Nem csak a társaid, nemcsak a magadét,
serdületlen lánykák, asszonyok életét
mented meg. Elvárják! Meg kell, hogy mentsd őket!
Mindent meg kell tenned. Hogyha másképp nem megy, ajánld hát fegyvered fel az ellenségnek!

Petár: Józan ésszel akarsz árulásra bírni?

Káplán: Ne akard megtudni, bosszújuk iszonyú!
Magad kötötted a háborút hátadra,
magad tudd levetni!

Petár: Tudjam elárulni,
amit felvállaltam? Nem félsz egy szemernyit?!

Káplán: Ne higgy a szavaknak, nem mondanak semmit!
Árulás? Belátás! Mit nyersz vele, azt lásd!

Petár: Pusztulj szemem elől, mert ketté hasítlak!
Nem félsz, hogy megnyílik talpad alatt a föld,
füvek, fák felállnak ellened?! Hallanak!

Káplán: Mintha csak anyádat hallanám. De bárcsak
lenne, ahogy mondod, tudnának érezni
a levelek, ágak, nem engednék, hogy egy
egész városnyi nép, maroknyi gazember
miatt bűnhődhessék, mint én sem engedem:
felhozok ellened mindenkit, akiben
maradt még egy szikra emberi jóérzés!
Inkább ti vesszetek: pár megátalkodott,
mint az ártatlanok számolatlan népe!
Elállod az utam?! Lovamhoz nem engedsz?
Akkor gyalog megyek, ellenséged annyi,
akármelyik út a célomhoz elvezet.

Petár: Vigyázz, hogy odaérj! Megmozdulsz, megöllek!

(Petár kést ránt a Káplánra. Feszült csend. Farkasszemet néznek. Hirtelen Anna érkezik, feldúlt állapotban. Elcsigázva Petárba kapaszkodik.)

Anna: Emberek! Emberek! Petár, jaj, segítsél!

Káplán: *(egérutat nyerve)*

Neked nincs fegyvered hozzám, hogy legyőzzél!

(el)

Petár: *(a színfalon kívüli társaihoz)*

Utána, utána!!! Hozzátok elébem!

Anna: Tarts föl engem, Petár, nem bírom erővel!

Petár: Mi dolgod itt, Anna? Hogy jutott eszedbe

utánam eredni? Az utak veszéllyel,

erőszakossággal telve. Hogy volt merszed?!

Anna: Jaj, ne korholj, szeress, ahogy én szeretlek!

Petár: Sokra mész vele most!

Anna: Hallgasd, az ég alatt

a föld színén minden harangot meghúznak.

Milyen furcsán húzzák: kettőt végighúznak,

egyet megszakítnak… Hármat harangoznak.

Petár: Térj magadhoz, Anna! Mi történt teveled?

Anna: Elesett fejemnek ékes koronája,
szakítsd le utána szörnyűségekből font
bogáncskoszorúmat! Tépd el jajszóból szőtt
menyasszonyruhámat, hogy ne emlékezzem,
felejtsek el mindent. Rajtad kívül senkim.
Nincsen hová lennem. Jaj, senkinek sincsen!

Petár: Mi rontja az eszed? Mi történt, nem értem!

Anna: Jaj, igen nagy rémség, igen kegyetlenség!
Hogy ha könnye volna, még a rög is sírna,
a földnek, ha szíve volna, meghasadna…
Nincs többé a tábor, üszök a palánkja,
jaj, az őrizetlen szállás porig égett…
Alig nyergeltetek, alig mentetek el,
tollforgós pojáca fegyveres sokaság
kerítette körül a megrémült népet,
dobokkal doboltak, kürtökkel kürtöltek,
magasról, lóhátról, kiáltottak közénk:

aki paraszt haza akar menni, menjen,
szabadon elmehet s eszébe ne jusson
újra kaszát fenni, hadakozás helyett
iparkodjék télre éhes családjának
élelmet gyűjteni… Mi, nálatok nélkül
tehettünk egyebet? Engedelmeskedtünk,
megadtuk magunkat. Aztán szétindultunk,
s ahogy szétszéledtünk, utánunk eredtek
tajtékos lovakkal, fegyverekkel. Futottak
akik tudtak, kik nem… ott helyben levágtak
gyereket, öreget; ránk meg, asszonyokra,
lányokra úgy jöttek, mint dögre a legyek.
Láttam öregasszonyt, kikötözött lábbal,
láttam kicsi lánykát felfeszített szájjal…
Jaj, fajtalan világ! Vesztettem volna el
legalább az eszem! Semmit se értettem
volna meg belőle, ahogy a barom se
tudja, csak érzi, jaj, hogy bárd a halál…

Jaj nekem, jaj nekem, jaj, az ember minden
teremtmények között öntudattal büszke,
a legátokvertebb, legmegalázottabb,
legeslegszánandóbb: tudja is, ha szenved!
Menj, hívd társaidat s jöjjetek, vezetlek
a földig alázott asszonyok elébe!
Soha nem utáltak férfiakat, s jobban
nem volt szükségük még férfi-segítésre…
Bennetek remélve, ide igyekeznek.

Petár: Ha jönnek, itt lesznek. Nem tehetek semmit.

Anna: Ennyit tudsz mondani? Csak ennyit, nem többet?
Követ hordsz melledben szív helyett? Nem szánod
sorsukat? Nem indulsz keserveiken meg?
Mért száraz a szemed? Mezőn fűszál volnál,
jaj, harmatot sírnál, erdő fája lennél,
leveled hullatnád, ágaid tördelnéd,
csak, mert emberfia vagy, nem lehet könnyed?

Petár: Részvéttől még nem lesz senkinek se könnyebb.

Anna: Hallod, a harangok…

Petár: Trombitákat hallok.

Anna: Iszonyú! Ugyanúgy fújják, közelednek!
Az asszonyok nyomán nyomotokra leltek.
Szólítsd a társaid! Menj közéjük! Te is
doboltass, ne hallják meg az ígérgetést,
tömd el a fülüket, legyenek süketek,
ne hallják, hogy aki feltartja a kezét,
szabadon elmehet! Figyelmeztesd őket,
asszonyaik elé siessenek s tovább
Dózsa Györgyhöz, csak ott vannak biztonságban:
csak az ő hatalmas királyi pálcája
fékezheti ártó, dühös tobzódását
a gazembereknek. Menj, igyekezz, siess!

Petár: Ne akard, hogy menjek, annál jobban szeress!
Társaim szanaszét, egyszál magam vagyok.
Nem érdekel senki, csak téged mentselek!

Anna: Mind, mind, ne csak engem! Mind meg kell mentened!

Petár: Ne másokkal törődj, amikor életed,
gazdagságod forog kockán! Jöjj, fogadj szót!
Nem vészhet semmibe annyi akarásom,
hogy gazdaggá teszlek, hogy felöltöztetlek
bíborba, bársonyba, földig szép ruhákba,
kenőcsökkel kenem illatosra tested,
muzsikát zendítek kedved múlására…

Anna: Ne folytasd! Nem adhatsz rám olyan ruhát, mely
minden asszony testén elfedje a foltot;
nincs a földnek olyan illatos kenőcse,
mi az utált csóknak szagát eltemesse;
és hagyd a muzsikát, amíg egyetlen egy
fül is emlékszik még a vad zihálásra!

Petár: Nem a te bajod már! Gyere, ne vesztegesd
az időt hiába! Fölébük emelkedsz,
lovad lesz, hintód lesz, különb, mint bárkié.

Anna: Félek tőlük, Petár! Tőled, mivé lettél?

Petár: Akármivé: érted! Ékes úri asszony legyél

oldalamon, ne törődj most mással.

Anna: Hogy az úri barom-népen úrrá lettél,
most magadat rontod meg uraskodással?
Hogy fordított így ki a legjobb szerencse?

Petár: Téged fordított a nincstelenek gőgje!
De hozzám tartozol s nem viselem el, hogy
rongyokba temessen újra a szegénység!
Gyerünk, ha azt mondom! Van kincsünk, találunk
majd egy szabad várost, ahol letelepszünk,
ahol nem kérdezik, miért, honnan jöttünk?
Aszerint ítélnek meg, amennyit érünk.

Anna: Amennyi erszényed átkozott súlya nyom!

Petár: Akárhogy is: úgy lesz, ahogy én akarom.
Ereszkedjél alább, mielőtt még arcod
körmöddel szántanád, hajadat tépkednéd,
hogy örökös böjttel, ínséggel sújt ismét
a nagy nyomorúság.

Anna: Hiábavalóság!

Az ínség nem riaszt, nem félek a böjttől,
azt meg lehet szokni, csak a gyalázattól,
megaláztatástól, az a leggonoszabb
és attól nem válthat tömött erszényed meg!

Petár: Ne latolgass annyit! Próbálj megérteni,
nem maradhatunk itt, nem várhatunk addig,
amíg ránkrontnak a vad fegyveresek!
Takarjuk magunkhoz a szerzett kincseket
és menjünk! Süket vagy?! Odacövekeltek?!
Egymagam induljak?! Mind közelebb érnek,
mind közelebb fújják!

Anna: Mit neked egy almát
két felébe vágni! Mit neked éntőlem
elválni. Nem megyek. Nem csinálsz magadnak
nagy, híres gazdagnak engem. Ne érj hozzám!

Petár. Jönnöd kell! Makacskodsz?! Ne hidd, hogy engedem!

Anna: Árvizet indítsál, csak az mos el innen!
Csúnyán megcsúfoltad Dózsa György keresztjét,

úgy hittem, egy eszmét varrtál fel melledre!

Petár: Esztelen, az eszme, akkor ér valamit,
hogyha embert szolgál!

Anna: Téged! Mondd inkább úgy!
Senki mást, csak téged. jaj, hová jutottál?

Petár: Rövideszű, vessz meg!
(megüti)

Anna. Hát ezt is megtetted,
megütöttél, Petár? Te lator, te hitvány,
te martalócvezér, te zsiványkapitány…

Petár: Megkaptad a leckét, úgy adj még tanácsot!

Anna: Ti szájhősök tesztek tönkre minden eszmét,
Legnagyobb hírverők, legnagyobb harácsok,
mércét nem ismerők, kik az igazságot
csupán fedezéknek használjátok önös
érdekeitekhez! Ti utolsók, rablók,
jó szót nem érdemlők, jóllakott nadályok!
De ne bízd el magad! Felszínre dobja a

szemetet a hullám! Bevádollak anyád
előtt a világnak. Rám fognád bűnödet?
A bűn csak bűn marad! És ha mégoly tiszta
lenne is a lelked, fehér, mint a friss hó,
vagy mint a galambtoll, mint a fehér hattyú,
annál is fehérebb, mint a báránygyapjú,
jól megismertelek, akármit megtennék
csak hogy bemocskoljam; hazudnék, hogy lakolj,
lelkem kárhoztatnám. Inkább, mint örökös
félelemben éljek. Kiszolgáltatva egy
kushadó szeszélynek, amelyik változó,
mint a szél járása. Jönnek már! Nem mehetsz
semerre. Nem futhatsz. Gyertek, gyertek! Lássa
mindenki szégyenem! Ujjal mutatok rá!
(A kar élén Zóra lép a színre)

Petár: Legalább megtudod, ki az, aki példát
ad ragaszkodásból! Ki nem hagy magamra,
bármilyen baj súlya görbeszti vállait!

Gyere anyám, hagyd itt ezt a vízihínár-
csokor nyomorultat. Milyen igazad volt,
amikor azt mondtad: magadat szeresd csak.
Kár volt minden értük, ezeknek csak ott jó,
ahol jajgathatnak, kedvükre sírhatnak,
sajnálhatják váltig magukat, hogy bármit
tegyenek magukért, arra nem kaphatók!
Gyere, karom nyújtom, szenvedtél eleget,
szenvedjen most más is! Jaj, de igazad volt,
bolond ez a lány is! Irgalmatlan bolond;
képzelgő, csökönyös, rögeszméit görcsös-
lázasan ápolja. De tegye, leveszem
a kezemet róla. Majd hamar elfelejt.

Anna: Bár bírnálak, tudnék könnyen felejteni!
Ne tudnálak olyan igazán szeretni!
Ha tudtad határát rövid szerelemnek,
mért vetettél hálót szabad életemnek?
Minek is születtél, minek ismertelek?

Jaj, mért pólyaruhád nem volt szemfödeled,

miért pólyakötőd eresztő köteled?

Petár: Hosszúfülű világ cserregő szarkája,

nem állhat a nyelved? Ismered tenyerem!

Bomlott eszű satnya! Aztán anyám, te is

mit váratsz magadra?! Nem szólsz? Meg se mozdulsz?

Mit méregetsz engem? Talán sose láttál?

Zóra: Ha fiam nem volnál, úgy elátkoználak,

késő unokádnak is kitelne abból,

de mert a fiam vagy, csöndes szóval mondom,

nézz végig az árván, s borzadj el látásán.

Petár: Vaj' mit nézzek rajta, hisz nem fekszik halva!

Zóra: Tartsd a szád! Mért teszed csúffá szavaiddal

szép tiszta szívedet? Mért csapkodja nyelved

így az elesettet? Engem se kérj arra,

hogy hagyjam magukra a sorsüldözötteket.

Hogy várnád el tőlem? S hogy is tehetném meg,

amikor én szedtem őket össze a szél

minden irányából, én hoztam beléjük
vissza az életet; én ráztam fel őket
temető árkából, élni akarjanak,
ne a halált várják hangtalan fohásszal:
én mondtam, jöjjenek. Bárhol leljenek rád,
jöjjenek el hozzád. Újraszültem őket
a szülés keserves, összes fájdalmával,
sorsukká lett sorsom.

Petár: Én a fiad vagyok.

Zóra: Ők az igazságom. És ha te fiam vagy,
őket kell szolgálnod, ahogy én szolgálom.
Fogd egybe társaid, s vezess Dózsa Györgyhöz!

Petár. Ha sokáig álltatsz, lábam gémberedik.

Zóra: Fázol? Hát melegedj, menj közel a tűzhöz!

Petár: Rám pattan parazsa, a ruhám lángot vet.

Zóra: Rázd le, ha rád pattan, és majd nem éget meg!

Petár: Észnél vagy? Veszítsem el minden kincsem?

Zóra: Veszítsd! Az életed mindennél fontosabb!

Most térnél más útra, amikor nincs más út?
S te? Aki nem bántad szörnyű nagy vitéznek,
cifra katonának képzelni magadat?!
Győzz előbb! Úgy akarj majd kincseket, házat,
tele pincét, kamrát! Teríts előbb, aztán
költsd el vacsorádat, ahová meg kell hívj
mindenkit, hogy tudják, ez a harc nem tiéd,
enyém is ugyanúgy, s mindnyájunk ügye volt.

Petár: Te is csak olyan vagy, mint a változó hold!
Jössz, maradsz, – határozz! Mert tovább nem várok!
Köpök a harcodra. Háborúd nem egyéb,
haramia-harcnál, latorzendülésnél!
Csapdába csal, várd ki! De nélkülem. Megyek.

Zóra: Hová mégy? Itt maradsz, ha hozzád beszélek!
És kushadj! Ne szidd azt, ami a nevedet
tűzi zászlójára, szentképként magasztal,
fölruház, kivakar a tűrés mocskából!
Te ugatsz csapdáról? Te veted a hurkot,

s a hozzád hasonlók, haszonlesők, mohók!!!

Petár: Anyám vagy te nekem?! S még hogy érted tegyem kockára életem! Engem nem látsz többet

(Petár indulni akar, a Kar útját állja)

Kar: Megállj! Nem mozdulhatsz! Nem hagysz el bennünket! Nem mocskolsz büntetlen! Hova ragadott el dölyföd, hogy van merszed, hogy van bátorságod a szemünkre vetni keserűségünket?!

Petár: Aki élni szeret, ne jöjjön közelebb!

Kar: Add meg magad, add meg! Mert csak egyedül vagy, a akármint mesterkedj, a mi kezünkön vagy. Nézz szembe magaddal: gyérülünk, mint a fű a vadak csapásán! Mígnem mind elveszünk. Dózsa Györgyhöz voltunk hivatalosak s lám élünkön teveled mivégre jutottunk?!

Petár: Mit akartok tőlem, falka együgyűek?! Számoltatok vele, hogy nem adnak ingyen egy lukas zsákot sem. Rámfognátok most, hogy

miattam vesztek el?! Én vagyok a hibás?

Van köztetek férfi?! Köpnöm kell, asszonyok,

ti! Csináltassatok fel az égre házat,

ott majd nem ér utol a megpróbáltatás!

Kar: Mondd meg, hogyan vegyünk hozzá könnyű téglát,

tapasztó jó sarat; honnan a magasba

röpítő szárnyakat, hogyha a fehérre

azt mondják, fekete; hogyha a hazugság,

mint nehezék rajtunk, visszatart, földre húz!

Előnkbe álltál nagy hanggal mutogatva

a szíved a lelked! Elhittük a szavad,

a te csak, bizalommal gazdag, hatalommal

büszke, kihasználtad, hogy megbízunk benned?!

Adj számot!

Petár: Tinektek?!

Kar: Az egész világnak:

nincs nagyobb emberi bűn, mint ha emberek

hatalmukkal élnek vissza, nincs gonoszabb!

(az elfogott, tiltakozó Káplánt hurcolják a színre)

Káplán: Nincs utálatosabb, mint semmirekellő
hatalmaskodása embertársa felett!!!
Eresszetek el, ti medvék, toportyánok!!!

Kar: Végre megkerültél, te is, hamis hitű!
Három hamis hited, mindhármat megcsalod,
eladod lelkünket, mint az Urat Júdás,
harminc ezüstpénzért. Te se meneküljél!
Lakoljatok együtt. Kezünkön egyike,
kezünkön másika: ugyanegy éremnek
két koszos oldala! Kapd elő a bicskát,
akaszd a hasába, hasítsd a torkáig!…

Zóra: Félre a fiamtól! Mit akartok tenni?!
Átok ül rajtatok, egymás szabdalása?!
Félre tőle, félre! Hogyha van is bűne,
nem rátok tartozik ítélni, az égre;
az majd ha úgy látja, itt van az ideje,
abba belenyugszom, akár magam legyek

büntető ostora. De addig ne merjen
rá kezet emelni senki! Hátrébb innét!
Miért tetézitek még a rossz szerencsét
avval, hogy afelett akartok ítélni,
akit ti tettetek azzá, amivé lett?!
Sehova se indult, semeddig se jutott
volna nélkületek. Miért engedtétek?
Miért követtétek? Nincs mit ráolvasni,
ti se siettetek Dózsa táborába!
S nem azért mert egyik vagy a másik fogott
volna hálójába: fiam vagy a Káplán!

Kar: Hogy? Még azt is véded? Hagynánk tán futni?

Zóra: Védi a kárhozat! Nektek akarok jót:
előbbre való most Dózsa Györgyhöz jutni,
mint egy hitvány Káplán bűnét megtorolni,
Megbosszulja magát minden késedelem.
Halljátok?

Kar: A kürtök!

Zóra: A nyomunkban vannak!

Anna: Hazudnak, becsapnak; nem lesz tél sohasem,
nem múlik el a nyár, nem kell betakarni
sem a didergőket, sem az éhezőket
nem kell megetetni: ad füvet a határ,
betakar a föld. Ezen a világon
nincs keresnivalónk más, mint menekülni…

Káplán: Nem elmenekülni! Dolgunkat végezni:
kiirtani a gazt, azt kéne mielőbb,
tisztán állhassunk az ítélőszék elé.
Adjuk ki a bűnöst és megbocsájtanak
nekünk, meglátjátok!

Zóra: Lator! A fiamat?!
Kinek kell bocsánat? Ellenünk vétkeznek!
Ne higgyetek neki! Ketté kell törnünk az
utolsó ítélet riasztó kürtjeit;
erőtlen ijesztés, erősebbek vagyunk!

Káplán: Adjuk meg magunkat, s életben maradunk!

Minden dolgunk között a legelső: élni!

Zóra: Becsülettel élni, becstelen szájaló!

Tisztán, szépen élni legelőbbre való!

Anna: A harangot hallom, újra a harangot!…

Zóra: Eresszétek el a fiam, mire vártok?!

Eresszétek el már! Menjen! Nem halljátok?

Menjen, amerre lát, ha nem érzi hozzánk-

tartozónak magát! Keres még bennünket,

fog még könyörögni, megcsókolja még a

lábatok nyomát is, legyetek biztosak!

(Káplánhoz)

Te meg remegve várd az igazság napját,

jaj lesz, ha felvirrad! Megbüntet Dózsa György

majd minden árulót! Mert hozzá visz utunk…

Káplán: A pusztulás útja! Vissza róla, vissza!

Zóra: Menjünk és kiáltsuk, mondjátok mind velem:

Dózsa György a bosszú, Dózsa György a pöröly!…

Kar: Dózsa György a pöröly, Dózsa György a bosszú…

Zóra: Ő az elégtétel, ő az ostorcsapás…

Kar: Ő az elégtétel, ő az ostorcsapás…

Zóra: Ő az igazságunk, kőből erős várunk…

Kar: Ő az igazságunk, kőből erős várunk…

Zóra: Öklünkbe faragva, testünkbe égetve
lobogjon fel bennünk tűzvész nagy haragja,
lehessen végre a föld a mi országunk…

Kar: Lehessen végre a föld a mi országunk…

(A fellelkesült tömeg Annával, Zórával az élen elvonul. A Káplán és Petár maradnak a színen)

Káplán: Jaj, szánlak titeket! Én megadom magam
s nem tudok mást tenni, mint csak könyörögni,
kerüljétek el a bosszuló haragot.

Petár: Dögöljetek mind meg! Én élni akarok!!!

Káplán: Te nem mentél velük? Lesz imám érted is:
bűnhődhess keményen és mielőbb. Kérem
majd a mindenhatót.
(el)

Petár: Azt ugyan várhatod!

(melléről letépve a keresztet, kiigazítja öltözékét)

Külsőm megtéveszti minden ellenségem

s azt, hogy paraszt vagyok, nem okoz nagy gondot

majd elfelejtenem…

(el)

Ötödik kép

(Börtön)

Kar: Jaj, jaj, vége, jaj, jaj! Hiába múlik el
éjszakára nappal, hiába virrad fel
aranyszál tollakkal a pirosló hajnal,
jaj, hiába jön fel a nap szép fényesen,
egyenesen nem süt már miránk sohasem!

Anna: Hessegessétek el! Nem akarom látni:
egy fekete holló sétál fejem felett,
selyemszál fonál van körme közé varrva…
A fonál az élet, a holló a halál.

Kar: Oda reménységünk, Dózsa György oda már,
pányvát vetettek rá, lováról lelökték,
durva kötelekkel kötözték, sebekkel
elborított testét. Jaj, hogy meghurcolták,
jaj, hogy leköpdösték, a nagy, erős embert!

Zóra: Áldott legyen a szó, amelyik fiamat

elkötötte tőlem! Áldott legyen a nap,
amelyen elhagyott! Szenvedésben nem volt
még nálam boldogabb a világon senki,
mert akárhol van most, itt nincs, az a fontos:
rostély nem rekeszti, nem sáppasztja sötét,
nem szívja erejét kínjaim látása.

Kar: Vezérek vezére, parasztok királya!
Jaj, elmúlt ereje, vitéz mulatása,
a tömlöc feneke lett lefekvő ágya,
beszélgető társa a tömlöc ajtaja,
oldala támasza tömlöce oldala:
oda van szögezve három vasabronccsal,
falra felfeszítve. Dózsa György, Dózsa György
mit tettek teveled?! Jaj, mire jutottunk
mi is már nélküled?! Kezünkön-lábunkon
vasrudakat hordunk, eltört derekunkon
ólomdíszt viselünk. Úgy fonnyad a sorsunk,
mint a napra tett lép; ételünk, italunk

nem egyéb, mint jajszó! Hallod a sírásunk?

Anna: Sírjatok! A könnyel könnyebb lesz a bánat…

Zóra: Én nem tudok sírni. Szemem kiszáradt tó,
bőröm a föld kérge, testem pergő kalász,
síkos ereimből kiapadt a folyó…
Lehet az? Mind jajgat, csak az én szám hallgat?
Talán nekem nem fáj, ami fáj másoknak?…

Anna: Szél hajtja a habot, víz a vízimalmot…
te se jó szántadból viseled a sorsod,
ne magad hibáztasd!

Zóra: Akit ostoroztam,
mindig csak bántottam, még te állsz értelmem
és a szívem közé békítő-kapocsnak!
Hogy megcsúfolsz engem! Mennyire szégyellem!
Gyötör a forróság, homlokod csupa láz!

Anna: Azért ne félj tőlem: nap volt édesanyám,
hold volt édesapám, szél tanított táncra…
A halálom napján, vájj nekem egy gödröt

nagy víz folyásába: halljam zuhogása,

hogy veri vállamat; lássam, ha fölöttem

nagy fenyők tetején megyeget a hold…

Zóra: Mit vétettél Anna, hogy ennyire megver

a sors?! Bár csak tudnám átvállalni terhed!

Én érdemelném meg, én, minden ütését!

Anna: Ütésről ne beszélj! A pokol tornácán

katlant kovácsol a cigánykovács hóhér…

Halljátok, halljátok? Minden ütés e n g e m

ér. Az én fejemet ütik kalapáccsal.

Jaj, vessétek végét! Hallgattassátok el!

…Hol a fiad? …Meghalt? Tudom, csak jobban járt…

Zóra: Nem igaz, hogy meghalt! Nem halt meg! Ki mondja?

Kar: A bajban mindenki csak magát siratja,

de ki segít rajta, Dózsa Györgyön, jaj, ki?!

Ám, húzódjunk hátra, Csikorog a zárban

a kulcs. Hírrel jönnek, vagy új megkínzottak

érkeznek sorsukra. Negyvenedik napja

jönnek egyre, jönnek gyötörve, jajongva,
megnyúzva, hogy húsuk húsunkban sajogjon,
vérük a vérünkkel, könnyük könnyeinkkel
egy patakot mosson. Sohasem fogynak el.

Katona: *(be)*

Hátrébb! Hátráljatok! Szoruljatok odább!
Helyet papotoknak, aki közétek jön
bűnbánatotokra. Aztán panaszt, jajszót
nem akarok, úgyis mindhiába lenne!
Tiszteljétek benne a törvény szolgáját!
Megtudjátok tőle, mi lesz a dolgotok,
zárkátok ajtaját, ha megnyitja kegyes
irgalmából erős, hatalmas uratok.
Jól figyeljétek, mert életetek függhet
tőle, minden szava javatokra szolgál.
Utolsó alkalom. Jobb későn, mint soha:
meg kell tanulnotok: akinél a fegyver,
annál a hatalom. Ostoba, tudatlan

népség! Kellett nektek zárakat tördelni,
falkába verődni, odatolakodni,
ahol a bajt mérik, elhagyva az ekét,
bitangra a földet?! Büdös volt a munka?!
Nos hát, nesze nektek! Bánhatjátok váltig,
hogy többre vágytatok, mint legelő kecskék
tőgyét dicsérgetni, meg a nádfedelet
zivatar idején. Volt jó törvényetek,
eltartott a határ, mért nem viseltétek
magatokat illőn, mint én? Semmi bajom.
Most majd megértitek: akinek nem jutott,
annak ne támadjon kedve hatalomra!

Kar: Vegyél csak, vegyél csak csúfolódó szádra;
mit tudsz te mirólunk; mit, hogy égre szállva
mit érez a madár, s mit, ha kalitkája
fogja vissza röptét. Föl sem éred ésszel:
a kalitka rácsa csak annak menedék,
aki gyáva saját, szép életét élni.

Katona: Szép-e? Van kedvetek még visszabeszélni?
Nem mondok nagy időt, s letagadjátok még
azt is, hogy meglátjátok, hogy emberek vagytok,
ismeritek egymást. Meghajlít az erő.
Mint azt az arcátlan pimaszt is odafenn,
akit most kaptak el… Lerí pofájáról
nyomorult mivolta, mégis letagadja:
úgy sivalkodik ám, mint a nyakon csípett
patkány a szög vasán. Esküszik, lármázik,
ide hallik hangja. Káromkodni se rest,
tévedésnek mondja, otromba tréfának,
hogy idehurcolták. De itt a pap! Vissza!
(Káplán be)

Anna: Nézzétek! A káplán! Ő az, megismerem!

Káplán: Pirulj arcom, pirulj! Mért kell ezt megérnem?

Katona: Nem könnyeket sírni, szolgálni szegődtél!

Káplán: Engedj, engedj innen!

Kar: Odaföntről jöttél,

többet tudsz minálunk…

Káplán: Bár semmit se tudnék!

Katona: Elvétetted szoknyád: siratóvagy, nem pap!

Káplán: Gonoszat tettetek, de sokkal gonoszabb
készül ellenetek…

Kar: Beszélj, mit terveznek,
milyen törvényt szabtak ki ránk és Dózsára?

Káplán: Asztalt terítettek, rettenetes asztalt,
hóhér lakomára. Őt trónra ültetik,
magas székre teszik, hogy mindenki lássa,
felülről nap süsse, alulról szél fújja:
kerék abroncsából tüzesen vasalnak
fejébe koronát, királyi kezébe
égő botot adnak. Titeket kicsapnak
köré, mint a barmot, ujjongani rajta,
nádpálcával űzve, karddal kényszerítve.
Aki élni akar, belétharaptatják,
hogy puszta fogakkal tépjék, rágják húsát,

falják fel, nyeljék le megroncsolt tagjait.
Aztán vérével belepett ágyékán
négyrészbe hasítják; félig evett bütykös
lábát, nyakaszirtjét tűzre hajigálják!
Eltörlik a földről minden maradékát,
széllel szétfúvatják még a hamuját is…

Kar: Eszedet vesztetted, ember nem tervezhet
ilyen szörnyűséget, ilyen rettenetest!

Káplán: Megtudjátok, nem e, ha majd körülötte
eszeveszett táncot kényszerültök járni,
ha majd emberetek, fiatok látjátok
jóllakni félig sült, megperzsel húsából…

Zóra: Áldom a sorsomat, most áldom igazán,
hogy messze kerültél, távol tőlem kertem
megmaradt virága. Teljes életemben
mindig azt kívántam, mellettem légy végig,
szemem zárásáig, én szép felnőtt fiam,
de most hálát adok, hogy sose láthatod

meg ezt a förtelmet, ezt az iszonyatot.

Te meg, pap, hiába facsargatsz könnyeket

szemedből, megjelöl hovatartozásod.

Káplán: Fogjál le katona, hengeríts közéjük!

Én vétkem, én vétkem, én legnagyobb vétkem!

Tévedt bárányai bégették a pásztort,

elveszett juhai, s elfutottam tőlük,

megtagadtam őket! Bilincset kezemre!

Rettegtem a perctől, tudtam, nem kerülöm

el a találkozást: megbűnhődik, aki

hivatása elől próbál menekülni

lapu árnyékába, mint a ninvei

Jónás.

Katona: Térj eszedre! Kell is nekik pásztor?!

Csak elveszted magad!

Káplán: Hagyj el és kötözz meg!

nem kerülhetem el úgysem a sorsomat.

Katona: Magad könyörögtél, tulajdon fülemmel

hallottam, hogy élhess…

Káplán: Akkor még nem tudtam,

nem is gondoltam, hogy ennyire nehéz lesz.

Kérdezd csak meg őket, miattam gyötrődnek…

Cserbenhagytam őket, bűnhődnöm kell értük.

Kar: Vidd el a bolondot, vidd el, nem ismerjük!

Katona: Együgyű pap, senki sem ismer közülük,

láthatod, ámulnak.

Zóra: Ki mondta azt, hogy nem?!

Mindnyájan hazudnak! Mért hallgatnátok el?

Mi okotok van rá? Nem emlékeznétek,

micsoda jászolhoz akart volna kötni

életfogytiglan, mint a köteles barmot?!

Talán elhittétek, valóban jót akart?

Az ég óvjon olyan jóakaróktól meg,

akik ellensége ketrecébe zárnák,

eladnák a népet! Elárult titeket,

és még azt mondjátok rá, nem ismeritek?

Kezetekben a sors, mely buktat vagy emel
avval, hogy közétek tartozik-e vagy sem
valaki. Halljátok?! Ítélet ez a szó!

Kar: Hallgass, nem ismerjük! Nem közülünk való!

Zóra: Nem, nem nyugszom bele, hiszen ő akarta
fiam kiadatni, ellenség kezére
juttatni, megölni! Lássa meg, tudja meg,
kit akart szolgálni! Csattanjon az ostor
rajta is, akarom! És tudja meg azt is,
semmi sem sikerült szennyes szándékából:
egyenes a hátunk, mindig is az marad!
Nézd, lásd, nem remegünk. Ne merjed hinni, hogy
Dózsa Györggyel bennünk vége az igaznak!
Nincs közöttünk egy se, aki szégyenszemre
olyan ocsmány áron mentené magát, hogy
belemar eleven élő emberhúsba!
Levágnak? Vágjanak! S tudd meg, a fiamat
sem veszíthetted el. Él. Sőt elkerülte

még ezt a poklot is. Nem hiszed, hogy nincs itt?
Hát csak keresd, keresd!

Katona: Káplán, mért tűröd ezt?!
Hangoskodó asszony, a képedre mászok!
Azt hiszed még mindig, hogy paraszt királyod
otromba szava dönt?! Járatod a szádat,
mint az a hatökör odafönt?! Megjárod,
sorsára jutsz! Nézd csak, megkötözve hozzák!
(Petárt lökik be)

Petár: Sakálok! Hiénák! Szóra értelmetlen
szolgák, porkolábok! Eresszetek innen!
napnak, fénynek, holdnak ura hogy nem ítél
örökös sötétre, nem tudja elvenni
szemetek világát! Mire való az, hogy
nem tesz különbséget becsületes ember
a büdös paraszt között, aki egész nap csak
a ganajt turkálja? Nem látjátok rajtam,
nyakam nem szokta meg az igát hordani,

nem szokta meg kezem a láncot csörgetni,

nem szokta meg testem élve elrothadni?!

Mi közöm van nekem a robotosokhoz?!

Fülemet is bántja a harákolásuk,

bűzüket se állom, orromat facsarja!

A ruhám nézzétek: s a címerem rajta!…

Katona: Lopott, úri condra! *(arcába köp)* s ne, itt a címered,

otromba jószága! De ha még akarod,

a csizmám talpával taposom pofádra!

(Petár észreveszi a Káplánt. Szünetnyi zavar után átlátja a helyzetet)

Petár: Káplán! A hitedre! *(katonához)* Kérdezd csak meg tőle,

hogy sohasem voltam én Dózsa György híve,

együtt menekült a harag elől velem.

Káplán: Téved. Ezt az embert én nem ismerem.

Szerencsétlen, miért bizonygatnád, hogy én

veled menekültem? Módot keresel, hogy

életedet mentsed? Válassz másik utat!

ha te engem ismersz, ismered őket is,

hozzájuk tartozol.

Petár: Hogyan? Összekeversz.

Hozzájuk, én? Mit nem! Vakmerő bitangok!

Anna: *(Zórához)*

Petár! Félek tőle. Szólj neki, itt vagyok.

Mondd, gyönyörű hajam lehányták a földre,

szőrömet kitépték, kiserkent véremmel

festették a jelvényt hátamra, mellemre…

Zóra: Hallgass! Elárulod.

Anna: Hagyd el a zsémbelést!

Hallod? Szólítsd ide! ne irigyeld tőlem!

Ne hagyj könyörögni. te ébresztetted fel

benne a becsvágyat, te is tudd lebírni!

Fékezd meg a rosszat, gonoszat, ijesztőt!

Miért szégyell engem?! Térítsd vissza hozzám,

add vissza nekem őt! Letérdelek eléd,

nevedben a hajnalt, a virradást hordod,

könyörögve kérlek, hozd föl azt a napot,

amit a harmatot fölsüti, könnyeim
felszárítja, ami átjárja a lelkem.

Petár: Megvetnék a hurkot, megfognák a rókát,
ohó, de nem engem! Én a próbál állom!
Eszelős, láthatod! ne adj a szavára!
Most látom először, ahogy a többit is.
Nincs közöm hozzájuk, nem igaz! Nem igaz!

Kar: Bár ne volna igaz, ne születtél volna
közénk, ne erőnkkel növesztetted volna
fölénk a gőgödet! Könnyen letagadnánk,
ha letagadhatnánk, ha avval nem válnánk
hasonlóvá hozzád! Tükröt tartasz nekünk,
s az rémít legjobban, ahogy torz arcodban
magunkra ismerünk.

Petár: Hazudnak, gyűlölnek!
Még most is, hogy látják, elveszett az ügyük,
ott ártanának az ártatlan gazdagnak,
ahol megtehetik. Mondd meg, bizonyítsák

be, hogy paraszt vagyok! Mondd meg nekik!

Kar: Anyád, csak ismered?! Zóra, a rác asszony!

Hol vagy? Gyere, vágd a szemébe: te szülted!

Megtagad? Cáfold meg betűre, amit mond!

Petár: El innen, nem láttam soha ezt az asszonyt!

Zóra: Teremtőm!

Petár: Nem láttam! Ha mondom, nem és nem!!!

Katona: *(Káplánhoz)*

Itt már semmi dolgunk, vár a többi zárka,

de a bitangjára majd nekem lesz gondom,

én magam hívatom meg a lakomára,

harapjon vagy vesszen!

(Káplánhoz) Mit ácsorogsz? Gyerünk!

Káplán: Ne mozdíts el innen!

Katona: Szolgálat – szolgálat!

Hamarost értük jössz!

Káplán: Jaj, nyomorult lelkem!

(mindketten el)

Zóra: Anyádé, te, nézz rám!… Jaj, mi történt veled!
Nem tudom elhinni. Nem akarom hinni,
bánatra szült kedves, drága, édes fiam,
egyetlen gyermekem. Nem ismersz meg? Engem?!
Emlékezzél, szerettél. Korai öregség
ráncától féltettél; arcom pirosáért
lobbant fel haragod; beapadt szememért!
Nem felejthetted el… Hogy félhetnek tőled,
hogy így megkötöttek, védeni se tudod
magad, ha megütnek. Erősen tartanak,
pedig erőd fogytán, éhségtől gyenge vagy,
lábadon alig állsz, kiver a veríték…
meleged van talán?

Anna: Fázom, hideg szél fúj…

Zóra: Se kezed nem nyújtod, se szavad nem adod?
Szólj bár egyet hozzám! Én szólítlak, anyád!

Petár: Hallgass, bába, hallgass! Anyám lettél volna,

ily nyomorult sorsra nem juttattál volna,
visszafogtál volna, mikor elindultam.
Hogy előmbe álltál? Csak szóval pereltél,
szívedben dicsértél, sikerem kívántad:
szép házat reméltél, hintós paripákat,
vidám vacsorákat, feneketlen tállal:
bőséget álmodtál nekem, gazdagsággal
teljes, szép életet, tele pincét, kamrát,
bort, búzát és békét. Hol van a békesség?!
Hol a tele kamra, hol vannak a kincsek,
jó vasas szekerek, szép, tizenkét ökrök,
hol vannak javaim? Százszor szép életem
hol van hát?! Becsaptál! Szíjkorbácsot adtál
hátamra és egy ócska, rossz, viseltes köntöst!

Zóra: Te akartál köntöst, te a korbácsot is,
emlékezz, hogy féltem, féltettelek attól.

Petár: Savanyú bort kínálsz cirádás kancsóból,
ne bánd, ha kiköpöm, elhúzza a számat!

Zóra: Okold csak, okoljad fájdalmas anyádat!

Petár: Te tévesztettél meg, mint téged a világ,
átkozott a földje!

Zóra: Benned született meg,
benned a tévedés, nem a világ szülte.
Taposd el magadban, igázd le, törd össze:
ami általad lesz, általad pusztuljon,
ha ellened fordul! Felelős vagy érte.
szükséges, hogy végét tudd vetni, megtagadd,
nehogy majd önmagad, az embert kényszerülj
megtagadni!

Petár: Az ember tehetetlen.
Ha az van kimérve, azt is teljesítem.

Zóra: Csak a testünk sorsa elkerülhetetlen,
ez hús, hús, elrohad, ha nem előbb – utóbb;
de a megmaradót, amiért születtél,
neked kell formálnod, hogy jelölhesd, voltál,
éltél tiszta szívvel. Kell, hogy jobbítsd magad,

mert a világ csak a tisztát fogadja el.

Petár: Tisztaságról beszélsz? Mindünknek van vétke.

Zóra: Bánd meg – és a halál nem büntetés érte.

Petár: Nem fogok meghalni. Ne hidd! Élni fogok.

Zóra: Kötelességed, hogy kiirtsad a gonoszt
magadból s ne növeld hatalmát fölötted!
hallottad, mi vár rád: ott fognak hajtani,
Dózsa körül táncra! Választanod kell: vagy
harapsz a húsába!…

Petár: Hallgass, ne halljam ezt!
Aki felemlíti még egyszer, megbánja!
Elég lesz megtennem. Mert megteszem. Azt is!
Akármit kívánnak.

Zóra: Tagadd meg!

Petár: Levágnak!

Zóra: Tudom. Megsiratlak.

Petár: Nem támaszt fel a könny!

(Odakünn megszólalnak a harangok. Anna hangosan jajveszékelni kezd)

Anna: Ítélet ideje, iszonyú tűzözön!

Petár: *(Zórához)*

Ne engedd beszélni! Őrjít a félelem!

Anna: Látom, látom, látom! Vakuljál meg, szemem!

S minden szem! Minden fül veszítse hallását!

Rajta, tépjétek ki a harangok nyelvét,

felverik az ép ész síró birodalmát:

kezdetét veszi a pokoli mulatság…

Petár: *(Zórához)*

Nem akarom tudni! Parancsolj rá, hogy hagyja!

Anna: Hegedűket nyűnek, sípokat zengetnek,

és csattog a korbács. Mint a férgek, bújnak

ki a föld odvából a csontukig csupasz,

kettétört emberek. Nyínak, nyüszítenek,

üvöltenek. Riadt állat szemükben a

halál rettenete. És őt kivezetik

a kör közepére! Székére ültetik,

felteszik fejére keserves abroncsát,

szép halántékát az izzó vas átsüti,

tört koponyájának a nedve kibuggyan,

mint az aludttej. Agyvelejét ontja

füle, szája, orra; förtelmes folyadék

mázolja be arcát. Dölyfösei pedig

még a lovakat is mind táncra léptetik,

még a dobokat is mind táncra veretik,

s jaj, tanult emberek éneklik: Te Deum!!!

Ő meg csak ül némán, szótlanul, erősen…

Mért hallgatsz, kiálts fel! Mért tűröd el mocskos

szájukon az isten nevét?! harsogd őket

túl, amikor néped csordáját rádhajtják!

Kiáltsad, mint az Úr: vegyétek és egyétek,

mert ez az én testem! és amikor véred

ízlelik ínyükkel, a meghajszolt párák,

szólj nekik ekképpen: igyatok kutyáim,

mert ez az én vérem, bennetek támadok

örök hatalomra…

Petár: Hagyd abba, hagy abba!

(Petár gyilkos indulattal tör Annára. A Kar Anna elé áll, fedezi)

Kar: Le akarod ütni, akár egy állatot?!

Petár: *(őrjöngve)*

Mindenkit! Mindenkit! Legázolok mindent,

ha utamat állja, az egész világot!!!

Zóra: Petár!!!

(A hangot a börtön falai visszhangozzák. Zóra kiáltása után a színpadon szinte megdermed minden, csak Anna nyöszörög)

Anna: Fázom… fázom, ki ad rám kabátot?…

Zóra: Jaj, miért születtem anyának a földre,

miért nem teremtem az erdőre fának!

Anna: Fázom, adjátok rám koporsó-ruhámat…

Zóra: *(Petárhoz)*

Tépd le azt a köntöst magadról és add rá!

Petár: Meghal, minek neki?

Zóra: Te is meg fogsz halni.

(A Kar lépésről lépésre mind szorosabb gyűrűbe fogja Petárt)

Kar: Halj meg, halj meg, halj meg! Nincs melletted senki!

Petár: Nem, nem lehet igaz! Anyám, ha anyám vagy,
állj elébem! Védj meg! Mint annyiszor tetted!
Ments ki karmaikból, mielőtt széttépnek!
Félek a haláltól, meg akarnak ölni!
Félek, hallod? Félek! Nem hagyhatsz elveszni!
Kezem meg van kötve, tehetetlen vagyok…
Elszánták magukat. Hallod?! Nem hagyhatod!
Mindig velem voltál, mindig veled voltam,
amit tanácsoltál, mindent megfogadtam,
te tehetsz arról is, hogy idejutottam,
szemed rebbenését értettem: kívántad,
sok legyek – sok voltam; akartad, hogy éljek
és élni akartam és akarok most is!
Ne tagadj meg engem!

Zóra: Álljatok el tőle!
Én szültem világra, én felelek érte.

S mert a felelősség az egyetlen mérce,
ami igaz embert hamistól elválaszt,
vess számot magaddal, s merd vállalni azt,
amit cselekedtél. Le a maskarával!
Vesd le a condrát! Tanulj embermódra
halni, ha embermód élni már nem tudtál!
Hát ember vagy, Petár! Ember húsába hogy,
hogyan haraphatnál?! S hogy akarnál élni,
hogy tudhatnál élni? Hisz vége mindennek!

Petár: Nem! Ameddig élek, nincs vége semminek.
Kezdődhet elölről minden és végződhet
másképp is.

Zóra: Hogyan? Hogy nem téged hajtanak
korbáccsal, te hajtod majd az igazakat
emberevő táncra?! Hallod, érted jönnek,
hallgass az anyádra! Csak most, utoljára!
mentsd meg a lelkedet, ha már a testedet
úgysem mentheted meg! Fordítsd a szándékod!

Ha jóra fordítod, áldott lesz a neved;

ha rosszra fordítod: szörnyű átok ver meg…

Petár: Egyetlen szándékom: élni, mindenáron.

Zóra: Visznek már! Jaj, Petár, könyörülj anyádon!

Gyenge vagyok hozzád. Akartam, hogy éljél,

de azt nem akarom, jaj, hogy bemocskolják

minden erényedet. Álld útját! Ne engedd!

Ne kényszeríts engem, hogy én óvjalak meg!

Nekem nem oldozzák fel sehol sem bűnömet!

Menj, menj mezítelen; pőrén, mint születtél!

Gondolj társaidra, hogy egyek legyetek,

mert az emberek nem maguknak születnek!

Petár: Könnyen szavalják ezt, akik megvénültek!

Zóra: *(átöleli fiát mind szorosabb és szorosabb öleléssel)*

Ne gúnyolódj rajtam, húsomból szakadtál;

véremből vagy vérem, eszméletem, Petár!

Miattad fájlaltam derekam, miattad

lett szaladós lábam erekkel gyökeres,

veled vagyok terhes mind a mai napig,

halálomig. Igen. Testemben hordalak,

és siratni foglak. Siratni, ahogy csak

ég sírja a földet. Siratni sem könnyebb,

mint megsemmisülni. Mert a mennyt nem hiszem.

Ha van, nem engedi, hogy élve kerülj ki

kezemből… Szerelmem!

(A holttestet puhán lefekteti. Ölébe veszi. Fegyveres katonák jönnek. Sorfalat állnak)

Nyílik az ajtó már.

Érted jönnek. Ne félj, nincs az a porkoláb,

aki elvesz tőlem. Milyen csöndes vagy, lám.

(A hangosan felzokogó Annához)

Ne félj! Így van rendjén.

(A katonák sorfala közt a Káplán érkezik)

Hamar jöttél, káplán…

(A Káplánnak szinte földbe gyökerezik a lába a látványra: Anna sírva, négykézláb mászik felé, eszelősen, de hangtalan mutogatja, hogy Zóra megölte a fiát. A Káplán a roszszullét határán van)

Káplán: Zóra!… „a rác asszony”… és Anna, szegényem!

Ó, irgalom anyja, hogy tovább kell élnem!

Zóra: Túlélsz te mindenkit. Dehisz’ sokra viszed!

Te megrögzött cseléd! Sajnálhatsz, azt hiszed?!

Nem, mert csodát tettem, fává változtam át

erdőrengetegben, hogy lobogós tüzet

rakjatok belőlem: loboghassak lángot,

nagy pirítós lángot: szívemmel égessem

ki ezt a világot.

Káplán: Bízd gondomra fiad,

s jöjj velem magad is!

Zóra: Vidd! Keltsd fel, ha tudod!

Nem felesel, jámbor. inkább, mint valaha.

De nem, emberhúsba – nem harap soha.

(Lassan felegyenesedik, diadalmasan. Némán, könny nélkül zokog. Kívülről szinte elviselhetetlenné erősödik a harangzúgás, Te Deum, a megkínzottak jajveszékelése. A színpadon mélységes, döbbent csend.)

VÉGE

1974

TÁNCPESTIS

dráma

két részben, kilenc képben

Személyek:

Vive

Vilar

Raton

Volver

Duran

Blaru

Máter Bernardin

Riff

Angelo

Michaud

Fogadós

Maud

Cheronne

Koldus

Csavargó

Colette

Perette

Riri

Kapitány

Katonák, örömlányok, férfiak és nők a társaságból

Történik a Mosell folyó völgyében, az 1370-es évek végén, a nagy pestijárvány idején.

Ősbemutató

Pécsi Nemzeti Színház, 1976

Rendező: Sík Ferenc

Szereplők:

Vive.....Miklóssy Judit

Vilar .....Győry Emil

Raton .....Szabó Sándor

Volver.....Paál László

Duran.....Kézdy György

Blaru.....Szivler György

Máter Bernardin...Petényi Ilona, Pásztor Erzsi

Riff.....Bárány Frigyes

Angelo .....Harkányi János

Michaud.....Pogány György

Fogadós.....Galambos György

Maud..... Muszte Anna

Cheronne ..... Labancz Borbála

Koldus..... N. Szabó Sándor

Csavargó..... Fülöp Mihály

Colette ..... Fodré Erika

Perette..... Antal Anetta

Riri..... Albert Éva

Kapitány..... Ábrahám István

Első rész

Első kép

(Városháza)

(A színen Raton, Volver, Duran és Blaru)

Duran: *(szünet)* De jönni fog?

Raton: Korán van még.

Blaru: Nemrég kondítottak első imádságra a „Miasszonyunkban".

Duran: Magas?

Volver: Nem mondhatom.

Duran: Testes?

Volver: Az sem. De micsoda kérdések! Orvos-doktor, enynyi; feleségem öccse. Jó, hogy nem azt kérdi, milyen a csípője, finom-e a bőre, kerek a tompora, hosszú-e az ujja!

Duran: Nem kétlem, a posztót meg tudja ítélni, hol keskeny, hol széles, de a számvetéshez valami keveset ért. Az embert ismerni kell mindenekelőtt, hogy meg lehessen nyerni. Tudnunk kell, mennyit ér, mire tartja magát, de leghamarább mégis a külsejét kell szemügyre venni; az segít legjobban, mindig el-

igazít: hogyha kopasz – hiú, sokat költekezik, pénzre van szüksége; kövér –sokat eszik, jó konyhát követel; sovány – igénytelen, rigolyáknak örül; a legkevesebbe még az öregecske kerül: szép szóra mennybe száll. Hát így áll a dolog.

Raton: Nem jól, ha tisztünket csak ennyire tartják, hogy az érték felett becsülik a külcsínt, felszínen érzik át a felelősséget, félvállról…

Blaru: Én félek. Bevallom. És nem is próbálom tréfával elütni aggodalmamat. helyzetünk súlyosabb, mintsem megtehessem.

Raton: Éppen ezért kérem, fogják komolyabbra! Érezzék át, mit tesz, hogy a kezünkben van a város sorsa!

Blaru: Ne ítéljen messzire, kimondom kereken, énnekem ez olyan, mint egy lázas álom: akarok mozdulni, s nem jutok előbbre. Egyre csak azt hallom, kezemben a város, enyém a hatalom – mihez kezdjek vele?! Én mészáros vagyok, tudom, hova üssek, hogy leüssem a barmot, de mit értek én ahhoz, mi a pestis: meg hogy hogyan kerüljük el azt a járványt, ami a világot velejében rázza, terjed, mint a tűzvész, egész falvakat irt ki, egész városokat néptelenít el. Beleborzadok, ha hallom a híreket. Azt mondják, iszonyú: betódul a halál, mint a záp lehelet a legszebb szobákba, tánctermekbe is, hogy kék-fekete foltja bepiszkítsa ifjú és vén arcát; ágyékát, hónalját búbokkal csúfítsa. Amerre elhalad, kecske, disznó, birka csatangol bitangra, talpon a gabona, nincs ki

learassa, nincs, aki megfejje a barmot; a holtak sírója haldokló, a bomló tetemek úgy hevernek úton-útfélen, mint a ganéj a mezőn, mint az eldőlt kévék az arató után, és nincs, ki összegyűjtse, nincs, ki eltemesse őket. Irtózat, irtózat! Ki segíthet ezen? Isten büntetése mindez a szörnyűség s félő, lehetetlen vállalkozásba fog, aki Isten ellen veszi fel a harcot.

Raton: Givry megmenekült, s Varville! Ez a két város, amely elkerülte eddig a pusztulást, s nem azért, mert gazdag, vagy azért mert szent hely. Amiens gazdagabb, Puy-en-Velay szentebb, mégis elpusztultak. Csak a két város nem, ahol ő gyógyított! Talán ez nem elég bizonyíték arra, hogy az ő tudása volt a pestis gátja; mert bölcs ítélettel időben átlátta, mikor, hol, mit tegyen?

Blaru: Hogy egy, egyetlen ember? Úgy hangzik ez nekem, akár az a csoda, amiről az utcán, piacon, csapszékben beszélnek, a nagy Merlin s Beda szavát felidézve, hogy a városunkat majd egy szűz menti meg. Mint Szent Genovéva Attilától Párizst! Egy megváltó szent szűz! Micsoda káromlás!

Raton: Mi nem szent szűzben hiszünk, nem csodára várunk. Mindnyája belátjuk, csodák ott teremnek, ahol nemcsak várják, teremtik is őket.

Volver atyafiát hívtuk, eljött, ennyit már elértünk. Mindjárt szemtől szembe látjuk. Semmi okunk rá,

hogy kétségbeessünk, csak azon kell lennünk, velünk is maradjon.

Duran: De vajon ki tudja, ha ilyen nagy ember, tapasztalt nagy tudós, mit kíván majd tőlünk? Milyen feltételt szab, teljesíthető-e?

Raton: Annyit mi is tudunk fizetni, amennyit Givryben kapott.

Duran: Csakhogy azóta nőtt a tekintélye, a pénz pedig romlott. Túl sokra nem futja. Nem kevés tartozás terheli a várost: nyolcvan tömlő törköly, nyolcvan árpa, száz rozs, borsó öt…

Raton: Hagyja, ne sorolja! Nem ez az ideje. Szükséges megadnunk, akármit kérjen is, a tét a városunk. Ha megnyerjük őt, nyertünk, ha nem…

Duran: …a pusztulás.

Volver: Jön!

Blaru: Ő lenne az? *(nevetni kezd)*

Volver: Rajta nevet, mester?

Blaru: Magamon, magunkon: „tapasztalt", nagy tudós… A fiam lehetne!

Raton: Hallgasson! Nem hallja?!

Duran: Átkozott jókedve!

(Blaru nevetése fuldoklásba megy át, majd elhallgat)

Raton: Mi baj?

Blaru: Sűrű a levegő… Elmúlik… Semmiség. Csak a nyugtalanság.

(Vilár lép be, Volver elé siet)

Vilár: Jó reggelt, jó urak!

Volver: Isten hozott, Vilár! Íme, Vilár öcsém. Íme messire Raton, a város gazdája, Duran adószedő és Blaru mészáros, méltó városatyák.

Raton: Tartson Isten köztünk, fiam! Engedtessék meg a megszólítás! Nem nagy tudásod, korodat illeti.

Vilár: Megtisztelő, messire.

Duran: Parancsoljon helyet itt…

Volver: Itt kényelmesebb!

Vilár: Köszönöm, igazán nagyon megtisztelnek.

Duran: Mivel kínálhatnánk? Szentföldi fügével? Auxeri jó borral?

Vilár: Engedelmével, nem, egyikkel sem uram. Mindnyájan tudjuk jól, mi dolgunk egymással, ne vesztegessük hát semmi formasággal el a drága időt! Elmondom, mit kérek, s hadd hallom, mit várnak. Tiszta egyezséget kívánok.

Raton: Ahogy mi. Szót fogunk érteni. Ígérem, nagy megbecsülésben lesz részed, híre járt, mit tettél Givryben, Varville-ben…

Vilár: Varville-t, arra kérem, ne említse, messire! Rossz emlékű város. Ameddig ott voltam, mind egyre kérleltem a helybeli tanácsot; határozottságot és a legteljesebb egyetértést kértem tervem végrehajtásában, ahogy itt is első és leginkább fontos feltételem ez most – de szavam hiába, csak vitatkozásra kerített alkalmat. Figyelmeztetésem ellenére is csak széthúzást támasztott, fejetlenséget a tenni akarás. Lehetetlenné vált munkám. Így kénytelen voltam sorsára hagyni Varville-t, s ha híreim nem csalnak, ma minden második ember föld alatt. Legyen intő példa!

Blaru: Megbocsásson, de egy kérdést engedjen meg! Vajon nem teszünk-e üdvösségünk ellen, ha szembehelyezkedünk az ég akaratával? Mert remélem, abban nem kételkedik, hogy földrengés, háború, éhínség és pestis mind a bűnök miatt veri a világot.

Vilár: Az üdvösség nem a belenyugvásban van. Nem kétlem, hogy Isten büntetésnek szánja sorsunk csapásait, de csak, hogy próbára tegye hitünket; hogy megerősítse testünkben a lelket; nem, hogy elpusztítson. Nem halott világra van szüksége, uram. Miért formált volna akkor embert a sárból, ha a puszta sáron akarna úr lenni? Miért adott volna akaratot, ha nem azért, hogy küzdjünk? Ez az üdvössé-

günk. Meggyőződésem, hogy nemcsak lehet, de kell, kötelességünk az életre vigyázni.

Raton: Bölcsen beszélsz, fiam. Így van, semmi kétség. Csakhogy miben rejlik ez a kötelesség? Kimért tudásunkkal mit lehet elérni?

Vilár: A tudás semmi más: kíváncsi nyitott szem.

Raton: Mit kellene látni?

Vilár: Mindenelőtt azt, hogy a pestisjárvány nem elkerülhetetlen. Mert bár jó mesterem összeroppant a vak, betűrágó törvényszolgák keze miatt s visszavonta minden tanítását, hiszem, neki van igaza: érintés, kézfogás terjeszti a halált, a szoros együttlét; tények és nem eszmék bizonyítanak. És is tapasztaltam. Aztán, mikor láttam, nemcsak embereken, hanem állatokon, kutyákon, macskákon, mi több, patkányokon mocsokban hempergő férgeken is kifog, azt is felismertem, legfőképp a mocsok a baj okozója,s az a láthatatlan csíra, ami alvó állapotban mindig jelen van a szennyben, de mi ha felébred, szenny nélkül is terjed: ruháról ragad át, kútkáváról, kőről, lovak patájáról, elküldött levélről…

Blaru: De hiszen ez szörnyűség! Azt jelenti, minden ott hordja magában a pusztítás csíráját?!

Vilár: Azt, jól látja uram. De mirajtunk múlik, pusztít-e valóban…

Raton: Mit tehetünk?

Vilár: Elmondom sorjában. És ha azt akarják, tisztelt városatyák, hogy vállaljam tisztem, sajnos azt kell kérnem, munkámban segítsen a törvény. Kemény tilalommal kell majd elrendelni: ürüléket, trágyát utcára, ház elé ne tegyen ki senki.

Árkokat kell ásni szennyvíz vezetésre, be kell fedetni a közutak nyílását, kötelezővé kell tenni az egerek, patkányok irtását, kivált a piactér, vágóhíd környékén.

Duran: Nehéz lesz.

Vilár: Munkára kell fogni mindenkit.

Raton: Meglesz!

Vilár: Mindezen túl pedig meg kell tiltani a tömegbe verődést, vásári mutatványt, népes mulatozást, és – bár képtelenség – ha lehetne, még a templomba járást is. De mi legfontosabb: hogy az így teremtett rendet a városban meg tudjuk tartani, törvénybe kell venni, hogy a falakon kívülről ne érkezzen semmi, senki ne lépje át a határokat. Ha kell, erővel, fegyverrel kell őrizni a városkapukat, nehogy behurcolják a szapora csírát. A legszigorúbban el kell rendelni a város lezárását.

Duran: Annyit jelent ez, hogy le kell mondani a bevételeinkről: útjaink használról, vámról, kapupénzről? Arról nem is szólva, hogy kereskedőink akár bezárhatnák akkor boltjaikat!

Vilár: Tetszésükre bízom. A döntés nem enyém. Én csak választhatok: megyek-e, maradok; elfogadom-e a megbízatásomat.

Raton: Nem hiszem, hogy bárki kételkedne benn, élete akármi haszonnál fontosabb. Meg fogják érteni. És ezerszer inkább fölös óvatosság, mint a szükség legyen tettünk sarkallója.

Vilár: Végül egy jó tanács: a lezárt városba, minthogy nem juthat be sem álelem, sem más, az embereknek meg kell szokniok, érdekükben áll, hogy mértékkel éljenek. Élelmiszerüket gyűjtsék raktárakba, főképp ami eláll: tönköly, borsó, árpa…

Duran: Képtelenség, uram! Épp imént soroltam adósságainkat. Karácsony óta hogy késünk a tizeddel. Immár harmadszorra jön a felszólítás és ez az utolsó. Kiközösítéssel fenyeget az egyház.

Blaru: Megvonná az áldást, átokkal tiltaná meg a szentségek kiszolgáltatását!

Duran: És éppen most, amikor végre begyűjtöttük, útnak indíthatnánk. Mit fogunk mondani majd a polgároknak, hova tettük, miért?! Az udvaron készen állnak a társzekerek…

Raton: Vissza kell tartani!

Duran: Lehetetlen, messire!

Blaru: Vakmerőség lenne.

Volver: Nem helyeslem én sem.

Vilár: Ha máris vitát szít szavam, mint Varville-ben, legjobb, ha feladom.

Raton: Várj, fiam, nem úgy van. Blaru, Volver, Duran! Mi ez a tagadás, mi ez a fejetlenség? Kérem, tisztségüknek teljes tudatában mérjék fel a város iszonyú helyzetét. Az egyház megérti, s ha nem, majd ki fogjuk később engesztelni. Tudom, kényelmetlen, merész vállalkozás. De hát végtére is köztisztet viselni nem kényelmes állást, helytállást, küzdelmet és felelősséget jelent elsősorban! – Bízzál bennünk, fiam! Minden akaratod szerint fog történni, a szavamat adom!

Vilár: Így ez nekem kevés, soványka biztatás. Teljes egyetértés, közös határozás volt a feltételem.

Duran: Hiszen egyetértünk, nem hamarkodjuk el! Kedvére lesz minden, meg fogunk egyezni.

Blaru: Nem hagyhat elveszni, ha meg tud menteni!

Raton: Ha úgy akarod, téged ruházunk fel minden hatalommal: te hirdessél törvényt, te vigyázzál fegyelmet…

Vilár: Arról szó sem lehet. Csakis orvos vagyok, és sem rendbiztosok, sem hírverők, sem mások tisztét betölteni nem kívánom. Nem a feladatom, én a járvány ellen érkeztem küzdeni.

Blaru: Ugye marad köztünk?

Vilár: Amíg nem kötöttünk egyezséget, erre nem tudok felelni. De mindenesetre, hogyha azt akarják, ahhoz az szükséges, ne ámítsuk egymást. Nincs semmi értelme, hogy csak fejbólintás legyen az igenlés, meggyőződés nélkül. Többet árt, mint használ. Mert ami ma felül bizonytalanság, az holnap lent a nép közt vakrémületté lesz, mely meghiúsítja a legjobb szándékot is, hiábavalóvá teszi terveinket.

Raton: Így igaz, és tudom, ezt szem előtt tartjuk mind, akik itt vagyunk.

Volver: Arra kell legnagyobb gondot fordítanunk, hogy az ijedelmet el tudjuk kerülni, Körültekintéssel, óvatosan kell majd mindent megmondani. Hiszen az emberek, ha azt tapasztalják, hogy tilalmak, törvények szorítják korlátok közé életüket, okot keresve rá, sok mindent képzelnek még az őszinte szó mögé is, amiről azt hiszik, csak azért nem mondják meg nekik, hogy az igazságot elaltassák bennük.

Duran: Nem kell megtudniuk korlátjaik okát! Ne szóljunk semmiről, parancsba kell adni: ezt meg ezt kell tenni!…

Volver: Nem, ez lehetetlen. Tudniok kell mit, mért, úgy cselekedhetnek csak egy akarattal.

Blaru: Azt kell mondanunk, hogy erős bűnbánattal a szorgalmas munka s mértékletes élet arra szolgál, hogy Isten elfordítsa felőlünk haragját, ne sújtson pestissel.

Raton: Nem. Ne is folytassa! Pestisről egy szót sem! Hiszen ez magában elegendő lenne a riadalomra! És ha azt mondják, hogy már mindenki tudja, suttognak, beszélnek, vitatkoznak róla az egész városban, én azt mondom, úgy van, de a lelkük mélyén abban reménykednek, nem igaz egy szó sem, bárhogy viszik-hozzák, belül azt gondolják, a beszéd csak beszéd, bárki bármit tegyen, míg a rossz híreket hivatalos helyen meg nem erősítik. Hát nem erősítjük meg! Azon túl, higgyék el, az emberek mindig könnyebben elhiszik azt, ami érdekük. Munkájukra olyan okot kell találnunk, amely cselekvésre kényszeríti őket, ugyanakkor mégsem öli meg hitüket, hogy van értelme az erőfeszítésnek.

Volver: Mire gondol, messire?

Raton: Hiszen hogyha tudnám! Csupán annyit tudok: ember mit sem kezdhet önbizalom híján: mint a háborúban a katonák, tudják, a csapás kegyetlen, de hiszik, hogy rajtuk múlik a győzelem, nem tehetetlenek, nem kiszolgáltatottak. mert ez a legfontosabb, hogy küzdeni tudjanak.

Duran: Ha valóban ez, hát miért ne mondhatnánk: ostromra készülünk?

Blaru: Gondolja, hogy elhiszik?

Duran: Emberöltő óta tudjuk, háború van: Calais, Rouan, Beauvais mind a godonoké, s jönnek mind előbbre. Minden hadüzenet nélkül támadnak a városokra éj-

jel. Feldúlják, kifosztják, felégetik őket, polgáraikat meg lemészárolják. Tudja ezt mindenki. Tartanak is tőle. Ugyan miért ne hinnék el, hogy rajtunk a sor, mint még ne adj' Isten lehet is talán. A veszély – valóság! S végül is az árok hasonlít a sánchoz. És a vesztegzár nem, ostromállapothoz?

Volver: Én amellett vagyok, ne mesterkedéssel akarjunk célt érni. Mert ahogy nem elég pusztán azt mondani, hogy ezt meg ezt meg kell tenni, – bárhogy is szükséges, bármennyire is kell – nem elég a jó cél, ha nem egyenes beszéddel párosul, nem akad követőnk.

Raton: Nem jól látja, Volver: mesterkedés lenne, ha érdekük ellen akarnánk rábírni őket cselekvésre. Most éppen arról van szó, saját érdekükben mondanánk háborút.

Volver: Átlátszó: mit keres itt Vilár, az orvos?!

Duran: Kell, hogy orvos legyen? Mondhatjuk, hadmester.

Blaru: Nem sértjük meg vele?

Raton: Helyesled-e, fiam?

Vilár: Mondtam, nem kívánok, messire, beleszólni a köz dolgaiba. Dolgozni akarok, távol tartva magam minden effélétől. nem érdekel engem, mit tudnak felőlem, csak hogy eredménnyel végezhessem munkámat.

Blaru: Ügy döntünk tehát, a város háborúról, ne pestisről tudjon, s orvosunk hadmester?

Raton: Úgy, s legjobban, hiszem. A város érdekében. Van ellenvetésük? Ha nincs, szerződhetünk.

Duran: Nem, még nem kérdeztük, milyen fizetséget kívánna mindezért.

Raton: Előre kufárok alkusznak…

Duran: Illendő.

Vilár: Ne az illendőség szabja meg béremet! Nem áll szándékomban visszaélni avval, hogy rám vannak utalva. Nem akarok többet, mint ami megillet minden becsületes, jószándékú embert: tisztes megélhetést.

Duran: De mennyit? Az összeg?…

Vilár: A városra bízom.

Raton: Beéred annyival, mint Givryben?

Vilár: Igen.

Raton: Így hát minden rendben.

Duran: Kezet rá s kézjegyét!

Vilár: Várjunk, hátra van még egy döntő feltételem. A leglényegesebb…

Duran: Sejtettem, nem mehet ez ennyire könnyen.

Blaru: Megijeszt, mi lehet, mit így szívén visel, s eddig elhallgatott?

Vilár: Tudom, a városok nehezen fogadnak be idegent teljes jogú polgáruknak, mégis azt kívánom, mielőtt lezárják a városkapukat, eljöhessen rajtam kívül még valaki – egy lány. Nem akárki: szavaim értelme, józan ítéletem, tájékozódásom, igazságom tükre, fáklyám.

Volver: Miért ne jöhetne? Semmi akadálya.

Raton: Tárt karokkal várjuk. A test kívánsága kijár a léleknek.

Vilár: Nem a szeretőmnek akarom én, uram. Az a szándékom, hogy összeházasodjam vele, és mielőbb.

Raton: Nagy, fényes menyegzőt rendezünk, meglátod. Hintón hozatjuk el, nem csupán őt magát, de egész családját, városi költségen.

Vilár: Csakis őt! És mindent a legegyszerűbben. Tartsák távol tőlünk a lármát, hivalkodást.

Duran: Ahogy parancsolja. De bízvást reméljük, most már nem tagadja meg az aláírást.

Vilár: Kérem. Szerencsésnek mondom ezt a napot.

Raton: Mint mi. Örvendezzünk!

Duran: Nagy megkönnyebbülés ez: tudni, hogy velünk van.

Blaru: És lehet, valóban? Megmenekülhetünk?

Vilár: Ha nem hátrál meg ki-ki a maga munkájában – biztos.

Blaru: Hála égnek! Dicsérjük az Istent! Gyertyákat gyújtatok!…

Raton: Tennivalónk nagyobb s több, mint hálaadás. Mától fogva nem csak városatyák, hanem városi biztosok is vagyunk egy személyben! Duran a felelős az élelmezésért; Blaru a polgárok lelki nyugalmáért; Volver a közmunkák megszervezéséért; a rend fenntartásáért, kapuk lezárását, katonákat, fegyvert magamra vállalom. Már holnap akarom tudni, mit végeztek. Hirdessék ki: jöjjön el mindenki, itt jelentkezzenek munkavállalásra! Addig is, azonnal, kérem a szekerek kiürítését! Duran, legyen gondja, hogy raktárainkba kerüljenek a püspöki javak! Fel hát! Akad munkánk, van feladat elég. Célunk jó és nemes: van mit elvégeznünk, sok is, de érdemes!

Második kép

(Fogadó)

Fogadós: Maud, rakj a tűzre még!

Maud: Apám, hisz lánggal ég.

Fogadós: Fordítsd meg a nyársat, készítsd a heringet!…

Maud: Nem látod, mit teszek?

Fogadós: Ej, Maud, ne feleselj! Soha nem érkezett még rangosabb vendég a mi fogadónkba, te meg úgy szuszékolsz, mintha nem is tudnád, ki a pártfogója: olyan hatalmas úr, hogy még a tanácsot is kezében tartja. Mit gondolsz, mért üzentem érte azonnal, mért nem vártam meg a reggelt a jó hírrel?

Maud: Ne zsémbelj már, apám, figyelmesen bántam én a kisasszonnyal, illatos füvekkel fürdőt készítettem neki…

Fogadós: Hallgass, mintha jött volna valaki. Eredj a lámpással elé. Még megbotlik! Add ide, megyek én!

Vilár: *(be)* Jó estét!

Fogadós: Jó estét! A szolgálatára! Isten hozta nálam! Kerüljön csak beljebb uraságod…

Vilár: Hol van?

Fogadós: Maud, eredj fel! Mondd meg a kisasszonynak, itt a hadmester úr!

(Maud el)

Vilár: Szemügyre vetted? Nem sápadt? Nem beteg? Nem törte meg az út?

Fogadós: Meg sem látszik rajta, hogy úton lett volna!: olyan hamvas, akár a szedetlen szilva. Valóságos csoda! Szerencsés ember, akire ránevet! … Amikor belépett, Maud lányomnak mondom: „Csípj meg, mert álmodom!" Szinte fényességet láttam körülötte, mintha csak az ég egy kiválasztott szentje látogatott volna el a fogadómba: szép arca, szép haja, szép hosszú dereka… Nézem csak, s nem értem, vén ember létemre pirulok… szégyellem. De mit fecsegek már! Hallom a lépését…

Vilár: Ő az!

Fogadós: Jön!

Vilár: Vive!

Vive: *(be)* Vilár!!! Ó boldog pillanat, mennybéli angyalok!

(forogni kezd)

Vilár: Vive kedves, mit csinálsz?

Vive: Nem látod, táncolok. Nem tudom megállni. Forog a Föld velem. Minden, minden, minden öröm enyém…!

Fogadós: Hozom a vacsorát. *(el)*

Vive: Ugye nagyon vártál, sokat gondoltál rám, aggódtál már értem? Mondd, hogy boldogabb vagy, mint én, úgysem hiszem! Kiáltani volna kedvem, hogy felverjem a hortyogó várost: itt vagyok, megjöttem; mert nincsen örvendezőbb ember nálam a világon!

Vilár: Vive, Vive, te szertelen!

Vive: Nem, Vilár, ne szólj rám! Ne emeljen semmi gátat a kedvemnek! Hadd lakjam jól torkig a gyönyörűséggel! Engedd, hadd szakadjon ez a nagy boldogság belőlem; zengjen fel, mint a templomének az orgona sípján, engedd, hadd kiáltson, sikoltson éneket minden kis porcikám!

Fogadós: Jövök már, jövök már. Friss pecsenyét hozok, sajtot, pástétomot. Gyújtok még világot. Jézusra, nem figyelmetlenség, hogy így elkímélem, csak hát amióta legfőbb erényünk a takarékosság lett, az ember nem tudja, miből mi a sok, miből mennyi a kevés; mit pártol a törvény, mi a törvénysértés; legjobb résen lenni. Úgy bizony, vigyázni kell a mécsolajjal, faggyúval, szurokkal, meg hát, mi tagadás, szükségem is lesz rá. tudom én azt, hogy van már a háborúban… Kérem, uraságod, tudom, van rá módja, tegyen róla, itt szálljanak meg mind…

Vilár: Menj, most hagyj magunkra!

Fogadós: Ahogy parancsolja! De azért kérem, tartson az eszében, hadmester uram! *(el)*

Vilár: Hozzá sem nyúlsz, kedves?

Vive: Nem, nem vagyok éhes, nem akarok enni! Nem merem elhinni, hogy nem csak álmodom. amióta élek, várom ezt a napot, mely megadja végre tudnom, olyan vagyok én is, mint mindenki: egy földben egy vetés. Új életet kezdek, elfelejtek mindent. azt akarom, hulljon le rólam megvetés, oktalan utálat; ne mondhassa többet senki rám: eretnek! Elhagytam apámat, elhagytam anyámat érted, veled legyek. Elhagytam hitemet. Mit ér az a hit, ha téged elzár tőlem, s engem a világtól, szűk csoportba fogva. Mondhatnak akármit, nem hiszek én semmi olyan igazságban, amely csak kevesek igaza. Nem hiszek! Az igazság ott van, ahol a nagy többség; ahol nem bújnak el a játszó gyerekek a kerítés mögé, ha látják, arra megyek; nem térnek az utca másik oldalára még a szolgálók is előlem, mert félnek, ördög jár a sarkamban: nem dobálnak kővel, nem sértenek szóval; hol együtt mehetek kútra vizet merni a többi asszonnyal, együtt dalolhatok, együtt táncolhatok velük, ha kedvem van. Ó Vilár, ha tudnád, mennyi mindent jelent nekem, hogy itt vagyok: hogy szentelt kötésben lehetek asszonyod.

Vilár: Ugyan, a házasság nem több mint formaság.

Vive: Az, ha mint bizonyság kell a szerelemre! De hiszen, mondd, kell-e ezt bizonyítanom? Eddig sem tagadtam meg tőled azt, amit megérdemelt jussod: az ártatlanságom húsodtól lett hússá, alvó szerelmemet te csókoltad csókká, szilaj öleléssé, hegyomlássá,

tűzzé, nem is erről van szó, de mind arra vágytam, egyszer megtaláljam helyem a világban. Azt akarom, végre fogadjon magába, mint cseppet a tenger; hogy asszony lehessek az asszonyok között, emberek közt ember.

Vilár: Csupán egy esküvő nem jelenthet ennyit.

Vive: Neked nem; énnekem, aki úgy nőttem fel, hogy az ostobaság kettős fala zár el isten világától: egyfelől a belém sulykolt igazságok az egyformaságról, lemondásról, önként vállalt szegénységről, az egy igaz hitről; másfelől pedig, hogy mindez eretnekség és istenkáromlás. Bálványimádással vádoltak bennünket, ördögidézéssel, a legképtelenebb, kitalált mesékkel… Ó, könnyű azoknak, kik a megbecsülést már otthonról hozzák, de kiknek maguknak kell azt kiküzdeni…! Ránk fogták, hogy bűzlünk a velünk hált Sátán kecskebak szagától? Kiközösítettek, mint a hóhérokat, zsidókat; leköptek, futottak előlünk, mint a bélpoklostól. De vége, Vilár, vége!

Vilár: A fontos, hogy itt vagy. velem, s nem választhat el egymástól senki, semmi többé soha. De biztos fáradt vagy, hosszú volt az utad, egyél, igyál, aztán térjünk nyugovóra!

Vive: Ne erről beszéljünk! Fogadtál már papot, kész az esküvőnkre?

Vilár: Későre jár nagyon, hagyjuk ezt reggelre.

Vive: Tudnom kell, hogy s mint lesz, hiszen készülnöm kell.

Vilár: Lesz rá elég időd, később hadd mondom el.

Vive: Lesznek-e majd sokan, ahogy otthon szokás?

Vilár: Biztosan, de kérlek…

Vive: Nem éppen biztatás… Légy őszinte hozzám, látom, bánt valami…

Vilár: Vive, az esküvőnket el kell halasztani…

Vive: Vigyázz, Vilár, evvel nem szabad tréfálnod!

Vilár: Nem tréfa, bezárták tegnap a templomot.

Vive: Nem!… Ez lehetetlen!…

Vilár: Hidd el, szívesebben mondanám: semmi baj; hidd el, talán jobban sebez a szó engem, amikor kimondom, mint téged, ha hallod, de a szépítgetés csak rútabbá teszi még a valóságot. Mi értelme lenne? Becsapnálak vele. Az igazat kell tudnod.

Vive: Miféle igazat?

Vilár: Kiközösítette a püspök a várost. Átokkal sújtotta. Nem keresztelik meg sem az újszülöttet, sem a haldoklónak nem adnak kenetet azóta; nem köthet senki házasságot, még a harangokat is elnémították…

Vive: De hát miért… miért?

Vilár: Úgy határozott a tanács, visszatartja az éves tizedet.

Vive: Te is ott voltál, amikor döntöttek?

Vilár: Ott voltam.

Vive: S nem akadályoztad meg?

Vilár: Nem tudtam, hogy Isten megtűrhet püspököt szent hivatalában, aki többre tartja önhasznát, mint nyája megmenekülését. A város életét kellett megmentenünk: nem törhet éhínség rá, amíg a pestis ellen küzdünk. Nem tehettünk mást, Vive. Választanunk kellett élet s halál között. Meg kell ezt értened.

Vive: Hiszen megértem én, de hát velem mi lesz?

Vilár: Várnunk kell keveset. Nem örök időkig. Legyünk türelemmel. Az ember nem tehet mindig szíve szerint: nem szabad; a sorsa sokaság kolonca.

Vive: S egyre beleakad, lám a sokaságba; mindegyre megbotlik, ha alkalmazkodik; ha nem, eltapossák…

Vilár: Biztasson, hogy csupán addig szükséges a lefogott rakomány városban tartása, amíg biztonságban nem tudjuk magunkat. Ha terveim szerint elérünk ennyit, hogy nem telepedhet meg a pestis közöttünk, meddővé munkáltuk a kór melegágyát, biztosan enyhíthetünk a megszorításon. Szemmel tartva újra embert is küldhetünk a falakon túlra, vásárok-

ra, s lassan törleszteni fogjuk a járandóságot. Ha kell, meg is toldjuk a gyors bocsánatáért. Nem lesz könnyű idő. Tudom, nem, de megéri a fáradságot.

Vive: Amióta élek, mindig csak fáradok…

Vilár: Lásd be, meg kell hoznunk ezt az áldozatot.

Vive. Belátni egyszerű, megtenni a nehéz: lemondani legszebb kívánságainktól, kivágni magunkból a vágyat, mint férget a varas almából… Jaj, tövestől döntsd ki féltett kerti fádat, s rakd a tűzre inkább, ha a gyümölcseit nem hagyod beérni!

Vilár: Lásd, a gyümölcsfákat is meg kell metszeni, hogy dúsan teremjenek; olykor rá kell szánni még termő gallyat is, megtérül idővel.

Vive: Ki lehet-e várni?

Vilár: Nem tarthat sokáig, mondtam, higgyél nekem!

Vive: Sosem kételkedem. Tudod jól magad is: hiszek a munkádban, bízom szerelmedben, de közénk tolakszik valami szüntelen. valami erősebb, hatalmasabb nálunk.

Vilár: Meglásd, azon leszek, hamar elérkezzen esküvőnk napja.

Vive: Hogy ígérhetsz ilyet? Mit tehetnél érte?

Vilár: Amit te, s mindenki. Minden azon múlik, hogy halad a munka.

Vive: A munka?

Vilár: Ki-ki minél nagyobb részt vállal magára, annál bizonyosabb, hogy hamar célhoz érünk. Meg kell tennünk mindent, hogy beteljen vágyunk! Mennél többet adunk, annál többet kapunk, és annál hamarább!

Vive: És ezt az emberek, felelj, Vilár, tudják?

Vilár: Kihirdették nekik.

Vive: Akkor hát mért csöndes a város, mért alszik? Doboltass, tülköltess, veresd ki szemükből ezt a tunya álmot; dologra mindenki! Mindenki érdeke, hogy megszabaduljon a pestis rémétől, haláltól, átoktól, kiközösítéstől.

Vilár: Vigyázz, az emberek háborúról tudnak, el ne áruld magad!

Vive: Ha te úgy akarod, csak mondd, mit kell tenni, bízz rám feladatot, példát mutatok én, hogy kell nem kímélni erőt, fáradságot! Minél előbb legyen vége a próbának, jöjjön el mielőbb a boldog pillanat!

Vilár: Legelőbb is ki kell pihenned most magad.

Vive: Munkát adj! Bármilyet! A legnehezebbet!

Vilár: Vigyázz, a túlzás jóra sosem vezet!

Vive: Ne félts, ha volt erőm várakozni eddig, küzdeni is lesz most csodám kapujában!

Vilár: Csak megfontoltabban, nehogy vámot fizess szertelenségedért!

Vive: Nincs az a vám, amit meg ne fizetnék én, ha tudom, van miért! Adj munkát!

Vilár: Majd holnap… választunk valamit…

Vive: De úgy lesz?!

Vilár: Ha mondom… A szemed hogy izzik! Gyönyörű vagy így, Vive! Hadd öleljelek meg!

Vive: Úgy ölelj, hogy többet addig nem ölelhetsz, amíg szerelmünket templom-oltár előtt Isten meg nem áldja!

Vilár: Minek ez? Mi szükség van fogadkozásra?

Vive: Szükség van, szerelmem; ne vegyen szájára itt is az aljanép!

Vilár: Más város, más ember, ahogy a szó mondja.

Vive: Az emberek nyelve mindenhol egyforma.

Vilár: Ne félj, a rangosak itt mind barátaink. Tisztelnek, becsülnek.

Vive: Hiszen éppen azért: tiszteld, aki tisztel: ki becsül, becsüld meg! A te becsületed vinném a vásárra. nem gúnyolhatnának ki csapszéki részegek, ujjal mutogatva: „ott megy a »nagy« férfi pénzen vett »macája«”!

Vilár: Majd vigyázni fogunk: tartjuk a látszatot.

Vive: Nem. Így nem vigyázok: nem sebtében lopott apró gyönyöröket, tartós boldogságot akarok! S ha most lehetetlen, lesz erőm kivárni. Égetni fog a vágy, szaggatni fog, tudom, de mégis, meglátod, lesz erőm. Lesz erőm.

Vilár: Honnan? Megszégyenítsz… Vond vissza, mielőtt komolyan gondolnád!

Vive: Ad erőt majd a szád drága forrósága; ad majd szemed mélye, arcod érdessége, homlokod szabálya… Vilár! Érted teszem, csakis érted… S most hagyj, ideje pihenni.

Vilár: Fogadós! Hé, hol vagy? *(Vive-hez)* Gondold meg! Elámulsz, milyen szép otthonunk van: gyönyörű házunk termekkel, tűzhellyel, minden tudományra alkalmas műhellyel, ispotály-szobákkal, nagy gyümölcsöskerttel…

Vive: Nem. Én itt maradok. nem lakhatom veled.

Vilár: Légy okos…

Vive: Elhatározásom megmásíthatatlan. Megmondtam az okát!

Vilár: Jó, jó, jó, megértem. Legyen kedved szerint, majd úgyis belátod. Aludj jól! És álmodj magadról: csodaszép álmod lesz. Jó éjszakát, kedves!

Fogadós: *(be Maud-dal)* Jövök, itt vagyok már. Maud, hozd azt a lámpát!

Vive: Jó éjszakát, Vilár! *(Vilár indul)*

Fogadós: A kisasszony?

Vilár: Marad. Aztán legyen rá gondod, ne halljak panaszt!

Fogadós: Isten engem úgy segéljen!

Vilár: Érte jövök reggel. Jó éjt!

(Vilár el, Fogadós kikíséri)

Vive: *(Vilár int)* Akkor holnap… *(Maud-hoz)* Maud, ugye, úgy hívnak?

Maud: Úgy, kisasszony.

Vive: Mit nem! Vive-nek szólíts, ahogy otthon… hallod? Jó barátnők leszünk. Azoknak kell lennünk, nagy szükségem lesz rád: nem ez egy éjszakát fogom itt tölteni. Mind, amíg össze nem tudunk házasodni… Várnunk kell. Hogy meddig, ki tudja előre…

Maud: Szigorú idő biz' a várakozásé.

Vive: Csak az a vigaszom, hogy nem tart örökké.

Harmadik kép

(Városháza)

Cheronne: Ej, uram, szidnom kell, akár a gyereket: nem vigyáz magára! Az éjszaka hűvös, megmozdul a köszvény, nem tizennyolc éves! Aztán ne adj Isten, valami baja lesz, rám perdül a rosta, nem viselem gondját! Pedig a lelkem kiteszem. Várom egész éjjel, nem tudok aludni, hol késik, hol marad; vacsorát készítek, hiába, csak nem jön. Még fiút sem szalajt, hogy mondja, mi történt. Majd fél emberöltőn gondozom, szolgálom és ez a köszönet? A sötét bűnre visz, a sikátor keskeny!… Mi mindent képzeltem! Uram, hát van szíve?! Felelős embernek sok az ellensége!

Raton: Nem több, mint a gondja.

Cheronne: Amióta szegény asszonya odalett, meghalt leánykája, Isten nyugosztalja őket, nagyon megváltozott: mogorva, nem beszél, csak őrlődik belül, s mindig csak másokért. Azt hiszi, hogy lesz majd, aki meghálálja?! Hálátlan a világ, magára gondoljon!

Raton: Önző lettél, Cheronne…

Cheronne: Magányosság, uram, maga mellett; és ne is csodálja: minden önzés kenyerének magány a kovásza. De ha így megy tovább, fogadom, elhagyom, akármi történjen; mert inkább koldulok kinn az utcasar-

kon, mintsem elviseljem ezt az önemésztést, ezt a némaságot. Az alamizsna mellé csak kapok egy jó szót, egy „Isten segítsen”-t, vagy „imádkozz értem”, annyit mindenképpen: „menj arrébb, vén banya!” Uramtól még azt sem! Önmagammal is csak egyre összeveszejt. Csak úgy pironkodom, mikor imádkozom. Mondom én szívemből: „Szűzanyám, segítsd meg, emelj szót fiadnál, változzon meg utam! Bírd jobb belátásra!” De két könyörgés közt ott az ördög szarva, ott a szemrehányás!: „meddig könyörögjek?” „Mért nem hallgatsz már meg? Mért nézel át rajtam? És még rólad mondják, Irgalmas Szűzanya?” – Isten bocsássa meg! – De hogy is bocsássa?! Még meg sem gyónhatom, a templomok zárva. Uram lesz az oka, hogyha elkárhozom, meg a sok mihaszna, aki kihasználja! Ne hallgasson rájuk! Hagyja a sok munkát, ne akarjon mindent egymaga végezni. Nem érdemlik meg az emberek, hogy bárki tönkretegye magát értük. Kuncogással fizet fejfájásaiért az utcai népség; a háta mögötti összekacsintással: „Vén csont, tűzre való” Nem áll meg a világ attól, hogy másnak is hagy tennivalót! Mert csak ne higgye, nélkülözhetetlen!

Raton: Perelsz, perelsz, Cheronne! Magad sem tudod, min! Egyre csikorogsz rám, mint egyszervolt anyám, és épp oly hasztalan…

Cheronne: És ha belerokkan, annak mi haszna van? Sokszor azt kívánom, látnék a lelkébe; vagy még inkább, uram látna az enyémbe; tudná, mit én tudok.

Raton: Túl sokat tudsz.

Cheronne: Bizony épp eleget. Mert hisz azért járok én emberek között az utcán, piacon, s nem befogott füllel. Meghallok egyet s mást. Már hogyne hallanám, amikor azt mondják, uramba a lélek hálni jár, s nem csoda, mert hagyja, rászedjék, kijátsszák; az orránál fogva vezessék jöttmentek, holmi hadmesterek, háború hírével, rémítve a várost, amikor a dögvész a valódi ellenség, nyakunkon a pestis…

Raton: Mit beszélsz?

Cheronne: Nem én, uram, nem én; sokan rebesgetik. Mások meg azt mondják, nem is hadmester ám: orvos, csak titkolja, titokban kúrálja, akiket már elért itt is a betegség.

Raton: Badarság! Mit tudsz még?

Cheronne: Feje tetején áll, uram, ez a város: mendemondák kelnek Szűzről, megváltóról; suttogások szállnak bizonytalanságot, félelmet csomózva szívünkre. A süket Pieronne jövendőmondónak, látnoknak csapott fel, mind azt kiáltozza: itt a világ vége; a füves Machecourt dagadt erszényére esküszik, hogy nála a baj ellenszere kapható jó pénzért, az emberek pedig mind megbolondulnak: füvet vásárolnak, rutát, rozmaringot, ecetért kínálnak aranyat; az asszonyok, lányok mint a boszorkányok, mandragórát varrnak ruháik korcába. Bandákba verődve, riadalmat keltve, korhelyek, mihasznák lepik el az utcát,

áthágva tilalmat, munkát becsmérelve. S bizony azt is mondják, hamarost változás lesz a vezetésben! Riff lovag veszi át uram hivatalát; Rhys Griffin, a fattyú!

Raton: Hallgass! Ne higgy semmiféle buta szóbeszédnek, nem igaz egy szó sem. Minden úgy van, hogy az én számból tudod. Menj csak haza szépen. Értem se aggódj! Nyugodj meg! menj most, menj! Megyek én is délre, aztán szent a béke!

Cheronne: Kívánom, úgy legyen! Különben hitemre, bármi nehezemre essék is, elhagyom…

Raton: Jó, jó…

Cheronne: El én… el, ha mondom. *(el)*

Raton: Tehát így vagyunk már: rákezdte munkáját a szú a gerendában. Kételkedés rágja szavaink hitelét, kikezdi a beszéd józan terveinket. Átkozott fecsegés! Elronthatnak mindent. Ha így halad tovább, kiáltozássá lesz, ami most suttogás; őrjöngéssé a a félsz. Akkor pedig vége: kicsúszik kezünkből a józanság gyeplője s itt is, mint Varville-ben, odaveszhet minden. És méghogy kíméljem önzőmód magamat, úgysem kísér hála?! Törpe az az ember, akinek önmaga a legnagyobb gondja; akit hálavárás késztet cselekvésre! Miért fosztott volna meg Isten mindentől, ami életemet széppé tette volna: nőmtől, gyermekemtől, ha nem, hogy helyükben a bajbajutottaknak találjak helyet a szívemben? Résen kell

hát lenni: jobban kell ügyelni eztán a látszatra: háború – háború, hadmester – hadmester! Ha egyszer kimondtuk, nem vonhatjuk vissza, nem másíthatja meg engedékenységünk. Vesztünk jelentené a vakriadalom, hatalmunk bukását: egy hatalom, ha enged, saját sírját ássa. Nem tehetjük! A várost döntenénk vele pusztulásba.

(Kintről kiáltozások hallatszanak. Lélekszakadva Volver és Blaru érkezik)

Blaru: Messire Raton!

Volver: Messire…

Blaru: Nézze… odanézzen… ott, ott lenn a téren, az a novícia, látja… *(az ablakhoz vonszolja Ratont)* …a pestis!

Volver: Nem pestis! Ott volt, jól láthatta. Vagy talán nem látott soha életében nyavalyatörőst?

Blaru: Ha csupán az volna, nem hagynák magára…

Volver: Jobban beleremeg, mint azok odalenn!

Blaru: Félek, azt mondhatja, de nem kételkedhet: orvosra van szükség!

Volver: Ebben egyetértek. Abban a különbség, hogy nem a betegnek, hanem a többinek van nagyobb szüksége most a segítségre, hogy megmondják nekik, félelmük oktalan. Nem engedhetjük meg, hogy a tudat-

lanság kikiáltsa a hírt: a járvány ideért, betört a városba! Azt mondom, azonnal küldjünk el Vilárért!

Blaru: Úgy van, küldjünk gyorsan!

Raton: Álljanak meg, Blaru! Mit akarnak tenni?!

Blaru: Megmenekülni. Hiszen hogyha pestis…

Volver: Nem az, nem érti meg?!

Raton: Egymás között lehet kételkedő szavunk: biztosat kell tudni. Küldjenek Vilárért, de erről nem tudhat más, csak mi.

Volver: Ki fogja a kételyt akkor eloszlatni; ki a félelmet, lenn?! Ki mondja meg nekik, nem pestis, csak eskór, ördöngös nyavalya?! Neki mint orvosnak, s csak neki hiszik el!

Raton: Vilárról úgy tudja mindenki, hadmester.

Volver: Majd megmondjuk, nem az.

Raton: Nem szólhat senkinek!

Volver. Tud jobbat, messire?

Raton: Hívassák Mátert, ő majd tudni fogja, mint mondjon, mi baja novíciájának, hiszen mellette él, és szava tekintély városunkban.

Volver: Kevés!

Raton: Tegyék, amit mondtam!

Blaru: Elmentek már, messire. Maga Duran ment el Máter Bernardinért.

Raton: Addig, amíg ideér, a nyavalyatörőst hozassák a házba! Intézkedjen, Blaru! Menjen, igyekezzen!

(Blaru el)

Volver: Nem… nem, nincs ez rendjén.

Raton: Én is tudom, Volver. Vilár nevét éppen azért nem engedem naponta váltani. Tegnap még hadmester, ma orvos? Gyanút vet. Ki kell tartanunk az igazunk mellett! Mi legyünk erősek, ne a kishitűek s elül a szóbeszéd.

Volver: Túl nagy a tét, messire.

Raton: Nem lesz baj, ne féljen: A szavak csak szavak, a tettek fontosak, a munka…

Volver: Éppen, hogy az aggaszt. Az árkok ásatlan, a kutak fedetlen, az emberek mintha nem érnék fel ésszel, munkájuk önsorsuk. Egyesek úgy tesznek, mintha szívességet tennének avval, hogy dolgoznak. És ahol a restség lábra kap, nyomában jár az ügyeskedés és hámjába fogja a hiszékeny tömeget, nem törődve avval, hogy az rajtaveszít…

Raton: Rhys Griffinre gondol?

Volver: Meg a társaira. Az veszi eszüket, hogy tudják, háborúban szükség van rájuk.

Reton: Nincs oka aggódni, nem összeesküvők, s még csak tejfogúak.

Volvar: Lebecsüli őket, túlságosan bízik az erőnkben.

Raton: Mert azok vannak többen, akik hisznek nekünk.

Volver: Még! De csak most kezdtük; várja ki a végét!

Duran: *(be)* Jó reggelt! No végre… Máter Bernardin nemsokára itt lesz.

Őrültség! Vaklárma!

Raton: Nyugodjon meg, Duran!

Duran: Hanem panaszom van, tűrhetetlenné vált egy-két hangoskodó garázdálkodása. Tegnap is, amikor este hazamentem, minden kihirdetett parancs ellenére csapatba verődve felverve az utcát, épp ablakom alatt zajongtak részegen…

Volver: Újra csak Rhys Griffin!

Raton: Tudom. Tudok róla. Arról is, hogy tegnap éjjel dáridóztak. Már pórázon vannak: kiadtam parancsba, az őrjárat csípje nyakon őket.

Blaru: *(be)* A beteget behozták, az orvosért is küldtem… Az őrség kérdezi, kívánjuk-e látni az éjjel lefogottakat?

Raton: Jöjjenek!

Blaru: *(kiszól)* Jöjjenek!

Volver: Elsőbb, hogy egymás között végezzük dolgunkat. Blaru, Duran, kérem, legyenek mellettem s a többség szava döntsön. Ne titkolózzunk tovább! Mondjuk meg, hogy miért történnek a megszorítások, intézkedéseink; miért kell dolgozni; miért van itt Vilár, aki orvos-doktor, messze földön híres. Bízzanak meg bennünk, megvédjük a várost, nincs mitől félniök.

Blaru: Ki tudja, hogy nincs-e?

Volver: Akkor valóban lesz, ha hallgatunk tovább! Meg kell mondanunk nyíltan, mit akarunk, mielőtt a bajok fejünk fölé nőnek! Képtelen vagyok már szemlesütve járni az utcán, de otthon is, felnőtt gyermekeim vannak, gondolkoznak, kérdezősködnek és nekem hallgatnom kell; némán elviselem, hogy rendül bizalmuk, hogy terebélyesedik, nő a nyugtalanság bennük.

Raton: Túlságosan saját szemszögéből ítél.

Duran: Bizony, kérdőre von engem is nem egyszer ismert ismeretlen, miért nem törődünk többet a pestissel.

Volver: Vessünk véget hát a találgatásoknak, kétértelműségnek! Az emberek teljes igazságot akarnak színről színre látni! Meg kell nekik adni, mert ha nem kapják meg, ki fognak találni helyette valamit, s találgatásaik során maguk torzítják el, s válnak ellenségeivé az értük levő igazságnak.

Raton: Az emberek sokfélék, nagyon sok mindent még nem érnek fel ésszel. Előfordulhat, hogy akaratuk ellen tehetünk legtöbbet értük.

Volver: Ha nem bízunk bennük, hogy bízzanak bennünk?

Raton: Bizalom annak jár, aki a közérdeket meg tudja védeni.

Volver: Nem védeni kell azt, hanem megértetni, ez most a feladat; mondjuk az igazat meg az embereknek! Ha nem, a pokol fog elszabadulni itt!

Blaru: Isten óvjon tőle! Ő előtte vagyunk felelősek érte…

Volver: Önmagunk előtt!

Duran: Hallgasson ránk, messire!

Blaru: Lássa be…

(szünet)

Raton: Emlékezzenek rá, mért hagyta el Vilár Varville-t! Látom már, elhagy bennünket is… De hát ilyen hamar elfelejtették, hogy mért mondunk háborút és miért nem pestist? Emlékeztetnem kell, hogy a háborúról tudják az emberek, tehetnek ellene, amíg a járványról azt hiszik, nem segít más, csupán a csoda?! Belenyugodnánk, hogy csodában higgyenek? A belenyugvás – halál! Épp úgy tudják, mint én, de mert a városnép retteg a pestistől, mi pedig a néptől, gyorsan visszakozzunk? Kiáltsuk világgá: embe-

rek, hazudtunk, amit eddig mondtunk, félrevezetés volt?! Ki hinne el nekünk azután akármi; vagy akár erről is hinnék-e, hogy igaz?! Kit egyszer becsaptak, meggondolja másszor, mit hisz el és kinek. S ha már az igazat szegezik mellemnek, gondoljanak arra, hogy az igazságot könnyű kimondani, de az nem ugyanaz, mint érvényre juttatni! Eszerint döntsenek!

Duran: Meggyőzött: nem lehet egy szájból hideget s meleget lehelni. Ha akarjuk, ha nem, most már vállalni kell.

Blaru: A kezdet kötelez. Helyes vagy nem helyes, majd a végén dől el. Önnel tartok, messire.

Raton: És ön, Volver mester?

Volver: Én nem. S nagyon félek, rajtaveszthetünk még ezen a döntésen.

(Kívül zaj, majd a kapitány vezetésével többségben fiatal csoport érkezik zúgolódva, az élén Riff-fel)

Kapitány: Messire! Tanácsurak! Íme Griffin lovag és akiket éjjel az őrség lefogott!

Hangok: Jogtalanság! Ne félj! Úgysem mernek semmit… stb.

Raton: Az őrség elmehet. *(Kapitány, őrök el)*

Hangok: Méltatlan bánásmód! Ennek még böjtje lesz! Tiltakozz, Riff!…

Raton: Csendet! Rhys Griffin, lépj elénk!

Riff: Tiltakozom, s mielőtt bármit elhamarkodnánk, figyelmeztetnem kell kegyelmeteket, ezek barátaim; mind hozzám hasonló kiváló emberek. Roppant kínos lenne, ha híre kelne, hogy az egész éjjelt itt kellett töltenünk.

Raton: Én is virrasztottam.

Riff: Meghiszem azt, uram! Mert ugye, mint tudjuk, ostromállapot van, s bizony rossz vért szülne, hogyha kiderülne ez a durva eset: az ellenség bármikor betörhet, s a legvitézebbek, kik a védelemben elsők lehetnének, őrizetben vannak. Ha nem remélném, félreértés csupán, azt kellene hinnem, árulásról van szó.

Raton: Ne hidd, hogy a több pénz több jogot is jelent! Mégha ezerszer is nagyobb gazdagságot mondhatsz magadénak, mint mi együttvéve, nem jogosít arra, hogy törvényeinknek fittyet hányva élhess!

Riff: Miféle törvények, melyek az ellenség kezére játszanák a várost; meghúzzák az övet hasunkon, kétszer is!

Raton: Rhys Griffin, nem illő, hogy ekkora szájat nyiss. Nem okosodtál meg a virrasztásban?

Riff: Nem volt haszontalan. Jól átgondolhattam áldatlan helyzetünk, csak köszönet érte. S kegyelmed helyé-

ben nem volnék hálátlan, ha valaki olyan tanáccsal szolgálna, mint én szolgálhatok: a város érdekében!

Raton: Ám legyen, hallgatom.

Riff: Csupán azt mondhatom, óvakodjanak a pórázt rövidebbre fogni, ha valóban győzni szeretnének, mert kinek érdeke, hogy azért harcoljon, ami nyomorítja? Ahelyett, hogy újabb és újabb nehézséget támasztanak, kutatnák fel inkább, kinek mi a baja s könnyítsenek rajta, hogy lekötelezzék, magukhoz láncolják! Nem lesz nehéz, bajból van elég; csak észre kell venni. Példának okáért: a törvény elítéli a testvériségeket, melyekben a céhből kiszorultak leltek szűkös menedékre; de hova menjenek, mitévők legyenek, ha egyszer nem jutnak be a bűvös körbe?! Ahhoz mestermunkát kellene csinálni; megfeneklenek már az elkészítésénél: de ha mégis kész van, megítélésükkel csalnak, visszaélnek a féltékeny mesterek; aztán csodálkoznak, ha kontárok lesznek s fellépnek ellenük! Vagy más: ha valaki panaszt akar tenni, elöljáróihoz köteles fordulni. Várhat-e orvoslást, még ha van is mersze, mikor épp ellenük van panasszal tele?! Soroljam-e tovább?

Raton: Mi közöd mindehhez, Rhys Griffin? Te nemes lovag vagy…

Volver: Íme a tejfoguk, messire, hogy harapnak!

Duran: A csőcselék szelét fogja vitorlába!

Riff: Azt szeretném végre megértetni, hogy elégedetlen sereggel nem lehet ütközetet nyerni.

Blaru: Messire, ez lázítás!

Riff: Az-e, azon múlik, ad-e majd a tanács a rangomhoz illő, méltó megbízatást. Ha nem, tudom, mit kell tenni, hogy mögöttem tudjam a tömeg erejét.

Raton: Fenyegetsz?

Riff: Nem. Kérem, bízzák rám a város védelmét!

Duran: Miféle védelmet?

Riff: A hadmester tisztét akarom magamnak! Minden hatalmával. Miért kell más városból hadmester közibénk? Hogy viselnék tiszta lelkiismerettel, ha e melléfogás miatt vesztenénk el a háborút?

Egy hang: Ha ugyan valóban háborúról van szó!

Blaru: Hogyan?!

Raton: Melyik az a pimasz? Hadd látom, lépjen ki!

(Angelo előlép) Nem ismerlek. Ki vagy?

Angelo: A nevem Morini. Itáliából származom. A szabadságot hordom köpenyem alatt, s gondolkodom azon, mi van fenn az égben, amitől félni kell…

Raton: Városunkba hogyan, miképp kerültél be? Kapuink kulcsra vannak zárva.

Angelo: Jöttöm után zárta be a városőrség.

Raton: Szóval itt rekedtél? Mi a mesterséged?

Riff: Orvos.

Raton: Valóban orvos vagy? Ki volt a professzorod, magister Floton, magister Langhemage?

Angelo: Egyik sem. Magister Tapasztalás. De ha sorolnom kell, mi mindent tanultam:

Aesculap, Galenus mind a fejemben van,

Hippokratest kívül, belül már ismerem,

többet nem tudhatott Arisztotelész sem;

Tudom, a testnedvek hogyan keringenek,

tudom, a köménymag hogy hajtja a szelet,

tudom, a flexio nem reflexio,

s hogy minden egy transcendens constellatio

eredménye, az sem indolens…

No meg természetes, a pestisről is tudok

és nem is keveset: pre esempio azt, hogy

a pulzus, a pulmo a leglényegesebb:

az, míg functionál, sicuro, signori,

nem áll be a halál… *(a társaság hangosan nevet)*

Blaru: *(lángvörös arccal felpattan)* Ebből elég! Messire, eddig csak hallgattam, de hát végtére is minek néznek minket, halvérű pipogyák gyülekezetének, hogy a türelmünket így próbára teszik?! Adjanak nekik munkát, gebedjenek bele! Engedje át nekem a gazembereket, én majd megtanítom őket kesztyűbe dudálni! Vagy dolgozni fognak, vagy megvesznek! A nyomukban leszek, minden lépésüket számon tartom. Csapatot állítok mögéjük korbáccsal: kazamatába záratom valamennyiüket!

Őr: *(be)* Máter Bernardin van itt!

Raton: Várjon!

Máter: *(be)* Ecclesia praecedit! – Hol a nővér?

Raton: Duran, kísérje a Mátert hozzá!

Máter: Előbb még beszédem van veletek!

Raton: Nem alkalmas idő: az ablakok mögül kíváncsian lesik, hozzá mersz-e nyúlni rendházad leányához?!

Máter: Mért nem mernék? Nem az első eset, böjtölése mindig ráhozza az ördög próbálkozásait…

Raton: Karold fel és segítsd haza, az emberek azt várják…

Máter: Azt várják, hogy kapják meg lelkük nyugalmát! Nem élhet a város tovább Isten nélkül. Tejesítsétek a püspök parancsát, küldjétek a dézsmát haladékta-

lanul, hogy visszavonhassa a kiközösítést! Nézzétek a kezem! Fényes a csókoktól. Honnan van merszetek tönkretenni mások lelki üdvösségét? Milyen önelégült ördögi hatalom lett úrrá rajtatok, amely így elfordít minden élő vizek tiszta forrásától, hogy kutat ássatok magatoknak s belevakuljatok, ne vegyétek észre, repedezett a kút, nem tartja a vizet?!

Raton: Kötelességünk a város népét óvni.

Máter: Kötelességetek engedelmeskedni Isten törvényének! Akármit tehettek, ha azt megszegitek, küzdéstek küszködés, melyben legyőzettek!

Raton: Figyelmeztetlek, nem vagyunk egyedül.

Máter: Hallják csak, tudják meg, mint juttatnátok a várost a poklokra: mint az útonállók, félútról fogjátok vissza a szolgapénzt, ki akarva űzni Istent a lelkekből. Csakhogy nem sikerül! Mert hiába adtok csákányt a kezekbe, nem változtathatjátok meg az embert belül! A templom bezárva, de nézd, hogy kerülgetik a szerencsétlenek megnyugvást áhítva! Tegyetek eleget a püspöki parancsnak!

Volver: Messire, hadd értessem meg döntésünket, engedjen beszélnem.

Raton: Türtőztesse magát! Máter, menj el innen!

Máter: Add meg a tartozást! Nyíljon meg a templom!

Riff: Szabad kezet adjon!

Máter: Hagyd az embereket lelkükben tisztulni!

Riff: Testük kívánságát hagyják betölteni!

Máter: Ne légy a visszhangom, nem kértelek meg rá!

Angelo: Te vagy a szent echo, már megbocsáss, anyám!

Máter: Leckéztesd meg őket, vedd el a kedvüket a gúnyolódástól!

Raton: Nem kerülne rá sor, ha magunkra hagynál!

Angelo: Hallatlan, kidobná ezt a jámbor szentet? Elégtételt, uram!

Máter: Elégtételt, úgy van: fenyíttesd meg őket!

Raton: Menj, nem veszed észre, ugyanazt mondjátok…

Máter: Vigyázz a szavadra, ne keverj el engem a nyomorultakkal, kik paráznaságba fúlva fickándozna, mint a hizlalt lovak, egymást túlnyerítve!

Angelo: Azért felszarvaznád te is éjjelente Jézus Krisztusodat!

(Nevetés)

Máter: Mindenható Isten, szakítsd ki a nyelvét, némítsd meg, tégy csodát!

(Kintről dulakodás hallatszik. Vive lép a terembe, látszik, az őrök feltartották volna. Vive, megpillantva a Mátert, hozzá siet)

Raton: Őrség, ki ez a lány?!

Vive: Dicsértessék, anyám!

Máter: Áldassék az Isten!

Angelo: Angyalt küldött hozzád!

(nevetés)

Riff: Elhallgass, Angelo, hisz valóban angyal!

(Riff szavára abbamarad a nevetés) (Csend.)

Máter: *(Vive-hez)* Ki vagy, aki ilyen csodára vagy képes: pusztán jelenléted megjuházza őket, ki vagy?

Vive: Vive-nek hívnak.

Máter: Sohasem láttalak.

Vive: Az éjjel érkeztem.

Máter: A kapuk bezárva, hogy jöhettél be?

Vive: Bejöhettem, Isten segítségével, be…

Máter: Hajadon vagy?

Vive: Igen.

Angelo: És talán még szűz is…

Riff: Azt mondtam, hogy nyughass!

Angelo: Teveled valóban csodát tett ez a lány.

Vive: Áldj meg, kérlek, anyám! Áldj meg: erősíts meg Krisztus vallásában, hogy igaz örömöm legyen itt a földön, hogy boldog lehessek életemben; ne legyek idegen az emberek szívében!

Máter: Úgy legyen, gyermekem! *(megáldja, majd diadalmasan a jelenlévőkhöz)* Lám, a tisztességben, hogy virágzik a hit, hogy vágyódik a jó a kegyelem után! *(Vive-hez)* Kelj fel! Mi dolgod itt?

Vive: Feladat vár rám…

Máter: Feladat vár?…

Vive: Igen. Imádkozzál értem! Vegyél oltalmadba, hogy otthon lehessek ebben a városban!

Máter: Jöjj el kápolnánkba, nyitva áll előtted.

Vive: Köszönöm jóságod, ó, ha tudná anyám, milyen drága nekem a te pártfogásod!

Máter: Gondolni fogok rád, rajtad tartom a szemem.

(Vilár lép be)

Vilár: Messire, tanácsurak, aggódásra nincs ok: a beteg jobban van, szó sincs súlyos bajról. Magához tért. Máter Bernardint szólítja…

Máter: Megyek, ne csalódjon. *(Ratonhoz)* Ti meg piruljatok, ebben a gyermekben több istenfélelem, fényesebb hit lakik, mint bennetek együtt!

Csak vigyázzatok, mert majd elválik, hogy ki erősebb, ki lesz a város gazdája: a mennybéli vagy ti: Sátán követei! *(el)*

Vilár: Vive! Hogy kerülsz ide?

Volver: Vilár, te ismered?

Duran: Csak nem?…

Vilár: Ő az, igen. De mi történik itt?

Raton: Adjál nekik munkát, ahol a legnagyobb szükséged van arra, ahol a legtöbbet segíthetnek neked! Ossz rájuk teendőt, s lóduljatok innen! Hogy úgy fogadhassuk Vive-t, ahogy illik: nyájasabb beszéddel…

Riff: Hohó, földet túrni, trágyát fuvarozni, zsákokat cipelni háború idején?!

Vilár: Arra még csak volna emberem, nagyobb a gond: senki sem kapható a pincék járására, pedig a patkányok…

Riff: Még hogy patkányt fogunk majd irtani! Csak nem képzeli, hogy a patkányirtással kerekedünk felül az ellenségeinken! Vagy talán nem tudná, mi hír a világban?! Pestis árnyékában patkányok közt lenni…!

Raton: Nem a te dolgod ez!

Riff: Ki vállalja érte a felelősséget, ha mind felfordulunk; Messire, Volver uram?! Inkább küldenék el ezt az istenvertét városunkból, mert kardomra mondom,

nem találnak senkit, aki hallgatna rá, engedelmeskedne, mikor a bolond is, de még a gyerek is a bölcsőben tudja, hogy éppen a patkány a járvány okozója! Ki tenné miatta kockára életét?

Vive: Én igen.

Vilár: Nem! Vive, hogy gondolod? Nem leánynak való dolog az…

Vive: Bízd csak rám! Ha nem meri senki, én vállalom.

Raton: Nem engedhetjük meg; képtelenség, fiam!

Vive: Uram, ha az ember boldog akar lenni, mindent meg kell tenni; s mindent meg tud tenni, ha van reménye rá.

Angelo: Furcsa egy boldogság, önsanyargatásban találni örömet!

Vilár: Gondold meg!

Vive: Senki nem tart vissza.

Angelo: Ez aztán „elszántság"! Szép angyal, mondhatom! Riff, jól melléfogtál, hiszen megmondta már Szent Bazil is régen: az angyalok egyetlen dolga fenn a mennyben a tánc. Patkányirtás!

Vive: Nem is neked való: ahhoz bátorság kell.

Angelo: *(csúfolódva remeg)* Bá-tor-ság…

Riff: Fejezd be!

Angelo: Mit forgatsz fejedben?

Riff: Patkányt fogsz irtani! A többivel együtt. Meg fogjuk mutatni, nem gyávaság tartott vissza, nem félelem. Gyerünk, végezzétek! Ne zúgolódjatok! – Szép hölgy, felajánlom neked szolgálatom: nemes lovag vagyok.

Negyedik kép

(Fogadó)

(A színen Maud és Vive. Vive arca sápadtabb, egész lényében észrevehetően megtörtebb, mint az előző színben)

Vive: Vilár nem keresett?

Maud: Nem, de hadd mondjam meg, nincs ez így jól: egyre csak epekedsz érte, semmit sem teszel, hogy a tied legyen.

Vive: Egész nap sötétben, áporodott pincék nyirkos szemetében, vagy nemegyszer, mint ma is, a vágóhídtéren, bokáig gázolok a csatornalében. Aztán a patkányok! Egyik-másik még él, mikor összeszedem őket a csapdákból: harapnak, karmolnak… Mindez neked semmi?

Maud: Nem erre értem én, ezért csak csodállak. De mégis azt mondom, nincsen ez így rendjén! Nem ez a módja, hogy Vilároddal legyél! Már úgy… úgy értem. Nézz meg engem Riff-fel! Apám, ha megtudná, leverné a vesém. De hát tudnia kell?! Zsémbel, tilalommal tilt el mindenkitől, aki nadrágot hord: elvárná, hogy várjak, ameddig kiszárad testemből a lelkem. nagy ostobaság, Vive! Hajítófát sem ér öregen az élet. Semmi szükség arra, hogy boldogságod elhalaszd holnapra. A szüzességed arra való, hogy elveszítsd! Ha meg már volt dolgod vele – nekem

bevallhatod –, kétszerúgy nincs okod, hogy tartóztasd magad. mert a szerelmeskedés bizony nagy ajándék, de nagy istenverés, ha kívánod és nincs. Én belebolondulnék!

Vive: Nem akarom, Maud, nem. Ahhoz van erőm, hogy nemet parancsoljak magamnak, de ahhoz, hogy félig éljem az életem, nincs, és nem is akarom, hogy legyen. Nem tudom megtenni, hogy bújva, titokban, ravaszkodásokkal vegyem birtokomba, amihez jogom van, és tudom, megkapom,ha kiérdemlem. Nem kell koldusfillér lopott szerencsétől, nem fogadom el az élet alamizsnáit, boldogságmorzsáit, megvesztegetéseit.

Maud: Ha lemondasz a máról, a holnapot add fel.

Vive: Vagy mindent, vagy semmit – másképp nem érdemes. Legalábbis nekem…

Maud: Ismernéd csak Riffet!

Vive: Félő, hogy ismerem…

Maud: Mégsem, ha így mondod. Sem őt, sem társait…

Vive: Kívánom, ne csalódj…

Maud: Elvetemülteknek hiszed őket te is? Szóbeszéd! Ha pártjukat fognád, nem mernék mondani… Legyél a barátjuk! Ne a gonoszkodást lásd bennük, a szájuk ne vezessen félre. Neked is jobb lenne…

(Kintről énekszó hallatszik) Hallgasd, ők dalolnak!

Vive: Akkor én felmegyek!

Maud: Maradj, a kedvemért!

Vive: Máskor! Fáradt vagyok. *(el)*

Fogadós: *(be)* Maud! Nézd meg az ajtót, jól be van-e zárva?

Maud: Zárt ajtó – rossz cégér. Nem te mondod mindig, szükségünk van pénzre?

Fogadós: Pénz! Pénz! Megátkozom, aki kitalálta, csak a boszszúságra jó; főképp manapság, mikor egyre romlik: tegnap dénáros volt, ma rézgarast sem ér.

Maud: Azért kell belőle több máma, mint tegnap! S honnan szereznél jobb helyről, mint tőlük, hisz jómódúak és biz' nem fukarok!

Fogadós: A parancs az parancs!: a fogadó zárva; senkit semmi címen nem engedhetek be!

Maud: Tegnap is megtetted, meg tegnapelőtt is, azelőtt is… Mindig…

Fogadós: Elhallgass! Ha hússzor sikerült, huszonegyedszerre fognak rajtakapni! Elgondolni is rossz, még nyakamra hozzák a törvényszolgákat, amilyen hangosak!

Maud: Nincs mitől tartanod, hisz a Volver fia, a Michaud is köztük van.

Fogadós: Azt hiszed, ment engem, ha egyszer rájönnek? Pellengérre kötnek! És ami még rosszabb: elkobozhatják az egész vagyonomat. Vagyon?! Eh, mit vagyon! Szegényebb vagyok az utcai koldusnál.

Maud: A legjobb alkalom, hogy meggazdagodjál…

Fogadós: Te valamit titkolsz! Mit akarsz?! Ki vele!

Maud: A kedvedre tenni. Hagynád más kocsmában elveszteni a pénzt, ahol nem csinálnak belőle nagy ügyet, befogadják vagy sem Riffet és a többit…

Fogadós: Mi az, hogy Riff! Neked Rhys Griffin lovag! Vigyázz csak magadra! Valami nem tetszik nekem már régóta. Mi közöd van hozzá?

Maud: Nekem? Már mi lenne? Hát kellene nekem bárki emberfia? Nincs utálatosabb, mint egy durva férfi. Nem sokkal okosabb a pénzzel törődni, mint ahogy te, apám?

Fogadós: Bizony, hogy okosabb! És csak óvd is magad! Korán lefejtett bor korán meg is poshad.

(az ajtón zörgetnek)

Maud: Itt vannak, zörgetnek…

Fogadós: Mit tegyek, mit tegyek?…

(Maud ajtót nyit)

Riff: Fogd, ezt foglalóra!

Fogadós: Ej, már megbocsásson az úr, ez mára kevés. Hiszen jól tudhatja, mennyit kockáztatok.

Riff: Nesze! Ennyi elég? Hanem ezért kapni is szeretnék valamit!

Fogadós: Tíz éves soissonit. Maud, ne tátsd a szádat, menj, igyekezz, hozzad, az urak szomjasak!

(Maud el)

Csak kérem, csendesen, kihallatszik minden!

I. Fiatal: Ugyan kinek lenne kedve még mulatni? Holt fáradt vagyok.

II. Fiatal: A hátam, a derekam!

(Maud kancsókkal, kupákkal tér vissza. Riff elvesz egy kupát)

Riff: Vendégeim vagytok. *(Maudhoz)* Vive megérkezett már?

Maud: Itthon van.

I. Fiatal: Hihetetlen, milyen keményen dolgozik.

II. Fiatal: Nem lehet követni.

III. Fiatal: Hat férfi ereje van benne.

Riff: Vagy tízé!

II. Fiatal: Fene ette volna. S te is, ahelyett, hogy pórázon tartanád, bennünket törsz hozzá!

Michaud: Való igaz. Mikor közétek érkeztem, azt mondtad, hogy minden akaratunk szerint fog történni: nem engedjük többet, hogy égi és földi kötelességekkel nyuvasszanak minket, a tanács meg a Máter. S végül is te szabsz ránk most kötelességeket. Ha már összefogtál bennünket, fogj jobbra, ne ilyen naplopó ostobaságokra! Egy szép napon a godon kutyák lerohannak, és híre-hamva sem marad a városnak!

Riff: Nyugalom! Hisz épp azt várom, hogy megjelenjenek a falaink alatt s ellenük a tanács fegyvereket osszon. Az lesz a mi időnk: a tanács mi leszünk, és majd megmutatjuk, hogy kell csatát nyerni. Háborút játszani hadmester nélkül is! Meglásd, rendet teszünk odakint s idebenn!

Angelo: *(fejére mutat)* Idebenn! Itt teremtsél rendet, Riff, az emberekben! Háborúról papolsz, hadmestert emlegetsz? Inkább a félelmet győzd le, azon legyél úrrá, komám!

Riff: Ki fél?

Angelo: Hát nincs szemed? Nem látod, vacognak!

Riff: Mitől?

Angelo: Pszt! Odakinn vannak. *(kopog)* Halljátok, kopognak! Érkezett valaki. Jaj, ki kéne nézni… Senki sem mer? Majd én. *(Mintha az ajtót nyitná, és ott pillantana*

meg valakit, akit bevezet) Hahaha, csak te vagy, te félnótás koldus, tökkelütött bolond?! Kéregetni jöttél? Hogy nézel ki, mondd? Nem szégyelled magad! Hol hagytad a hajad, hol vannak a fogaid? Hófehér az arcod, rajta sötét foltok, szemed két mély üreg… S micsoda parlagi a viselkedésed?! Tán bemutatkozhatnál! én mutassalak be? Íme hát: a pestis! Igen, ő: a halál! *(iszik)*

Fogadós: Úrfi, rossz tréfa ez…

Angelo: Bátorság, borkufár!

Fogadós: Halkabban, halkabban, az Istenre kérem…

Angelo: Nincs otthon az Isten! S mért remegtek ti is, mikor azt akarom éppen, hogy ne féljetek! A halál bennetek van, nem az ajtóban áll. Minek félni tőle, nélkületek semmi! Nincs. Nem is létezik. Ám ennek fejében ti sem létezhettek nélküle… Függét rá!

(Kopogtatnak az ajtón. A társaság elcsendesedik)

Fogadós: Úrfiak, igazán zörgetnek!

Riff: Bízd rám! *(Határozott léptekkel az ajtóhoz meg, felrántja, az ajtóban, rongyokba bugyolálva, hogy szinte az arca sem látszik, egy vézna, csont és bőr alak válik láthatóvá. Riff előbb meghökken, majd megragadja és középre penderíti)* Eh, madárijesztő! Nem tudsz tisztességet?! Így ránk „ijeszteni”!

(A társaság ismét eleven lesz. Nevetés.)

Koldus: Jó urak, az Isten áldja kedvüket, könyörüljenek meg az éhezőn! Olyan régen ettem, hogy nem is emlékszem, mikor utoljára… Mert jaj, amióta a templom bezárva, mintha az emberek is bezárták volna a könyörületesség kapuját szívükben. Megfeledkeztek a koldusról a lépcsőn. Azelőtt legalább az utcára dobták a hulladékot, ma mind elégetik, mintha irigyelnék. Szörnyű állapotok: az utcák üresek, és jaj, olyan tiszták, mint az úr asztala. Éhen veszek. Csak egy darabka kenyeret koldulok, falatnyit… Ne kergessenek el, ahogy a tanácsúr, a Blaru mészáros konyhájából tették!… Ó goromba népség! Pedig csupán szolgák, tudhatnák a törvényt, ahogy a szent mondja: aki fölöset bír, másét bitorolja!

Fogadós: Gyere, Maud, etesd meg! Még eljár a szája: tele a fogadóm, őt pedig kidobom! Jaj nekem!

(indul)

Angelo: „Ne rója fel Isten! Bocsássa meg Isten! Irgalmazzon Isten!" Elgyávult emberek! Egyre a magasat kémlelik remegve, hályogos szemekkel! Megnyírják a vágyat, mint a gyapjas birkát, hogy aztán meztelen testüket szégyellve bégessék: „hozsánna!" Ó, a balgaságnak, ha szobrot emelnék: katedrális lenne, és benne a szentség, a bálvány a félelem! Mit kerestek ott fenn?! Mikor látjátok meg végre, hogy a szép idelenn szép, hogy a test gyönyörű!

Riff: Részeg vagy már, komám!

Angelo: És ha az, hát a bor, a courrante, a gaillard, a májusi mór-tánc nem szebb-e, nem jobb-e, mint a templomi tömjén, a böjtös olaj? Élni kell a testnek! S bizony siessetek! Mert ami hátra van, ki tudja, még mennyi, mikor lesz mindennek egy csapásra vége! Nem kell hátrahagyni magad után semmit, éld fel mindenestől: mi vagyunk a világ végső nemzedéke!

Riff: Pojáca! Ne igyon, kinek árt!

Angelo: Pojáca?… Úgy igaz; szélkakas, szószátyár házaló, álomfejtő, orvos, minden… de nem csalok: a világ pojáca, mi mást tehetnék, pojácaságot vállalok, S most hagyjatok békén!

Riff: Ezért kár beléd az ital, ünneprontó!

Angelo: Többre becsülj engem, mint hogy mókamester legyek a körödben! Ha nevetni akarsz, ezt a cimborát fogd, ezt az éh-bolondot! Tömd meg a hasát jól, vet neked hálából bukfencet, meg cigánykereket, hogy könnyed kiszalad! Kettős haszon: vigadsz, s Vive-től is megkapod érte jutalmadat: „Jót tenni szép dolog" – szívébe fúrhatod magad…

Riff: Irigyelsz? Maud, olyan lakomát, amilyet álmodban is csak ritkán eszel – ne koldus-vacsorát!

Maud: Szeretnék egy kicsit veled is lenni már… foglald el az apám: hozass vele óbort a pincéből, oda nem enged le engem…

Riff: Hagyd most az apádat! Hozd a falnivalót!

(Maud el)

(A koldushoz) Az én vendégem vagy. Készítsd fel a gyomrod!

Koldus: Készenlétben van az, amióta élek!

(Maud megrakott tállal be. Riff a tálról leemel egy csülköt)

Riff: Nézd, csülök, jókora!

Koldus: Megbocsásson, de ha már a sors így adta, tudom, van odakint jó sült is, meg lepény…

Riff: *(Maudhoz)* Hozd be neki! *(a koldushoz)* Egyél, falj, aztán meg rajta, nyergeld meg a hordót!

Maud: Nem lesz baj belőle? Régen nem evett már…

Koldus: *(tele szájjal)* Ne féltsenek engem! Vagy talán sajnálja?

Angelo: Hogy kinyílt a szája, hogy falathoz jutott!

Maud: Riff, várlak ma éjjel a kerti kapunál.

Riff: Apád észreveszi, jobb elhalasztani.

Maud: Túljárok az eszén, nem először teszem.

Riff: Saját érdekedben…

Maud: Ugyan, ne félts engem!

Riff: Majd más alkalommal…

Maud: Még sohasem mondtad.

Riff: Most látom, túl messzire mentünk.

Maud: Messzire?

(Fogadós be)

Fogadós: Maud, cseréld a flaskát!

Riff: *(Megkönnyebbülve, hogy megszabadult Maud-tól, a koldushoz)* Nos, hogy haladsz vele?

Koldus: Rosszul teremtette az Isten az embert, uram, egy gyomorral. De legalább nekem adott volna kettőt! Ennyi sok jó falat, és minden itt marad… Sírni volna kedvem, keserűségemben! Mért nem vagyok éhes?

Riff: Abba ne hagyd nekem!

Koldus: Jaj, eszembe sincsen, csak egy kis pihenőt! Olyan vagyok, mint a duda… a hasam, mint a dob! *(mohón újra nekilát)* De nem fog ki rajtam!

Riff: Ez aztán a csoda, halljátok, cimborák! Én koldusnak néztem, s azt mondja: zenekar! *(nevetés)* No még egy falatot!

Koldus: *(önmagára haragudva)* Rosseb! Már fújtatok…

Riff: Fújd, ahol érkezik! Táncolni fogunk rá…

(A legharsányabb mulatság közben megzörgetik az ajtót)

Lám csak, társad akadt! *(az ajtóhoz megy)* Bújj be, éhenkórász! *(Riff kinyitja az ajtót, Blaru áll ott)*

(A társaság elnémul. A Fogadós kétségbeesetten azt sem tudja, mihez kezdjen, majd erőt vesz magán.)

Fogadós: Jó estét… Jó uram… a szolgálatára… kerüljön csak beljebb!

Blaru: Hogy kerülnek ide ezek a naplopók?

Fogadós: Nem én hívtam őket…

Blaru: Enni sem te adtál? És látom, isznak is!

Michaud: Megálljunk, jó uram! Arról nem hallottam, hogy enni, inni ne lenne szabad!

Blaru: Michaud? Volver fia? Legalább te lennél ezeknél okosabb!

Riff: Az, az, hogy ostobább; hogy orránál fogva vezethetnék tovább; hogy ne gondolkozna, mi folyik itt!

Angelo: Mert hogy nem háború, amire készülünk, az csaknem bizonyos: a hadmester – orvos!

Michaud: Ezt jobban tudja nálunk Blaru uram. Csakhogy mivégre van városunkban?! Mért tartják titokban? Mért nem fedik fel? Csak szavalni tudnak, de hogy bevonjanak a felelősségbe mindenkit, arról szó sem lehet! Pedig jegyezze meg: aki nem gondolhat saját világával, a máséval nem fog!

Blaru: Talán önmagunknak tesszük, amit teszünk? A mi napjaink már meg vannak számlálva. A mi küszködésünk nektek lesz békesség; nektek lesz gazdagság a mi gondosságunk.

Michaud: Nem kérünk belőle! Ne akarjanak ránk kész világot hagyni: a magunkét akarjuk, a magunk módján tenni! Elég volt abból, hogy csináld a magadét, tessék, de úgy, ahogy én akarom! Csupa kötelesség, csupa példabeszéd az egész életünk…

Riff: Kár a szó, hagyd, Michaud! Hisz mi vagyunk többen: jobb, ha elmegy innen, mielőtt egy kicsit megokosítanánk…

Blaru: Fenyegetni mertek?! Garázdák, mihasznák, latrok, eretnekek!!! Őrség! A szakramentumát!

(Az ajtóban katonák jelennek meg. A Kapitány Blaru-höz lép, akin súlyos roham lesz úrrá, épp csak annyi ereje marad, hogy egy széket kerítsen és leüljön)

Kapitány: Parancs!

Balru: Adj egy pohár vizet… ne bort… csak víz legyen… jó hideg… Banditák, kikényszerítik, hogy megsértsem az eget… Kárhoztatni készek az üdvösségemet… Mindent elkövettem, hogy halálom után a lelkem mennybe jusson, és egy ilyen hitvány ördögfalka miatt…

Vive: *(be)* Mi történt? Maud? … Uram!!!

Maud: El akarja hurcoltatni őket, pedig nem is tettek semmit; de ha még tettek is, ha törvény ellen is, az csak földi törvény, nem mennybéli! Ezt a szerencsétlen öreget akarták végre jóllakatni. Azért bűnhődjenek most, mert a szívükben szánakozás ébredt a nyomorult iránt? Nem meg van-e írva: könnyebben jut át a tű fokán a teve, mint gazdag a mennybe?! S épp Blaru nagyuram konyhájából tették ki a szűrét, úgy ám…

Blaru: Miket fecsegsz, te lány?

Vive: Uram, mi van veled? Kék a szájad széle?!

Blaru: Semmi, … már jól vagyok… Ó, a gazemberek!

Vive: Miért izgatod magad, édes úr? Láthatod, csak magadnak ártasz!…

Riff: Ne féltsed, ártana nekünk is, ha tudna!

Vive: Mit tettetek vele? Cudarok, nem féltek? Ti is lesztek egyszer idősek, betegek és visszakapjátok mind a rosszaságot, amivel most éltek…

Michaud: Ne játszd meg a szentet, úgy találsz maradni!

Blaru: Bár mind ilyen lenne!

Vive: Hallgass rám, jó uram, pihenned kellene!

Blaru: Nem hagyhatom, hogy egy csorda felelőtlen mindent tönkretegyen…

Vive: Hiszen tisztességgel dolgoztak egész nap. Ha rugdalóznak is, meg lehet érten: nem könnyű időket élünk, én is tudom, nehézséggel jár a sok lemondás… Nem vagyunk mindnyájan egyformán erősek.

Blaru: Miért véded őket?

Vive: Téged kímélnélek. Már másodszor látlak ilyen állapotban.

Blaru: Harmadszor figyelmeztet Isten: Készítsd fel a lelked, mert közel az óra! Háromszor mondotta, háromszor érintett meg hatalmas ujja, hogy beleszédültem…

Vive: Miket beszélsz, uram?! Tudom, hogy nem így van, csak vigyázz magadra! Ezeket meg küldd el, hadd menjenek haza!

Blaru: … Istenem, miért is vagyunk mind ilyen megértők? Azért fajul el a Földön minden, mert a jóság, megértés hiányzik belőlünk… Menjetek! Mind! *(Kapitányhoz)* Te is!

(A társaság lassan eloldalog)

Angelo: *(visszakiált)* Hála neked, Virgo Gloriosa!

Riff: *(Vive-hez)* Te valóban jó vagy. Adj nekem alkalmat, hogy megköszönhessem!

Vive: Nem a köszönetért, Maud kedvéért tettem.

Blaru: *(észrevéve a koldust)* És te? Téged dobtak az utcára tőlem?

Koldus: Biz engem, nagyuram!

Blaru: Gyere, jóvá teszem! Üdvösségem rajta: megszidom a fukar asszonyt a konyhában, s annyit eszel,, iszol, amennyit jónak látsz…

Koldus: Eszem én, iszom én, míg bírom erővel. Jaj, Uramistenem, belebolondulok: hogy telhet meg has ennyire hirtelen és ennyire kevéssel!

Ötödik kép

(Városháza)

(A színen Raton és Duran. Kintről behallatszik a téren összegyűlt tömeg moraja, időnként fenyegető kiáltások)

Duran: Fegyvere őrséget kérek lakóházam, a céhházak és a vásárcsarnok elé! Ebben a városban, mától kezdve nincs semmi biztonságban! Nézzen az utcára! Ez már nem egy véletlen baleset láttán összefutott tömeg: az egész város itt van. Azt követelik, hogy mondjuk meg, mi történt… Hallja? Ez a félelmetes, fenyegető moraj, már nem valami múló ijedelem hangja, nem a találgatás egymásnak ütődő kérdéseié, de a bizonyságé, a kétségbeesésé.

Raton: Miféle bizonyság?! Miket beszél, Duran!

Duran: Blaru meghalt. És meghalt a koldus is. Egy napon; egy éjjel, lehet, egy órában, és tény, hogy egy helyen. Ezen nem változtat, nem tud változtatni, messire!

Raton: De csak nem képzeli maga is, hogy pestis? A koldus berúgott, káromkodott, evett, aztán egyszer csak hányinger fogta el, megtántorodott, és hányt, várt öklendezett. Blaru meg megijedt, nem tudta, mit tegyen, vízért kiáltott, de mire a lány vizet hozott, és gyújtó szeszt, már halva hevertek a földön mind a ketten. Hisz a szolgálólány elmondta: így

esett. S Vilárnak sem hinne?! Megállapított a haláluk okát: Blarunak a szíve, másiknak a gyomra…

Duran: Mit számít, mit hiszek, ha egyedül hiszem, s ellene szól minden: a nagy titkolózás és a gyors temetés. Mintha nem barátunk, a városvezetés tagja és a másik, ha százszor koldus is, nem Isten lelkének tört része lett volna; nem két lelkes ember testi maradékát temettük volna el, hanem két fertőző, irtóztató dögöt. Messire, ez, akárhogy nem járvány végzett velük, önmagában elég, hogy gyanút ébresszen, riadalmat keltsen.

Raton: El kell temetnünk őket és mielőbb. Járványveszélyben valódibb kockázat két néhánynapos tetem, mint az a félelem, mit az értetlenség fakaszt. Avagy tettük volna, ennek ellenére közszemlére őket ki a tűző napra, nyitott ravatalra, hogy legyek dongjanak, nyüzsögjenek ki-be orrukon, szájukon?! És ami a legfőbb: bezártuk a kocsmát, fogadót, csarnokot; megtiltottunk minden csoportosulást és mi szegjük meg elsőnek törvényeinket? Csődületet hívjunk össze rémüldözni, dísztemetést nézni? Most, amikor végre kezdett volna minden szépen rendeződni?!

Duran: Látja, milyen szépen!

Raton: Esküt tettünk, Duran, hogy nem hagyjuk cserben a város lakóit!

Duran: Nagyon jól emlékszem. Éppen ezért kérek fegyveres őrséget: féltem a pénzüket, féltem vagyonukat…

Raton: Az embereket féltse! Azért jöttek ide, hogy belénk mélyesszék tekintetük horgát, rezdüléseinkből mérjék föl helyzetük. Duran, ha meglátják, hogy már mi is félünk – mindegy lett, hogy mitől: gaztettől, pestistől, most nekik ugyanaz – nincs az a hatalom, amely útját állja a riadalomnak. S higgye el, az a vég: hiába akkor szó, hiába könyörgés, hiába börtönök, hiába büntetés; csak a várt csodában fog bízni, ki bízik, megváltó szent szűzben, de minthogy nem jön el, mert hogy is jöhetne (!), beleőrülnek iszonyú félszükbe, ahogy a többiek. A téboly letépi a gátlások kötelét, elszabadítja a legszörnyűbb bűnöket, a gyilkolást, rablást. Emlékeztetnem kell? Nem elmondta Vilár, ugyanez történt az elpusztult Varville-ban! Fosztogatástól fél? Akkor lenne oka: fegyvere nem volna semmire jó!

Duran: Nem győzött meg, messire. Nincsenek érveim, de ha nem kaphatom meg, amit saját felelősségem kér, tessék, itt a láncom! Nem felelek többet semmiért, senkiért!

Raton: Úgy?! Ez a legkönnyebb: lerúgni magunkról a felelősséget, mint egy szűk cipőt, ha beledagad a lábunk?! Nem fogadom el a láncát.

Volver: *(be)* … félelmetes!

Duran: Csupán abban bízom, nem dönthet egyedül. Ha Volver mellettem, önnek engedni kell: fegyvereket kell, hogy adjon: csak fegyverre lehet a tömeget kordában tartani!

Volver: Elhagyta ép esze? Vérfürdőt akarna, tömeges mészárlást? Nem ellenségeinkkel állunk szemben, ember! Gyilkosai lennénk azoknak, akiket védelmezni, óvni vagyunk hivatottak?

Duran: Akkor nincs több szavam. Jól egyetértenek: ezentúl egymás közt döntsék el, mit tesznek. Egy percet sem maradok: pénzemet, házamat megyek megvédeni, mert egy óra nem sok, még annyit sem mondok és iszonyú dolgok fognak itt történni. Bár adná az Isten, hogy ne legyen igazam!

Volver: Nem lesz. Mert kimegyek a városnép elé és elmondok mindent!

Duran: *(Volver szavára visszafordul)* Lehetetlen!

Volver: Elszántam rá magam. A fiam…

Duran: Mi van a fiával?

Volver: Négy napja nem láttam, nem hallottam róla. Négy nappal ezelőtt este egyre kérte, mondjam meg, én tudom, énnekem tudnom kell, mi történik itt, mert ez képtelenség, hogy senki sem törődik akkora veszéllyel, amely nyomán egész városok dőlnek el. Hogy bízhattam benne, hiszen még fiatal, könnyen jár a szája! Duzzogott, faggatott… fiam!

…megütöttem… Megtettem máskor is, de most mintha izzó vasba tenyereltem volna. Sohasem éreztem még ahhoz hasonlót… Sarkon fordult, és ment, elrohant hazulról… Nem szóltam, álltam, néztem: szégyelltem magam. Ó, hogy undorodtam! Neki kellett volna engem arcul ütni, hogy nincs bennem bátorság igazat mondani! Azóta mindenütt, mindenben ő vádol. Most is, ahogy jöttem a téren keresztül, ahogy belefúrtam magam a tömegbe!… majdnem kiáltottam: köpjetek már szembe! Könnyítsetek rajtam! Aztán beláttam: bűnt büntetés nem old… elébük kell állnom.

Duran: Messire, tartsa vissza!

Raton: Volver mester, most hagyja cserben az ereje, amikor legnagyobb szükségünk lenne rá?

Volver: Erős vagyok, messire. S mindinkább szilárdabb meggyőződésemben. Én kezdettől fogva nyíltságot akartam s a történtek engem igazolnak: minden más értelmet nyer a hallgatásban. Egyre újabb hírek, s egyre hangosabban kiáltják világba: a godon seregek fejvesztve rohannak vissza szigetükre; táboraikat a pestis szétzilálja, halomra pusztulnak ütközet nélkül is. Nem hivatkozhatunk tovább háborúra! Csak a kételkedést és kétségbeesést növesztenénk vele.

Raton: S az állhatatosság? A következetesség?

Volver: Most már csak makacsság. Le kell rónom végre régi tartozásunk, mindnyájunk nevében. És meg fogom tenni, történjen akármi. Nem várhatunk mi is csodára! Egy csoda segíthet: az őszinteség! Be fogom vallani, hibáztunk: ha nem is hazudtunk, de másra tereltük a figyelmet, mint ami valóban létünkben fenyeget. Elmondom, Vilár ki, és töviről hegyire mindent: mi dolga itt, hogy higgyenek neki: Blaru és a koldus nem pestisben halt meg. Mindenről tudni kell az embereknek: felfedem előttük súlyos helyzetüket, döntsenek maguk saját sorsuk felett.

Raton: Ennél gonoszabbat nem is tehet ember: elveszíti őket!

Duran: Minket, messire, minket!

Raton: Volver, higgyen nekem! Ha nem a szavamnak, őszülő hajamnak, számos éveimnek.

Volver: Az évek hallgatnak, a tények beszélnek.

Raton: Ne tegye meg, kérem, régi barátságunk sérthetetlenségére!

Volver: A férfibarátság – szövetség, küzdésre. Csakhogy nem lehet úgy küzdeni valamiért, hogy valamit mondunk, és másra gondolunk!

Duran: Közösen döntöttünk!

Volver: Mert közösen voltunk meggyőződve arról, hogy a legjobbat tesszük. De az események csúnyán rácáfoltak.

Raton: Az eseményeket marokra kell fogni! Azért van hatalmunk! Jól jegyezze meg, aki nem tud élni a hatalmával, bűnös! Többszörösen is az, mert nemcsak a belé helyezett bizalmat rendíti meg, hanem az ügyet is, amelyet képvisel!

Volver: Ne túlozza el! A mi hivatalunk nem több, mint szolgálni.

Raton: De nem kiszolgálni minden őrültséget! S főképp nem olyankor, mikor a tömeg, mint a megdobott eb, szűkölve nyüszít. Amíg farkasszemet nézünk vele, nem bánt, de egy rossz mozdulat, egy gyáva iramlás és lábikránkba kap.

Volver: A hatalmát félti?

Duran: Joggal!

Raton: A józanság hatalmát! S abból nem engedek. Megbánja, ha mozdul!

Volver: Ne személyek felett, dolgai felett legyen úr!

(indul)

Raton: Egy lépést se! Az őrség felett én rendelkezem: nem jut az ajtóig sem és lefogatom! Ha szép szóval nem

megy, erővel tanítom meg, hogy kell szolgálni – ahogy feleselte – engedelmesen!

Volver: Ez erőszak, messire!

Raton: Ha másképp nem lehet!

Duran: Na végre, belátja!

Volver: Zsarnok!

Raton: Én?

Volver: Az érzelgősség csak ront a helyzetén: nincs hazugabb látvány, mint egy könnyező pribék!

Raton: Az én lelkiismeretem tiszta.

Volver: Csakhogy a zsarnokság nem lelkiismeret kérdése. Nem a tett, de már a gondolat teszi a zsarnokot. Mert minden jó szándék, öncélú tetszelgés; minden cselekedet csupán szemfényvesztés, mihelyt bizalmatlan, mihelyt nem hiszi el, hogy az embereknek joguk van a saját életüket élni; ha úgy tetszik nekik, még elrontani is. Aki erről nem vesz tudomást, mind zsarnok!

Duran: Legyen az! Az kell a tömegnek! Nem amennyi ember, annyi más akarat: EGY, s a többi szájra lakat, Volver! Lakat!

Volver: Egymásra találtak. Látom, egyarcúak: városúr s pénzember…

Raton: Kétségbe ejt, Volver. Gondolataimat vádolja? Szemfényvesztés volna kívánt emberségem? De hát akkor hol van a tett tisztasága, ha árnyékot vethet rá a gondolkodás; ha bemocskolhatja az előrelátás józan aggódása? Ez bizalmatlanság? Tetszelgés bélyegét süti homlokomra? Rám mondja, hogy zsarnok? Aki megtagadom Durantól a fegyvert: aki, ha a tanács elsője vagyok is, csak egyenlők között ismerem el jogom a főhivatalra? Ha én zsarnok vagyok, nevezzék úgy annak ezentúl a napot, amely magasan jár, s szétszórja sugarát; nevezzék annak az ég minden csillagát és velük a holdat, melyek utat mutatva haladnak felettünk, amiért a közakarat verte őket az égre!… De lehet, tévedek: túl messzire ragad a felelősségérzet; lehet, hogy a földhöz sokkalta közelebb jár a közhasznúság, a köz szolgálata… nem tudom… Hát menjen! Tessék, menjen, Volver! Nem állok útjába!

(Volver el)

Duran: Messire, ne engedje!

Raton: Hagyja, Duran, menjen! Lehet, hogy a tömeg mégis helyesebben dönt önsorsa felett, mint a kötelesség féltő töprengése…

Duran: Íme, messire.

(Kint hirtelen fülsiketítően felsikoltanak. A kiáltozást az ablakok csörömpölése követ) Volver!!!

(Volver véres arccal tántorog be) Volver, vérzik!

(Vilar érkezik lélekszakadva)

Vilár: Bátyám, ez őrület! Mit tettek?! Ki engedte meg, hogy számot adjanak indítékainkról?

Raton: Én voltam.

Vilár: Ön, messire?

Raton: Igen, én. Engem terhel érte minden felelősség.

Vilár: Hogy nem gondolta át? Hogy nem riasztotta a varville-i példa? … Ezt jól megcsinálták: a pokol az utcán: a rémült emberek végig se hallgatták, amint meghallották, hogy pestisről van szó, hívén, hogy a várost tizedeli immár, félbeszakították a kusza beszédet, köveket ragadtak, sikoltozni kezdtek, a földre vetették magukat; a hajukat tépve, vicsorgó fogakkal, kifordult szemekkel, mint az eszelősök támadtak egymásra, hogy utat törjenek s menekülhessenek egymás hegyén-hátán. Fékezzék meg, messire, fékezzék meg menten, ha azt akarják, hogy ne vesszen el minden! Tegyenek valamit, mielőtt nem késő!

(Vive ront be kétségbeesetten)

Vive: Vilár, Vilár, ments meg! A kapuig követtek; belém csimpalyognak, elém térdepelnek, kezemet csókolják, sírva rimánkodnak, könyörögjek értük a Szűz Máriánál!…

(A Kapitány érkezik, magából kikelve)

Kapitány: Messire, megrohanták a házat, őrjöngenek, a kaput döngetik…

Duran: Fegyvereket nekik! Visszaszorítani őket! Megfékezni akármilyen áron!

Raton: Most már én is mondom: Fel a tetőre a szerszámíjászokat! Feszítsenek ki az utcákon láncokat! Kardosok, pajzsosok mind a kapuk elé! Hirdettessék ki, hogy hadi állapot van: aki ellenszegül, bűnhődjék példásan. *(Kapitány el)*

Micsoda iszonyat! Kifordít magamból ez az őrült világ! De ha így kell lenni, legyen! Rendet teszek! Kell? Akkor vér árán! Rám ne mondja senki, hogy húszezer embert engedek elveszni! Tanúm rá az isten, ha vétek ellenük: őértük vétkezem.

Második rész

Hatodik kép

(Városháza)

(A színen Raton, Volver, Duran)

Raton: Csak óvatosabban a lelkesedéssel! A java hátra van; a dolgok neheze eztán következik.

Duran: Nincs mitől tartanunk, a láncok megteszik a magukét. S ha nem, mire a börtönök?! Higgyen nekem, messire, a félelem rendet tart az emberek között.

Raton: Mit ér, ha bennük nem! Mert az a bökkenő. Tudom, a városban végre nyugalom van, de lehet-e bízni egy hordó puskaporban tűzzel a kezünkben?

Dura: Jó gátat emeltünk, ellenáll az árnak.

Raton: Hiába, Duran, nem parancsolhatunk a felhőszakadásnak. Tisztán és jól látom: csak a felszín csendes, míg a felszín alatt veszedelmes erők feszülnek egymásnak. Túl azon, hogy a baj egyre közelebbről fenyeget: elpusztult Varville, Vauru, Beaurevoire városa, már csak Rante van hátra és mi következünk… de mondom, túl ezen, falainkon belül érzem, hogy nincs rendben valami. Vannak, akik bizalmatlanságot támasztanak. A bizalmatlanság bizonytalanságot eredményez, mely sokak szemében azt igazolja majd, hogy hiába minden. S valóban hiába dolgozik a becsületes többség, ameddig becste-

len számítók és ügyes naplopók bújnak meg mögöttük, kinevetve, aki józanészre, vagy közös érdekre próbál hivatkozni! Ó, de hányan bújnak! Csalnak, lopnak, falaznak egymásnak; kéz kezet mos, vallják, s vígan tivornyáznak, hirdetve, hogy nincsen túlvilág, nincs Isten, idelenn a Földön kell kiinni napra nap az újabb s újabb utolsó poharat. Más részük meg éppen az Isten nevében lesz a munkánk gátja, mennyei révület kerítve lelküket bódult hatalmába: böjtökkel gyengítik magukat; napokat töltenek egy helyben, mozdulatlanságban, szentért könyörögve, megmentőért, szűzért, jóslatokban bízva… Darabokra szakadt a város, darabokra; hívők s hitetlenek, élni és halni vágyók elszánt seregére. S annál veszélyesebb, mert mindegyik sereg magában is elég, hogy keresztet vessen végleg szándékunkra, ha nem vagyunk résen.

Vilár: *(be)* Jó reggelt, jó urak!

Raton: Neked is, jó fiam! Mi hoz ilyen korán?

Vilár: Éppen csak betértem, Vive-hez jövetemben, csupán megköszönni, hogy szobát kaphatott itt az épületben. Végül is belátja, hogy a fogadóban nincsen biztonságban: illetlen társaság tolakszik utána, zaklatva szüntelen: meg hát, mi tagadás, az elmúlt időszak megpróbáltatás volt mindnyájuk számára… No de felejtsük el örvendve, hogy elmúlt, s még egyszer köszönöm…

Raton: A munkák haladnak? Elégedett vagy-e?

Vilár: Az utcáink tiszták, a kutak befedve, lezárt kapuinkat füstölőkkel védjük; s ami még biztatóbb, a szennycsatornával elértük a folyót.

Raton: Hiszen ez nagyszerű!

Vilár: Már csak egyetlen egy valami van hátra, s azt mondom, sikerült: egy valamit várok, ha bekövetkezik, messire, megmenekült a város.

Raton: Ránk fér a biztatás. És mondd, mit vársz, fiam?

Vilár: Nem visz rá a lelkem, hogy nyíltan kimondjam. Akárhogy is várom, kívánnom nem illő: valójában szörnyű – de nekünk megváltás.

Duran: Mondja, ha mondhatja, egymás között vagyunk!

Vilár: Nem, ne is kérdezzék. Fény derül rá majd, ha itt lesz az ideje.

Duran: Legalább, hogy mikor?

Vilár: Négy-öt nap, s elválik. Addig csupán annyit: minden eddiginél nagyobb éberséggel szükséges ügyelni, hogy a békességet ne zavarja semmi. Akár gúzsba kötve is, de ki kell bírni ezt a rövid időt. Csak négy-öt nap, nem több, s könnyítsen kibírni annak tudása, hogy meg lehet nyerni a csatánkat, csak hinni, bízni és dolgozni kell mindenek előtt. De most hadd távozom. Felébredt már Vive-em. Megyek, hadd köszöntsem elsőnek ezen a felhőtlen reggelen!

(Vilár el)

Raton: Nevünkben is, fiam!

Volver: Milyen boldog, akit így megokosít a hivatás vaksága: derék munkájában csupán az eredményt látja, nem aggasztja, ami kívüle van.

Duran: Félre a kétséget, négy-öt nap nem idő! Bízzon az erőnkben, az igazságunkban, tiszta szándékunkban, eredményeinkben!

Volver: Célunk, igazságunk, eredményeink is megnyugtatnak, mégis… Hiába jobb minden, hiába biztatóbb, ha rossz közérzettel viseli az ember… Bánom, hogy beszéltem, bánom, mert belátom, hogy a baj tudása sokszor sokkal többet ért, mint a baj maga. Oda a családom: fiamról semmi hír, feleségem, lányom amióta tudják, pestis ellen küzdünk, mint a rögeszmések, egyre csak azt hajtják, boszorkány van köztünk. Miatta sújtana Isten a csapással. Vivere célozgatnak, s nem tudom meggyőzni, leinteni őket. Azt mondják, eretnek… Isten mentsen tőle: ha eljut a híre Máter Bernardinhoz, feldúlná a várost: hajszát indítana, a boszorkánybűnnel telezúgna mindent, és ki szólna ellene?! Ki mer ujjat húzni Máter Bernardinnal? Ki meri fékezni?!… Szent és sérthetetlen!

Raton: Gondoljon arra, hogy ha valóban igaz, amit Vilár mondott, s miért kételkednénk szavában, rövid időn belül biztonságban leszünk, addig már nem

lesz baj, reméljük, Volver! Nem szabad, hogy legyen!

Volver: Nem szabad?

Őr: *(be)* A Máter!

Máter: *(be)* Dicsérjük az Urat!

Mind: Dicsérjük!

Raton: Örömhírt mondhatok…

Máter: Örvendeni Isten győzedelmességén lenne okod… De épp azért jöttem…

Raton: Mivel szolgálhatom?

Máter: Te immár semmivel. Eljátszottad az Úr színe előtt hazug játékaid. A gondodra bízott városban szabadon őrjönghet a gonosz. Mert igen, ő jár-kel az utcán; ő állít őrséget a bűnnek; ő vigyáz arra, hogy a hitetlenek…

Raton: A túlbuzgók, Máter, éppúgy veszélyesek.

Máter: Lám, gőgöd újra sért, ahelyett, hogy inkább a melledet verve, térden esengenél, és ti mindannyian, bocsássa meg az ég, amiért visszaéltek a hatalmatokkal, amiért romlásba döntitek a várost!

Raton: Épp ellenkezőleg: a felemeléséért követünk el mindent.

Máter: Önfejűek vagytok, nem hallgattok másra! Guggolva füleltek, mint a madarászok, mígnem ti magatok ragadtok a lépen. Pedig nyilvánvaló, az égre van írva a jövendő kulcs: Mercurius, Venus együttállásban áll, fölöttük pedig a Szűz-kép koszorúja… Még most sem értitek? Hozzátok nem jut el a szentek jóslata?: „eljövend egy szent szűz, kínok megváltója, aki fölemeli szeplőtlen magához a földönfutókat, és megszabadítja őket a veszélytől: kórtól, ellenségtől, ahogy hajdan tette Judit és Deborah!" – Felszólítalak, adjátok át mától neki a hatalmat!

Duran: Mihelyt tudjuk, kinek, mihelyt közénk küldi Krisztus a „Szent Szüzet".

Máter: Gúnyolódni mertek?! A szent itt van, köztetek!

Raton: Nem értelek, Máter.

Máter: *(érmét dob az asztalra)* Látod ezt az érmét?

Raton: Láttam már hasonlót. Városszerte hordják.

Máter: Ki van rajta? Nézzed! Nézd jobban, ismered!

Raton: Ez akárki lehet.

Máter: A Szent Szűz, a város megmentője! Hol van?!

Raton: Mi kérdezzük tőled.

Máter: Megjelent álmomban Szent Margit, megmondta, figyelmeztetett rá, hogy el akarjátok rejteni előlem. De én nem engedem, előkerítem a föld alól is, ha

kell. Hova rejtettétek? Adjátok ki, a nép imádkozva várja jelenését!

Volver: Kinek? Ez őrület!

Máter: Bolondját járatod velem? Mind ismerik, te nem? Nézd, hányan térdelnek odalenn, azt kívánva tőle, hogy megáldja őket, megcsókolhassák a ruhája szegélyét, imádkozzon értük, távoztassa el tőlük a pestis rémét. Adjátok ki, mondom, mielőtt bánnátok!

Raton: De ha nem ismerem!

Máter: Mondd úgy, nem akarod! Ó jaj, én se hittem, amíg csak Szent Margit fel nem fedte nekem. Szent Margit jelentette azt is, hogy kolostoromban első aszszony leszek, és beteljesedett. Ő figyelmeztetett most is a jelekre, hogy a szűz valóban Isten pártfogoltja: hogy jöhetett volna ebbe a városba zárt kapukon át, hogy őr nem tud róla, ha nem Isten angyala segített volna. Mikor felvállalta, hogy nem rokkant bele a pokoli munkába, hogy nem marta össze az undok patkánycsorda, és hogy maradhatott mindvégig oly tiszta, ha nem mennyei erő támogatta volna?! És végül kérdezem, nem világos-e milyen menyegzőre gondolt, amiért idejött, miről annyit beszél, hogy úgy türtőztette, sanyargatta magát; honnan volt ereje lemondani minden testi boldogságról, ha nem abban bízva, hogy földi szerelmét égire cserélve, égi menyegzőre hivatalos Jézus Krisztus oldalán?!

Raton: Csak nem Vive-ről beszélsz?

Máter: Itt van-e, tagadod?

Raton: Valóban itt van, de ha róla mondod, ő a kiválasztott, azt mondom, nem igaz. Tulajdon gyermekem nem ismertem jobban: ismerem szándékát, ismerem a célját, tudom, mit miért tett…

Máter: Istent cáfolod meg?! Mert isten kegyelme adott neki erőt, hogy végbevihesse a csodatetteket. Vagy boszorkányságnak, merő káprázatnak nevezed azokat, a gyermeket pedig Sátán szolgájának? Nem félsz, hogy megbűnhődsz érte: vesztére törsz?

Raton: Isten óvjon tőle!

Máter: Akkor pedig add ki!

(Raton tanácstalanul néz körül)

Nem válaszolsz? Megyek s kihirdetem, aki féli a menny urát, márpedig mind féli; – ne merjen tinektek engedelmeskedni; dobja el az ásót, dobja el a csákányt, s mossa meg a kezét utána, a pokol szerszámát forgatta!

Raton: Ezt nem teheted meg!

Duran: Vegye fontolóra, messire: a Szent Szűzre hallgat a sokaság, s ha rendet teremthet, nekünk is érdekünk, ügyünket szolgálja…

Raton: *(a Máterhez)* Várj! Mi a szándékod?!…

Máter: Mi lehetne más, mint Istenem szándéka? Az én életemnek egyetlen egy célja Őt híven szolgálni.

Raton: De Vive-vel mit akarsz?

Máter: Hogy szent szűzhöz méltó életet élhessen. Ott legyen ezentúl az én közelemben. Megfelelő cellát kap a kolostorban.

Raton: Beöltözzön?

Máter: Igen.

Raton: Nem… Azt már nem…

Duran: Messire! Megmondta, hogy kimegy a nép elé; haladékot kérjen, csupán négy-öt napot, mert meg fogja tenni: ellenünk tüzelve, ledönti, felgyújtja,lángba borítja a biztonság bástyáit!

Raton: Megakadályozom.

Máter: Az isten velem van, nem félek semmitől: vetessél börtönbe, tapostasd testemet a földbe, zúdíts rám kőzáport, vedd fejem: haljak mártír-halált!

Volver: Hogy felkeljen érte a város, kiáltva, neki volt igaza: a Sátán tart fogva minket karmaiban?!

Duran: Beszéljen a lánnyal!

Máter: Nekem kell beszélnem.

Volver: Győzze meg Vive-et…

Máter: Arra semmi szükség.

Raton: Ne többet! Beszélek vele, megpróbálom. De most menj!

Máter: Ha nem lesz estére nálam!…

Raton: Ne feszítsd túl a húrt. Mondtam: megpróbálom.

Máter: Te se feszítsd, vigyázz; rajta légy, különben beváltom szavamat. *(el)*

Raton: Duran, menjen Vive-ért! Aztán hagyjanak magunkra.

(Duran el)

Volver: Szerencsétlen lány… nem egyezik bele.

Raton: Bízza rám, ne féltse.

Volver: Mire kényszerülünk, kivel szövetkezünk?

Raton: *(egyszerre szakad ki belőle minden lefojtott indulat)* A nyugalom, a béke, az élet érdekében bárkivel, bármivel, akár az Istennel, akár az ördöggel szövetkezem, ha kell. Minden jogomban áll: mindent elvehetek, minden eszköz helyett újat keríthetek, ne rója fel nekem: minden feladható, csak a cél sohasem!

Volver: Ha ez megtörténhet… Megtörténhet minden.

(Vive és Vilár lép a terembe)

Volver: *(kerülve mindkettejük tekintetét, lehorgasztott fejjel távozik)*

Vive: Hívattál, jó uram!

Raton: Szégyellem magam, de nem tudtam mást tenni. Nem tudtam kitérni a választás elől: vagy nemet mondok és elvesztem a várost, vagy magamra veszem ezt a követséget. Segítségetekre vagyok kényszerítve!

Vive: Nincs szégyellnivaló azon, ha valaki segítségre szorul, és a hozzánk jókon öröm segíteni.

Vilár: Miféle fordulat, messire, mely a várost így fenyegethet, amikor a munkák ilyen jól haladnak. Rövid időn belül be tudjuk fejezni.

Raton: Hogy befejezhessük valóban, jó fiam, annak érdekében fordulok hozzátok. Súlyos dolgot kérek.

Vive: Mondd, mi az? Szó nélkül megteszem

Vilár: Ne ígérj előre, kedves, mert nem tudod, erődből futja-e.

Vive: Biztass, és bármire, mint ahogy eddig is.

Raton: Övez is tisztelet, csodálat, ámulás.

Vive: Önzés, uram, önzés vezetett, semmi más.

Raton: Miért kisebbíted magad és érdemed?

Vilár: Milyen kérés lehet, mely ilyen kerítés mögött is ennyire félszeg?

Vive: Nos uram, mit tegyek? Mondd! Mondtam, vállalom!

Raton: Szóbeszédek elől kellett meghátrálnom…

Vive: És miről beszélnek?

Raton: Hogy a városunkat majd egy szűz menti meg.

Vilár: Messire, mi nem hiszünk efféle csodákban.

Raton: Én sem, fiam.

Vive: Miért ne! Az Úr mindenható, támaszthat szent szüzet; erről már nemegyszer magam is hallottam.

Raton: Gyermekem, Máter Bernardin azt mondja, hogy a szűz köztünk van.

Vive: Akkor biztos úgy van. Miben segíthetek?

Raton: Nem olyan egyszerű.

Vilár: Fölkelti gyanúmat ez a nagy tapintat.

Vive: Rám hallgass, jó uram. Mondd bátran, mit tegyek.

Raton: Azt kívánják tőled…

Vive: Segítsem a szüzet? Nyomába szegődjek?

Raton: Nem, nem, sokkal többet.

Vive: Szószólója legyek, mert ha csupán ennyi, dolgozom helyette, virrasztok fölötte, lealázom magam a porba előtte, kezét megcsókolom, a lábát megmosom.

Vilár: Nem tudod, mit ígérsz!

Vive: Mindez nekem semmi: tudom, engem segít. Vigyél most azonnal, uram, a szűz elé, vagy mondd, hol találom, és én magam megyek. Mondd, merre induljak? Miről ismerem meg?

Raton: *(az érmet mutatva)* Itt látod az érmén. Ő az. Megismered?

Vive: Nem én.

Raton: Pedig te vagy.

Vive: Ez én? Glóriával? Engem hisznek szentnek? Tréfa ez, jó uram!

Vilár: Tréfának nevezed? Vive, a szerelmünkre, nehogy beleegyezz! Láss a szavak mögé: arra megy a játszma, hogy elvegyenek tőlem; érmeket nyomatnak, rácsalják arcodat, szent rend ruhájába bújtatnak… Vive, azt a ruhát, ha valaki egyszer felölti magára, többet nem veti le. S tán azért fáradtál, azért törted magad, hogy ne érezhessed testedben a tavasz részeg pezsdülését, arcodon a mosolyt fekete főkötő aszalja ráncokba; hogy egy kolostorba zárd magad börtönbe?!

Vive: Kolostorban?… Uram, ezt nem akarhatod…

Raton: Nem is én akarom.

Vive: Bárki, lehetetlen!

Raton: Ó, ha érezhetnéd bennem a rendülést, ha megmutathatnám, mint egy képet a lelkem, hogy olvass belőle! Szorítóban vagyok, csapdába kerültem: felkeltek ellenem a gőg, makacsság, vakhit, egy tüdőből fújva…

Vilár: A hit az erősebb, nem az ész hatalma?

Raton: Máter Bernardin járt nálam előttetek. Megfenyegetett, ha ki nem szolgáltatom Vive-t, vagy tagadom megváltó mivoltát, letiltja a munkák továbbfolytatását. Az emberek pedig engedelmeskednek, mert többre becsülnek egy mennybe-szalajtott ájtatos fohászt, mint két kezük erejét. Butasággal szemben nem győzhet hatalom. Meg kell, hogy hozzátok ezt az áldozatot. A köz érdekében.

Vilár: A köz érdekében! Mindenre jó ürügy. Evvel fedezik magukat a színeváltozók, az önkörükön forgó szélkakasok is. Hát hozzájuk lenne hasonló messire is, csak mert az emberek elkényelmesednek? Áldozat helyett áldozati barmot követelnek, s bólintani könnyebb, mint nemet mondani. Semmit sem változott évezredek óta ez a világ?!

Raton: Húszezer emberért vagyunk felelősek. Fiam, a buzgóság beleveszítene a pestis torkába. Hogy engedhetnéd meg? Hagynád odaveszni eredményeinket, most, amikor már csak karnyújtásnyira van tőlünk a

győzelem? Hagynád kárba veszni munkád, fáradságod, tudásod gyümölcsét?

Vilár: Haszontalan gyümölcs, amely kívülről szép, belül ehetetlen. Micsoda munka az, amely csak másnak terem, engem kínpadra von. Megyek, kikiáltom: a Szent Szűz hazugság! Nem érik meg azt, hogy Vive-et szentnek lássák…

Raton: Nem teheted, fiam! Próbálnád cáfolni, úgy zúdulna rátok a csalódottak dühe, úgy elpusztítana mindkettőtöket, mint a jégverés az érő szőlőszemet…

Vive: Ne hallgass rá, Vilár! Ha kolostor fala magasodik közénk, hiába nyújtózunk, hogy belefáj karunk, egymást soha többet már nem érjük el!

Raton: Átgondoltam én jól, számoltam mindennel: mihelyt megtehetem,s biztonságos lesz az utakon a járás, hozzásegítelek, levetve a ruhát, otthagyva a rendet, mehessetek innen.

Vive: Nem.

Raton: Nem tudok egyebet. Tehetetlen vagyok: még a katonák is csak az Isten után ismernek parancsot.

Vilár: Tehetetlenséged hurok a nyakunkon.

Raton: Éppúgy sajátomon. Hiszen azt akartam, ebben a városban legyen otthonotok. Azt reméltem, vele, itt a közelemben éltek majd boldogan utolsó éveim gyönyörűségére, és most azt kell látnom, köddé,

semmivé lesz dédelgetett álmom. Oly árat fizetek ezért az idétlen, kényszerű csalásért, nagyobbat nem lehet… Pénzt adok, menjetek minél távolabb. Remélem, találtok majd egy méltóbb várost, amelyik befogad, ahol az ostobaság nem akkora zsarnok, mint itt. Ez lesz vigaszomra, amit veszteteken, és afölött érzek, hogy a hazugság nem saját erejével, hanem az emberek hiszékenységével tudatlanságával arat, és tudottan vétkezni kényszerít… Bár… ki tudja, vétek-e: hogy ki bűnösebb, aki hazudik, vagy az, aki igényli, hogy hazudjanak neki…

Vive: Ez már nem hazugság, nem is csalás, uram: szentségtörés! S avval Krisztus egyházában sosem esketnek meg.

Raton: Találunk majd papot, ha mást nem, egy kolduló barátot, titokban összead…

Vive: Titokban? Az nem kell. Azért jöttem ide, azért vettem magamra a város törvényét, azért vetkőztem le eretnek hitemet, hogy nyíltan élhessek!

Vilár: Hallgass!

Raton: Hogy? Eretnek?

Vive: Nem hallgatok. Olyan oltár előtt akarok esküvőt, amely visszavezet az emberek közé, mert emberhez méltón csak úgy lehet élni, és csak úgy érdemes!

Raton: Fiatalok vagytok, semmi más nem fontos, csak együtt legyetek; hogy hol, olyan mindegy, ahol hagynak élni…

Vive: Míg a hit kopói utánunk nem jönnek, s ki nem prédikálnak szent énekek mellett! Nem bujkálok többet! Én tudom, mi az, amikor a nyelvek hálót fonnak körém fojtó utálatból, rácsot kovácsolnak mérgezett szavakból, gonosz indulatból. Nem akarok többet kitagadott lenni, életem végéig s kitaszítottak kenyerén tengődni, a kiátkozottak italán sínylődni! Félelmetes a kar, amely utánam nyúl, mindenütt elér!…

Raton: Mindenütt? Itt fog leghamarabb, ha kiderül rólad, nem szent vagy: eretnek…

Vive: Eretnek, én?!

Raton: Te magad mondtad! De ha nem is vagy az, nem ismered te még az embereket. Ha szentnek tartanak, vállald el, hogy szent vagy: ha nem, boszorkánynak kiáltanak ki, perekre hurcolnak, ló farkához kötnek, megégetnek máglyán.

Vilár: Ne folytasd, messire!

Raton: Győzd meg akkor, fiam! Mert a megszállottság nem ismer más színt, csak fehéret, feketét: a többi káprázat! És nem is lesz nehéz fejére olvasni a koholt vádakat, hiszen máris mondják: hogyan jöhetett be ebbe a városba zárt kapukon át, hogy őr nem tud róla, ha nem gonosz erő segítette volna? S mikor

felvállalta, hogy nem rokkant bele a pokoli munkába, hogy nem marta össze az undok patkánycsorda, és hogy maradhatott mindvégig olyan tiszta, ha ördöngösség, boszorkány hatalma támogatta volna?! És végül, kérdezik, nem világos-e, milyen menyegzőre gondolt, amiért idejött, miről annyit beszélt, hogy úgy türtőztette, sanyargatta magát; honnan volt mersze eldobni magától Isten ajándékát, a szent érzéseket, ha nem abban bízva, hogy földi szerelmét buja vágyra váltva tombolhasson majd a gonosz ünnepén, a Sátán oldalán!

Vive: Nem igaz, nem igaz!

Vilár: Iszonyú kelepce!

Vive: Akkor sem leszek szent!

Vilár: Minden érvnek vége! Nem tehetsz mást: lásd be. Ha kibírtad eddig, egy rövidke időt bírj ki még nélkülem! …

Vive: Nem. Elég volt, Vilár! Eddig is bánom már, hogy tartottam magam. Kár volt érte. Vége. Vonj a derekadhoz. Itt most azt akarom. Nem érdekel, ha lát, nagyobb parázna ő nálamnál: a lelket, nem a testet rontja. Szoríts, érezzelek! Úgy szoríts magadhoz, úgy ölelj, hogy szívem megszakadjon bele!

Vilár: Ugyan már, megfojtasz…

Vive: Szót se szólj … kívánlak. Ölelj, ha ölellek, csókolj, ha csókollak! Pótold minden elmúlt üres éjszakán-

kat! Ne kímélj: szomjazom! Adj innom a szádból! jaj, Vilár, éhezem, testeddel lakass jól. Segíts rajtam, égek, tikkadok a kíntól, marj belém, ne csak így, szánts mélyre a bűnben! Ha bűn, de nem hiszem, már nem. Nem! Vilár… Jaj, látom, nem értesz. Nem hiszel szemednek. Azt hiszed, hogy meghibbant az eszem, pedig csak szeretlek, s azt akarom, szeress, mert meglopnak minket kapzsi számítással! Szeresd csókjainkat, szeresd ölelésünk, mert ez az egyetlen, ami miénk, amin nem osztozunk mással…

Vilár: Minden rendbe jön majd. Higgy nekem, bízz bennem!

Vive: Isten látja lelkem, én megtettem mindent, hogy kiérdemeljem. Tűrtem, várakoztam, nem kíméltem érted időmet., erőmet, de azt, hogy „szent" legyek, s odalegyen minden!

Vilár: Nem lesz, ha belátod, az vagy-e vagy nem az, aminek tartanak, nem fontos, csak magad ismerjed önmagad. Én is orvos vagyok, rám mondták: hadmester. És mi bajom? Semmi.

Vive: Hogy jöhet ez ahhoz?!

Vilár: Próbáld megérteni…

Vive: Nem, ezt nem akarom…

Vilár: Nem érted, elveszel!…

Vive: Eressz el… eressz el!!! Ezt érdemlem tőled? Ó, világos minden: ezért oltottátok belém fokról fokra, milyen erős vagyok; ezért dicsértetek fel példaképpé az emberek előtt! Elrontom a tervet: beleüvöltöm a világba, ne merjen senki többet tenni, mint kötelessége, mert ez lesz a vége: szerencsétlenné tesz az önfeláldozás: jutalma glória, megható dicséret, de jól azok élnek, akik meglapulnak, akik mit sem tesznek, akik kihasználnak másokat!…

Vilár: Térj észre!

Vive: Hagyj engem!

Raton: Kislányom, gyermekem, ne hidd, nem zsarollak, de ha csak egy szót szólsz erről a tömegnek, hogy nem vagy csodatevő, nem áll hatalmadban megáldani őket, magad gyújtod meg a szavaddal a máglyád!

Vilár: Vive! Uramistenem!

Vive: Semmi közöm hozzád! Mit akarsz te tőlem? Fujj, lassúbeszédű!, amire kimondod, megdohosodik a szó a nyelved alatt! Hagyj békén! Eressz el! Te is velük tartasz! Szövetségesük vagy! Összeesküdött az ég és föld ellenem…

Raton: Jót akarunk neked.

Vive: Jót! Hogy nem akad meg ez a szó torkodon! Jót! Csak legyen erőm a ti jóságotok ellen védekezni. Ellenetek mindig a legnehezebb, a legszörnyűbb küzdeni, ti hazugság prófétái: ti, akik mellett látszó-

lag mindig ott áll az igazság! Ó, micsoda világ, ahol csak boszorkány vagy szent lehet valaki! Jaj, mi lesz énvelem, aki csupán ember, közönséges ember akarok maradni…

Raton: Nem lesz bántódásod. Hallgass rám, gyermekem!

Vive: Nem leszek eszközöd! Megmondtam, nem és nem! Nem tudtok meggyőzni! *(elrohan)*

Raton: Menj utána, fiam: meg fogják égetni!

Hetedik kép

(Fogadó)

(A színen egyetlen mécses ég. Kintről csengettyűk hangja és ének hallatszik. Vive a szín sarkában kuporog, minden hangra összerezzenve)

Kórus: *(kint)*

Alleluja, alleluja!

Alleluja, hála, felismertük őt,

a kiválasztottat, a Szentet, a Szüzet

a mindig okosat, a mindig kegyeset…

Vive: Uram, ki híveid egy akaratúvá tetted, esedezem, ments meg a prédára leső ordítóktól; ments meg a hazugságot cselekvők ajkától; ragadj ki, könyörgök, szorongatásomból, mely körülvesz engem, mint a fojtogató lángok! Könyörüljél rajtam! Add, hogy az emberek ne hamisságokban keressék az igazt, hanem valóban azt akarhassák, amit te parancsolsz nekik; ne alázd meg őket tévelygéseikkel, ne kovácsolj fegyvert véges értelmükből, miképp bennem szilárd, szilárdítsd meg bennük is a hitet; ne támaszd ellenük gondolataikat! Fordítsd rám szemedet! De ha méltatlannak tartasz, hogy meghallgass, bízzál szentjeidre, oltalmazzanak meg! Szent Kata-

lin, segíts! Márta, Veronika, Mária Magdolna, szent Jusztina!…

Kórus: Kelj útra ékesen, minden élők között,

legeslegboldogabb, vígak között legvígabb,

kit az Úr kent föl az öröm olajával,

arcod mosolyával vidámíts meg minket!

Vive: Tégy csodát, szent Margit, add vissza eszüket, hallgattasd el őket! Nem akarok szentjük, példaképük lenni, nem vagyok méltó rá! Szánd meg a sorsomat, ne tegyél raboddá, ne kíván rám ruhád! Nincs acélból testem, hogy szögekkel verjem, nem kövek ereje az én erőm… segíts! Ne bennem büntesd meg anyám s apám hitét! Megtagadtam őket: nem vagyok eretnek. Ne hagyd összetörni hitem, mint cserepet. A lelkembe láthatsz, társak közé vágytam, de közé, nem elé! És nem vakok közé, akik kisemmiznek! Egyszeriségünket megsokszorozni van szükségünk egymásra; nem, hogy feleméssszük még azt a parányt is, mi magunkban vagyunk. Nem hallod meg szavam? Mért nem biztatsz engem? Mért akarod mindenáron azt, hogy kételkedjem, amikor én hinni akarok?! Nem hallod?

Kórus: Igazságunk, reménységünk,

világító fényünk,

kelj fel szépségedben, kelj fel örömödben,

törjön meg erődön a Gonosz hatalma,

haladj szerencsével, diadalmaskodjál!

Alleluja, alleluja!

Vive: Hát ez a válaszod?! Nem értheted meg, hogy ez az egy életem van? Hogy itt és most kell megtalálnom a boldogságomat?! Süket isten süket szentje! Hazugság! Azoknak van igaza mégis, akiket elhagytam. Jól mondta az apám, csak az egy isten van, az is könyörtelen! Fel kéne forgatni az egész hazug eget, kidobni belőle minden csaló szentet, és fel a földet is: gyommal van bevetve!!! *(Az ajtón erősen kopognak. Maud siet elő, ajtót akar nyitni)*

Vive: Ki ne nyisd, Maud!

Maud: Riffet láttam jönni. *(Kinyitja az ajtót)*

(Belép Riff. Vive futva indul felfelé a lépcsőn)

Riff: Ne fuss el, szép hölgyem, veled van beszédem!

Vive: Nekem nincs teveled! És nincs senkivel sem!

Riff: Csak a doktorral?

Vive: Magával a Jézus Krisztussal sem!

(el)

Riff: Várj!

Maud: Hagyd! *(Elállja Riff útját)*

Szörnyű bajban vagyok. Alig vártam már, hogy megmondhassam: segíts!…

Riff: Miben? De röviden!

Maud: Miért így kérdezed? Mért vagy türelmetlen? Mondd meg, ha valamit kedved ellen tettem! Mondd meg, ha hibáztam.

Riff: Erre most nincs idő. Az apád megláthat…

Maud: Ne hozakodj elő mindig az apámmal! Nincs itt a közelben. Meg kell végre tudnod, mielőtt nem késő… Szükségem van rád, Riff! Csakis te segíthetsz!

Riff: Azt mondd már, hogy miben?

Maud: Hogy mondjam…úgy érzem… és egyre gyakrabban… melegség jön rám, és valami remegés; nem kezem, nem lábam, a véremben érzem… valami égető, simogató érzés a talpam aljától föl egész hajamig…

Riff: Csak nem?!

Maud: De igen, Riff! Igen: gyerekem lesz.

Riff: Biztos?

Maud: Biztos.

Riff: Ki tud róla?

Maud: Még senki, de majd ha kezdek gömbölyödni!… Kell, hogy segíts rajtam, mielőtt kiderül. Jaj, megöl a szégyen! Máris úgy érzem, hogy mindenki engem néz… Vegyél feleségül!

Riff: Azt nem! Nem tehetem!

Maud: A templom bezárva, tudom, de úgy hallom, most már nem sokáig. Addig még várhatok…

Riff: Ne várj, mert nem azért.

Maud: Hát miért, ha szeretsz és én is szeretlek?

Riff: Ha, mint mondod, szeretsz, megérted, belátod: kivered fejedből ezt a butaságot. Maholnap a város élére kerülök, nem lehet a feleségem egy kocsmáros lánya!

Maud: Nem, ez lehetetlen! Csak arra kellettem, hogy megtéveszd velem a rendre morgókat, lássák, leereszkedsz hozzám, az egyszerű lányhoz, s hogy a város most nevedtől visszhangos, nincsen szükséged rám?!

Riff: Nem mondtam. Kérj bármit, akármit megadok: vagyont, neveltetést, csak a nevemet nem.

Maud: De hát hogy szüljem meg név nélkül gyermekem?

Riff: A lopott mag éppúgy kikel, mint a másik. Én talán különben jöttem a világra? De ha nem akarod, erre sem biztatlak: mondd meg, hogy mennyi kell, adok

pénzt, és menj el madam Marcolippe-hoz, ő tudja a módját, hogy könnyítsen rajtad.

Maud: Nem! Oda nem megyek! Emlékezz, hogy szegény Josline a keze között halt meg!

Riff: Menj, akiben bízol!

Maud: Nem megyek senkihez!

Riff: Hogy segítsek rajtad, ha ilyen makacs vagy?!

Maud: Az apám agyonver!

Riff: Menj el a városból!

Maud: Hogy?

Riff: Hozzásegítelek.

Maud: Hová mehetnék, hisz mindenütt a pestis!

Riff: Terhemre van már az élhetetlenséged! Mit jajgatsz? Nézd Vive-et, mennyivel szorosabb csapdája bilincse, mégis van ereje ahhoz, hogy lerázza! Mert ő le akarja, nem úgy, mint te!

Maud: Ó jaj, én becsapott! Értem már, ez az ok. Ez az igazi ok, amiért nem akarod, hogy a feleséged legyek. Ez az, úgy van! Ez csíp a szavadban, mint a csalán; ez mar, mint a városi sár, mikor velem beszélsz. Ezért vagy goromba! Vive a szebb, Vive a jobb! Mindenben kiválóbb, rá vetettél hálót! S érkezése óta: most villan eszembe a nagy rajongásod,

fényes pillantásod, amit én ostobán tiszteletnek hittem! Hogy nem vettem észre előbb vakságomban?

(Vilár érkezik)

Vilár: Hol van Vive? Idejött.

Riff: Nem enged magához senkit. *(Maud feliramlik a lépcsőn)* Hova, Maud? *(Maud el)* Nem akar beszélni senkivel!

Vilár: Ki kell menteni ebből a zsolozsmás pokolból!

Riff: Akkor bizony ugyancsak egyet akarunk! Meg kell tanítanunk végre viselkedni ezt a csengőtrázó, allelujás népet!

Vilár: Mit érdekel engem! Én csupán csak Vive-et akarom elvinni!

Riff. Nem fog sikerülni. De tegyük próbára: lovagi szavamra, lassan elfelejtem, hogy kell karddal bánni…

Vilár: Segítségemre vagy?

Riff: Amíg a kardom ér! *(Vive jelenik meg a lépcsőfordulóban)*

Vive: *(Vilárhoz)* Miért jöttél utánam? Mi dolgod még velem?

Vilár: Segíteni rajtad: gyerünk, menjünk innen!

Vive: Hogy odadobhass majd koncul a tömegnek?

Vilár: Hogy ellökjem tőled az összetett kezeket!

Vive: Te, aki magad is közébük térdepelsz? Eladtad a lelked a hazudozóknak…

Vilár: Sohase hazudtam neked. Féltettelek.

Vive: Szemrebbenés nélkül tűrted, hogy üssenek; mi több, kézbevetted te magad is a korbácsot.

Vilár: Az a korbács engem éppúgy arculcsapott. Vive! A világ bántott, ne engem okolj!

Vive: A világ te voltál nekem, egyedül te!

Vilár: Összecsomósodott bennem a gondolat, nem tudtam, mit teszek.

Vive: Úgy szeretnék hinni, bízni újra benned.

Vilár: Akkor gyere velem! Fogadj szót! Szeretlek…

Vive: Félek, Vilár, félek… Félek a kolostor dohos sötétjétől, félek az imáktól, félek a tömjéntől; Istentől, embertől; iszonyúan félek az ég közelétől: fejemre szakítják a nagy énekléssel. Menj ki, és csendesítsd le a képzelgőket, s veled megyek, Vilár!

Vilár: Csakhogy így beszélsz már!

Vive: Menj, küldd haza őket!

Vilár: Mindent elkövetek. *(Indul, Riffhez)* Lovag! Felkínáltad segítő kardodat, vigyázz, baj ne essék, amíg visszatérek! *(el)*

Vive: Hogyan?… Vilár veled kötött szövetséget?

Riff: Fuldoklónak mindegy, tölgy-e vagy juharfa, mi felszínen tartja! És miért ne volnék méltó, jó segítség, csak mert fattyú vagyok és elégedetlen?! Ugyan, hogy lehetne elégedett, aki altatni kényszerül nemes becsvágyait, akit képessége többre jogosít fel, mint lehetősége megszabja azt neki?

Vive: Nem vagyok kíváncsi a képességeidre!

Riff: Túlságosan bízol újfent, szerelmedben. S ha vissza fog térni, mondván: „megpróbáltam, de a tömeg hangja erősebb volt nála" – mihez fogsz kezdeni? Mihez, hogyha mégis ki fog szolgáltatni? Nem mintha akarná, pusztán gyengeségből? Zárdába zárnak majd; nem örülhetsz többet Isten szép egének. Nem tölt el félelem?

Vive: Hagyd abba, ne kínozz, ne hitesd el velem!

Riff: Tudod te magad is, látom, számolsz vele. Érzed te a csapdát, csak nem akarsz róla még tudomást venni, tiltakozik még benned az egyenesség… Merj igazat adni! Hallod, nem hallgat el odakinn az ének!

(Vilár érkezik vissza)

Vilár: Nem bírok velük. egyre többen jönnek, senki sem hallgat rám.

Vive *(nagyon szomorúan)* Ugye, megpróbáltál mindent?

Vilár: Nem mindent, Vive. Még nem, de légy türelemmel, kimentelek innen, segítséget hozok, fegyveres őrséget, vagy akár az egész városi tanácsot.

Vive: *(kétségbeesetten)* Siess, siess, Vilár! Nehogy kételkedjem!

(Vilár el)

Riff: Mi tartja benned ennyire a hitet? A tanácsban bízol Duran-ban? A hamis váltó-uzsorásban, vagy a ravasz Raton szolgáltatott volna bizalmadra, ki hol háborúra, hol pestisre fogja mesterkedéseit, mindig úgy esküszik, ahogy megkívánja azt a „városérdek"; vagy tán a pipogya gyapjú-mester, Volver fog a védelmedre kelni? Majd éppen ő? Akit a felesége takar a kezébe, azt pedig a máter! Mert, mit gondolsz, miért nem lakhattál házában, holott vérrokona testvére a doktor? Jóhírét féltette, be ne szeplősítse egy eretnek vétke! Mert azt híresztelik széltében-hosszában… Ó, te, te ártatlan, jóhiszemű, tiszta! Hányan éltek vissza már tisztességeddel, s te még mindig bízol?! Arra várasz, kimentsen Vilár, vagy akárki? Hogyha eljönnek is, házukba hívnak is, csupán azért teszik, hogy kezdhessék újra: oda fognak vetni a tömeg elébe, s ha te ellenkezel, ők lesznek az elsők, akik máglyát raknak majd a boszorkánynak. Csak én menthetlek meg. Azaz, hogy önmagad.

Vive: Hogy én?

Riff: Fogózz belém, és azt teszel, amit akarsz: nagyobb hatalom van kezedben, mint tudnád!

Vive: Nem akarom tudni, ostoba hazugság!

Riff: Ez az! Ne tegyél mást, mondd meg az igazat! Mondd meg, hogy nem vagy szent, azok találták ki, akiknek érdeke, hogy megnyerjék vele a csendet, nyugalmat; hogy megszilárdítsák veled hatalmukat! Mondd meg, ők verettek érmeket, ők szórták titokban szét, mint a gyom-magot! Ők vezették félre, fertőzték a várost rossz gondolatokkal! Mondd meg, és esküszöm, az lesz majd a csoda: asszonyok, emberek, az igaz nevében nevedet írják fel a zászlóikra!

Vive: Hogy aztán majd nekem teremthessenek csendet… Ne írják fel, nem kell! Lengessenek zászlót, de ne az én nevemmel. Hiszen olyan mindegy, minek neveznének: szent szűz, zászló-vivő, lobogó-felirat, vagy akár példakép! Értsétek meg végre, nem az elnevezés ellen tiltakozom, hanem amit takar, hogy más, mint a többi! Ugyanazt jelenti a lejjebb, a feljebb, a jobbra, a balra, ha egyszer nem tudok mibe kapaszkodni, hogy nem találok hozzám hasonlókat: meg-ful-la-dok!!!

Riff: Most így beszélsz, de előbb te adtál rá okot, hogy másnak tartsalak.

Vive: Mit tettem én?! Kívántam-e többet, mint Vilárral lenni, leélni boldogan ezt a már ezerszer átkozott

életet, ahogy mindenki más jogot formál erre?! S hogy ezért megtettem, ami erőmből telt?!… Kelleténél többet?! De hát hol a mérce? Mert vagy nem vesznek észre, vagy kívül rekesztenek ezen a világon… micsoda fonákság!

Riff: Fonákság, eldobnod magadtól a világ felhatalmazását, hogy az légy, aki vagy; fonákság, hogy élsz és nem ismered magad. Össze kell tartanunk, neked, az erősnek, s nekem, az erősnek!

Vive: Azért vagyok erős csak, mert elvisellek, és nem köplek szembe! Hiszen te rosszabb vagy azoknál is, akik ellen fellázadnál: azok legalább egy Isten, egy Város nevében akarnak feláldozni engem, te önérdekedből tépnéd szét és tűznéd hitemet, eszemet hamis lobogódra!…

Riff: Nem igaz… Szeretlek. Igen. Szerelemmel. Végre kimondhatom.

Vive: Te, te, te gazember! Mit gondolsz, mi vagyok? Hogy van bátorságod szemembe mondani, a szeretőd legyek?!

Riff: Feleségül veszlek.

Vive: Feleségül? Engem?! *(leköpi Riffet)* Ennyire becsüllek. S hallgasd, elhallgatott odakünn az ének! Most merd azt mondani, hogy becsapnak!

Riff: Vigyázz, szükséged lesz még rám!

(Angelo lép be, szitkozódva)

Angelo: A fene beléjük! Olyan sokan vannak kint, és úgy tolonganak, mintha búcsú lenne! Úgy őrzik a házat, mintha elrepülne belőle szent szüzük, még be se akartak engedni. No de nem, nem fogtak ki rajtam, egy szavamba került, s lám csak hogy felhagytak a hangoskodással!

Vive: Te csendesítetted el őket? Mint mondtál nekik?

Angelo: Hogy hangjaiddal beszélsz, csöndre van szükséged, különben oda a csoda, nem állítod talpra nyomorékjaikat, nem szólaltatod meg a némákat, nem nyitod fel a vakok szemét.

Vive: Hogy ígérhetted ezt?

Angelo: Ígérők ígérnek, bolondok örülnek! Az a fontos, hogy csend lett és nyugalom végre. Ez kell nekik, látod: az emberek bármit hamarabb elhisznek, mint az igazságot.

Michaud: *(kint)* Takarodj el innen! Te égrevonító, tömjénszagú lárva!

(Nagy társaság élén Michaud lép be, maga előtt tuszkolva három örömlányt)

Colette: Nyüszítő farkasok!

Riri: Rohadtak!

Colete: Az istent leszednék az égből, de az emberségtől hamar búcsút vesznek!

Michaud: Gyertek csak, jöjjetek: Colette, Perette, Riri! Biztonságban lesztek itt; a falak erősek, az ajtón vaspántok…

Perette: Farizeus dögök! Most kővel dobálnak, de bezzeg, amikor unják már a házastársi avas almot, térden könyörögnek, kifordítják még a zsebüket is értünk!

Angelo: Vigasztalódjatok: megdicsőültök majd! Túlvilág, lemondás, ványadt testű szentek – csalás (!)–, azoknak jó, akik esztelenül csapatban akarnak üdvözülni egyként. Ti vagytok igazi szentjeink, szüzeink. Igaze, kis Riri? Hiszen ti is csak a szüzességeteket áldozzátok fel, mint a kolostor henyéi…

Michaud: Elég a tréfából! Valamit tennünk kell…

Riff: Valamit? Csak várd ki, úgy megtáncoltatjuk ezt az egész csürhét, hogy meg fognak gebedni! Velünk tartasz-e Vive?

Angelo: Jól mondod, Riff, táncra! Ennél különb módot soha nem eszeltek ki még pukkasztásra! Csetlős-tánc, botlós-tánc, topogós, kopogós, jánosnapi tűztánc, mind, mind az ördögé! Ő maga vezeti patával, lólábbal, nagy tömlős dudával… Erről súgnak-búgnak hiszékenyek, hívők, álszentek, bolondok szerte a városban, attól rémüldözve, ami vagy száz éve – mondják – meg is történt Hamelnben, Erfurtban. Nem hallottál róla? Azt rebesgetik, hogy

úgy megkergette ott a táncolókat Beliál hatalma, hogy nem hagyhatták abba: addig rázta őket kívülről-belülről, amíg ki nem rázta belőlük a lelket. Egy valaki kezdte, forogva, pörögve, szemével az égbe kapaszkodva táncolt, szóltak hozzá, kérték, de ő nem értette; hangos kiáltással, görcsös vonaglással, csak táncolt, és táncolt. Akik megpróbálták megfékezni, éppúgy rángatózni kezdtek. Többen, egyre többen, míg az egész város már dübörgött körben, sikoltva, rikoltva, esze-megbomolva! Az volt ám őrület, ördögi tánctéboly, forgószélben kerekedett ördöglakodalom. Forogtak, kacagtak, egymásra tapostak! Ez kellene itt is, az ájtatosoknak! Megfutnának tőle, de meg ám, esküszöm…

Michaud: Vigyázzatok, apám!

(Volver lép be Vilár és két fegyveres kíséretében)

Riff: *(Michaud-hoz)* Hát aztán? Beijedsz? *(Vilárékhoz)*

Tapodtat se tovább!

Vilár: Én vagyok az, lovag!

Riff: Jól látom, épp azért!

Vilár: Szavadat adtad…

Riffe: Hogy megmentem Vive-et.

Vilár: Ellenem?

Riff: Bárki ellen, aki kezet mer emelni…

Vilár: Rá, én?

Riff: Mire való ez a kíséret különben? Elég a csalásból, köpenyforgatásból! Nem engedem Vive-et kiszolgáltatni a bomlotteszűeknek; nem fogják a ruhát leszaggatni róla, nyálazni a kezét, örömre termett fiatal életét elsorvasztani egy kolostorcellában! De máglyát se fognak körülugrándozni!

Volver: Azt ajánlom, törődj a magad dolgával! Meg találod bánni, ha tovább jár a szád!

Vilár: Vigyázz az utamból! Gyere, Vive, ne hallgasd! Becsapás, amit mond, ismersz engem…

Riff: Túl jól ahhoz, hogy hihessen. Egyszer orvos-doktor, másszor meg hadmester!

Vilár: Légy okos, Vive! Hallod? *(Vive nem válaszol)* Ha nem jössz magadtól, erővel viszlek el…

Riff: *(Vive elé áll)* Amíg jószántából nem akar elmenni, kardomra esküszöm, nem viszi el senki!

Vive: *(előlép)* Elhallgass, fajankó! Meg tudom én magam, ha akarom, védeni! Bízd rám, nem hagyott el – még nem! – az ép eszem! *(Volverhez)* Jó uram, mondjátok meg nekem igaz lelketekre, nem mintha akartam volna, de lakhattam volna-e házadban?

Vilár: Furcsa kérdéseid vannak! Számít-e most?!

Vive: Számít. Nagyon fontos: tudnom kell, hogy bízni tudhassak bennetek *(Volverhez)* Mondd, uram, hazugság, amit híresztelnek, hogy a feleséged éntőlem féltette családod jóhírét…

Volver: Bocsássad meg neki!

Vive: Szóval úgy van: igaz…

Volver: De hiszen ő lenne most a már legboldogabb, ha befogadhatna.

Angelo: Íme, egy glória mennyit vet a latba, még ha hazudott is!

Vive: Ó , jaj, igaz minden: már mindent elhiszek!

Volver: Gyermekem, nekem higgy! Gyere hozzám, házam nyitva áll előtted!

(Vive összerándul, mintha kést szúrtak volna bele)

Vilár: Vive, mi történt veled? Hiszen te beteg vagy!

Riff: Mi baja, hogy beteg?!

Vilár: Engedjetek hozzá!

Riff: *(elállja Vilár útját)* Mihozzánk tartozik!

Vive: Senkihez, senkihez!!! Elegem van abból, hogy mindig azt tegyem, amit rámhazudtok! Azt hiszitek, hogy az embert a végtelenségig lehet úgy vezetni, mint a csengős barmot, az orránál fogva?! Hiszitek,

örökké úgy fogok táncolni, ahogy akarjátok? Ez egyszer tévedtek! Megtanítottátok, hogy lesz szent egy ember; hogy kell elhitetni azt, ami nem igaz! Kotródjatok innen! Ne kényszerítsetek! Menjetek, menjetek!! *(Kiegyenesedik, hirtelen gonosz mosoly villan át az arcán, és lassan körbeforogva ringatni kezdi magát)*

Vilár: *(megdöbbenve)* Vive, kedves, mit csinálsz?

Vive: *(felnevet)* Nem látod, táncolok. Nem tudok megállni, forog a föld velem…

Michaud: Ez az, Vive, jól teszed!

Volver: Michaud, te közöttük? Nem itt lenne a te helyed!…

Michaud: Ahol az igazság.

Volver: Michaud, térj eszedre!

Vive: Köpj a könyörgésre!

Volver: És még érted jöttem? Hiszen ez lázadás!

Michaud: Ki mondta, hogy nem az? Add a kezed, Vive!

Vilár: Félre tőle!

Vive: Hozzám ne merj érni, ez járvány!…

Vilár: Hogy lenne már járvány!

Vive: Mért, talán nem hallottál róla, hogy van ilyen? Mondtad, beteg vagyok. „Halálosan beteg." Bele is pusztulok. Sarkamban van a rossz, és nincs az az

orvos, aki elűzze már! Lásd, jön, rámtelepszik s nekem táncolni kell! Nem hiszed el, hát nézd. *(Elkapja Michaud kezét, amaz pedig Riffét)*

Riff: Idesüss, Angelo, érints meg! Érints meg és add tovább!

Vilár: Vive!! Hagyjátok abba ezt a komédiát!

Vive: Legalább most élek! Vagy nem ezt akartam: belevegyülni a körtáncba? Táncolni, összekapcsolódni, összekapaszkodni; érezni, hogy karom más karjától lendül, hallani, hogy hangom másétól erősül, tudni, hogy a talpam más nyomába illik, ahogy sok-sok másik azután enyémbe! Élek végre, élek!!

Angelo: Perette, Colette, Riri, és ti mind, mind, gyertek! *(A társaság valamennyi tagja belekapcsolódik a mókás, bakugró, gúnyolódó táncba)*

Vilár: Nincs ilyen betegség! Nincs ilyen, nincs ilyen!

Vive: Hadmester sem voltál, nem tagadtad mégsem!

Vilár: Ó, isten, vagy bárki, mire kárhoztatál, mikor a gyanakvást elültetted bennünk? Az állat csak vinnyog és megérti társa, mert nincs igazsága az emberi szónak, miért nincs hitele még azok előtt sem, akiket legjobban szeretünk?! Vive, mért büntetsz engem? Mért rajtam állsz bosszút! Hagyd abba, könyörgök; egy őrület ellen nem lehet küzdeni egy másik őrülettel!

Volver: Őrök! Véget vetni! Vasra velük! Fiam sem kivétel! Mozogjatok!

I. Őr: Kevés a mi kettőnk ereje ide…

II. Őr: Az ördög kerítette őket hatalmába!

Michaud: Úgy van, úgy, az ördög! Az rúgja a lábam!

Angelo: Jaj, bennem meg ugatni kezd, hallja, uram, vau-vau!

Riff: Nekem furkóm emelgeti!

Angelo: Hagyd a lányra!

Riff: Ráncigálja!

Colette: Megkapja a szakállamat a lábam között nekem is! *(visít)*

Perette: Csiklandja a rétecskémet, ahol forrásom fakad! *(kacag)*

Angelo: Hol fakad?

Perette: *(felkapja a szoknyáját)* Itt e, itt! Ide, aki szomjazik!

Michaud: Apámuram, Vilár doktor, nosza, ritka alkalom!

Volver: Ez már mégis csak sok!

Angelo: Akkor gyerünk, fussatok!

Patkold meg a vén dögöt,

hadd bírja a lába!

Körbe-körbe, gyertek körbe:

kör az ördög tánca!

Használd ki a földi pályát,

Amíg lehet s teheted:

röviden élsz, hosszú a sír,

használd ki az életet!

Mind: Röviden élsz, hosszú a sír, használd ki az életet!

Röviden élsz, hosszú a sír, használd ki az életet!

Volver: El, messire Ratonhoz! Minden fegyveresét ide fogom kérni. Ki fogom irtani ezt a darázsfészket! Jaj lesz nektek, tudom! *(el)*

Hangok: „Jaj! Jaj! Jaj! Jaj!"

Vilár: Jaj, én is azt mondom. Kijózanítalak tombolásotokból. Majd én kigyógyítom ezt a hazugságtól bűzlő, tetves várost! *(Vive-hez)* Téged meg elviszlek, ha akarod, ha nem, úgy bizonyítom be, mennyire szeretlek! Nem leszel sem isten, sem ördög zsákmánya. Ember legyen ember! *(el)*

Vive: Ne menj el! Jaj, Vilár, hiszek neked, hiszek! Engedjetek! *(Ki akarja magát szakítani a táncolók sorából, azok nem engedik)*

Hangok: Győztünk, megfutottak! … stb.

Vive: Ne hagyj itt! Ne hagyj itt, elveszek!

Riff: Nem, amíg minket látsz!

Hangok: Győzelem, győzelem!

(A győzelem mámorában el-elszakadozik a lánc, a tánc abbamarad. A társaság harsány nevetés közben szétgurul a földön.)

Nyolcadik kép

(Városháza)

(A színen egyedül Raton)

Raton: Nem értem, nem értem… Azt hittem, sikerül. Gőg volt, elvakultság hinnem. Mert hiába minden, nincs értelme tovább áltatni már magam: kudarcot vallottam: városom a porban fetreng szent őrület tudatlanságában; aki nem, Rhys Griffin s a hozzá hasonlók kardjára esküszik. Én pedig tehetetlen vagyok: nem bíznak meg bennem. Akármerre nézek, nincs röge a földnek, amit ne fertőzött volna meg a kétely: nincs szava nyelvemnek, amelynek hitelét ne rontotta volna meg a rossz indulat… De hát mért? Hogy lehet? Mindenható Isten! Miért jelölted ki ezt az utat nekem, ha tudtad előre, így fogom végezni?! Becsapottnak érzem magam, arcul vertnek, mikor azt kell látnom, hogy vágnak elébem utánam születők, a hogy a világ önzők, törtetők konca lesz. Meghígul az eszem, ha arra gondolok, hogy aratnak sikert könnyelmű tökfilkók, nagyszájú ostobák, tehetségtelenek; hogy rajongják őket körül, mint a méhet csuporban a mézet, aki pedig fárad, szétszaggatja magát, hogy odakínálja részeit a köznek, hogy marad magára! Miért engeded meg, miért, hogy amióta világ ez a világ, az emberek mindig dicsérik a nemest, magasztalják a jót, és mégis elvetik, mint nem nekik valót… ?! Vége. Elvesztettem. Be

kell végre látnom, utolsó lapjához érkeztem a könyvnek. Össze kell hát zárnom s letennem kezemből: megválok a szótól, lánctól, hivataltól. *(Eloltja a teremben levő gyertyákat, csupán az asztalán hagy égve egyet.)* Így van jól: a fényre sincs többé szüksége a világtalanoknak. Mindent elkövettem, hogy a pusztulástól megmentsem a várost. Többet, mint lehet. Fáradozásaim hiábavalónak bizonyultak. Végleg bezárultak a béke kapui. *(Az asztal mellé ül, fölé görnyedve ír.)*

Cheronne: *(be)* Jaj, uram, jó uram…

Raton: Cheronne, te vagy? (Cheronne elé siet. Az asszony zokogva borul Raton lábaihoz) Kelj fel! Ej, no. Hagyd abba már. Szót fogadok neked: távol tartom magam eztán a közügyektől. Mindenben úgy teszek, ahogy te akarod. Nézd, letettem láncom, s ez itt lemondásom…

Cheronne: Tépje szét… tépje szét, ha mondom!

Raton: Hogyan?

Cheronne: Bocsásson meg nekem… Iszonyút vétettem…

Raton: Miket beszélsz, ugyan…

Cheronne: De igen, de igen: becsaptam, elhagytam, nem bírtam már tovább, meg akartam szökni ebből a városból… Hogy uram parancsa, mondtam az őröknek, s mivelhogy ismertek, ki is eresztettek. Bár ne tették volna, Rante-ba igyekeztem… Lelkem bele-

borzadt: pusztulás és halál. Halál és pusztulás, amerre csak mentem, mindenfelé. Alig órányi járásra már lakatlan falvak, elhagyott vidékek, csak az utak vannak telve rongyosokkal, bolyongó őrültek jajgató hadával. Csengettyűket ráznak, kereplőt tekernek; szöges korbácsokkal kínozzák magukat… Vonszolják csont és bőr, elgyötört testüket. De mondok szörnyebbet: ahogy Rante-ba értem, földbe gyökeredzett a lábam félelmemben, hajam égnek meredt; a kapu kitárva, de sehol egy lélek. A csönd iszonyúbb volt, mint a temetőben. Vérem lüktetése dörömbölt fülemben, döngő szívverésem hallottam a csöndben. Kísértetváros Rante! Üres a piactér, üresek a házak, vásárcsarnok, templom, városház, fogadó mind üresen állnak. Sok helyen az ajtók deszkával szögezve, még a reménykedők kezenyomát őrzik, akik abban hittek, megmenekülhetnek, ha elkülönítik a haló beteget…

Kétségbeejtő volt látni azt és tudni, hogy emberek éltek itt még nem is oly rég! Láttam ásott gödört, mésszel teletöltve; láttam feltört raktárt, lisztet végigöntve csíkokban az utcán, láttam füstölőket, a tereken szalmát, befedett kutakat, a szélben nyikorgó lengő ablaktáblákat, láttam gennytől szennyes ruhafoszlányokat vérben feketedve – ragadni éreztem magam a látványtól – csak embert nem láttam, nem találtam sehol! De még halottat sem, madarak és vadak dögei bűzlöttek a sikátorokban, amelyek fölfalták a holtak tetemét, hogy ráfizessenek utolsó étvágyukra… Reszkettem. Futva menekültem: „ki,

ki a városból!" Nem kaptam levegőt. „Gyorsabban, gyorsabban!" – biztattam a lábam, közben úgy éreztem, mögöttem a démon, a dögvész démona. Mintha a hajamba kapaszkodott volna, majd beleőrültem, a fogam vacogott. S nem múlt el félelmem, most sem, hogy itt vagyok. Egyre attól tartok, mikor hallatszik fel az elsős sikoltás: „Meghalt a kisfiam, jaj, meghalt az anyám!" Hisz szélvészsebesen terjed át a ragály minden lakott helyre: Rante, aztán mi, s tovább Moselmonte, s a többi! Félek, iszonyúan félek! Könyörüljön, uram, a városon, ne hagyja elveszni!

Raton: Tudnám, hogy nincs késő…

Cheronne: Nincs késő, ha kitart, uram; ha tovább is kitart. Kell, kell, hogy úgy legyen, különben elpusztul a város, mint Rante, mindenestől…

Raton: Próbáltam titokkal, próbáltam nyíltsággal, szép szóval erővel… nem hallgat rám senki.

Cheronne: Nem, ha ajtó zárja el az emberektől.

Raton: Kiáltunk elébük…

Cheronne: Nem elég kiállni, közéjük kell menni… Nekem kell mondanom? Kire hagyná? kire, tisztét, hivatalát?! Nagyhangú őrzőkre, felelőtlenekre?! Hiszen az valóban a végítélet lenne, mint ahogy ígérte az Írás: jönnek a lovasok, a Sátán Lovasai, és végigtiporják az Isten vetését. Isten irgalmazzon akkor mindnyájunknak! *(Raton összetépi az asztalon fekvő írást)*

Cheronne: Tudtam, uram, tudtam! Hadd menjek, s kiáltsam ki az éjszakába: van, van világosság!

Raton: Megállj, innen mehetsz, de nem ki a házból. Amíg Vilár doktor nem látott, hiszen Rante-ból jöttél!

Cheronne: Csakhogy így erősnek látom ismét, újra! Hála az Istennek! *(el)*

(Raton az asztalhoz meg, felölti a láncot, majd kemény, határozott léptekkel megindul az ellenkező irányba, mint amerre Cheronne távozott. Máter Bernardinba ütközik)

Raton: Máter Bernardin, te?!

Máter: Hová, messire Raton? Csak nem előlem szöksz, mint egy rajtacsípett tolvaj?! Hol van az a szűz? Hol van?!

Raton: Nem adom ki a lányt. Nem teszem próbára maradék erejét, úgy döntöttem, Máter.

Máter: Minden szent egy szikra anyaszentegyházunk csillaga fényéből, ha te őt akarod elrejteni, vigyázz, az emberek elől, az egyház tekintélyén ejtesz csorbát: jól tudhatod, minden hatalomnak annál inkább nagyobb tekintélye, rangja, mennél fényesebben ragyog a csillaga!

Raton: De csillagot csupán igazság fényesít. Az igazság meg az, hogy ez a lány nem szent!

Máter: Azt nem te döntöd el! Honnan formálsz jogot magadnak arra, hogy fölébe helyezd gyarló igazságod Krisztus egyházának, mely minden szentségek mibenlétét Isten nevében nyilatkoztatta ki?!

Raton: Nem engedem a lányt, Isten nevében sem, meghurcolni. Mi több, az Ő nevében nem: Ő volna az első, ki kérdőre vonna: egy ember is, ember, az én teremtményem, hol van, mi van vele?! Felelném, mint Káin: őrzője vagyok-e? Az vagyok – őrzője: – mindenki őrzője mindenkinek…

Máter: Ne idézd az Igét! Jaj annak, ki saját kedvére érti át az írott szavakat!

Raton: Láttad volna magad, hogy megdöbbentette hírem, kívánságom hogy megrendítette…

Máter: Kit nem rendítene az örökkévaló ekkora kegyelme?! Tudd meg, a hivatás nem könnyű mulatság: veszély és küzdelem, félni lehet tőle, kitérni előle büntetlen sohasem! S a döntés Istené, tiéd a térdhajtás!

Raton: Nincsen olyan érved, nem lehet, mely engem meggyőzzön: hamis áldozattal hamis az áldozás…

Máter: Hazugság! Nem igaz, Szent Margit nem csap be! Hacsak nem az ördög kísértett szeplőtlen Szent Margit képében… Nem, nem… nem tehette!

Raton: Magát Jézus Krisztust is megkísértette…

Máter: Jaj nekem… Jaj nekem, ha csakugyan ő volt!… Hiszen az ő ostora pattog a városon, mióta a templom kapuja bezárva. Krisztusom! Azóta van a kapu zárva, amióta itt van közöttünk ez a lány! Becsapott, becsapta mind az egész várost, Isten arcát hordta, csakhogy megcsúfolja! És én hittem neki! Vétkeztem, vétkeztem! Jóvá fogom tenni, addig nem lesz nyugtom: ördög lakik benne…

Raton: Gondold meg, mit beszélsz!

Máter: Követelem a lányt! Nem adtad a szentet, add ki a boszorkányt!

Raton: Elég, mert megéred, hogy őrséget hívok, és kezükre adlak! …

Máter: Térdre! Bocsánatot!!!

(Duran érkezik lélekszakadva)

Duran: Messire! Katonákat! Kifosztottak, tönkretettek, felgyújtották a házamat, ez a vég, a pokol! A fogadó meg hangos az átkozottaktól: ott verik a földet, isznak, kurjongatnak: lakodalmat ülnek a bűnnel! El kell fognunk őket, mielőtt még hatalmukba kerítik a várost.

Máter: Isten ujja!

Duran: Messire! Cselekedjen! Ne tétovázzon! Fegyvereseket és gyerünk a fogadóba!

(Volver és Vilár érkezik)

Vilár: Messire!

Volver: Tűrhetetlen! Most már én is mondom!

Raton: Csak nem a katonákért, fegyveresekért jössz te is, Vilár fiam? Csak nem, Volver mester?!

Volver: De igen! Tudja már? Gazember lázadók! Leköpik a tanács embereit, nyelvet öltenek a rendre, farukat mutatják parancsnak, törvénynek; nevetséges módon komédiáznak, hogy valamiféle tánc kerítette őket hatalmába, melyet nem tudnak, „nem lehet" – mondják – abbahagyni. Komédia!

Vilár: A vezérüket kell kézre keríteni! A többi már megretten, behúzza a nyakát.

Volver: Vive a vezetőjük, mind őt utánozza, mint a megigézett!

Máter: Megbűvölt mindenkit. Még ez sem bizonyság? Boszorkány!

Vilár: Boszorkány? Szegény, szerencsétlen, megkínzott teremtés, mag a tisztaság…

Máter: Még ha lúgban mosakodna is, a szappanait sokasítaná, az ő álnoksága már akkor is feljegyezve áll!

Vilár: De a mindenségit! Ebből elég legyen! Válogasd meg szavad, mert szent öltözéked sem védhet meg attól, hogy meg ne sértselek. Messire, adjon kato-

nákat mellém! Biztosítsa nekünk, hogy békén mehessünk, elhagyjuk a várost még ma éjjel!

Máter: Nekem adj katonát, hogy földre teperjem a gonosz hatalmát.

Volver: A lázadást letörni szükséges a fegyver.

Duran: Csőcselék ellen!

Raton: S a pestis már semmi?! Tegnap még az ember, az emberi élet volt a legfontosabb, s mára már minden más égi és földi ügy elébe tolakszik? Szégyen!

(Vilárhoz)

És még te is?! Akit hivatása, esküje kötelez?! Hadd frissítsem fel az emlékezetedet, ha elfelejtetted volna, mit vállaltál, miért jöttél ebbe a városba!

Vilár: Bár ne jöttem volna! Átkozom a napot, amikor rászántam magam erre a munkára! De elmegyek.

Raton: Nem mész. Nem mehetsz sehová! Elkezdted, fejezd be! Amibe belefogsz, végig kell csinálni! Az ész, az értelem útjait nem lehet csupán félig járni! A pestis a szomszéd várost kiirtotta. Rante nincs többet. Megszűnt. És ha nem vigyázunk, pusztító útjában mi következünk. Fel akarod adni?! Szerződtél, azt teszed, amit parancsolok! S mindenki azt teszi! Nem hagyom a várost az utolsó percben a végső győzelem küszöbén elveszni! Nem adok katonát! Senkinek! Magam mellé veszem az összes fegyve-

rest, és én magam megyek az emberek közé szót érteni velük. Ha kell, bilincsekkel, rögtönítélettel! Inkább veszem fejét néhány gazembernek, mintsem a döghalál puffadó hegyeit kerülgessem! Volver, Duran, velem!!! – te pedig itt várasz be! Sürgős: meg kell nézned Cheronne-t, most jött Rante-ból. Nem, nincs ellenvetés! Vive-edet megkapod: idehozom. Aztán lesz még néhány szavam. Máter, te elmehetsz, rajtad nincs hatalmam. De sem boszorkány, sem szent szűz nincs! Vége. Egyetlen egy kegyes jószándékú csalás, mi több, a hallgatás úgy megmételyezi a közhangulatot, hogy egy talpalatnyi föld nem sok, de annyi sem marad a hazugság veteménye nélkül. Adj hálát az égnek, hogy nem vesztem bele a felelősség és a hatalom útvesztőibe; hogy annyi tévelygés után megtaláltam végül is az utat, amelyik kivezet nyomorúságunkból. Imádkozz, úgy legyen: Városunkat óvja, mentse meg az Isten! Mi pedig ne késsünk. Gyerünk!

(Raton, Volver, Duran el)

Máter: Nem hagyom annyiban! Nem hagyom az eget a sárba taposni: nem hagyom a Sátánt diadalmaskodni! Esküszöm az élő istenre, hogy máglyán fogja bevégezni. *(el)*

Vilár: Vive, mi történt velünk… Én vagyok az oka, én tehetek róla; én, mert elvetettem kezemből a gyeplőt, eltoltam magamtól a felkínált pálcát!… Sohasem jutott volna idáig, ha nem hiszem azt ostobán, hogy a becsülettel végzett munka minden, hogy a

tudás önmagában tisztességgel ér fel. Önző kis tisztesség, tunya becsület, amely nem mond nemet a rosszra, a jó mellett nem áll ki. Visszaüt, kisemmiz! A bőrömön érzem… El, el, míg nem késő! Nem bízom senkiben!

(Vilár az ajtó felé indul, ott két őr állja el az útját, akik egy fehérarcú és fehérruhájú csavargó külsejű embert tuszkolnak maguk előtt)

I. őr: Uram, a kapunál fogtuk el a fickót. Be akart surranni!

Csavargó: Irgalom, kegyelem! Kikezdi a bőröm, kicsípi a szemem, csontomig belém mar…

II. őr: Megmártottuk meszes vízben így ruhástul, elővigyázatból. Mit tegyünk még vele?

Vilár. Amit akartok! Tisztuljatok innen! *(Menni akar)*

Csavargó: Könyörüljön rajtam, uram, vetesse le ruhám, mert megégek… Nem akartam rosszat, csupán menedéket kérni, hogy meghúzzam magam. A döghalál pusztít városunkban.

Vilár: Hol?! Hova való vagy?

Csavargó: Moselmonte-ba uram.

Vilár: Hová? Mondd még egyszer!

Csavargó: Moselmonte-ba, mondom, csak ne küldjön vissza, ki ne utasítson!

Vilár: Moselmonte-ban?… Pestis? Biztos?… Honnan tudod?

Csavargó: Biztos?! Nem vagyok én orvos, nem tudhatok mást, csak amit láttam.

Vilár: Mit láttál, ki vele?!

Csavargó: Az utcák Szent Mihály lovától rémesek; bizony láttam olyat, egy szekéren vittek férjet, feleséget s három gyereküket.

Vilár: Ez még nem bizonyság. Meghalnak mástól is. Patkányok vannak-e?

Csavargó: Annyi, mint a nyű a hónapos hullában, s még milyen szelídek! Tántorogva jönnek az ember elébe, sivítanak, aztán egy bukfencet vetnek… orrukból vér csorog.

Vilár: Ez az! S a halottak? Vannak rajtuk búbok?

Csavargó: Mint a káposztafej.

Vilár: Túlzol.

Csavargó: Akkor mint egy alma, vagy mint egy lúdtojás.

Vilár: Nagyszerű. És mondd, hol?

Csavargó: Nagyszerűnek mondja, uram. Istencsapás! Vagy talán nem érti, hogy miről beszélek?

Vilár: Azt mondd meg, hogy a test melyik táján láttál nőni duzzanatot!

Csavargó: A combon… a mellen…

Vilár: A hónaljban talán!

Csavargó: Meglehet, hogy ott is… és megfeketednek, foltokkal borítják el az egész testet…

Vilár: Milyenek a foltok? Sűrűk és kicsinyek?

Csavargó: Inkább nagyok s ritkák.

Vilár: De feketék?!

Csavargó: Mint a gyász. Hacsak nem gennyesek.

Vilár: Ez aztán az öröm: igazi boldogság!

Csavargó: Hogy, uram? Nem értem, ekkora örömöt okozna mások szerencsétlensége?

Vilár: Nevess örömödben te is: biztos helyre hozott a jószerencséd.

I. őr: Jó uram… hogy érzi magát!

Vilár: A lehető legjobban. Hiszen boldogabbá nem tett még soha hír! Semmit sem értetek?

II. őr: Azt kéne talán, hogy az ember nem lehet csak más kárán boldog?

Vilár: De hát valóban nem? Megmenekültetek!

II. őr: Megmenekültünk?

Vilár: Ezt vártam. Ezt vártam, most már megmondhatom: a pestis túljutott városunkon, s élünk… *(szinte hisztérikusan nevet)*

I. őr: *(a társához)* Légy résen, hiszen meghibbant a doktor.

Vilár: Te együgyű! Mikor Rante-ból, Moselmonte-ból, keletről, nyugatról csőd, pusztulás híre érkezik, mi pedig épp közepén vagyunk és semmi bajunk: élünk! Élünk!!! Rágódjatok rajta, amíg megértitek! Engem most elszólít sürgős tennivalóm! *(a csavargóra)* Erre vigyázzatok, szabadítsátok meg meszes ruhájától! El ne eresszétek! Itt várjatok! S most a fogadóba! Hírem egy csapásra kiveri mindenki kezéből a fegyvert. A legszívesebben sírnék örömömben: győzedelmeskedtünk! Érdemes volt mégis! Jóra fordul minden! Ha Vive-em megtudja! Vive, megmenekültünk! *(el)*

II. őr: *(Tédre esik, sírva)* Ó, mennybéli isten… hát mégis-csak igaz! Szent szűz van közöttünk!

Kilencedik kép

(Fogadó)

Riff: Csapra a hordókat! Alá a torkotokat! Igyatok a játék szerencsés végére, közel győzelmünkre, hosszú életemre! Az egészségemre!

Fogadós: Úrfiak, az ég szerelmére, könyörgök, menjenek! Katonákat hoznak… nem akarhatják, hogy csatatérré váljon a fogadóm… ne zúzassák össze… Szorgalmas munkával szereztem, becsületes munkával tartottam fenn, minden vagyonom ez, életem gyümölcse…

Riff. Fejezd be!

Fogadós: Könyörüljön rajtam. Nincstelenné válok!

Riff: Inkább nézd a bort, fogy! Töltsd újra a korsót. Ölj birkát, vágj szárnyast, hadd vendégeljem meg fáradt seregemet, lankadnak a tánctól, hadd frissüljenek fel!

Fogadós: Jaj, uram Istenem! Sohasem gondoltam, hogy még megirigylem halott feleségem! Bár én haltam volna! *(el)*

Michaud: Riff, okosabb volna, ha elmennénk mégis. Ne várjuk be a bajt!

Riff: Bajt? Sosem éreztem ennyire erősnek magam, sosem bíztam jobban szerencsémben! Markunkban az Isten: hoppon maradtak a szent szüzet ígérők: Vive nem áll kötélnek.

Michaud: Elszámítod magad! Fegyverekkel jönnek ránk, láncokkal, karddal!

Riff: Ugyan sokra mennek a katonasággal. Láthattad, hogy kinek engedelmeskedtek.

Michaud: Ketten. De még velük együtt is csak hányan vagyunk?!

Riff: Ahhoz épp elegen, hogy helyére tegyem végre a dolgomat: van elégedetlen elég a városban. Egy szavamba kerül, csak egyet csettintek: s bízd ide, itt lesznek mind a panaszosok, akiknek elég már a céhek ajtaján fityegő tilalom, akik részt akarnak venni a megbecsülésből: kiket, mint kolostor a hervadtak hadát, csikorgó törvények zárnak el a világ gyönyörűségétől!

Michaud: Nem elég erősek. Ha valóban értük bontottál lobogót, Riff, ne tedd próbára még az erejüket! Egyikük sem készült fel ilyen hirtelen az összecsapásra!

Riff: Leszámolás nemcsak felkészülés dolga, elszántságé, komám! Kár a szó, hiába! Már így is túl sokat várakoztam, hogy a hatalomhoz való kicsúfolt jogomat érvényre juttassam.

Michaud: Ez vezet?

Riff: Nem mindegy?! Változást ígértem: gyógyulást a beteg közigazgatásnak. És, ha kiérdemled, mért esel kétségbe, megkapod a részed te is a haszonból.

Michaud: Én nem szolgakoncon osztozni szegődtem!

Riff: Hanem egy jó zugot kerestél közöttünk, hogy a sértett kamasz kedvére duzzoghat, gyermeteg álmokat szőve holmi nép-felemelésről?!

Michaud: Te lelkesítettél. Vagy félrevezettél?! Kezdettől fogva nem hittél igazunkban?!

Riff: Igaza annak van, akinek hatalma!

Michaud: A gőg felcseréli benne a sorrendet! *(A társasághoz)* Halljátok, miképp fordítja ki eszméinket?

Riff: Kushadj! Ha a pártfogásom, pénzem jó volt eddig, megtömted a hasad, tudd, mivel tartozol!

Michaud: Nem adtam el magam, nem vagy hűbéruram!

Riff: Az leszek, egykomám… hozzásegítettél, de figyelmeztetlek, tanítsd meg a térded elém hajlítani, hogyha velem beszélsz…

Michaud: Azt te nem éred meg! *(az ajtó felé indul)*

Riff: Megállj! *(Michaud elé vár, az ajtóra tolja a súlyos vasreteszt, kardot ránt)*

Angelo: Mit akarsz? Őrült vagy?

Riff: Ne ártsd bele magad!

Angelo: Ne fenyegess karddal! Ne rekessz zár mögé!

Riff: Nocsak! Eddig tartott benned is a hűség?! Nem félsz, hogy eljátszod kegyemet és jussod?!

Angelo: A világ a jussom. A szabad lélegzet. Eddig minden tetted mögött az én szavam volt az irányadó, s nem fizettél még rá, szíveld meg hát most is: tedd el azt a vackot, s nyiss ajtót, cimbora, rossz ez a hely nekünk. Olyan fullasztó itt, akár egy sírboltban; olyan a levegő, mint a pálinkától alvó fogfájósok lehelete reggel, első szájnyitáskor!

Riff: Mi az, csörgősipkás! Nem ismerek rád: riaszt a győzelem, vagy netán az ára, az egy-két véletlen macskakarmolás? Ennyire futja csak a bátorságodból; ez maradt kedvedből, ami nem is oly rég még e fogadónak kikiáltott pajta tetejét tépdeste?!

Angelo: Lovagom, te gúnyolsz, de jusson eszedbe, mi nem egy istálló tetejét akartuk kedvünkkel feltépni, a mennyt volt szándékunkban földre szakítani… Arra szövetkeztünk és nem értelmetlen, ostoba halálra! Ne csapj be! Tebenned láttam az érdemest, aki megért engem: ki tréfáim mögött érzi, hogy a szellem tör utat magának, harsogó életet hirdetve, égbe meresztett szemek ellenében! Kolostorfalakat akartunk dönteni, máglyákat oltani; a pokol kínjait keltünk enyhíteni; megszelídíteni testünk iszonyatát a

föld nyüveitől… Lelkünknek szüksége van, hogy e béklyókat végre levethesse!

Riff: Általam veti le, nem érzed, éppen most!

Angelo: A rothadást érzem, lovag, a dögszagot!…

Riff: Hát halálfélelmet takart a nevetés; a mindent-kigúnyolás, rettegést? Te gyáva!

Angelo: Nem, nem vagyok gyáva, gondolkodom: félek. Ettől a félelemtől féltem egész életemben. Engedd, hadd menjünk el! Riff, a halált zártad ránk a vasretesszel!!!

Vive: *(be, nyomában Maud)* Jönnek, gyere, jönnek! Vilár is köztük van, biztos, hogy köztük van; érzem… tudom, eljön értem!

Angelo: Riff, nyisd ki az ajtót! Meneküljünk innen! Azt hiszed, hogy győzhetsz? Mehetsz a fenébe győzelmeddel, ha mind beledöglünk!

Maud: *(Vive-hez)* Hidd el, nincs közöttük, kerestem, jól láttam; Vilár nincs közöttük!…

Vive: Sokan vannak, nem láthattad…

Maud: Jaj, dehogynem, hidd el! Vive, mind a kettőnket ugyanúgy becsaptak, csapdába csaltak és most veszni hagynak!

Vive: Ne félj, megvédelek!

Maud: Ki ne nyisd az ajtót! Ha kinyitod, megölnek. Egész hadsereggel jönnek, talpig vasban, mindenre elszántan!…

Riff: *(Angelohoz)* Nos, tessék, ha akarsz, elmehetsz. S bárki követheti, akinek nincs mersze tovább itt maradni. Tessék, szabad az út!

(Angelo tanácstalanul néz szét, senki sem mozdul)

Lám csak, hát mégis biztosabb védőszárnyam alatt? Elő a kardokat! Kést, kötelet, bárdot, akármi megteszi: halálra halállal fogunk megfelelni!

Angelo: Az életet szegezzétek a halál ellenébe; csak az tördeli ki az enyészet fogait, csak azon csorbulnak a kifent fegyverek! Láthatjátok, milyen tehetetlenek jókedvünkkel szemben: táncoljatok! Bénuljanak bele! Colette, fel, táncolni!

Colette: Mozdulni sem bírok…

Angelo: Szedd össze magadat! Perette, Riri, a tánc az életet jelenti!

Perette: Kell a rossebnek már… legalább vége lesz!…

Angelo: *(kétségbeesetten)* Nem igaz, nem igaz! Nem dobhatjátok el ilyen könnyen ezt az egy rohadt életet: mert szép, iszonyúan; félelmetesen szép, rohadtságában is szép, és mindenképpen! Vive, terád hallgatnak: Vive, téged követnek, táncolj és mindnyájan táncolni kezdenek…

Vive: Nem tudok. Nem tudok hazudni; nem tudok már komédiázni. Nincs erőm. Nincs erőm… nem tudok.

Angelo: Kell, hogy megpróbáld!

Vive: Nem, ha táncolni kezdek megint – belehalok.

(Az ajtón dörömbölnek)

Angelo: Mozduljatok végre! Nem halhatunk meg így: nem halni születtünk, dolgunk van a földön: magunkkal, egymással! Nem nyugtathatjuk meg a lelkiismeretünket a feltámadással, mert nem, nem költözünk el; nem cserél lakást a lélek, – felbomlik, semmivé foszlik szét…

Riff: Elég, ne vinnyogj már! Előbb-utóbb úgyis leteper a halál!

Fogadós: *(be)* Úrfiak! Úrfiak, adják meg magukat! Betörik az ajtóm!…

Riff: Kardunkba rohannak, törjék csak! Ki ne nyisd!

Michaud: Akkor én, vesznél meg! Mert úgysem fog senki fegyvert fogni érted! *(kinyitja az ajtót)*

Angelo: Táncolj, Vive!

Vive: Szerelmemet várom. Meg kell várnom, eljön.

(Az ajtóban fegyveresek élén Raton, Duran, Volver jelenik meg Máter Bernardinnal)

Angelo: Hóhér-sereged jön! Nem hallgattál énrám…

Vive: Ne eresszétek hozzám közel őket!

Riff: No, végre belátod, hogy egyedül tőlem várhatsz segítséget! Csak el ne felejtsd! A kezedért vívok!

Raton: Hüvelybe a kardot! Én nem vért akarok, hanem megbékélést. Lovag, add meg magad! Őrség, a fegyverét! – a többi elmehet. Vive, te meg velem jössz!

Vive: Nem megyek. Nem megyek, nem mozdulok innen, amíg Vilár nem jön értem!

Raton: Gyermekem, nincs idő magyarázkodásra. Lásd be, védelemre van szükséged…

Vive: Nem kell! A ti kezetekből semmi sem kell többet! Összekormoztátok felettem az eget: vakok a csillagok, amelyek vezettek; megmérgeztétek kutam édes vizét, melyből merítettem szomjamat oltani; a tulajdon testem gyűlöltettétek meg: gyűlölöm a húsom, mert vágyakat ébreszt bennem; gyűlölöm a vágyakat, mert áldozatokat követelnek tőlem; gyűlölöm az áldozatokat, mert megcsonkítják a világot; gyűlölöm a világot, amit ti kínáltok, mert hiába vágytam, nem tudok már élni benne; nem akarok.

Raton: Ha nem használ szép szó, akaratod ellen viszlek el. Katonák, fogjátok! Nem engedem meg, hogy máglyára vessenek, megégessenek mint boszorkányt!

Vive: Boszorkányt?! Anyám, te jó voltál hozzám, könyörgöm, mentsél meg! Mondd meg, türelmemmel ne éljenek vissza; mondd meg, sosem voltam a Gonosz szolgája! Mondd meg, hogy hazudnak! Állj mellém, légy velem!

Máter: Katonák, elfogni! Az isten nevében!

Vive: Nem!!! Te is megtagadsz? Te is velük tartasz? Jaj, hát hol van az út, amely kivezessen iszonyú sorsomból; hol a torok, amely végre kiokádjon ebből a világból, ahogy a gonoszság a szentség köntösét veheti magára, amelyben a jóság tövist szúr húsunkba, bogánccsal koronáz?!

Máter: Hallgattassátok el! Máglyára vele!

Vive: Meg ne mozduljatok! Ne gyertek közelebb! Merjetek csak hozzám nyúlni, nem menekültök meg az örök kárhozattól: belétek mélyesztem a halál fullánkját, szátokra fagyasztom sok-fogú vigyorát. De neked is, te Krisztust újra megfeszítő „szent aszszony"! Angelo! Táncolni akartál, táncoltasd meg, én is táncolok; és táncoljon velem mindenki, és minden: fejem felett az ég, talpam alatt a rög, a patás angyalok s glóriás ördögök: kifordult a világ, ki, ki a sarkából! Ez a föld a pokol és a menny nincs… sehol!!!

(Eszeveszett táncba kezd, amely inkább hasonlít az epilepsziások rohamához, mint valódi tánchoz. Helyét szinte alig

változtatva görcsösen tartja a Mátert, akire átterjednek Vive mozdulatai, félelmetes kitörései)

Máter: Eressz el, szörnyeteg!

Angelo: Vive, ez nem élet, ez a halál tánca! Én nem ezt akartam! Hagyd abba! Hagyd abba!

Michaud: Állj meg, Vive! Ne bomolj! Ne kísértsd az Istent! Mért komédiázol?

(Michaud, Angelo megragadják Vive-et, hogy megfékezzék. De átveszik a hisztérikus táncot)

Maud: Állj meg! A katonák, nézd, ugrásra készek!

Hagyd abba, ne uszítsd ránk a veszedelmet!

(Belekapaszkodik Vive-be, de csupán azt éri el, hogy ő is belekerül a pokoli rázkódásba)

Riff! Segíts, Riff, Riff!!! A gyermeked!

(Szabad kezével Riffbe kapaszkodik)

Riff: Eressz, ha jót akarsz! Eressz el! Eressz, mert megöllek, te ribanc! *(ahogy megpróbálná Maudot lerázni, ő is átveszi a mozgást)*

Fogadós: A lányom, a lányom! Kimetszlek, te lator!

(Kést ránt, Riffnek ront. Riff szabad kezével kicsavarja ugyan a kést a Fogadós kezéből, de többé nem eresztheti egymást)

Michaud: Apám, segíts rajtam! Ne engedj táncolni!

Volver: Fiam, édes fiam! Csakhogy észre tértél!

(Michaud-hoz rohan, de ahogy megérinti, belekerül a forgatagba)

Duran: Volver, az istenért!

Volver: Fogja meg a kezem! Fogjon le! Fogjon le! Tehetetlen vagyok! *(Duran, ahogy megfogja Volver kezét, szintén áldozatul esik)*

Duran: Messire, ne engedjen! Gyilkosok! Gyilkosok!

(Lassan a társaság többi tagja is, előbb szinte észrevétlenül, majd mind szélesebb mozdulatokkal átveszik a táncot)

Raton: Fegyveresek! Rájuk! Pestistől rettegünk, s ebbe bukunk bele?! Rajta, láncra velük! Nem mondja még egyszer! Ne meneküljön meg senki se közülük!

(A katonák megrohanják a társaságot, de ők is magatehetetlenül belevesznek a tömeghisztériába)

Raton: Kapitány, árulás! Te is cinkosuk vagy!

Kapitány: Én?! Fogva tartanak!

Katonák: Erőszak! Erőszak!

Máter: Végem van! Meghalok!

Michaud: Elég, Vive!

Fogadós: Nem bírom!

Maud: Jaj, belepusztulok!

Hangok: Nem akarom!… Eressz!!!… Segítség!… stb.

(A kiáltozás végül is egyetlen félelmetes őrjöngéssé olvad össze, iszonyú sikoltások, artikulátlan üvöltések teszik mármár elviselhetetlenné az eszeveszett táncolók látványát. Vilár érkezik a színre. Vive megáll. A táncolók, szinte parancsszóra szintén megmerevednek. Csend)

Vilár: *(be)* Emberek, emberek! Megmenekültetek: a járvány elvonult s a város érintetlen! Bátyám, Duran, Máter, Messire, Vive, szerelmem, az életet hozom!

Vive: Vilár! … Boldogságom!

(Vive kitépi magát a kifeszített merev láncból, kitárt karokkal rohan Vilár felé. A társaság tagjai, ahogy Vive elereszttette őket, kimerülten rogynak a földre) Eljöttél! … Kivártam!… *(ahogy átölelné Vilár nyakát, hirtelen hátrahanyatlik, kezei erőtlenül hullnak alá)* Mégsem volt hiába… *(Mintha csak egy utolsó ölelkezés volna, Vilárhoz simulva, szinte végigcsókolva annak testé, csúszik mind lejjebb és lejjebb. Vive mozgásával egyidőben, de ellentétes együttmozgásban a társaság lassan talpra áll)*

Vilár: Vive, ne hagyd magad! Hiszen győztünk, győztünk, a pestis elkerült! Hallod? Téged dicsér: ez a te győzelmed? Amiért dolgoztál, amiért fáradtál, mire mindig vágytál, most már biztos lehetsz, hogy valóra válik: nem térnek az utca másik oldalára többet

az emberek, nem is térdepelnek le, hogy megáldd őket, csak tisztelni fognak, mint otthonaikban tisztelik a tüzet, amelyet táplálnak…

Raton: Fiam, ha ez igaz! … ha valóban igaz… Ujjongjatok velem: az emberi értelem győzött a természet erején, ember nem győzött még nagyobb győzelemmel! Evvel lett valóban méltó önmagához, ezáltal hasonult Isten képmásához! Ha ezt megtehettük, vizet fakaszthatunk a szikla kövéből, megfékezhetjük a szelek rohanását, a vizek folyását visszafordíthatjuk… Fiam!… Te sírsz?!… Meghalt?

Vilár: A tűz… a tűz, messire!… Hagytuk kialudni.

(A színen megrendülve, megszégyenülve, kimerülten állják körül a halott Vive-et térdelve ölelő Vilárt)

VÉGE

1976

KÖD

dráma két részben

Személyek:

John Morton kapitány

Dávid Frog tizedes

Will Wander tizedes

Barbara Wander, Will húga

Wanderné, Will anyja

Thomas Powell, öreg nádvágó

Ben Powell, a nádvágó fia

Parlamenti Biztos

Tagbaszakadt férfi

Ágrólszakadt férfi

Egy férfi

Egy katona

Asszonyok, férfiak, katonák

Történik 1649 őszén, a Cambridge-től délre fekvő mocsárvidéken, Angliában.

Első rész

(Szín: Egyetlen, lehetőleg többszintes játéktér, amely különböző világítási effektusokkal, apróbb változtatásokkal töltéssé, ösvénnyé, „barakkvárrá", Wanderék házává stb. alakítható.)

I. változás

(Nádas. Itt-ott nyitott víztükörrel. A távolban töltés. A töltésen emberek dolgoznak. Egy alak fölegyenesedik a töltés tetején. Kiált.)

A fölegyenesedő: Nézzétek! Lovasok! Lovasok, Londonból!…

(A fölegyenesedő egyensúlyát veszítve elesik. Legurul. A töltésen dolgozók hozzá szaladnak. A legurult fiú egész testét görcsös, de hangtalan köhögés rázza. Lassan fölemeli sáros, tenyerébe temetett arcát. Tenyerébe bámul.)

A fölegyenesedő: Vér!…

(A fiút egy vele egykorú, fiatal tiszt, Dávid Próbálja nyugtatni.)

Dávid: Semmi baj… Nyugodj meg, Ben! Az isten nem hagy el…

(Dávid fel akarja segíteni Bent. Egy ötven-ötvenöt éves, szélszántotta arcú öreg, Thomas Powell félretaszítja a tisztet.)

Thomas Powell: Hagyd békén! És az istent ne keverd bele! Ember tegye jóvá, amit ember ront el!…

(A fiún újabb köhögési roham vesz erőt.)

Na… fiam! *(hirtelen kifakad)* Ti vagytok az oka! Ti, Oliver Cromwell „bádog-bordásai”! Azóta fullad így, amióta ásót nyomtatok a kezébe!… Ki hívott titeket?!

(A tömegből helyeslések hallatszanak.)

Hangok: Igazad van, Thomas Powell! Jól beszélsz!… Már a mocsarat is elirigylik tőlünk!… Minek lecsapolni?!

(egy tagbaszakadt férfi kiált)

Tagbaszakadt: Will Wander!

Will: Mit akarsz?

Tagbaszakadt: Nem szégyelled magad!

Will: Testvér, nem én hoztam a törvényt…

Tagbaszakadt: De tehetnél ellene!

Will: Ugyan mit?

Tagbaszakadt: Terád bízták, hogy vezesd a munkát,és helybeli vagy, nem?! Közöttünk nőttél fel, igazán tudhatnád, mi ez a föld nekünk!

(egy ágrólszakadt kezd siránkozni)

Ágrólszakadt: Télen tüzelővel lát el, nyáron hallal, vaddal…

Dávid: Nem meg van-e írva: „ne aggodalmaskodj a holnapi nap felől, mert a holnapi nap majd

aggodalmaskodik a maga dolga felől. Elég minden napnak a maga baja".

Will: Úgy, Dávid, barátom! De még a tegnapi bajjal sem végeztünk. Igazuk van: gondoltade, valld be, mikor felesküdtünk Oliver Cromwellra, hogy így megtorpanunk? Nem az biztatott-e, hogy a fegyver, amit a kezünkbe adtak, védelmünkre szolgál? S szolgál-e valóban? Kapzsi birtokosok ellen toboroztak, akik megorrontva, hogy a birka gyapja több hasznot hoz nekik, mint a bevetett föld, emberek ezreit, falvakat űztek el, erőszakkal, hogy kerítésekkel keríthessék körül az így nyert legelőt. Apámra a házat gyújtották. Ó, szegény Anglia! Hogyne igyekeztem volna Cromwell seregébe, mikor azt ígérte: isten rendelése szerint véget vetünk egyszer s mindenkorra minden effélének! És magad is láthatod: a pénz pénz maradt, az adó is adó, és a kerítések tovább szaporodnak. Minket meg mocsarat csapolni rendelnek!…

Dávid: „Mert ezer esztendő annyi az úr előtt, mint a tegnapi nap", és maholnap egész Anglia veteményeskertje lesz ez a föld…

(lassan egész kis zendülés kerekedik)

Tagbaszakadt: Legyen, kit érdekel!

Hangok: Betelt a pohár!

Maradjon csak mocsár, amit a teremtő mocsárnak teremtett!

Menj a kapitányhoz, Will Wander, mert mi ezt nem csináljuk tovább!

Menj, hogy ne vádoljanak minket lázadással!

Menj, hogy hagyjuk abba!

Ágrólszakadt: Országunk ez a láp, maradék birtokunk!…

Powell: Will Wander, a fiam! Haza kell vinnem a fiamat… Beteg. Nem dolgozhat tovább.

Will: Menj, öreg! És ti is! Mindnyájan! Fogjátok az ásót, kapát, és menjetek!

Én pedig megyek Morton kapitányhoz. És a közakarat fog győzni, szavam rá!

II. változás

(Morton kapitány szobája a barakk-várban. Az asztalon felbontott levél. Will lép be. Morton arca egy pillanatra földerül, majd annál szigorúbb.)

Morton: Hívattam volna, ha nem jón, Wander! Nézze! *(mutatja a levelet)* Lovas-futár érkezett Londonból. A Parlament hírül vette, hogy a munkálatok nem az ügyhöz méltóan haladnak: az emberek közönyösek; égbekiáltó az

érdektelenségük; már-már ellenségnek tekintik az értük fáradót. Felháborító! Megbízottat fognak a nyakunkra küldeni. Micsoda gyalázat! Azt találják hinni még, hogy gyengeséggel magam adtam tápot a fegyelem ilyen meglazulásához! Hányszor intettem, hogy fogja erős kézzel?! Számon kellene most kérnem. De ismerje meg nagylelkűségemet: teremtsen rendet, és mindent megbocsájtok!

Will: Szívesebben adnék számot, uram, mintsem bocsánatot várjak olyasmiért, amit, ha megtettem, támogatni érdem, nem támadni. Hisz hogy nem biztatom a fejszével csapót önfejét szétcsapni, bűnöm-e? Mert ugyanígy bűntelennek érzem magam abban is, hogy a mocsár-lakók érdekét megértem. Azért is vagyok itt: beleegyezését, sőt parancsát kérem a munkák végérvényes és azonnali beszüntetéséhez.

Morton: Tréfál, Wander? Minket a parlament azért küldött ide, hogy szent akaratát teljesítsük!

Will: Amennyiben az mindünk akaratát teljesíti.

Morton: Hogy merészeli ezt kétségbe vonni!

Will: Nem merészebb volt-e a király fejét venni? De mert az egy mód volt a nép békéjét biz-

tosítani, egy lélekkel mondtuk: dicséretes dolog…

Morton: Épp úgy dicséretes most a kétkezi munka! De a maga dolga nem azt latolgatni, mit dicsérjen s mit ne! Katona: azt tegye, amit előírnak!

Will: Győzzön meg, uram, hogy az írásoknak mindig igaza van! Bizonyítsa be, hogy akiket elűztek a földjükről, akiknek kényszerű lakhelyük a mocsár, azokat boldoggá tesszük, ha elvesszük tőlük immár az utolsó menedéküket is, ahova nem érnek el a kerítések, ahol törvényeket nem birkák bégetnek, amelyeknek több joga van, mint ezeknek a megnyomorított, földönfutóvá tett embereknek!…

Morton: A kötelességét lássa el, több hittel, s még több elszántsággal, Wander, ha valóban jót akar a népnek!

Will: Az elszántság semmi, ha nem ugyanúgy érez, mint a rászorultak, nem tud segíteni, uram. És tetteken kívül mivel is győzne meg!

Morton: De hát mivel győzzem?! Akinek a saját hite nem elég, hogy meggyőzze önmagát, annak nem léteznek érvek, csak csűrés-csavarás minden szó!

Megparancsolom, hogy engedelmeskedjen!

Will: Emlékeztetnem kell? „Nem vagyunk holmi zsoldos sereg, hogy kiszolgáljunk bármely önkényes hatalmat; minket a parlament számos kiáltványa saját magunk és a nép törvényes jogainak és szabadságainak védelmére szólított fel. Megfontoltan és tudatosan fogtunk fegyvert és el vagyunk szánva, hogy mindenféle önkényes hatalommal, erőszakkal és elnyomással szemben megvédelmezzük országunk hatalmát!”… Adjon a kezünkbe puskát és vezessen a tilalmak ellen, kerítést dönteni, ahogy ígértetett kezdetben!…

Morton: Na persze!… Aztán rajta, gyerünk, újra csak vért és vért! Mert nem folyt még elég; mert a béke terhes, hiszen dolgozni kell, s a munka fárasztja: inkább hagyjuk abba! Jó lenne, mi? Azám! De lesheti!…

Megfosztom tisztétől. És még hálás lehet, hogy rangját meghagyom. Ajánlom, vigyázzon, mert Cromwell Burfordnál sokkal kevesebbért lövette főbe a leveller lázadók felbujtóit – nehogy a sorsukra jusson maga is!

Elmehet!

Megálljon! Dávid Frogot kérem. És mától engedelmességgel tartozik neki: ő fogja vezetni a munkálatokat. Dupla zsoldot kap, és rendet fog tenni. Meglátja!

Will: Az isten irgalmazzon neki!

III. változás

(Wanderék háza)

Wanderné: Már megint hol marad?… Beszélhetek neki, sosem ismer határt!…

Barbara: *(vacsorát készít: kecskét fej; csendesen inti az anyját)* Minek ez, anyám? Will bátyám már ember, tudja, hogy mit csinál…

Wanderné: Tudja!… Dehogy tudja! Makacs, mint az apja… Az sem hallgatott rám, és lám mire vitte! Az utolsó percig hitte, sosem felejtem el, hogy az isten neki ad igazat… Minket a szomszédok gondjaira bízott, ő pedig magára zárta a házat… Jaj, olyan elevenen él bennem még ma is: kértem, könyörögtem, jöjjön velünk, de nem: „ez lesz az ő földje, innen senki nem űzi el!"… Aztán felgyújtották a házat… Bennégett… *(eltakarja a szemét, mintha valami szörnyűséget látna; Barbara befejezi a fejést; szótlanul az asztalra teszi a friss tejjel telt edényt; a neszre az anyja összerezzen)*

Szelj hozzá kenyeret! Dávidnak is… Azt is mit eszi a fene mindig a nyakunkon! Mért nem üti el az időt, mint a többi, benn a „barakk-várban"! Nekik építették. Vagy kérje

meg a kezed, ha annyira kellesz neki! Csak bámul, mint a részeg…

Barbara: London seregében főbűn a részegség!

Wanderné: Pártold, csak pártold!…

Barbara: Dávid istenfélő, tiszta szívű ember. Ért a csillagokhoz: tud a hold-udvarból szép időt mondani…

Wanderné: Udvart udvarolni. Köréd. Amitől te rögtön elveszted az eszed… Felcsillan a szemed, a nyelved megered, mihelyt róla van szó. Ej, már teveled is csak a bajom gyűlik!

(kintről éneklés hallatszik)

Uramisten!

(Will lép be; énekel; részeg)

Will: „A törvény lecsukatja az ember fiát,

Ha a legelőről ellopja a libát…”

Wanderné: Willl, mi történt veled?

Will: *(énekel)*

„De azt a nagyobb gazt már nem bántja,

Ki a liba alól a legelőt kirántja!”

Wanderné: Mi ütött beléd, hogy nem bírhatsz magaddal? Micsoda bolondság!…

Will: *(meg akarja csókolni az anyját)* Add az arcod, anyám, csak ne zsémbelj!

Wanderné: Menj innen! A pokol bűze jön belőled. Te, te szerencsétlen, ha Morton kapitány fülébe jut!…

Will: Jusson! Annyi a szememben, mint a fehér tetű…

Wanderné: Szót se! Fölötted áll!

Will: Sajnos. Tapasztalom. Hallottad volna csak: „megfosztom tisztétől, és még hálás lehet, hogy rangját meghagyom!"…

Wanderné: Mit mondasz?

Barbara: Nem igaz!

Will: Jobb, ha tőlem tudjátok. Elvette a tisztemet, el…

Wanderné: Micsoda szégyen!… Mert mindig kötekszel, jár a szád!

Barbara: De hát… Lehetetlen! Hol találna nálad rátermettebb embert?

Will: Nem a rátermettség fontos itt, húgocskám. Az a lényeges, hogy ki hogy simul, s kihez!

Wanderné: Legalább hallgatnál, és restellnéd magad! Szerencséd, hogy Dávid nem hallja, mit beszélsz.

Will: Hol van?

Wanderné: Powellnál, te részeg… Barbara, fogj egy csupor tejet, vidd el a betegnek, és vigyázz Dávidra! Tartóztasd, amíg lehet. Nem kell, hogy megtudja, amit össze-vissza fecseg a bátyád: nem tartozik másra a család szennyese!

Will: Szennyes! Ha-ha, ezt megadtad! Ne hallgass anyádra, Barbara…

Wanderné: Csak menjen. Te istenverése!…

Barbara: Igaza van Willnek. Bár ilyen kényesek lennének a nálunk fejjel magasabbak is a becsületre!

Will: Kényesek, nyugodj meg! Azért kerítenek maguk köré sövényt hajlítható nádból. Azért édesgeti Dávidot is Morton.

Barbara: Miből gondolod, hogy hajlíthatóbb nálad?!

Will: Meghallod magad is, csak jöjjön meg Dávid: olyat mondok neki, hogy leesik az álla! A kapitány uram horgászbottal akar madarat fogatni: helyemet akarja betöltetni VELE. Vi-

dám egy dolog lesz! A hasukat fogják fogni nevettükben a környék lakói…

Barbara: Nem nevethetik ki!

Will: Ki fogják nevetni: nem ismeri a mocsárvidéket, de amilyen jámbor, rá fog állni…

Barbara: Nem fog! Teszek róla.

Wanderné: Azt tesz, amit akar, ne avatkozz bele!

Barbara: *(haragtól remegő kézzel tejet tölt egy csuporba)* Az ÉN tisztességem az ő becsülete. *(elsiet)*

IV. változás

(Powellék kunyhója. Megtévesztően hasonlít Wanderék házához. Thomas Powell a tűzzel bíbelődik. Ben, egy ágynak alig nevezhető alkalmatosságon fekszik. Tágra nyílt szemmel hallgatja az ágya szélén ülő Dávidot.)

Dávid: „Az ember legbensőbb vágyai, ha nagyon erősek, isten akaratának tekinthetők." KíváND hát erősen, és meglátod, zöld füvű, csodálatos mezők fognak virítani! Ha akarod, zabbal veted be, árpával; ha akarod, babbal, illatos kaporral; vagy csupa virággal – mindent. Úgy iszod majd magadba a tiszta, jószagú levegőt, mint a forrásvizet…

Ben: Vajon megérem-e?

Dávid: Csak pihenj, és meglásd, megerősödsz! Aztán nappirított arccal szaladsz a csikókkal…

Powell: *(végre sikerül tüzet szítania; föláll; az ágyhoz megy)* Minek bolondítod, nem látod, hogy meghal!

Ben: Ugye nem?!

Dávid: Persze, hogy nem: az ember nem halhat meg, amíg nem végzi el a feladatát.

Powell: Ha van feladata egyáltalán!… Na joccakát! És mondd meg Wandernek, hogy bennünket nem lát többet a töltésen, még ha maga Morton kapitány, vagy akár az egész Parlament jönne is papolni!

Dávid: Nem jól beszélsz, öreg. Zsarnokodnak hiszed, aki a világot számodra váltja meg.

Powell: A világmegváltók mindig szélhámosok voltak, és lesznek is. Mutass nekem akár egyetlen embert is, aki önzetlenebb, mint egy rühes macska, ami ha egeret fog, nem azért teszi, hogy az egerektől megváltsa a földet, hanem mert a gyomra kényszeríti rá!

Dávid: Nem találkoztál még Oliver Cromwellal. Én láttam Londonban: tiszta fehér ingben, egyszerű ruhában. Nem különböztetted volna meg magadtól!…

Vagy a tábornokok! És Morton kapitány. Róla sem mondhatod, hogy magára gondol. Ritkán találkozol nagyszerűbb, és tisztább életű emberrel. Ha magáról van szó, beéri imával, de tanúja voltam, hogy harcolt Nasbey-nél, milyen szenvedéllyel, mennyi bátorsággal, a nép igazáért. Érted, mindnyájunkért. S most is, hogy e munkák iramát sürgeti, ugyan kinek tesz jót, ha nem éppen nektek, szegény mocsár-lakók népének? Saját érdeketek engedelmeskedni. Lásd be józan ésszel, mire jó a mocsár: megnyomorodásra, lázra, betegségre. A halálnak szolgálsz, ha így kötöd magad…

Powell: Legalább a halál legyen a sajátom, ha már az életemet mások vetélik el.

Dávid: Nincs jogod feladni. Sem neked, sem másnak! A halál dolga miránk is bízatott…

Powell: Jó annak, aki hinni tud: istenben, bármiben! Én már megtanultam: mindig abban bízik az ember, ami nincs.

Dávid: Lesz! Csak akarnod kell. És tenni. Nem is sokat: tisztelni a törvényt, és dolgozni. Enynyit csak megtehetsz!

Powell: Elválik. De holnap papért megyek a városba. S most eredj!

Ben: Orvost hozz, ne papot!

Dávid: Ámen! És bízzatok: meggyógyulsz, Ben. Jó éjt! *(el)*

Powell: *(kövér könnycseppek gurulnak végig az arcán, ahogy Dávid után behúzza az ajtót)* Meg hát! Mert te mondod. Mint a Názáreti: kelj föl és járj!… És fölkel… És járni fog…

Ben: *(kipirult arccal, kétségbeesetten tiltakozik)* Igenis, hogy fogok! Fogok, mert akarok… Mert NAGYON akarok. És tehetsz akármit, akkor is kimegyek holnap a munkára. És holnapután is. Mindaddig, amíg a mocsárnak híre sem marad!…

Powell: *(gyöngéden, nagyon sok szeretettel)* Ne hangoskodj! A sok beszéd megárt.

Ben: Nem, nem! Beszélnem kell! Ha nem beszélhetek, végem, megfulladok!… Hát nem érted, félek!!! Nem tilthatod meg, hogy meggyógyuljak; hogy megszabaduljak az éjjeli láztól, a víztől, a ködtől! Mert a köd az oka, hogy nem kapok levegőt! S az is a mocsártól van: a köd, a K Ö D!!! A szürke, nagy semmi, ami rátelepszik agyunkra, szívünkre, hogy belebetegszünk, meghülyülünk tőle!!!… Levegőt akarok! LEVEGŐT!!!

V. változás

(Ösvény a kunyhók között)

Barbara: Ne menj haza, Dávid! Morton kapitány vár.

Dávid: Engem?

Barbara: Téged. Willt elcsapta.

Dávid: Mert Will nem ért semmit!… Ma hazaengedte a gátról az embereket…

Barbara: Nem ez a fontos most. Siess! Nehogy megjárassa még veled is. De légy okos: hárítsd el magadtól a tisztséget! Rád akarja bízni…

Dávid: Miért bízná éppen rám?

Barbara: Will mondta.

Dávid: Honnan tudja!

Barbara: Morton kapitánytól. Kérlek, add a szavad rá, hogy nem állsz kötélnek!

Dávid: Nem értelek. Ha csakugyan úgy van, Barbara kedvesem, hát mi rossz van abban, hogy így megbecsülnek?

Aztán meg, gondold el, ha jól teszem a dolgom, előléptethetnek: hadnagy is lehetek, sőt talán kapitány. Te pedig kapitány-feleség…

Barbara: Sosem leszel így kapitány!

Dávid: Miért ne! Azért, mert Willnek nem sikerült rendet tartani, nekem még sikerülhet. Mert a mocsarat le KELL csapolni, és le is fogjuk, csak HINNI kell…

Barbara: Nem vállalhatod el!… Már csak együttérzésből sem.

Dávid: Becsülöm a bátyádat, a barátom, jól tudod. De ha nincs igaza, igaztalan lenne kedvéért hitemnek szegülni ellene…

Barbara: A saját kedvedért. Az enyémért… Te mondtad: te meg én egy szív, egy akarat vagyunk… Egymás büszkesége legyünk, ne egymás szégyene!

Dávid: Épp azért, Barbara: meglehet, hogy a rangom sínylené, ha nem vállalnám…

Barbara: Szerelmünkre kérlek!

Dávid: Nem érdemelnélek meg: a rangjavesztett ember az emberek szemében becstelen.

Barbara: De hiszen éppen a becsületed féltem! Csak addig tisztelnek, amíg annak tarthatnak, ami vagy. Ne engedd hát magad különbnek láttatni!

Dávid: Velem az igazság.

Barbara: Kit érdekel az már, ha egyszer megvetnek, ujjal mutogatnak rád: „a szolgalelkű mihez sem ért, de mert hithű, hát fölkerül!" És még a hited is gyanús lesz: téged meg sem látnak, csak a pártfogódat, akinek hajlongnak ugyan, de jegyezd meg: az ember lelke nem olyan hajlékony, mint a gerince, és sokkal sebezhetőbb!

Dávid: De ha tévelyegnek, csak össze kell fogni őket!…

Barbara: Nem neked, aki nem ismered az ingoványt, aki idegen vagy nekik, vendégük legfeljebb! Rájuk vagy utalva, hiszen azt sem tudod, hova lépj nélkülük! Hallgass rám, én tudom, én közéjük születtem: kegyetlen önérzet lakik mindnyájunkban: ha magunk választunk magunk elé, bárkit, ha hitványt is – azt segítjük, óvjuk, de ha olyat raknak fölibénk, akiről nem tudjuk, miféle, legyen a legjobb is – hagyjuk, boldoguljon, ahogy tud, s ha nem tud, szégyen, de örülünk: biztatjuk, csak lépjen, hadd menjünk utána, és kuncogunk magunkban, hogy a szerencsétlen attól reszket, ami nekünk semmi.

Dávid: De hát csak van eszköz a fegyelemtartásra!

Barbara: Egyetlen eszköz: az emberek bizalma. Amit nem nyerhetsz meg, ha nem ismernek. Megismerni pedig csak azt ismerik, akit ők akar-

nak. Fogadj szót! A mocsár tele van veszéllyel, alattomossággal: makulátlan hittel sem tudsz boldogulni, ha magadra hagynak: emitt farkas les rád, ott a rög indul meg: szigetnek hiszed, és torkot nyit alattad; előbb bilincsbe ver, aztán húz lefelé, mind lejjebb, s minél inkább akarsz szabadulni, annál mélyebbre taposod magad, amíg össze nem csap fejed fölött a sár! Hiába kiáltasz, még ha körülállnak is, nem segít senki, nehogy magaddal ránts valakit is!… Dávid, az istenért, vigyázz! Vigyázz, mert ha bármi történne vele, én… Én!… Ígérd meg, ha szeretsz, hogy ellene mondasz a kísértésnek: nem engeded magad szédíteni! Kérlek, könyörgöm, ígérd meg!

Dávid: Az Úr legyen velem! Többet nem mondhatok, s hogy mindent elkövetek, hogy ne kelljen félned.

VI. változás

(Morton szobája a barakk-várban. Morton őszinte örömmel fogadja Dávidot.)

Morton: Végre! Már azt hittem, sohasem látom…

Dávid: Bocsásson meg!

Morton: Hagyja! És jöjjön közelebb! Nem mint kapitánya kérettem, Dávid Frog, hanem mint egy

célért küzdő fegyvertársa. Régóta figyelem, s régi szándékom, hogy szolgálatainak elismeréseképp olyan feladattal bízzam meg, amiben fellobogtathatja tehetsége minden istenadta tüzét. Nos, itt az alkalom!…

Dávid: Uram, ön túlbecsül: nem vagyok alkalmas…

Morton: Mire? Meg sem várja, hogy a végére érjek; azt sem tudja, mivel akarom megbízni!

Dávid: Ha a láp sorsára gondol, uram – tudom. És csak azt mondhatom: Will Wandernél jobban senki nem ismeri, mit kell tenni.

Morton: Igaz. De Wander rajongó, s mint minden rajongó, szem elől téveszti a valóságot. Minket pedig sürget az idő. Nem várhatunk, amíg kijózanodik. Mert ki fog józanodni, biztosra veszem. Azért nem terhelem Londont az esettel: elhatároztam, hogy nem írok jelentést. Neki is jót teszek, magunknak is: nem kell minden semmiséggel az eget döngetni, mert ránk talál szakadni, ami egyikünknek sem érdeke. Emberséggel kell az embert megítélni. Így van-e?

Dávid: Így, uram. De kérem, lássa képességem korlátait, és érezzen velem: érdemtelen bukást hordoz magában az érdemtelen siker…

Morton: Szerénykedés. Csak hogy bizonyítsam az ellenkezőjét. Épp elég érdeme van, hogy föl-

jebb jusson. És nekem épp elég okom, hogy többre becsüljem a megbízhatóságot, mint a felelőtlen szalmaláng-lobogást.

Vagy azt hiszi, amért nincs szükség fegyverre, az már azt jelenti, hogy óvatosságra sem?

Dávid: Távolról sem hiszem, csupán kételkedem…

Morton: Joga van hozzá, sőt derék: a kétség az egyetlen, amin lemérhető, ki milyen mélyen érzi át hivatása súlyát.

Dávid: Meglehet. De mégis… Túl nagy felelősség. Nem tudom vállalni.

Morton: Nem tudja, vagy nem meri? Mert előbbre helyezi személyes ügyeit, mint a közérdeket… Ideje felnőni, Dávid Frog; tudomásul venni, hogy vetni is kell ahhoz, hogy arathassunk!

Dávid: *(érzi, hogy csapdába került; alig tudja magát türtőztetni; szinte fenyegetően)* Engedelmével, de nekem sem vetéssel, sem aratással nem volt dolgom eddig. És tisztábban értem az egyenes beszédet!…

Morton: Hogy értsem?

Dávid: Én Londonban nőttem fel. Az apám posztós. A mi szerszámaink a festékes edények, meg a szövőszékek, nem a kaszák és kapák.

Nekem idegenek ezek az emberek. Nehéz a nyelvükön. S épp úgy a földjükön is járatlan vagyok. Márpedig úgy hiszem, csak az mutathat másoknak utat, aki kellőképp ismeri a járást!

Morton: Ugyan ki ismer? Ami mögöttünk áll. Azt igen. Azt tudjuk. De ami előttünk?… De hát ez nem ok, hogy ne merjünk lépni, Dávid Frog!… *(látszik az arcán, hogy olyan érvet keres, amivel nem lehet vitába szállni)* Az államérdeket ismerje! A többi bátorság kérdése, és szorgalomé. Meg lehet tanulni. Akarja, higgyen, és le fogja győzni a nehézségeket!

Dávid: Ha csak ennyi volna!

Morton: Ennyi. A hit segíti a győzelmet, a győzelem pedig elmélyíti a hitet.

Dávid: És ha mégsem, uram? Nevetséges leszek.

Morton: A hit szolgálata még soha senkit nem tett nevetségessé!

Dávid: S ha ezegyszer mégis?

Morton: Vannak eszközeink!

Dávid: Nem. Ebből nem kérek. Engedelmességet esküdtem, mert hittem, hogy értem is meghalt a kereszten Krisztus, mint minden

nyomorult társamért, akiken, reméltem, segíteni tudok…

Morton: Kishitű!… Szégyen! Nem lát a szemétől?! Sebeink épphogy csak úgy-ahogy beforrtak, és kezdjük elölről? Mert mi mást akarnak azok, akiknek korlátok, tilalomfák állnak mindenütt? Bekerített földek kerítés-szálkája bántja szemüket, de a puskagolyó természetes benne! Úristen, ha tudná, hogy belül mit érzek! Mi kapartuk ki őket a kocsmaszagból, mi nyitottuk ki az értelmüket, s a telhetetlenek most ránk tátják szájukat: „azok üdvözülnek, akik cselekszenek!"… Mert mi nem cselekszünk, mi a babérjainkon ülünk önelégült mosollyal arcunkon!… Nem látja? Valóban? Vagy csupán csak gyáva? Túl nagy felelősség?! S az, hogy átengedné nekik a hatalmat, az nem?! Nem tudja, vagy nem akarja tudni, hogy a hatalom elkerülhetetlenül mindig azok kezébe kerül, akik nem félnek a felelősség terhét magukra venni?! Nem tud mit felhozni, hogy el ne fogadja a megbízatást!…

De ha ennek ellenére hajthatatlan lenne mégis, azt kellene hinnem, hogy megfertőztetett maga is, mint Wander, a lázadó Lilburne eszméivel, s egy összeesküvés tagjai mind a ketten: a HIT, a PARLAMENT ellen. CROMWELL ellen!

Dávid: Isten óvja Cromwellt!

(szünet)

Morton: *(megenyhül)* Ne csak szóval mondja. Tettel bizonyítsa hűségét!… Jutalma nem fog elmaradni.

Dávid: *(nehezen)* Nem ember jutalma adja az erőmet: Istenre bízom, hogy ne szégyenüljek meg. Az ő akaratát teljesítem.

Morton: Egyszóval vállalja, hogy rendet fog tenni…

Gondolom – nem kényszerből teszi.

Dávid: Nem, uram: vállalom.

VII. változás

(Az ingovány belseje. Másnap. Késő délután. Fenyegető szürkület. Árkot ásó, fáradt emberek sora: egy katona, egy helybeli, ismét egy katona, ismét egy helybeli, és így tovább. Közöttük van Will Wander is.)

Will: *(megáll a munkában; izzadt homlokát megtörli; aggodalmasan kémleli a sötétedő eget; hirtelen lecsapja az ásót)* Az úristenit!

(Dávid érkezik a töltés felől. Tizenöt-húsz lépésnyire az árkot ásók sorától megáll.)

Dávid: Will!

Will: *(mintha nem is hallotta volna Dávidot, a körülötte lévőkhöz)* Dávid Frog úgy látszik elaludt!

Dávid: *(anélkül, hogy közelebb lépne)* Will!

Will: *(ismét, mintha nem hallotta volna, a körülötte lévőkhöz)* Befejeztük mára!

Dávid: *(türelmét vesztve)* Will Wander tizedes! Szólítottam!

Will: *(kelletlenül)* Igen! *(indul Dávid felé; visszaszól a társainak)* Szedelőzködjetek!

Dávid: *(látva, hogy a tömeg Willnek engedelmeskedne, az árokásókhoz; szinte durván)* Nem adtam parancsot, hogy abbahagyjátok: tovább!!! Korán van még!

(az elébe lépő Willhez; indulatát fékezve) Beszélni akarok veled, Will…

Will: *(kimérten, gúnyos hivatalossággal)* Rendelkezzék velem, Dávid Frog, tizedes!

Dávid: *(látszik rajta, hogy erőfeszítésébe kerül megfelelő szavakat találni)* Valaki aknát nyitott a töltésen. És épp ott, ahol egy marék puskapor is elég!…

Will: Lőport is találtál?

Dávid: Igenis találtam.

Will: *(egyre gúnyosabban)* Ejnye, ez óvatlan! Csak nem felrobbantani akarja a gátat!

Dávid: Csak te hiányoztál az ebédosztásnál.

Will: Gyanúsítasz?!

Dávid: Féltelek, Will…

Will: Mi közöm hozzá! Jelentsd, ha tetszik, de nekem hagyj békét! Te felelsz a rendért, gondoltad volna meg, mielőtt ráálltál!

Dávid: Miért beszélsz így velem?

Will: Figyelmeztettelek. De te több akartál lenni mindnyájunknál. Eladtad magad! Hát viseld csak magad a következményeket!

Dávid: Én csak azt akartam, mint ahogy írva van, hogy „ne legyetek oktalanok, mint a ló, mint az öszvér, amelyeknek kantárral és zabolával kell szorítani az állát, mert nem közelít hozzád”… Lásd, hogy jót akarok: nem szólok senkinek, de kérlek, mint barát a barátot, tüntesd el a bűnjeleket, mielőtt még más is észrevenné!

Will: Könnyekig hatódom: „mint barát a barátot”… Nekem nem barátom, aki kettős szívből szól, kétféle nyelven. Nem lehet egyszerre két úrnak szolgálni: a FENT-nek és a LENT-nek!

Dávid: Nincs Fent és Lent többet…

Will: Maszlag! Mindig volt, és van is.

Dávid: Egy cél, közös érdek vezet mindenkit, Will! Különben mire lett volna jó az egész?

Will: A hiszékeny felnőtt épp oly visszatetsző, mint a tudálékos gyerek… Fúvass gyülekezőt, ha jót akarsz, és indulás haza, mielőtt leszáll a köd!

Dávid. Nagy kár, hogy nem értesz… De akkor sem lesz úgy, ahogy te képzeled!

Will: Nem látod az eget?

Dávid: Olcsó ravaszkodás. Nem fogsz rávenni, hogy szószegő legyek.

Will: Ugyan, mit is látnál, ha egyszer nem ismered! De vigyázz, hirtelen jön a köd. Aztán bolyonghatsz, míg elnyel a mocsár! *(felemeli a hangját; az árok-ásók felé)* Emberek, ma köd lesz, ideje indulni!

Dávid: *(erélyesen; az árok-ásókhoz)* Senki sem hagyhatja el a helyét, amíg én nem rendelem! Öt katona pedig a töltésre! Gyerünk! Gödröket mosott a víz: be kell tapasztani!

(öt katona kilép)

Will: *(a katonákhoz)* Állj! Az várhat holnapig! *(Dávidhoz)* Nem értesz a szóból?! Még a járatos is eltéved a ködben, és csak egy rossz lépés!…

(Az emberek csoportokba verődve haza készülődnek. Megbomlik a rend.)

Dávid: Nem hallottátok, mit parancsoltam?! A törvénnyel fogjátok szembetalálni magatokat!!!

Will: Ne hallgassatok rá! A szükség nem ismer törvényt: a szükség maga a törvény!

(A tömeg lelkesen helyesel)

Hangok: Úgy van! Éljen! Hurrá!… stb.

Will: Utánam, emberek! *(határozott léptekkel megindul a hazaindulók élén)*

Dávid: *(tehetetlenségében szinte fuldokol)* Közibük lövetek, esküszöm, közibük!… Katonák!!!

Egy katona: *(Dávidhoz lép)* Dávid Frog tizedes, jelentem, jobb lenne, ha indulnánk mi is! Will Wander helybeli…

Dávid: Will Wander áruló! És aki követi, az is! Jelenteni fogom. Remélem, tudják, milyen következményekkel jár a parancsmegtagadás! Sorakoztasson!

Katona: *(kihúzza magát; szó nélkül sarkon fordul; megy)* Sorakozó! *(messziről)* Sorakozó!

Dávid: *(teljesen magára maradva a kavargásban)* Krisztusom, ha tudom, hogy így összekuszálsz mindent a fejemben; hogy így kifordítasz önmagamból!…

Erősíts meg engem, és vigasztalj; csak próba: mert a te országod épül, a te műved készül a világon! Add hinnem! És ne hagyj magamra! *(feljajdul)* Ne hagyj magamra!

Ben: *(egy ideje már Dávid mellett áll, anélkül, hogy az tudomást venne róla; megérinti Dávidot)* Ha mindenki elhagy is, én nem…

Dávid: *(összerezzen)* Ben? Teneked nem kellett volna ma kijönnöd. Mért nem pihensz?

Ben: Majd pihenek, Dávid. Miattam ne aggódj! Hanem Will, mondhatom, csúnyán elbánt veled…

Dávid: Az egészben az fáj a legjobban, hogy „nem az ellenség szidalmazott engem, hisz azt elszenvedném; nem gyűlölőm emelte fel magát ellenem, hiszen elrejtettem volna magamat előle, hanem az énhozzám hasonló halandó, az én barátom, ismerősöm, akik édes bizalomban éltünk". De meg fogom mutatni neki is, és minden bennem kétkedőnek, hogy az igaz üggyel nem lehet dacolni, mert az az

erősebb, nem a tévelygésük! Kivédem a gáncsot, nem hagyom magam: most már csak azért is meg fogok felelni az irántam táplált bizalomnak: ki fogom vezetni ebből a kátyúból a sok ellenkezőt, törpeakaratút! Hittel legyőzhető minden!…

Ben: *(hirtelen iszonyatos rémülettel; kétségbeesetten)* Dávid!… Dávid!… A KÖD!… Odanézz!!!… Ments meg!!!…

Dávid: *(rémülten bátorítja Bent)* Ben! Ne hagyd el magad!…

Ben: Meneküljünk! Add ki a parancsot: haza! *(szinte eszét vesztve rohan a katonák felé)* Haza!!! Haza!!!

Dávid: Katonák, Ben után! Haza! Futólépés!

(A köd mindent elborít. Végképp megbomlik a rend.)

Hangok: Merre?!…

Will erre ment!…

Nem arra, nem!…

A másik ösvényen!…

Vigyázz!!! Arra elnyel!…

Segítség!… stb.

(a pánik hátborzongató)

Egy hang: Merre?!!!

Dávid: Mutatom…

Hangok: Nem látom!…

Eressz!…

Majd én!…

Megállj!…

(Ben rohan vissza Dávidhoz; fuldokolva kapaszkodik belé)

Dávid: Ben, Ben!… Az istenért!

Ben: Nem! Nem, nem akarok meghalni! Nem a k a r o k !!!…

Dávid: *(égre emeli a tekintetét, mint aki egy darab szabad eget keres)* Uram! Szabadíts meg ettől a pokoltól; ne légy messze tőlem, mert közel a nyomorúság, és terajtad kívül nincs, aki segítsen!

VIII. változás

(Wanderék háza. Powell ront be fenyegetően. Wanderné útját állja.)

Wanderné: Thomas Powell, az én házamba nem szokás ajtóstól rontani!

Powell: Hol a fiam?!

Will: Kérdezd Dávid Frogot!

Powell: A bitang! A gyilkos! Látja, milyen beteg a nyomorult pára, alig áll a lábán, de azért elvárja, hogy nyakig a sárban!…

Wanderné: Lassabban!

Powell: *(a falnak támasztott szerszámok közül kiragad egy ásót)* Szétrontom a fejét! Esküszöm, szétrontom!…

Barbara. Megállj, Powell apó! Dávid csak jót akar!…

Powell: Jót!

Will: A kapitánnyal, meg Cromwellal együtt!

Wanderné: Hallgass! Semmi közünk az ilyen beszédhez!

Powell: Nincs?! Türelmes isten! Kisemmiznek minket, tönkretesznek!…

Barbara: A mocsár tesz tönkre!

Powell: Megölik a fiam!

Barbara: A mocsár öli meg!

Powell: Nem volt ilyen beteg!…

Barbara: És a tavasszal a Harrisonék lánya? Meg a kacska Jakab?! Azokat is Dávid lökte sírba? S

tavaly, meg azelőtt? Hánynak harangoztak már, és hánynak fognak még, ha így makacskodtok, így ragaszkodtok ehhez az átkozott mocsárhoz, apó!… Te, te vagy a gyilkos, ha nem akarsz az igazságról tudni, nem tudod felfogni, hogy ebben a KÖD-ben, ebben a POSVÁNY-ban nem lehet élni, csak meghalni!…

Powell: Vigyázz az utamból!

Barbara: Nem. Nem emelhetsz kezet Dávidra! Fejedre hull vissza, téged fog terhelni a fiad halála. S ugyan hogy bocsájtod meg majd önmagadnak?!…

(Az ajtóban Dávid jelenik meg, karjában Ben élettelen testével. Powell teljes erejével feje fölé lendíti az ásót.)

Barbara: Will!!! Krisztus sebére, segíts!!! Fogd le!

Wanderné: Uramisten!

(Powell keze, önmagával küzdve, lassan elerőtlenedik.)

Powell: *(leereszti az ásót)* Meghalt?

Dávid: *(lehorgasztja a fejét)* Azt mondták, hogy itt vagy… Miért engedted el?

IX. változás

(Erősödő, elhalkuló harangzúgás. Powell kunyhója. Belép az öreg. Behúzza az ajtót maga után. Hátával nekitámaszkodik. Szemét végigjáratja a helyiségen: a csendet szinte tapintani lehet. Powell tekintete megakad az ágyon, amelyen a minap még Bent láttuk. Lassan az ágyhoz megy. Megérinti. Hirtelen, határozott léptekkel az ajtóhoz megy ismét. Feltépi. Széttárt kezével az ajtó fájába kapaszkodva kiált.)

Powell: Csak gyere, csak tódulj! Ne kíméld az erőd! Köpök rád! Én vagyok az erősebb! ÉN! És le foglak győzni, KÖD!!!

X. változás

(Wanderék háza, Will a félig nyitott ajtóban ül. Puskáját tisztogatja. Látszólag tudomást sem vesz arról, ami bent történik. Dávid az asztalnál ül, arcát tenyerébe temetve. Wanderné hozzá lép.)

Wanderné: Dávid Frog, nekem maga ellen semmi kifogásom: ki-ki maga számol a lelkiismeretével – az nem tartozik rám, de az annál inkább… Ne higgye, hogy könnyű kimondanom, de mondom, ahogy van: maga a környéken mindenki szemében gyilkos, s egy gyilkossal nem férhetünk tovább. Kérem, hagyjon minket és ne jöjjön többet!…

Barbara: Dávid nem hibás!

Wanderné: Az teljesen mindegy. Nem adom a világ szájára magunkat! *(ismét Dávidhoz)* Ugye, megért engem? Az én családomat olyan mélyre lökte a sors… Nem maradt egyebünk, mint a becsületünk… Ha befejezték a munkákat, magának könnyű, továbbállhat – de mi itt maradunk. Barbarának férj kell, s ugyan ki venné el egy gazember lotyóját!…

Barbara: Anyám!

Wanderné: Te most hallgatsz. Ha már hírbe hozta magát, téged nem fog! *(ismét Dávidhoz)* Meg kell értenie.

Dávid: Megértem.

Barbara: Mit? Mit értesz meg, Dávid?! Legalább védd magad!

Dávid: Nincs mivel, kedvesem…

Wanderné: Fékezze a nyelvét! Nekem ne nevezze a lányomat a fülem hallatára kedvesének!

Barbara: Ha egyszer az vagyok! Az akarok lenni. És még te sem fogsz elszakítani tőle!…

(Wanderné jobbról-balról arcul üti Barbarát)

Will: Ezt nem kellett volna.

Wanderné: Inkább én most, mint később az élet!

Dávid: Én érdemlek ütést: én ígértem Barbarának házat, kertet, földet; én reméltem gondtalan életet… Bár jóvá tehetném, hogy ne csak ígéret maradjon!

Will: Nincs jóvátehetetlen bűn, csak makacs ember… Tudom, hogy miattam maradtál a gáton, nehogy felrobbantsam.

Wanderné: Ki mondta? Ki fogna rád ilyet? Hazugság!

Will: Nem hazugság. Így van. *(Dávidhoz)* Én voltam, jól hitted: előkészítettem mindent, csak egy szikra kell, és a levegőbe repül…

Wanderné: Ne higgye el!

Will: Anyám, te elmondtad a mondókádat. Hallgattam, hát hallgass te is. Ne szólj bele! A ház becsülete nem csak a te dolgod, az enyém ugyanúgy. És én azt mondom, hogy Dávid itt maradhat – ha tisztázza magát!

Dávid: Ami történt, megtörtént, Will, nem lehet megmásítani: a bűnt akárhogy bánjuk, akkor is bűn marad.

Will: Ostoba bűntudat! Morton a főbűnös, ezt mindenki tudja, amért rád osztotta a tisztet. Te csak annyiban, hogy te fogadtad el. Nos, te is add vissza, és ismét tiszta leszel!

Dávid: *(fejét rázza)* Örökös árnyékom lesz ez a tévedés.

Will: Nem a tévedés kezdi ki az ember becsületét, hanem a beismerés hiánya. Menj a kapitányhoz, és mondj le: hadd lássa be ő is, hogy hiábavaló az erőszakossága: itt nem új gátakra van szükség, hanem a meglevők lerombolására!

Dávid: Nem ebben tévedtem, csak a buzgóságban! És figyelmeztetlek, még így sem engedem, hogy rombolj! Meg fogom győzni az embereket…

Will: Te aligha fogod! *(szünet)* Ideje, hogy belásd, mennyire rászedtek mindnyájunkat. Te komolyan hiszed, hogy a mocsarakat lecsapolva, akár egy talpalatnyi földdel is többje lesz bárkinek? Nem látod, mit tesznek máris? Zsold fejében adják a földeket. Azoknak, akik a tűzhöz közel állnak. Aztán mit csinálnak a földdel az újdonsült gazdák? Pénzzé teszik. S mért? Hogy a pénzen ismét földet vegyenek, és azt újra pénzzé tegyék. Íme az igazság: eddig bármit csinált valaki, ha koldusnak született, koldus is maradt, ma viszont meg lehet gazdagodni, csak verd a melledet, vagy ügyeskedj csendben, vagy mindkettőt: még jobb, még célravezetőbb! És mindezt az isten nevében! Láss tisztán: ennek a világnak a pénz az istene, az önzés!

Dávid: Annak a szemében, akit az irigység tanít fegyvert fogni.

Will: Mert a te szemedben a malaszt fényesebb, mint amit körülragyog, s a ragyogás elvakít! Vedd észre, a földet, amit nyerni akarsz, épp úgy bekerítik, mint a többit, s épp úgy birkák fognak legelni majd itt is, mint bárhol – legfeljebb nem koronás birkák, de birkák, nyugodj meg!

Dávid: Nem tudsz meggyőzni, Will, mert nem a gazdagság a cél, hanem az élet. Az emberhez méltó élet. És amíg csak egyetlen ember is értelmetlenül hal meg, nem tehetek mást, értsd meg, nem tehetek, mint hogy az ingoványalatt keresem a földet. Mert hiszem, hogy ott van.

Will: Higgyél, amit akarsz!… Én csak jót akartam. Mert látom, Barbara mennyire oda van. S mert téged is sajnállak… De, ahogy akarod. Ki tudja, még talán a gátat is megkíméltem volna, ha Morton szándékát megfordítod… Te tudod… Na, szedd a holmidat!

Barbara: Dávid ne makacskodj! Csak ez az egy mód van, hogy jóvátedd, amit elvétettél; hogy felmentést nyerjél az emberek előtt! Hallod! Ne gondolkozz!…

Wanderné: Hova jut a világ! Ennyire megsüllyedt immár a szemérem, hogy egy lány egy férfinak könyörög, egy londoni ficsúrnak! Az meg csak a száját biggyeszti, a konok!

Dávid: *(nagy levegőt vesz)* Jól van, Will, te győztél: megyék és lemondok…

Barbara: Tudtam!!!

Dávid: De hitemben nem ingattál meg. Sőt, ellenkezőleg: épp hitemért teszem…

Will: Nem mindegy, nagyokos! Gyere, elkísérlek…

Barbara: Én is!…

Will: Nem, húgocskám: a barakk-vár udvarán haragos a tömeg.

XI. változás

(A barakk-vár udvarán. Nagy tömeg várakozik némán, fegyelmezetten. Van valami ebben a fenyegető némaságban. Érezni lehet, hogy elég egy alkalmatlan szó, és kipattan az elégedetlenség. A Morton szobájához vezető falépcsőn, egy-két fokkal feljebb a tömegnél, fegyvere katona áll.

Katona: Nem hallottátok?! Azt üzeni a kapitány, hogy táguljatok innen!

(A tömeg nem mozdul. Alig hallható moraj fut végig az udvaron. A töltésről már ismert tagbaszakadt férfi fúrja magát előre az emberek között.)

Tagbaszakadt: Ide figyelj, testvér, mi meg azt üzenjük, hogy ne üzengessen nekünk. Ő maga jöjjön le, vele van beszédünk!

Hangok: Úgy van!…

Minek ide beszéd? Lakoljon a bűnös!

Vonják felelősségre!…

Váltsák le!…

Megölte a Powell fiát!…

AKASSZÁK FEL!

Tagbaszakadt: Hol van Powell?

Egy férfi: Nem jött velünk.

Tagbaszakadt: Menjetek érte: ő a vád legelső tanúja, ő mondja el, mi fekszi a gyomrunkat!

(A tömegben mozgolódás támad. Valaki kiválik és elrohan – Powellért.)

Hangok: Elmondjuk mi magunk is!…

Azért ölték meg a királyt, hogy királyunk immár a birkák nyakában lévő kolomp legyen?

Mi legyünk a király!

(A töltésről ismert Ágrólszakadt, sipító hangon, a lelkesedéstől eltorzult arccal erőlködik, hogy meghallják.)

Ágrólszakadt: Minden ember király legyen!

Én magam is király legyek!

Tagbaszakadt: Mindnyájunknak joga van a trónra!

(A tömeg egyre lelkesebb.)

Egy férfi: Majd Wander trónra ültet!

Tagbaszakadt: Vissza Will Wnaderral!

(A tömeg egységesen és ütemesen kezdi kiáltani Will Wander nevét.)

Tömeg: Will Wandert! Will Wandert! Will Wandert!

(sötét)

Második rész

I. változás

(Morton szobája a barakk-várban. Kintről behallatszik a tömeg egységes, ütemes kiáltása: „Will Wandert! Will Wandert!”… stb. Morton az ablaknál áll. Dávid lép be.)

Morton: *(próbálja magát fékezni, de nem sikerül)* Mit művelt, túlbuzgó? Ki mondta magának, hogy a haldoklókat is a gátra vigye?! Mért nem hallgatott a tapasztaltabbakra?! Emberekkel bánik, nem szövőszékekkel!…

De még a gépek is bosszút állnak, eltépik a szálat, ha nem lélekkel közelít hozzájuk valaki!…

Dávid: Hibát követtem el, beismerem.

Morton: Szép a beismerés, de semmin sem segít. Tessék, gyönyörködjék! Ezt jól megcsinálta! Így hálálta meg a jóindulatomat? Mit tegyek magával, mondja meg, mit tegyek! Veressem vasra, vagy vesszőzzem meg; küldjem egyenest Londonba, hadbíróság elé?! Vegye tudomásul, le fogom váltani!

Dávid: Azért jöttem, uram, hogy kérjem rá…

Morton: Azért jött! És evvel, azt hiszi, hogy mindent elintézett?! S az isten kegyelme, a parlament híre; az Eszme, amiket kikezdett a felelőtlensége?!

Dávid: Felelőtlenséggel, uram, ne vádoljon. Mert ha a tisztséget visszaszolgáltatom, azért teszem, mert tudom, hogy nem tudok többé használni, ártani pedig nem akarok.

Morton: Épp eleget ártott!

Dávid: Nekem, hogy engedtem… Ritkul körülöttem a levegő; a szó, amit kimondok, falakba ütközik; mint a köd, üli meg az emberek szívét a rosszhiszeműség: ami tiszteket volt eddig, gyűlöletté válik…

Morton: Ez a maga dolga! Ennél sokkal nagyobb kárt tett az ügyünkben. Mert nem vette észre, hogy aki tisztséget visel, az nem pusztán önmaga: benne az az eszme testesül meg, ami tisztségébe emelte: annak vész hitele, ha hitelét veszti a méltatlan!

Dávid: Ne felejtse el, hogy nem én kapaszkodtam a munkák élére. Ezt mindenki tudja.

Morton: Csak nem azt akarja mondani evvel, hogy bűnrészese vagyok?!

Dávid: Az én bűnöm sem nagyobb, mint az ön tévedése, amikor fölemelt.

Morton: Szóval, én vagyok a vétkes, én?! Maga mossa kezét!… Mert a felettesek azért vannak, ugye, hogy tartsák a hátukat!

Dávid: Én engedelmeskedtem.

Morton: Engedelmeskedett! Mind evvel próbálják menteni magukat, akik bűnbe esnek. Erre jó a törvény! Közben meg jajgatnak, hogy kemény a parancs! Az ember azt hinné, elég érettek már, hogy ésszel éljenek. S íme az eredmény: mihelyt maguknak kell Á-t vagy B-t mondani, összedől a világ: kiderül, hogy mégis jobb barommód menni a kitaposott úton, mivel kényelmesebb, ha előttük lépnek, helyettük vigyáznak, szólnak, gondolkodnak! Felnőttet játszanak, és sírva fakadnak, ha felnőttként bánnak is velük!…

Dávid: Miféle kelepce, miféle csapda ez, hogy valaki hibás, ha nem engedelmeskedik: ráfogják, hogy gyáva, fut a felelősség elől – de éppen úgy hibás, ha enged, akkor is! Hát a felelősség, mint egy ócska köpeny, így kifordítható?!

Morton: Mindenki felelős mindenért!

Dávid: Üdvös gondolat. De látom, csak arra jó, hogy senki semmiért ne legyen felelősségre vonható! Vagy mindig éppen az, aki útjában áll a könyöklőknek!…

Morton: No lám, ki hitte volna: farkast rejt a bárány, s mekkora foga van!

Dávid: Mert a becsületem forog kockán, uram. És nem csak az enyém: a HIT becsülete!

(szünet)

Morton: Csupán azt ne higgye, hogy ezek után még hagyom letenni kezéből a gyeplőt… Előbb hozza helyre, amit összezavart!

Dávid: Képtelen vagyok rá. Lássa be, képtelen!…

Morton: Ismerje önmagát és higgyen istenben: tőle a hivatal!

Dávid: Sok a hivatalos, de a választott kevés: nem vagyok közöttük: nem tudok helytállni.

Morton: Mindenki ott álljon helyt, ahova a sorsa, és szerencséje veti!

Dávid: Cserbenhagy az erőm…

Morton: Hite hagyja cserben!

Dávid: Nem igaz, istenben sosem kételkedtem, úgy legyen irgalmas hozzám! De ebben magamra hagy…

Morton: Ha nem hisz benne. Vagy mint a pápisták, csak fohászra tartják érdemesnek – de nem, hogy szolgálja!

Dávid: Az ember az eget, a többi ember javán buzgólkodva szolgálhatja csak!

Morton: Amit most megtagad.

Dávid: Nem, nem, képtelenség!… De hisz ez őrület! Nem hazudhatom magamat különbnek, mint amilyen vagyok!!!

Morton: Nem a KÜLÖNB, a MÁS, ami meghasonlást támaszt: az ÚJ, amit mindig is nehéz a tömeggel megértetni.

Saját érdekükben kell!

Dávid: Hazudni akkor sem lehet! Semmiképpen. Mert hazudni fognak a részedettek is… Ne akarjon mindenáron tönkretenni!… Több érdemmel ruház fel, mint illet? Még a kevesebbet is kétségbe vonják; és dacba, megvetésbe fullad a szép szándék, gonosz hazugságba a kegyes hazugság. Ami ellen aztán nem tud megvédeni sem törvény, sem erő, mert a lelkekben nő fel az ellenállás – s addig nem hatol el sem szó, sem golyó… Önmagunkat tesszük tönkre, uram, rendünket rendítjük meg a belénk vetett hitet, ha elsőkből csinálunk utolsót, utolsókból pedig elsőt!… *(tehetetlenül)* Nem vállalhatom!…

Morton: Megteheti. De akkor feladatom figyelmeztetni, hogy minek néz elébe. Parancsot tagad. Így, nem csupán tisztétől, hanem rangjától is meg kell fosztanom, annak örökített rendjemódja szerint. Gondolom, ismeri a szo-

kást… Lovára ültetik, arccal a farának. Úgy vezetik végig a társai előtt. Aztán feje fölött eltörik a kardját… Fél a megvetéstől? Így fogják megvetni. Becsületét félti? Így veszíti el.

Dávid: Nem teheti velem!

Morton: Kötelességem lesz, hogy megtegyem: itt rendnek kell lenni. S lesz is, megmutatom.

Dávid: *(kétségbeesetten)* Tegyen, amit akar!…

Morton: Őrség!

Dávid: Várjon! *(csend; szünet)* Várjon, uram… Meg fogom próbálni. De… az embereket meg kell győzni, hogy bizalmukba fogadjanak újra…

Morton: Bízza rám!

II. változás

(A barakk-vár udvarán. Will a Morton szobájához vezető lépcsőről igyekszik, széles mozdulatokkal csitítani a felbolydult tömeget.)

Will: Ne veszítsétek el a fejeteket!… Csendet!… Csendesedjetek már! A hangoskodás ez erőtlenek pajzsa, ti erősek vagytok: amit akartatok, teljesül: Dávid Frog azért jött Morton kapitányhoz, hogy józan ésszel belátva téve-

dését, lemondjon tisztségéről. Halljátok? Lemond! Önszántából. S ha rám lesztek bízva megint, nyert ügyetek van: én tudni fogom, mivel szolgálhatom igazán a javatokat…

Tagbaszakadt: S ha Dávid Frog becsap: csupán erősítést kér a kapitánytól?!

Will: Én győztem meg: tudom, hogy mi a szándéka. Higgyetek nekem, ismerem: becsületes ember… De nézzétek!

(Morton kapitány jelenik meg a lépcső tetején, jobbján Dáviddal.)

Will: Csendet! Morton kapitány szól.

(A tömeg elnémul.

Morton: *(higgadtan, nagyon szelíden)* Testvéreim! Tudom, hogy egy ember közületek meghalt. Mélyen megrendített a hír. De isten kezében van mindnyájunk sorsa. Bele kell nyugodnunk. A túlélők dolga: őrizni a jót, és elvetni a rosszat. Így hát mi sem mondjunk többet egy ámennél, és úgy illő a gyászunk, ha tovább dolgozunk azon, amin ő is fáradt. Mert fáradságos a munka, tudom. De ti lesztek nagyobbak általa! Ősi idők óta kísért a félelem a holnapi naptól, és az öregségtől – nos, a biztonságos jövő érdekében nektek kell dönteni, vállaljátok, vagy sem… Mi arra törekszünk, hogy ne a büntetéstől való félelem

tartson vissza senkit a helytelen cselekedetektől, hanem a belső meggyőződés, miszerint a föld arra való, hogy az emberi nem valamennyi fia és lánya szabadon élhessen rajta. Nem hebehurgyaságra, nem is bólintásra van szükségünk, hanem higgadtságra, megbízhatóságra, és mindenekelőtt dolgos kitartásra. Kemény erőpróba. De vegyétek észre: sokkal nagyobb erő van a kezetekben, mint amiről tudtok, és mozgásba hoztok! És ha elétek áll valaki, nem azért, hogy korbácsot fogjon, hanem, hogy segítsen: eszetekbe jusson, hogy ha tessék-lássék ma a munka, holnap tessék-lássék lesz az ünnep is. Hát azért, kérlek, békéljetek; hogy megbékélt szívvel készíthessétek az úrnak útját, és egyengessétek az ő ösvényit. Meghasonlás nélkül. Mert valamely ország, amely önmagával meghasonlik – elpusztul; és város, de háznép sem állhat meg, amely meghasonlik önmagával!

Mindezt észbe véve, belenyugvásotokat remélem és kérem, amikor kimondom:

Dávid Frog tizedest, az ő szív-szándéka szerint, s a Parlament akaratához híven: tisztségében – megerősítem!

(Döbbent csend. Willre szegeződnek a szemek, aki maga is pár pillanatig hitetlenkedve és tanácstalanul néz Dávidra, majd kitör belőle az indulat.)

Will: Nem erről volt szó, Dávid Frog! Elárultál minket! Elárultad a népet!…

(Will szavaira elementáris erővel robban ki a felháborodás.

Hangok: Áruló!!!…

Becstelen áruló!!!…

Dávid: *(kétségbeesetten próbál védekezni)* Nem vagyok áruló!… Emberek, hallgassatok meg!… Nem árultalak el titeket!

Hangok: Vesszen!… Fúj! Le vele!… *(hangorkán, fütty)*

Tagbaszakadt: A kapitány a bűnös!…

Tömeg: Vesszen, le vele!

Tagbaszakadt: A Parlament!… Cromwell!

Ágrólszakadt: *(leveti magát a földre; mellét verve, sírva, magánkívül)* Uram, azt akarod, hogy Oliver Cromwell, vagy hogy Jézus Krisztus uralkodjék felettünk?!…

Tömeg: Le a Parlamenttel; le Cromwell-lal! Fúj, fúj, le vele!!!

Morton: Őrség! Kordont!

(Az udvar szárnyépületeiből fegyveres katonák rohannak elő, és elzárják a lépcsőhöz vezető utat.

Morton: *(Willhez)* Will Wander, kövessen! *(sarkon fordul, távozik)*

(Dávid mindenre elszántan követi Mortont. A tömegben az öreg Powellt tuszkolják előre a Tagbaszakadthoz, aki a kordonig vonszolja magával.)

Tagbaszakadt: Will Wander! Itt az öreg Powell, vidd magaddal, neki kell beszélni!

Will: Boldogulok egyedül is. Biztosítalak: a gátat még a mai napon fel fogjuk robbantani! *(el)*

Powell: *(mint aki nem hisz a fülének, tétován ismétli Will szavait)* Fel fogjuk robbantani… Felrobbantani? *(minden erejét összeszedve)* Nem! Azt nem! Nem lehet!… Emberek!… *(csend)* Hiszen ismertétek a fiamat, Bent!… Nem az én bajomat akarom elétek önteni – minek is, hisz a gyászt nem lehet megosztani: csak az érezheti igazán, akié a hiány; a csend a halott után… Meghalt. Eltemettem. Nem a ti dolgotok. De a köd! Amitől egyformán szenvedünk; az ingoványa, a mocsár!…

Hangok: Dávidot pártolja!…

Morton szószólója!…

Hallgattassátok el!… stb.

Powell: Nem igaz, hazugság! Senki sem utálja nálam jobban Mortont. De hát az orvosság akkor is orvosság, ha nem patikárius, hanem zsibárus

kínálja! Istenvert szűklátás, ami tévútra visz; amitől, mert Hamis kiáltja, azt hisszük, hogy az igazság hamis!!!

Egész életünkben csak a tenyerünket kérgesítjük, küzdünk, foggal és körömmel, s csak hogy a halálnak tehessünk kedvére?! Kincseket akarunk, telt gyomrot, szépséget; gyereket nevelünk – s csupán a gödörnek?! Együgyűek vagytok, ha nem értitek meg, hogy nincs ez így rendjén, bárha gyűlölitek is a „kerek-fejűt"! Mint ahogy egy rossz ügy nem lesz jó attól, hogy jó a hirdetője – a jó sem romlik el, bármilyen gazember éljen vissza vele! Mert Morton gazember… Dávid csak rászedett.

Hangok: Éljen!… Fúj!… Egykutya!… Ki tudja!

Powell: Ha láttátok volna, ahogy a karjába fogta a fiamat! Az nem gonosztevő!… De az ördögbe is! Saját magatokra hallgassatok, ne rá! Ő csak szajkózhatja, nektek érezni kell, tudni, hogy a mocsár nem fog kegyelmezni: tegnap az én fiam, holnap a tiétek: a tiéd, vagy a tiéd, vagy te magad, a feleséged, lányod, ha nem okosodtok! Mert a rossz nem éri be a türelemmel, áldozat kell neki, és sorra meg is szedi, mígnem odalesztek, mind! Ezt akarjátok?!

Hangok: Isten óvjon tőle!…

Milyen igaza van!…

Powell: Azért csak azt mondom, s mondjátok mindnyájan: aki fel meri a gátat robbantani, az a halálhoz nyit utat előttünk, hát halállal lakoljon!

Vagy ha valahányan megtennétek, jobb, ha máris mentek és felakasztjátok magatokat az első előtalált fára!

(Hosszú, döbbent csend. Hirtelen az Ágrólszakadt idétlen nevetésben tör ki; Powellhoz közelít, mintha kutyát ingerelne.)

Ágrólszakadt: Akaszd fel te magad! Usz, usz, öreg bolond! Azt hiszed talán, hogy amit a kapitány nem ért el míves szóval, te faragatlannal elérheted?

Tagbaszakadt: Hallgass! Igaza van…

Hangok: Úgy van!…

Én is mondom!…

Én a legelején mondtam, hogy őrültség!…

Őrültség is!…

Ágrólszakadt: *(toporzékol)* Fel kell robbantani! Fel kell robbantani!!! Bízzátok rám! Megyek!…

Tagbaszakadt: *(megragadja az Ágrólszakadtat)* Mész ám! (*a tömeghez)* Gyerünk haza!

III. változás

(Morton szobája.)

Morton: Will Wander, belátom, mindnyájan vétettünk. Hogy melyikünk nagyobbat, nincs időnk vitatni. De hogy megjuházni az őrjöngő tömeget egyedül csak maga képes, kétségtelen. Így, bár büntetést érdemel, az a szándékom, hogy visszahelyezem tisztségébe. Mi több, ígéretet teszek, hogy terveit át fogom gondolni, s amennyiben módomban áll, továbbítom. Hiszen megértheti, nekem is parancsot kell teljesíteni: magam nem adhatom még a legcsekélyebb változtatáshoz sem beleegyezésem. De ismétlem: mindent el fogok követni, hogy egyetérthessünk. Egy feltétellel: mire a Parlament küldötte megérkezik, itt olyan elégedettség, olyan csend legyen, mint a mennyben!

Dávid: És még rám mondták, hogy becstelen áruló!

Will: Tartsd a szád! Végre, hogy megértük ezt a jobb belátást!

Dávid: Mindenható isten! Will, nem veszed észre, ez a gát többé nem egyszerű földhányás: emberek rakták: benne verítékük, vérük, lélegzetük: testük egy része lett! Nem lehet hiábavalóvá tenni annyi küszködésüket egy hitvány

merénylettel: aki értelmétől fosztja meg az ember munkáját, az ember életét veszi el!

Morton: Mérsékelje magát, Dávid Frog! Magával immár semmi dolgom: le akart mondani – mondjon! Elfogadom.

Dávid: Csakhogy én most már nem érem be ennyivel!

Morton: Mit akar még többet?

Dávid: A becsületemet! Nézzen végig rajtam!… Úgy néztem föl önre, mint egy szentre, és ön példabeszédeknek utált tárgyává tett; odavetett engem, mint egy vágójuhot, az emberek elé, hogy a gyalázatom úgy járjon előttem, mint egyik lábam a másik előtt!…

Morton: Azonnal távozzon!

Dávid: Nem, amíg nem nézhetek újra az emberek szemébe, istenemre, NEM. S ha engedetlenséggel vádol, én, a gát felrobbantásáért, önt tömeggyilkossággal vádolom!

Morton: Őrjöng, nincs magánál: ki akar itt gátat robbantani?!

Will: Én. És velem együtt minden mocsár-lakó.

Morton: *(némi szünet után)* Hiszen csak a munkák… beszüntetéséről volt szó…

Will: Azóta sok minden változott.

Morton: Wander, a Mennybéli ellen lázad!…

Will: Az imént ígérte, hogy a kedvünkre tesz…

Morton: Az Úr dicsérete a mi hivatásunk, az ő akaratát hívattunk betölteni…

Will: „Isten akarata a nép akarata!”… De azt a puritán istenit, Krisztust a keresztfán nem gyötörték annyit keserű-ecettel, mint mi dicsérettel! Elegem van a Bibliából, köntörfalazásból, hogy minden szó mennyei szózat, égi intelem! Önmagában higgyen az ember, mindenekelőtt!

Dávid: Káromló!

Will: Meglehet. De ez a káromlás vezet istenhez, nem az imazsámoly. S hogy a becsületed visszaszerezd, nincs más mód, csak ha sorba állsz, egy nyelvet beszélsz velünk; ha azt teszed, amit a köz kíván, nem a farizeus, álszent gyülekezet!

Morton: Will Wander, értse meg, legalább mint ember, szorult helyzetemet! Egész életemet a köznek szenteltem: megingathatatlan hittel munkálkodtam, hogy közelebb jusson ember az emberhez. Alacsonyan kezdtem, kemény küzdelemmel vittem valamire… és most egyszeriben veszítsek el mindent? Mert mi

mást várhatok? Egy ilyen értetlen és megérthetetlen huzavona húzza keresztül múltamat? Mit fogok mondani majd a megbízottnak, mit fogok felelni? Nem volt elég erőm, vagy hogy nem is akartam érvényt szerezni a törvény szavának? Kérem, legyen esze! Magára hallgatnak. Nem akarhatja, hogy belebukjam, hiszen én emeltem fel! Emlékezzék, nekem köszönheti pályája sikerét… Mint tulajdon fiamnak, egyengettem az útját. És miért? Semmiért. Mert nem köszönetért, vagy hálálkodásért tettem, hanem mert buzgalmát láttam, és becsültem…

Dávid: Átkozott buzgóság!

Morton: Hallgasson rám, nem fogja megbánni! Kérjen felterjesztést előléptetésre, rendkívüli zsoldot, akármit, megadom, csak ne hagyjon cserben! Rendet kell, hogy tegyen, mire a megbízott megérkezik!… Érti?!

Will: Íme az elveszett bárány, ki elveszi a világ bűneit: csupán az érdekli, nehogy kimozdítsák biztos magasából!

Dávid: Hát ide jutottunk? Ennyire megromlott a szemünk látása, hogy az önös haszon rajtunk terpeszkedik, és nem vesszük észre? Ezért volt érdemes győzni, szánkra véve a koldusok nevét, hogy ki-ki puffadhasson saját körén belül; ilyen színtelen lett ereinkben a vér,

ennyire megkérgesült szívünk, hogy minden hamisság igazra váltható; az igazság, mint a piacok áruja, megvásárolható; zsoldért mocskolható a valamikor olyan kristálytiszta eszme?!

Will: Még most sem hiszed el, amikor ő maga adja kezedbe a bizonyítékot?

Morton: Az előbb még egymás ellen acsarogtak, most meg mind a ketten?… Összeesküdtek ellenem? Rágalmazni mernek? Én vagyok önző, én?! Ide nézzenek!!! *(feltépi mellén az inget)* Ezt a sebet Marston Moornál kaptam, ezt Nasbey-nél, ez Preston emléke, ezt alig egy éve szereztem, a nép jogaiért küzdve! S mind itt a mellemen! Ó, hogy nem hígul meg fejükben a velő! Kinek folyt el több vére a szabadságért, mint nekem?! S ha helyemet féltem: féltem, nem tagadom. Mert a magamfajta, ha kihull a sorból, eszét vesztené, hogy olyanok kezébe kerül a hatalom, mint maguk, akiknek vagy erejük nincs, vagy hitük hiányzik, avagy mind a kettő: képtelenek látni, hogy a jövő a béke emberéé!

Dávid: Mindent… mindent értek: úgy hittem ügyünkben, mint senki: ezt használta ki ön, csak hogy mentse magát, nehogy Írországban találjon kikötni, hiszen ha itt felsül, átvezényelhetik, aztán vagy lesz földje, vagy sem!…

Morton: Visszautasítom!

Dávid: Mit? Hogy földet akar? Melyikünk nem akar? Csakhogy tisztességes módja is van annak! A hit nem váltópénz, hogy azzal váltsa meg! Kivált a más hite!…

Morton: Tanulja meg Cromwellt: „amikor az állam kiválasztja azokat, akik szolgálják, nem törődik a nézeteikkel, elegendő, ha híven hajlandók szolgálni!"

Dávid: Ahogy maga!

Morton: „URAM", talán!

Dávid: Ugyan ki nevezte URAM-nak az apostolokat! De ahogy óhajtja: ahogy ön szolgálja, „uram", az államot – az az állam veszte! Mert aki úgy szolgál másokat, hogy közben csak magára gondol, annak nem érdeke, hogy más többre jusson: júdás-pénzen adja-veszi az érdemet!

Morton: A kardját!

Dávid: Előbb teszek róla, hogy legyen oka rá. Az én becsületem nem bábos-maskara, de pajzsa sem mások becstelenségének! Igaza van Willnek: inkább legyen mocsár a mocsárlakóknak, mint zöld legelő-rét az ön birkáinak! Azt akarom, hogy szabad legyen újra a víz, szabad a levegő, szabad a föld, az ég: a

világmindenség oldozzon fel, hogy ne legyen vétkem isten előtt, ember ne köpjön le!…

Will: Ez a beszéd!

Morton: Katonák!!!

Dávid: Engem nem rettent meg már földből való ember: levegőbe röpítem a gátat, isten úgy segéljen! *(elrohan)*

Morton: Lakolni fog érte! Álljon meg! Megálljon! *(Will fenyegetően elállja Morton útját)* Félre! Őrség! Őrség!!!

(fegyveres katonák rohannak be)

(Willre mutatva) Őrizetbe venni! A többi utánam!

IV. változás

(Nádas. Itt-ott nyitott víztükörrel. A távolban töltés. Katonák rohannak át a színen. Nyomukban rongyokba bugyolált lábú férfiak, asszonyok. Futnak. Némán. Köztük van Powell, Wanderné, Barbara is. Hirtelen robbanás rázza meg a levegőt. A futók megállnak. Por és füstfelhő. Kis csoport közeledik a töltés felől: katonák kísérik a rongyos, kormos-sáros arcú, hátrabilincselt kezű Dávidot. A csoport élén Morton kapitány.)

Barbara: *(Dávidot meglátva)* Dávid! Dávid! *(Wanderné tenyerével befogja Barbara száját; tartja; erősen)*

(Egy katona érkezik lélekszakadva a barakk-vár felől Morton kapitányhoz.)

Katona: Uram!… Kapitány úr!… A parlamenti biztos… Londonból! A küldött!… Megérkezett

V. változás

(Morton szobája, rögtönzött tárgyalóteremmé alakítva. Morton asztalánál a parlamenti biztos ül. Az ajtóban katonák. Előttük a megbilincselt Dávid és Will. Morton kihallgatása folyik.

Morton: Így történt, uram. Semmit nem hallgattam el, nem is toldottam meg a történteket. Magamat sem mentem: sajnálatos eset. De biztosíthatom, hogy a zavargások, mik a Parlamentet nyugtalanították, s ide késztették önt, nem mélyről eredtek: a nép jóravaló, egy-két hangoskodó kergítette csupán. Ám ismét urai vagyunk a helyzetnek, és szerénytelenség nélkül mondhatom, büszke vagyok rá, hogy futotta erőmből bizonyságát adnom újra hűségemnek.

Biztos: Fogadja őszinte elismerésemet! Dicséretre fogom előterjeszteni. Azonban intem is: nagyobb tudatában legyen, hogy ön mellett áll a törvény s a jog: merjen hatalmával élni, ha szükséges! Több önállóságot! Helyben főbe kellett volna lövetnie a lázadót! Gyökerestől kell a konkolyt kiirtani, tűzzel-vassal, ha kell!

Tanulják meg végre a leveller kutyák, hogy Oliver Cromwell-lal, s a néppel nem lehet ujjat húzni!

Morton: Kerülni akartam a törvénytelenség látszatát is, uram. A halál megrendít, együttérzést ébreszt. Sokakban még azt a hamis gyanút ébreszthette volna, hogy a kényszerűség vitte a gyalázatos tettre… Úgy gondoltam, jobb, ha ő maga oszlatja el a kételyeket, vagy ha úgy, fedje fel, ki kényszerítette – védje magát!

Biztos: Nos, tud-e valamit felhozni mentségül?

Dávid: Uram, az igazság vagy megvédi magát, és akkor nincs szükség más egyéb mentségre, vagy kiderül, hogy csalás, és akkor elveszti nevét a becsület: tisztességes lesz a ringyó, az orgyilkos hős, a szutykos tiszta; akkor isten meghalt – minek éljek tovább!

Biztos: Szinte hihetetlen, hogy ilyen szelíd arc ilyen istentelen lélek ábrázata legyen! Gőggel tetézi még az elvetemültségét?!

Will. Észnél légy! Nem mártírokra van a világnak szüksége, hanem szabadságra! Én tanúja voltam, uram, így hát megmondhatom, mi kényszerítette Dávidot, hogy hurkolt nyakára hurkot a kapitány!

Morton: Sosem fenyítettem!…

Will: Kényszeríteni sokféleképp lehet, melyek közt a testi fenyítés még a legkíméletesebb!…

Morton: Tiltakozom!

Biztos: Na várjunk csak, várjunk! Törvényadta joga a jogtalanságot felfedni bárkinek. Beszéljen, Dávid Frog!

Dávid: Személyes sérelem. S kötnivaló bűnös lennék, ha magamért vettem volna ilyen elégtételt. Nem, uram. Ha bűnös vagyok – csak is egyben, hogy későn értettem meg a nép szükségét; hogy olyan sokáig süket volt a fülem a földi javakért jajdulók jajára. Mentségem legyen, hogy végül meghallottam. De erről szóljanak ők maguk. Nem hősük akarok lenni: egy közülük. Az igazi érdem őket illeti.

Biztos: Ön különválasztja a népet s az államot, holott a kettő egy! Vagy ha mégsem, annak más okai vannak, nem az állam tehet arról, hogy egyesek falakat emelnek közé s a nép közé! Ám ezek vétsége megbocsájthatatlan. Vigyázzon, mert vádol, és csak növeli a bűnét, ha igaztalan váddal illeti azt, akinek hűségét tette bizonyítja!

Dávid: Kérem, hallgassa ki a nép képviselőit. Azután ítéljen felettem.

Will: Vagy még inkább Morton kapitány „ÚR" felett! Ha másért nem, már azért kötelet érdemel, hogy ilyen tapasztalatlan és jámbor embert rendelt a munkák élére, mint Dávid Frog, csak mert jobban bízott a megbízhatóságban, mint a nép igazságában!

Morton: Fojtsa belé a szót!

Biztos: Lassabban, kapitány! Csak nem fog perelni ezzel a parlagi hanggal! Rangjához méltatlan…

Morton: Méltatlan, hogy aljas vádaskodásoknak több hitele legyen, mint becsületben leélt egész életemnek!

Dávid: S az én becsületem?! Rajtam tanította: a szerzett érdemek nem örökérvényűek!

Morton: Miért tűri el, uram?!

Biztos: Rendünk van arra, hogy minden igaz ember bátorítást találjon…

Morton. Amitől vérszemet kapnak a hamisak!

Dávid: Hamissággal vádol? Még most is?!… Nem akartam magamról beszélni, de kikényszeríti. Hát ki csalt csapdába engem Cromwell zászlójával, a ki hagyott magamra, ki taposott rám a kétséges órában?! S a nép érdekeit ki, ki hagyta cserben, ki egyezkedett a mocsár

sorsáról, ki alkudozott az állam rovására, hogy utálat tárgya legyen a szentírás is? Én?! Amit én tettem, azt megtette volna akárki helyettem… Szólítsa be őket, uram! Szólítsa be, igazolni a bűnt – tanúsítani a bűntelenségemet!

Biztos: Ezek súlyos vádak, kapitány: ki isten nevével támad isten ellen, rosszabb, mint a pogány…

Morton: Rágalom!!!

Biztos: Ki tudja. Egyre inkább azt hiszem, hogy Dávid Frog ártatlan és fel kell mentenem. Mert vajon ki a hibás, ha farkas torkába fut a juh a pásztor szorítása elől? Jaj a vezetőnek, aki vezetettek nélkül marad! Imádkozzon, hogy ön mellett valljanak: ki fogom hallgatni őket. Jöjjenek!

(Az ajtóban álló katona beinti Powellt, a Tagbaszakadtat, és még két-három férfit.)

Biztos: Csak bátran, emberek! Én nem vért akarok mindenáron, hanem igazságot. Megrendült-e a hitetek Oliver Cromwellban? Valóban úgy érzitek, hogy nem értetek van az új köztársaság?

(csend; szünet)

Powell: *(nehezen)* Nagy uram… ha… azt mondjuk, hogy igen bajba jutunk, ha nem azt mond-

juk, hogy nem – sohasem lábalunk ki abból a bajból, amiben most vagyunk. Mi csupán azt tudjuk, hogy Morton kapitány minden baj kútfeje!…

Dávid: Úgy, csak úgy, vágjátok a szemébe, ki tett erőszakot rajtatok, ki hitette el, hogy az az üdvösségünk, ami ellenünk van! Tanúsítsátok, ha én nem tettem volna, felrobbantottátok volna magatok a gátat!…

Tagbaszakadt: Nem. *(döbbent csend)*

Will: *(magánkívül)* Ti gyávák, bitangok! Hát ilyen nyomorultak vagytok?! Csak a nyelvetekig ér a bátorságotok?! Úgy üvöltöttetek, mint a bőgő barmok: le a Parlamenttal, le Cromwell-lal, vesszen a kapitány – s most tele nadrággal kértek bocsánatot?! Ó, hogy nincs mennyköve az égnek belétek csapni! Bolond az is, aki a kisujját mozdítja értetek!…

Biztos: Will Wander, megvonom a szót! ha még egyet szól, főbe lövetem magát is, mint a nép ellenségét!

Dávid: Őt… is?… Nagy jó uram!… Powell apó! Mivel vettek rá, hogy ellenem valljatok? Nem magatok mondtátok-e, hogy rajtatok senki birkája ne hízzon?!

Powell: *(szomorúan)* Az is jobb, mint lázban, vért hányva dögleni… te győztél meg…, fiam. Hogy tehetted!

Dávid: Akkor hát… elvesztem. Uram, nincs mentségem, de… Semmit sem értek.

Morton: Értette volna azt, hogy a nép szentséges, és ha ellenében, bárhol a világon, felemelkedik valaki, isten le fogja dönteni! Mert isten a népben, és csakis a népben akar felmagasztaltatni!

Biztos: Így igaz. De önnek sincs oka sok örömre: hatalmi harcokon csak elvérzik ügyünk, de nem jut előbbre. Csalódtam, kapitány: le kell tartóztatnom. S önért sem tehetek semmit, Dávid Frog. Bár szánom, szívemből. De nem érzelmek döntenek: tények: amért valakinek nincs igaza, az még nem jelenti azt, hogy aki szembeszáll vele, annak lenne.

Csak a nép érdeke nyerhet igazolást!

VI. változás

(A barakk-vár udvarán. Férfiak, nők: ide gyűlt a környék minden teremtett lelke. Az arcok izgalomtól és várakozástól kipirultak. Halk moraj. Hirtelen csend támad: a lépcső tetején megjelenik a parlamenti biztos; mögötte két katona által közrefogva Dávid; hátrébb, ugyancsak katonai őrizet alatt Will és Morton kapitány.)

Biztos: Anglia szabad polgárai!

Az elmúlt napokban nemkívánt és súlyos megrázkódtatásnak voltatok tanúi. Melyért felelni kell mindazoknak, akik előidézői, érlelői, és végrehajtói voltak. Ezért Will Wander tizedest és John Morton kapitányt, őrizetbe véve Londonba rendelem. ügyükre tüzetes vizsgálatot kérve, az esküdt-bíróság döntésére bízom sorsukat…

Wanderné: Jaj, tudtam, tudtam!… Jaj, fiam, mert sosem tudtad, mit lehet, és mit nem!…

Biztos: Dávid Frog tizedest azonban, mivelhogy előre megfontolt, szándékos bűnéhez nem fér kétség, isten és ember előtt példát szolgáltatva, hogy így merje bárki kezét a népére emelni: hazaárulásért, a Szentháromság, Krisztus istensége, és a Nép nevében, nyilvánosan, azonnal végrehajtandó, golyó általi – halálra ítélem.

Barbara: *(felsikolt)* Nem, nem! Dávid, Dávid!…

Biztos: Elítélt, kérdezem, kíván-e szólni az utolsó szó jogán?

Dávid: *(némi szünet után)* Senkit ne ijesszen a halálom. Inkább bátorítson: ember nem halt meg olyan nyugodtan még, mint és: nincs bűn a szívemben.

Mit mondjak egyebet?… És, hogy szemtől szembe dicsérhessem Istent, kérem, a szememet ne kössék be… hisz bekötött szemmel éltem mindmostanig, egész életemben.

(A biztos int a katonáknak, hogy beleegyezik. És Dávid elindul, lassan, lefelé a lépcsőn. Mögötte Powell, és a nép képviselői. A kordon, az udvar egyik falánál szabaddá téve a kivégzés színhelyét, hátrébb szorítja a tömeget.)

Barbara: Nem! Nem!… Nem tehetitek meg!…

(Dávid leér a lépcsőn. Barbara kitárt karral megölelné, de a kordon nem engedi. Dávid egy pillanatra megáll,és szótlanul, nagyon szomorúan nézi Barbarát. Azután elindul a vesztőhely felé. Nyomában, a katonák mögött, Powell, és a nép képviselői. Barbara, a tömegben utat törve, szinte eszelősen kiáltozva kíséri a menetet.)

Barbara: Emberek, emberek!… Könyörüljetek meg!… Mentsétek meg!… Mentsétek meg, hisz a nép nevében ítélték el, és ki, ki a nép, ha nem ti?!…

(A menet a vesztőhelyre érkezik. Felsorakozik a kivégzőosztag. Dávid, az osztag elé lépve hangosan énekelni kezd.)

Dávid. „Perelj uram perlőimmel,

Harcolj a velem harcolókkal.

Ragadj pajzst és vértet,

És kelj fel segítségemre!”

Barbara: Ő ártatlan! ÁRTATLAN!!! Azok a bűnösök, akik nem érdemük szerint mérik meg az embert; akik méltatlanokat emelnek fel, és méltókat taszítanak alá! De még azokat sem lőhetitek agyon, mint egy veszett kutyát: embernek nincs joga emberi életet kioltani!…

(A rámeredő puskacsövek előtt emelt fővel éneklő Dávid ajkáról átvéve a szót az öreg Powell is énekelni kezd. Majd egyre többen.)

Dávid: „Szegezz dárdát és rekeszd el

Powell: „Szegezz dárdát és rekeszd el

egyre többen: Üldözőim útját!

Mondd lelkemnek:

Én vagyok a segítséged!”

Barbara: Ti, ti!… Nem halljátok?! Nem tudtok a húsnak mozdulatot adni újra, sem az észnek gondolatot, szavakat a nyelvnek, a szívnek szerelmet, ha egyszer már semmivé tettétek! Ne vegyétek el hát, ne vegyétek el azt, amit soha többet nem adhattok vissza! Ne vegyétek el!… Ne vegyétek el!… Ne vegyétek el!…

(Mind többen és többen énekelnek. Mindenki. Barbara kiáltozása belevész az éneklésbe.)

Mindenki: „Szégyen és gyalázat érje azokat,

Akik a lelkemet keresik!

Vettessenek hátra és piruljanak,

Akik a vesztemet koholják!

Legyenek olyanok, mint a polyva

A szél előtt!

Az úrnak angyala verdesse őket!”

VÉGE

Berlin, 1983. február

SZEMFÉNYVESZTŐK

komédia vagy tragédia

két részben

Személyek:

Hermann von Schütz, volt lovassági hadnagy, nyugalmazott gazdasági tanácsos, a Vaskereszt első fokozatának tulajdonosa – 80 éves

Inge von Schütz, a tanácsos felesége – 77 éves

Annemarie, a lányuk – 50 éves

Albert Schwaan: berlini műkereskedő – 52 éves

Történik egy német kisvárosban, az első világháború után, a „német infláció" idején, ahogy

Stefan Zweig

nem írta meg.

Ősbemutató

Budapest, Várszínház, 1983

Rendező: Garas Dezső

Szereplők:

Hermann von Schütz: ..... Kálmán György

Inge von Schütz ..... Lukács Margit

Annemarie..... ..... Kohut Magda

Albert Schwaan ..... Kállai Ferenc

Első rész

Annemarie árultatása

(Németország, 1923.

Szerényen berendezett nappali, egy – a múlt század hetvenes éveiben épült – kisvárosi polgárház emeletén.

A szín bal oldalán egy nagyobb, jobb oldalán két kisebb ajtó. A nagyobb a földszintre vivő falépcsőre; a két kisebb, Annemarie szobájába, illetve a tanácsos képtárszobájához vezető folyosóra nyílik. A háttérben térdmagasságból ívelő, keskeny magas ablak.

Az ablakon egyszerű függöny. A jobb napokat látott bútorok is egyszerűek. De választékos ízlésről tanúskodnak.

A tökéletes, rendet és nyugalmat árasztó harmóniát csak egy ormótlan, kopott karosszék rontja a zománcos cserépkályha mellett.

A karosszékben Schütz tanácsos ül. Egyenes háttal, házikabátban. Ölében nyitott, óriási mappa. Keze a mappán, mozdulatlanul.

A falépcsőn sietős, szabálytalan lépések koppannak. Nyílik az ajtó. Belép az izgalomtól egészen kipirult Inge, az öregember öreg felesége. Apró, tipegő léptekkel a karosszék felé igyekszik. Megtorpan. Tétovázik, mintha meggondolná magát. Aztán mégis nekibátorodik.)

Inge: Hermann!

Schütz: Hmm?

Inge: Mondok valamit, de ne izgasd föl magad.

Schütz: Mondd.

Inge: De ugye megígéred, hogy nem izgatod föl magad. *(nem kap választ)* Mondjam?

Schütz: Mondd.

Inge: Itt van egy úr…

Schütz: Nem várunk látogatót.

Inge: *(értetlenül)* Várunk. Már két hete várunk…

Schütz: *(becsukja a mappát)* Mi sohasem várunk látogatót.

Inge: Ez az úr Berlinből jött.

Schütz: Sehonnan sem várunk. Különben is, Berlin nem létezik. És Németország sem. És Európa sem, és egyáltalán semmi sem, Inge! *(feláll)* És mélységesen csalódott vagyok, vedd tudomásul: elégedetlen vagyok veled. Hány éves vagy?

Inge: *(meglepve)* Hetvenhét.

Schütz: Én nyolcvan. Tehát semmi sem indokolja a feledékenységedet. A világ meghalt, Inge. Órára, percre megmondom, mikor.

Inge: *(kérlelve)* A mai nap különleges nap…

Schütz: Különleges nap az volt: 1914. augusztus 1.

Napbarnított arcok, csillogó szemek… Az emberek mind az utcára tódultak, hogy odakiáltsanak,

virágot dobjanak a hadba vonulóknak. A pályaudvarokon rezesbanda fújta!…

(kihúzza magát, énekel)

„Weihnachten sind wir wieder zu Hause"… *(kifullad)*

Inge: Nem szabad énekelned. Megmondta az orvos, hogy nem szabad énekelned. Semmit sem szabad, amivel felizgatod magad.

Schütz: *(egyre izgatottabban)* Agyalágyultak! Emich, Moltke, Falkenhayn, agyalágyultak egytől egyig!

Azért tartunk itt, hogy kilenc év után is még Párizst ostromoljuk. Egyik sem ért a hadvezetéshez.

Tizenkét napig vesztegelni egy tetves belga vár alatt! Gott im Himmel! Tizenkét napig, rögtön a kezdet kezdetén! Szántszándékkal tették. Meg vagyok győződve, hogy szántszándékkal. hazaárulók! Gazemberek!

Inge: *(parancsolóan)* Hermann!

Schütz: *(folytatja)* Mi annak idején egyetlen nap alatt százezer franciát ejtettünk fogságba. Magát a császárt is! És nem egy „Lüttich-várnál": Sedannál! SEDAN-NÁL!

Inge: Hermann! *(fenyegetően)* Hívjam Annamarie-t?

Schütz: *(megretten)* Ne! *(motyog)* Annamarie-t ne…

Inge: *(gyengéden)* Nyugodj meg. Tedd össze a kezed és imádkozz.

Schütz: Nem szeretek imádkozni.

Inge: Az ember nem azt csinálja, amit szeret, hanem amit kell. Imádkozz! Meglátod, mire az ámenhez érsz, szépen megnyugszol. Aztán majd fogadjuk azt az urat, aki Berlinből jött, és odalenn vár.

Schütz: Senkit sem fogadunk.

Inge: Hermann, elfelejted, hogy van egy kislányunk, akit férjhez kell adni.

Schütz: Mért kell férjhez adni?

Inge: Mert már ötvenéves, és mi nem élünk örökké.

Schütz: Ő sem, hál' istennek.

Inge: Hogy mondhatsz ilyet! Annemarie mégiscsak a mi kislányunk.

Schütz: Botfüle van és nem lehet vele a festészetről beszélgetni.

Inge: Nagyon is szereti a gyűjteményedet. Néha alig tud egy festménytől megválni, csak áll, áll előtte és… *(elakad a szava, ijedten fürkészi a tanácsos arcát, aztán határozottan folytatja)* …és Annemarie sír.

Schütz: Sír, hogy nem az övé. Annemarie számol! Sokszor még tőlem sem átallja megkérdezni, melyik

kép mennyit ér. Mintha az lenne a művészet mércéje, mit fizetnek érte! Ó, milyen kicsinyes gondolkodás! *(átszellemülten)* A művészet olyan, mint a mindennapi kenyér. Több! Mert kenyér nélkül legfeljebb éhen hal az ember, de művészet nélkül – lealjasul.

Inge: *(elszántan)* Ide figyelj, Hermann. Nem szóltam ellene, amikor nyolcszázhetvenegyben Sedan alól hazatérve istállót béreltél, és lovakat akartál tenyészteni. Lovassági hadnagy vagy, szereted a lovat – szerettem a lelkesedésedet. Nem szóltam akkor sem, mikor csődbe jutott a vállalkozásod, és mindenféle, lovakat ábrázoló képeket aggattál ki, még a hálószobánkban is. Ló nincs, legyen kép – csodáltam az állhatatosságodat. A rendkívüliségedet. Aztán egyszer egy furcsa képpel állítottál be. Nem is volt igazi kép, csak valami karc. És nem is csak lovak voltak rajta, hanem egy lovag is, és az ördög, és a halál. Én irtóztam tőle. Te napokon át bámultad, mint akit megbabonáztak – és az ebédlőbe akasztottad. Nagyon emlékszem rá, mert nagyon csúnya volt ott a két tálaló között. De nem szóltam bele. Mint ahogy abba sem, hogy attól kezdve csak vetted és vetted, függetlenül attól, hogy mit ábrázolnak, a legkülönbözőbb, drágábbnál drágább képeket. Nem mondom, volt köztük olyan is, ami nekem is tetszett – főleg a szép színes virágcsendéletek; meg a bájos lánykák, fodros főkötőben; és az isten anyja a kisdeddel (azt nagyon szerettem!) –, de mindez semmit sem

változtatott azon, hogy egyre több pénzt emésztett fel a vásárlókedved, egyre többe került a gyűjtőszenvedélyed. Külön képtárszobát építtettél a kék szalon fölé…

Schütz: Megtehettem. Akkor már gazdasági tanácsos, a Vaskereszt első fokozatának tulajdonosa voltam. Szép jövedelmem volt. Nem nélköztetek.

Inge: Nem. Azt nem is mondom. De azért meghoztuk a magunk áldozatát. Annemarie-t soha bálba, társaságba, soha Operába nem engedted. Ha kérője akadt, neked „civil bagázs" volt mindenki; csak győztes háborúból visszatérő tisztet – hadnagytól fölfelé! – tartottál nevedhez, rangodhoz méltónak. Csakhogy nem minden nap törnek ki háborúk, s közben az idő múlt!

De nem is erről van szó, ezt is elfogadtam. Tudomásul vettem azt is, mikor tizennégyben nem úgy alakult a helyzet a francia fronton, ahogy elképzelted, és visszavonulva a világtól bezárkóztál a képeid közé. Meg sem próbáltalak lebeszélni róla. Nem értettem, de a nagy szellem bánatát éreztem az elhatározásod mögött. És melléd szegődtem ebben az önkéntes száműzetésben…

Több mint ötven éven át, minden gondolatom, isten a tanúm rá, még a lélegzetemet is hozzád igazítottam. Soha egy lépést sem tettem meg nélküled. De most… És ezt most neked kell elfogadnod, Hermann…

Schütz: Mit?

Inge: Két hete van már: elmentem a „Hit-Remény-Szeretet" házasságközvetítő irodába, és hirdetést adtam fel. Természetesen a legszigorúbb diszkréció mellett. Annemarie tudja…

Schütz: Hova? Hova mertél?!…

Inge: Ne izgasd föl magad, meg fogok mindent magyarázni. De előbb hadd mondjam meg: mind a mai napig nem volt jelentkező: nem válogathatunk. És hogy mekkora szerencsénk van, azt is meg kell tudnod, mielőtt bármit mondanál. Egy olyan igazi úriember jött, akit isten ellen való vétek volna elszalasztani. Kibékültem volna egy egyszerű, becsületes tisztviselővel is, aki jónapottal köszön, és biztos havi fizetése van. Ezzel szemben ez az úr vizitkártyát adott! *(névjegykártyát húz elő a ruhája zsebéből, diadallal olvas)* „ALBERT SCHWAAN"!

Schütz: *(felkiált)* Schwaan?!

Inge: *(rábeszélően tovább olvas)* KÉP- ÉS MŰKERESKEDŐ

Schütz: Berlin, Krausenstrasse.

Inge: *(elbizonytalanodva)* Egy… ismered?

Schütz: *(különös izgalom keríti hatalmába)* Jöjjön! Jöjjön, jöjjön! Ne várakoztasd meg, Inge! Menj le, küldd fel! Azonnal! És főzz kávét! Hozzál süteményt is!

És habot, és gyümölcsöt, marcipánkenyeret! Rakd meg a zsúrkocsit egy hétrevalóval. Mert innen nem megy el, míg végig nem nézzük a gyűjteményemet. Menj, menj, menj, menj! Uramisten, végre egy normális ember! Akinek nem csak azon jár az esze, hogy mikor mi fiadzik pénzt neki; akinek nem azért szép egy kép, mert színes, Dürer rézmetszete nem csak „valami karc"; aki tudja, hogy a ló nem ló, a kép nem kép: a Tökéletesség, a Rend nagy látomása minden egyes ecsetvonás, amit ihletett kéz visz fel a vászonra; az ABSZOLÚT ESZME kinyilatkozása!… Átöltözöm. *(indul)*

(Inge megfogja Schütz karját, hogy vezesse)

Schütz: Ne segíts! Azt tedd, amit mondtam! *(el)*

Inge: Jézusmária!

(egy ideig tanácstalanul toporog egyedül a színen, aztán, mint aki segítségért kiált)

Annemarie! Annemari!

Annemarie: *(be)* Igenis, anyuska!

Inge: Baj van. Apád pokolian felizgatta magát.

Annemarie: Utána megyek.

Inge: Ne kapkodj!

Annemarie: Igenis, anyuska.

Inge: Az az úr, akit a „Hit-Remény-Szeretet” közvetített: képkereskedő. És apád ismeri.

Annemarie: De hát… Ez borzasztó! Ebből tragédia lehet. Küldjük el!

Inge: Hogy küldenénk!

Annemarie: Mondd meg, hogy meggondoltam magam: nem akarok férjhez menni.

Inge: Dehogynem akarsz.

Annemarie: Akkor megmondom én. *(indul)*

Inge: Itt maradsz!

Annemarie: De anyuska, én tényleg… Amióta feladtuk a hirdetést, gondolkodom rajta. Próbálom felfogni, rábeszélni magam. De az eredmény csak az, hogy egyre jobban megutálom ezt a históriát. Ma éjjel már aludni sem tudtam. Még a gondolatától is kiver a veríték, hogy éjszakáról éjszakára egy idegen férfi szuszogjon mellettem.

Inge: Szamárság. Ötvenéves korában az ember mankót, ne lepedőtársat akarjon magának.

Annemarie: Én semmit sem akarok. Az egész házasság nem az én ötletem volt.

Inge: Mintha talán a magam útját egyengetném!

Az én napjaim már meg vannak számlálva. Ha nem az óráim! Tél óta úgy szorít a mellem…

Egyáltalán: tisztában vagy te a szerencséddel: tudod, hogy mit jelent egy ügyes kereskedő manapság, amikor az árak számokban már kis sem fejezhetők; amikor már sem pénz, sem becsület nem számít, csak az, hogy ki ügyes, és ki még ügyesebb?! Biztonságra van szükségünk.

Annemarie: Nekem tirátok van szükségem, és rajtatok kívül senki, semmi nem kell.

Inge: Boldogulni kell.

Annemarie: Az én boldogságom az, ha apuskának felolvashatok, ha fésülgethetem, a teáját hűthetem, betakargathatom a lábát.

Inge: És arra nem gondolsz, miből fizetjük ki a péket, a hentest?…

Annemarie: Mit fognak mondani?

Inge: Mit törődsz vele!

Annemarie: Nem akarok nevetséges lenni.

Inge: Inkább nevetséges légy, mint koldus.

Annemarie: Szégyen és gyalázat!

Inge: Mért? Mért te szégyelled magad? Szégyellje a világ, hogy ilyen lehetetlen dolgokba kényszerít!

Ez a házasság az egyetlen megoldás, hogy a tisztességes életnek legalább a látszatát fenntartsuk.

Annemarie: A látszat, a látszat; mindig csak a látszat!

Inge: Lelkedre vennéd, ha apád nem kapná meg a reggeli kávét, vagy a pohár tejet ebéd után, ahogy megszokta? Nem érted: nem arról van szó, hogy a gyümölcstortát ezután habosra cseréljük – hál' istennek szerény háztartást vezettünk mindig! – maholnap betevő falatunk nem lesz! Ki fognak dobni az utcára.

Annemarie: Nem félek.

Inge: Önző. Nem azt mondtam, hogy téged. Még csak azt sem kívánom, hogy énvelem törődj. Az apád! Ő, aki a Rend, a Harmónia megszállottja; ő, aki soha a legkisebb változást sem tudta elviselni… Ővele mi lesz? Télben, hóban, fagyban…

Annemarie: Ne folytasd, anyuska.

Inge: *(folytatja)* Mint egy kivert kutya, kószáljon az utcán? Korgó gyomorral, rongyosan? Vagy egy frontról kótyavetyélt orosz katonaruhában járva a kocsmákat, mint a többi koldus, kéregessen? Galambősz fejjel? Nyolcvanévesen?!

Annemari: Ne, anyuska, az isten szerelmére!…

Inge: Ezt érdemli tőled? Ezért nevelgetett, féltett, kényeztetett? Amit apa csak megadhat, megadott.

Hogy szeret! Hogy imád!… Ó, inkább halna meg – és én is! –, mintsem hogy megérjük ezt a megpróbáltatást!…

Annemari: *(az anyja szájára teszi a kezét, zokogva átöleli)* Mondd meg, hogy mit csináljak!

Inge: Fogadj szót. Tudod nagyon jól, hogy még egy olyan roham, mint tizennégy őszén – és apádnak vége. Az orvosok már akkor letettek róla, és nézd meg, hogy rácáfol az orvostudományra!

De ez egyedül a te érdemed.

Annemarie: Isten áldjon meg a jóságodért.

Inge: Most is kizárólag rajtad múlik, mi történik vele. Feltette, hogy végigmutogatja a képtárát.

Annemarie: Hogy akadályozhatom meg?

Inge: Amíg én lemegyek, beszélsz vele. Nyájasan, de úgy, hogy ne hagyj egérutat.

Annemarie: Mit mondjak?

Inge: Tudod te. Okos vagy, találj ki valamit. Bármit. Az a fontos, hogy szóba se hozza a gyűjteményt. De még ha megígéri is, légy résen. Ne bízz benne! Figyeld, hogy mit beszél. És ha azt látod, hogy tüzet ér a téma, azonnal elütöd valamilyen bájos fordulattal. Egyet tarts szem előtt: az ő életére, a mi megszenvedett békességünkre megy ki ez a

játszma; a mi országocskánk, a mi kis államunk megmentésére – ahogy ő mondaná. Érted?

Annemarie: Értem.

Inge: Ne így! Mosolyogva. Mosolyogj már, elvégre esküvőt, nem temetést akarunk.

Annemarie: Igen, esküvőt.

Inge: Ne félj! Jó férjed lesz, kezes, mint a bárány. Ismerem én az embereket, első ránézésre megmondom, ki kicsoda. Csak több önbizalmat!

Annemarie: Önbizalmat!… *(sírva fakad)*

Inge: Ne sírj!

Annemarie: *(nem sír)* Egyet ígérj meg, anyuska… Nézz rám… Ha már mindenképpen meg kell tennem, legyen, megteszem, de kérlek, legalább az ízléstelenséget, a komédiát kerüljük el. Ötvenéves vagyok, nem bolond: csak a fiataloknak áll jól a szerelmesdi, öregeknek olyan, mint a télen virágzó fa: van benne valami árvaság, valami megalázó fintor. Ne kerítsetek hát nekem „alkalmakat", ne szégyenítsetek meg cinkossággal. Kérlek, nagyon kérlek, ne hagyjatok vele egy pillanatra sem egyedül: nem élném túl.

Inge: Jó, jó. Legelőbb is azt a mappát tüntesd el! És csak ahogy mondtam – bátorság. *(indul, visszafordul; figyelmeztetően)* A MAPPA!

Annemarie: *(teljes megadással)* Igenis, anyuska.

(Inge el; Annemarie késedelem nélkül fogja a mappát, és vinné, amerre az apja távozott; hirtelen meggondolja magát: biztonságosabb a saját szobájába; már a kilincsen a keze, amikor belép Schütz, teljes harci díszben: lovashadnagyi egyenruhában, nyakában vaskereszt)

Schütz: Te vagy az, Annemarie?

Annemarie: *(gépiesen)* Mindjárt jövök. *(észreveszi az apja átváltozását)* Apuska! *(leteszi a mappát az asztalra)* Drága, drága! Nahát, milyen ügyes az én kis papácskám, az én szemem fénye: fel tudott öltözni! Egyedül! Méghozzá milyen csinosan! Olyan fess és délceg ebben a ruhában, akár egy húszéves.

Csak meg kell igazítani még a kitüntetést *(megigazítja)*, meg a hajacskát *(azt is megigazítja)*, így. Ha most Vilmos császár meglátna, egy újabb vaskeresztet adna.

Schütz: *(barátságtalanul)* Hol a mappám? *(megtalálja az asztalon a mappát)*

Annemarie: *(ijedten)* Add ide!

Schütz: Inkább menj, és hozd be a Holbeint is, vagy a Leonardót! Igen, igen: a Leonardo! Az jobb. Essen le az álla a fiatalúrnak! A gyűjteményem legszebb rajzaival akarom kezdeni.

Annemarie: Apuska, az az úr nem rajzokat nézni jött ide.

Schütz: Nem is. A rajzokat csak amolyan kaviárnak szánom, előételnek a képek lakomáján.

Annemarie: Légy okos, apuska. Gondold el, ide jön egy ember messziről, fáradtan… Ki tudja, hány nappal tépelődött rajta, hány éjjel nem aludt, amíg rászánta magát, hogy eljöjjön értem. Elképzelt magának, szépnek, szomorúnak… Magányos ember… Tele van a szíve szeretettel, és maga is szeretetre vágyik. Társra. Micsoda csalódás lenne számára: puha, meleg fészek helyett képkiállításba csöppenni!

Schütz: Ezt bízd rám.

Annemarie: Hivalkodásnak, számításnak, megvesztegetésnek tartaná. Meg akarsz alázni? Adom-veszem vásár látszatát akarod? Jutalmat kínálni, ráadást, csak vegyen, s vigyen már valaki? Nem vagyok nyomorék, apuska: engem még meg lehet szeretni. Igenis, meg lehet! És ha ötven évig tudtam várni, elvárhatom, hogy ne jutalomért, hanem önmagamért kérjék meg a kezem.

Schütz: Hogyne, szerelemből.

Annemarie: Igen, szerelemből. Ennyi önbizalma igazán lehet egy Annemarie von Schütznek. Nagyon szépen kérlek, add ide azokat a rajzokat, és ígérd meg, ígérd meg, apuska, hogy most az egyszer ellenállsz mindenféle külső és belső kísértésnek: nem

hozakodsz elő a remekeiddel… Na, add ide szépen…

Schütz: Eszembe' sincs.

Annemarie: Nagyon szomorú és csúnya, mikor egy szülő így felesel. De lám, én úgy teszek, mintha nem hallottam volna. Sőt azt mondom, hogy ha jól viseled magad, engedelmes jó papija leszel Annemarienak, Annemarie levisz délután sétálni a parkba.

Schütz: Köpök a sétádra. Én képeket akarok mutogatni.

Annemarie: Rendben. Megértettem. És most én ígérem meg, hogy soha többet nem lesz velem bajod. O Gott, o Gott, hogy ezt kellett megérnem! De nem panaszkodom. Ki miben vétkezik, abban bűnhődik. Szeretlek, hát így van rendjén, hogy a szeretet öljön meg. Megyek és kiugrom az ablakon: ne legyek többet a terhedre, te édes, aranyos…

Schütz: *(türtőzteti magát)* Az az érzésem, hogy fel foglak pofozni.

Annemarie: Nincs időnk, apuska: anyuska sokáig nem bírja már szóval odalenn. Utoljára kérlek, add ide a mappát, vagy… *(szünet)* Szóval kiugorjak? *(szünet)* Jól van, isten veled. Mondd meg anyuskának…

Schütz: *(kirobban)* Fogd be a szád! Zsarolsz. Mindig evvel zsarolsz, mert tudod, hogy meg vagyunk verve a mások halálával; tudod, hogy nélküled nem tudok

lemenni sétálni, újságot olvasni; enni, inni; lassan levegőt venni sem!…

Annemarie: *(őszintén kétségbeesve)* Imádkozz, apuska, imádkozz!

Schütz: Imádkoztál volna te, mielőtt ezt a mártír jelenetet eljátszottad: legalább az isten látna beléd, mi a szándékod, mert olyan körmönfontan, olyan mesterien adod, hogy ember nem képes követni!

Annemarie: Igazságtalan vagy, apuska. Elmondtam…

Schütz: Hazudtál! Mint mindig. Csak éppen nem tudlak rajtacsípni. Ahogy sosem tudlak. De attól te még hazudsz. Hazudsz, hazudsz, hazudsz! Akkor sem tudnál már igazat mondani, ha akarnál. Nincs egy természetes hangod, egy őszinte megnyilvánulásod. Ötven éve nincsen! Csak gügyögsz és szenvelegsz; és jössz, és rám telepszel; kisajátítasz, mint egy macskát, ami boldogan dorombol, ha a fültövét vakarod. Én nem dorombolok. Megértetted? ÉN NEM! Épelméjű ember nehezen viseli el, ha minduntalan a szájába néznek. Torkig vagyok vele. Torkig. Torkig a reggeli kávékkal, a minden ebéd után belém erőszakolt pohár langyos tejjel, a lábmelegítőkkel, újságolvasással, nyalással-falással, az ÉLJEN APUSKA nagybetűs címekkel; a MINDENT TEÉRTED című fejezettel; tudd meg, torkig vagyok az egész félresikerült félévszázadoddal!

Annemarie: *(metsző tárgyilagossággal)* Apuska, azt hiszem, nem egészen érted; nem tudod, vagy nem akarod megérteni, miről van szó. Te határoztál úgy, hogy Berlin ne legyen, és Németország sem, és Európa sem, és egyáltalán semmi. És a semmi helyén te teremtettél nekünk egy különbejáratú négyszobás államot: két selyem-szalonnal, két fürdőszobával, és természetesen két angol vécével. A felsorolásból is – bár korántsem teljes, hiszen a legfontosabbat, a képtárszobádat nem is említettem – kitetszik, hogy abszolút komfortban, teljes biztonságban élünk. Vastagok a falak: a káosz kívül reked. Kívülről, meglehet, a jövőmenőknek börtönnek látszik ez a vakolatlan ország, de mi tudjuk, hogy a fürdőszobáinkban hideg-meleg víz van; és az angol vécék is, nagyon is, beválnak. Tehát helyesnek és gyümölcsözőnek bizonyult az elved, miszerint a világ elfogadhatatlan: nem szabad, nem lehet megadni magunkat: aki korpa közé keveredik – megeszik a disznók. És itt jön a bökkenő. Amit, úgy látszik, meg kell magyaráznom: nem elég a disznóvályúból kilépni, túl kell lépni rajta. Kell. A folytonosság, folytatólagosság, kellemetlen szóval: a jövő nevében. Ez a jövő pedig, ha akarod, ha nem, csak egy házasságban realizálódhat. Az ÉN házasságomban. Ezért hát nem értem, mért lovalod magad. Mért akarod mindenáron elárulni az ügyet, amire annyira büszke vagy?

Schütz: Tessék, vidd a mappát. De jegyezd meg: le- és nem meggyőztél. Le akarok ülni. Segíts, elfáradtam.

Annemarie: *(a nagy karosszékhez kíséri Schütz tanácsost)* Csak eddig volt nehéz, innen már menni fog.

Schütz: Ne örülj előre. Egyszer jöjjek rá csak, hol csaptok be, többet sem beszéltek lyukat a hasamba. mert rátok robbantom, rátok én, ezt a boszorkánykonyhát, ahol hazugságból főztök igazságot, és fordítva. Az anyáddal együtt. Engem nem vontok be a méregkeverésbe.

Annemarie: A kitüntetésed már megint csálén áll. *(de nem igazítja meg a kitüntetést, magához szorítja a mappát és kisiet)*

Schütz: *(megkapaszkodik a szék karfájában, kihúzza magát)* Azért sem ülök le. Az ember ne hagyja el magát: úgy könnyebb.

(az ajtón, nem félénken, nem erőszakosan: célratörően kopognak)

Schütz: Herein!

Schwaan: *(belép: elegánsan öltözött, hajlékony modorú, látszik rajta, hogy megszokta az emberekkel való érintkezést; kopaszodik)*

Jó napot, tanácsos úr! Nem is gondolja, milyen megtiszteltetésnek tartom, hogy Németország

egyik legnagyobb műgyűjtőjével állhatok szemtől szemben.

(a tanácsos alig észrevehetően legyint, mint aki elhárítja a hízelgő szavakat, aztán, kicsit merev, de nagyon szívélyes mozdulattal kitárja a karját; nem lép, Schwaannak kell hozzá lépnie, hogy elérje a kissé más irányba, de nyilvánvalóan felé nyújtott kezet, amelynek tartásán látszik: nem keresi, hanem várja a másik kéz szorítását; ekkor venni észre először, hogy Hermann von Schütz, volt lovassági hadnagy, nyugalmazott gazdasági tanácsos, a Vaskereszt első fokozatának tulajdonosa – vak)

Schütz: Jöjjön csak, jöjjön, fiam! Maga egész biztos nem ismer meg, de én világosan emlékszem magára. Megboldogult apja jó ismerősöm volt. Gyakran megfordultam nála Berlinben. Sőt, ha hiszi, ha nem, még az ő apjánál is vásároltam. A maga nagyapjánál. Remek egy üzlet volt. Gazdag, semmi bóvli. Egész napokat tudtam eltölteni a bogarászással. Maga meg ott tett-vett, ott lábatlankodott… Mintha csak ma lenne… Göndör, fürtös haja volt, és nagy fekete szeme… Donnerwetter! Egyszer egy csákót, és kardocskát kapott tőlem. Azt hittem, tapsikolni fog majd örömében. De maga csak összeszorította a csöpp száját, és leszegte a fejét. Hiába unszolta az apja: „na, köszönd meg szépen a tanácsos úrnak", maga az istennek sem akart megszólalni. Aztán egyszerre csak rám nézett, úgy alulról fölfelé: végigmért: „ez francia csákó, nem kell", mondta sértődötten. És hozzátette még nagy komolyan: „tudd meg, ha

megnövök, engem is Bizmáknak fognak hívni". B i z m á k-nak, azt mondta…

Schwaan: Hagyja, tanácsos úr, ne politizáljunk.

Schütz: Maga túlságosan célratörő, fiam. Pedig mielőtt a tárgyra térnénk, szeretném, ha válaszolna néhány kérdésemre. Méghozzá azonnal, amíg az asszonyok ránk nem törnek. *(bizalmasan)* Tudja, megfigyelés alatt vagyok. Nem mondják, de tudom. Ráadásul úgy tesznek, mintha én akarnám.

Schwaan: Parancsoljon velem.

Schütz: Először is: maga vezeti most a berlini boltot?

Schwaan: Már tizenöt éve.

Schütz: Ezek szerint magát is érdeklik a képek.

Schwaan: Természetesen. Az embernek egy kicsit művésznek, egy kicsit bűvésznek kell lenni, hogy megéljen.

Schütz: *(egyre fokozódó izgalommal)* És a jelenlegi lelkiállapota?

Schwaan: Bevallom, egy kicsit izgatott vagyok.

Schütz: Azt megértem. De, mondjuk… mit szólna, ha egy kis kép-nézegetésre invitálnám?

Schwaan: Számoltam vele.

Schütz: Nem túl fáradt hozzá?

Schwaan: Ó nem, egyáltalán.

Schütz: Hivalkodásnak sem tartaná?

Schwaan: Ugyan!

Schütz: Megvesztegetésnek?

Schwaan: Miért?

Schütz: Tehát megegyeztünk: van kedve megnézni a gyűjteményemet.

Schwaan: Mondjam: azért jöttem?

Schütz: Ne mondja. Főképp ne a lányom és a feleségem előtt…

Schwaan: *(értetlenül)* Az üzlet az üzlet.

Schütz: Ezt a szót kerülje! Nekik vannak még illúzióik.

(Inge lép be; észreveszi, hogy a két férfi áll)

Inge: Hermann, jaj istenem, mért nem ülteted le Schwaan urat? Micsoda illetlenség!… *(Schwaanhoz)* Foglaljon már helyet…

Schwaan: Csak a tanácsos úr után. *(segítőkészen megfogja Schütz karját)* Megengedi?

Schütz: *(katonás hangnemre váltva)* Kiismerem magam.

Inge: Ebben a házban ma is úgy van minden, mint amikor szegény férjem látása megromlott.

Schütz: Ne szépítsd: teljesen vak vagyok.

Inge: Egyetlen bútort sem, még egy centivel sem, mozdítottunk el azóta. *(széket húz a karosszék mellé)*

(Schütz leül; Schwaan is leül; Inge, fél szemét és teljes éberségét szüntelenül férjén tartva, uzsonnához terít)

Schütz: Sokan azt képzelik, hogy a vakság valamiféle feltétlenül szánalomra méltó állapot. Szó sincs róla. Sokkal nyugodtabb vagyok, amióta a látásomat elvesztettem. Legalább nem látom a világ rohadását: hogy hiúsulnak meg eszmények és elvek.

Schwaan: *(nagyvonalúan)* Pokolba az eszményekkel, tanácsos úr, élni kell.

Inge: *(Schwaanhoz)* Csak ne izgassa fel, kérem, a férjemet.

Schütz: *(Ingéhez)* Legalább viseld el, ha már nem élvezed a filozófiát! *(Schwaanhoz)* Szóval hadat üzen nekem, azt mondja: élni. Azt is mondja meg, hogyan, ha a világ többé nem érdemes az emberre.

Schwaan: Az ember nem érdemes a világra, ha nem változik vele.

Schütz: Legalább saját magunk felett őrizzük meg a hatalmunkat!

Schwaan: Sajnos nincs hatalmunk…

Schütz: Az ember: önmaga!

Schwaan: Mások lenyomata. Arcán viseli a világ sebhelyeit.

Schütz: *(türelmét vesztve)* A világ nem létezik!

Vagy ha igen, már csak ideig-óráig. Ezt fogadja el tőlem. És tudja, kik vesztik el? Az agyalágyult tábornokok, impotens bürgerek és bolond művészek. Megáll az ész! Állítólag Svájcban, egy kiállításon élő majmot kötöztek ki képkeretbe; másutt meg egy közönséges vécékagylót tettek közszemlére. Ez ma a művészet! Aranykorát éli minden, ami hazug, ami extravagáns, ellenőrizhetetlen. Mi ez, ha nem a vég!

Inge: *(mentve a menthetőt)* Tudja, Annemarie, a lányom, a lányunk – *(cinkosan)* Annemarie-nak hívják – minden nap felolvassa neki az újságot…

Schütz: *(megvetően)* Amit az újságok írnak!… Mindig mindegyik csak ugyanazt fújja: változó felhőzet, háborús acsargás, égbeszökő árak. Bár az utóbbinak, azt hiszem, örülök. Határozottan örülök: minél magasabbra verik az árakat, annál többet érnek a képeim…

Inge: Hol van Annemarie? Megmondtam neki, hogy… *(Schwaanhoz)* De ha nem sértem meg… Segítene nekem egy kicsit?

Schwaan: Készséggel.

Schütz: Ez nem illetlenség: vendéggel teríttetni meg a vendégasztalt?

Inge: *(Schützhöz, sértődötten)* Csak az ételliftet kértem, hogy húzza fel. *(Schwaanhoz)* Tudja, hetvenhét év mégiscsak hetvenhét.

Schwaan: Ne mondja senkinek, és senki nem mondja meg… asszonyom.

Inge: Maga hízelgő! Szólítson mamának. Nem szívesen vallom be, de hát a ráncok, meg a kaucsukfog úgyis elárulnak. Manapság már nincs egy tisztességes fogorvos. Pedig egy jó fogsor – fél karrier. Szó mi szó, szólítson nyugodtan mamának.

Inge mamának, Albert.

Schütz: De Inge!

Schwaan: Tanácsos úr, egy kereskedőnek nincs hízelgőbb, mint a kuncsaftja bizalma.

Inge: Kuncsaft! Hagyja ezt a csúnya kifejezést. Ezúttal amúgy sem vásárolunk: maga visz a házból.

Schwaan: Vinnék.

Schütz: Hohó, előbb végignézi most már a gyűjteményt!

Inge: Tapintatlan vagy, Hermann. Egyáltalán nem biztos, hogy Schwaan úr, ilyen lelkiállapotban kíváncsi…

Schütz: Kíváncsi, ne fáradj. Azonfelül nem fáradt, nem éhes, nem tartja sem hivalkodásnak, sem megvesztegetésnek.

Schwaan: Sőt!

Inge: Maga nagyon udvarias, Albert. De azért mégiscsak előbbrevaló egy kis uzsonna. tessék, ebből vegyen! Ezt is ő sütötte – Annemarie.

Schütz: *(Schwaanhoz)* Csodálkozni fog, hogy mi mindent rejteget egy ilyen isten háta mögötti ház. Különb metszeteket mutatok magának, mint amilyeneket Bécsben, az Albertinában láthat.

Inge: *(Schwaanhoz)* Na hogy ízlik?

Schwaan: Finom.

Inge: Bizony: arany keze van az én lányomnak…

Schütz: *(Schwaanhoz)* Beleborsódzik a háta, majd meglátja, micsoda mesterek képei függnek a falamon…

Inge: *(Schwaanhoz)* És nem csak a sütés-főzésben ügyes ám! Ruhát szab magának, varr, mint egy varrónő: csipkét horgol, hímez…

Schütz: *(Schwaanhoz)* Köztük egy elveszettnek hitt Lochner-táblakép…

Schwaan: A lugasos Madonna?

Inge: *(Schwaanhoz)* Okos, művelt, ért a művészethez. Ó, és hadd fecsegjek ki egy titkot: ő maga is fest.

Schütz: Ne áradozz róla, menj ki – érte!

Inge: Hogyisne! Nem hagylak titeket magatokra. Kihűlne a kávé. Ti, ti férfiak, ti! Ne hallgasson rá, mert felkopik az álla! Tudja, a férjemnek semmi gyakorlati érzéke nincs: ő a hétköznapok felett lebeg, a kicsinyes létfunkciókkal nem is tud törődni. Azért hát nekem kell gondoskodni róla, hogy az élet menjen. Mert ugye, élni kell, maga mondta. Cukrot?

Schwaan: Kettőt legyen szíves. Elbűvölő hierarchia.

Inge: Tökéletes! Valódi kis állam. Ő az elv, az eszme; én a kormány, hogy zátonyra ne fussunk; de azért mégiscsak Annemarie a fő, nélküle semmire sem mennénk. Én csak kigondolom, mi és hogy legyen, de a végrehajtó Annemarie: az ő ügyessége, leleményessége, kétkezi munkája a mi boldogságunk megalapozója. Megteremtője.

Schütz: Ne tartsd fel Schwaan urat. Jöjjön, fiam, menjünk!

Inge: Hiszen a mandulást még meg sem kóstolta!…

Schütz: *(Schwaanhoz)* Amióta meghalt a drezdai kabinett elnöke, senki sem láthatta…

Inge: *(kétségbeesve)* Annemarie! Istenem, istenem… Annemarie nagyon megbántódna!… Olyan finom lelke van…

Schwaan: Tudtam. A von Schütz név a Schwaanoknak mindig garancia volt.

Schütz: *(Ingéhez)* Hallod!

Inge: *(Schwaanhoz)* Most is garantáltan meg lesz elégedve.

Schütz: *(Ingéhez)* Végre egy igazi műértő szájából hallhatod, milyen becsületet szereztek a képek. Mert a gyűjtemény tett von Schützcé!

Schwaan: *(magának)* A lugasos Madonna!

Inge: *(Schwaanhoz)* Jól fog járni vele. Igaz, hogy az idő egy kicsit eljárt felette, de hát az időnek az a dolga…

Schwaan: Én mindig azon a véleményen voltam: minél korosabb, annál megbízhatóbb.

Inge: Milyen igaza van!

Schwaan: Az idő fényesíti a valódi értéket.

Schütz: A valódisághoz nem fér semmi kétség.

Schwaan: S ha szabad érdeklődnöm, teljesen ép még?

Inge: Azaz é r i n t e t l e n ?

Schütz: *(felcsattan)* Ki nyúlt volna hozzá!

Inge: *(elégtétellel)* Ez bizalom kérdése, Hermann. Nincs takargatnivalónk. Ha lenne, gondolja, hogy hirdettünk volna, Albert?

Schwaan: *(elbizonytalanodva)* Jártak itt előttem?

Inge: Hát… hogy is mondjam…

Schwaan: Szóval nem. Hál' istennek! Szerencséjük van, mert a hirdetésekre manapság többnyire kalandorok, szélhámosok jelentkeznek. Én tisztességes üzletember vagyok, megadom az árát.

Schütz: Ha maga cserben hagy, cserben hagyom én is: ez nem üzlet, kérem, itt nincsenek árak, figyelmeztettem rá, *(nyomatékkal)* Schwaan úr.

Inge: *(mint aki csatát nyert, diadallal)* Ez csak prüdéria, Hermann. Igenis van ára: HIT, REMÉNY, SZERETET. De azt hiszem ennyi szép és jó után, ideje, hogy lássa. Nem igaz?

Schwaan: De mennyire!

Inge: *(benyit Annemarie szobájába, felkiált)* Annemarie!

(egy pillanatra eltűnik az ajtó mögött, majd kézenfogva Annemarie-t ismét megjelenik; Annemarie-hoz)

Gyere csak szépen.

Schwaan: *(meghajtja magát Annemarie felé)* Jó napot, asszonyom!

Inge: *(megrökönyödve)* Kisasszony! Hát ő Annemarie!…

Schwaan: Örvendek.

Annemarie: *(próbál Schwaanra mosolyogni; nyújtaná a kezét, nem is; nem tudja, mit csináljon; hirtelen az anyja vállára borul)*

Anyuska, és olyan szerencsétlen vagyok!

Inge: *(Annemarie-hoz)* Ezt jól megcsináltad!

(Schwaanhoz) Nézze el neki, csak nagyon meghatódott.

(Annemarie-hoz) Szedd össze magad!

(Schwaanhoz) Sír a lelkem, látja. Vajból van a szíve. Egyfolytában sír, amióta úgy van, hogy itt hagy bennünket.

Schwaan: *(udvariasan)* Talán utazik a kisasszony?

Inge: *(célzatosan)* Az csak magán múlik.

Schütz: *(feláll)* Nahát sok szerencsét! Nekem elegem van ebből a cirkuszból. Be kell vennem a napi gyógyszereket, aztán pihennem kell.

Inge: Most? Ráérsz még azzal, Hermann.

Schütz: *(inkább magának, mint Schwaannak)* Meg akarnak ölni, látja, hogy övék legyen a gyűjtemény. De arra várhatnak…

Annemarie: Képzelődsz, apuska.

Schütz: Azért sem fordulok fel a kedvetekért. Jó mulatást, Schwaan úr! *(indul)*

Schwaan: De hát, tanácsos úr…

Schütz: Megéri a pénzét maga is. Udvariaskodik velem, a bolondját járatja, közben a művészet magának sem több, mint kutyának a telihold. Pedig milyen büszke volt az apja, hogy a fiát Olaszországban taníttatja! Jól kitaníttatta. Ezért ne éljen az ember túl sokáig: minél több év, annál több csalódás. Míg végül kiderül, hogy hiúság és csalás az égvilágon minden. *(megy)*

Schwaan: Várjon, tanácsos úr!

Schütz: *(megáll, kérdően fordul Schwaan felé)* Mi mondanivalója van még a számomra?

Schwaan: Higgye el, nehezen szántam el magam, hogy nyakamba vegyem az utat, mint egy házaló. Olvasok újságot én is, és látom, mi van a világban. De hát nekünk kereskedőknek, ha meg akarunk élni, el kell fogadnunk, ami van. Feltétel nélkül. Követnünk kell a világ változásait, hiszen abból élünk, hogy változik a világ. Nem húzhatjuk le a rolót. Nem barikádozhatjuk el magunkat az áruink mö-

gé. Már megbocsásson a kifejezésért, hogy árunak nevezem a művészetet, ami önnek, nekem, a legszentebb szentség. De a közönség szoktat rá, amely egy mestermívű velencei miniatúrát, egy Rembrandt, vagy Guercino kézjegyet is csak ennyi meg ennyi összegnek tekint. Az emberek! Akik manapság, mint a bolond, vásárolnak. Mert pénzük, az van. Az úristen tudja, honnan, de van. És annyi eszük is van, hogy meg akarjanak szabadulni tőle, mert tudják, hogy holnap fele annyit sem ér. Szörnyű komédia, ami ma végbemegy. Kínai porcelán rokokó sublótban; perzsaszőnyegek, indiai Buddhák egy baromfiudvar közepén épített aranysárga házban, ahol téli almák és befőttes üvegek mellett, a szekrény tetején, a legnagyobb német és francia klasszikusok művei sorakoznak, finom bőrkötésben. És még dicsekszik is velük a gazdájuk: „tiszta bőr!"! Kiáltani volna kedvem: ízlést, műveltséget, pénz helyett! Azt hiszi, nem fordul fel a gyomrunk, nekünk, akik kiszolgáljuk ezt az ízléstelenséget; nem törik bele a gerincünk? De hát tört gerinccel is lehet élni, uram.

Egy kis akarattal, nagyvonalúsággal minden megoldható.

Schütz: Mért mondja ezt nekem?

Schwaan: Mert tudtam, hova jövök. És ahol még él a tisztességes szellem, ott a magamfajtát, ezekben a fejtetőre állított időkben nem szívesen látják. Igen,

igen: rideg és elutasító fogadtatást vártam. Ehelyett már az első pillanatban úgy éreztem, mintha hazajöttem volna. A legvakmerőbb reményemet is felülmúlta a tanácsos úr nagylelkűsége, hogy a gyűjteményén végigvezet, és rám bízza a döntést. És most ez a hirtelen fordulat. Bevallom, nem értem: ön érzi becsapottnak magát, holott igazából én vagyok becsapva.

Schütz: Na döntse el végre, mit akar: lánykérőt, vagy a képeimet…

Schwaan: Tréfál, tanácsos úr.

Schütz: Akkor menjünk, tüstént!

Inge: Azt nem! Azt nem lehet. Hát nézzen rá, Schwaan úr, milyen idegállapotban van! A gyógyszereket be kell vennie…

Schütz: Ráérek még vele.

Inge: Nem, nem. Egy perccel sem lehet tovább halasztani. Tudod te magad is, mint mondott az orvos… *(Schwaanhoz)* Mondja már maga is, kérem… Végzetes következménye lehet egy ilyen felelőtlenségnek. Mondja neki, Schwaan úr, hogy jöjjön!

Schwaan: Menjen. Menjen, tanácsos út. Én várhatok.

Inge: Na látod! Légy okos!…

Schütz: *(Schwaanhoz gyanakvóan)* Milyen engedékeny!

Inge: Hogyne lenne! Addig majd Annemarie elszórakoztatja Schwaan urat. *(Schwaanhoz)* Remek társalgó, és… *(Annemarie-hoz, jelentőségteljesen)* …olyan sok mindent kell megbeszélnetek, kislányom…

Annemarie: *(rémülten)* Anyuska, én szoktam beadni a gyógyszert! Mi lesz, ha félrenyel apuska? (*Schützhöz)* Ugye, kis apuskám, ugye kicsi kincsem, ügyesebbek vagyunk mi, így ketten. Gyere! Gyere szépen. Most bevesszük a keserű papit…

Schütz: *(magánkívül)* Hallgattasd el, Inge!!!

(hosszú, kínos csend)

Schütz: *(Schwaanhoz; halkan, de katonás tisztelettel)* Bocsásson meg! *(biztos léptekkel kisiet)*

Inge: *(zavarban*) Bocsássa meg neki… A gyógyszer, nos belátja… Meglátja, egész más ember lesz megint, ha egy kicsit pihen. *(Schütz után indul)*

Annemarie: *(kétségbeesve kapaszkodik az anyjába)* Anyuska!…

Inge: *(szúrós szemvillanás után mosolyogva lefejti magáról a lánya kezét)* Óhajtasz valamit? *(Annemarie hallgat)* Hát akkor… egy kicsit magukra hagyjuk most… az ifjú párt. Legyenek okosak, Albert! *(el)*

(a színen maradt Annemarie és Schwaan néhány pillanatig csak mered egymásra; nem találnak szavakat)

Schwaan: Kisasszony, én… én, kérem, nem is tudom, hogy mit mondjak…

Annemarie: *(nem gorombán!)* Ne mondjon semmit. Menjen el.

Schwaan: Megmagyarázná?

Annemarie: Nincs mit megmagyarázni. Menjen el, kérem.

Schwaan: Ne felejtse el, kisasszony, hogy az édesapjának szándéka van velem.

Annemarie: Éppen azért menjen. Nagyon kérem.

Schwaan: Az ő vendége vagyok, és, azon felül is, kivételes okom van, hogy itt maradjak: létkérdés.

Annemarie: Én is így gondoltam, mind a mai napig. De már nincs értelme: apuska nem szeret. Én meg nem szeretem magát. És ahogy elnézem, ne is remélje, hogy valaha megszeretem.

Schwaan: Már megbocsásson, de azt hiszem, félreért: ez egyszerű üzlet.

Annemarie: És még be is vallja! Hát mit képzel rólam? Ha akartam volna, férjhez mehettem volna, akár százszor…

Schwaan: Nyugodjon meg, kérem. Mondom, hogy félreért.

Annemarie: Mit lehet ezen félreérteni? Világos, mint a nap, hogy mit akar maga… maga üzletember! Maga hozományvadász, számító szélhámos!…

Schwaan: Csillapodjon.

Annemarie: Mi jogon szól bele, mit csináljak. És ha bukfenceket vetnék! Otthon vagyok. Azt gondolja, amért házassághirdetést tesz fel valaki, szó nélkül eltűri az első jött-menttől, hogy csak úgy beletaposson az érzelmeibe?! Téved, nagyon téved. Lehet, hogy anyuskát levette a lábáról, apuska bizalmát megnyerte a sima modorával, de bennem emberére talál. Vegye tudomásul: most már azért sem leszek a felesége!

Schwaan: Csak nem azt hiszi, hogy feleségül akarom venni magát?

Annemarie: *(elbizonytalanodik)* Hát akkor mit akar?… Csak úgy… kihasználni, hogy magunkra hagytak a szüleim?… Vagy összebeszéltek, ők mondták magának, hogy így simábban megy? Micsoda aljasság! Megmondhatja nekik: igaz, hogy húsz éve nem voltam férfival, akkor is titokban; igaz, hogy vannak még kívánságai az én testemnek is; és maga jóképű, az is igaz, de inkább…

Schwaan: Kedves kisasszony…

Annemarie: Ne jöjjön közelebb! Eszébe ne jusson erőszakoskodni!

Schwaan: De…

Annemarie: Semmi de!… Nem, nem fogok sikoltani.

Különb fegyverem van, hogy megvédjem magam.

(az ablakhoz rohan, hirtelen mozdulattal kinyitja)

Schwaan: Mit akar tenni?

Annemarie: Majd meglátja, csak merjen megmoccanni.

(fellép az ablakpárkányra)

Schwaan: *(elhűlve)* Szálljon le onnan!

Annemarie: Eszem ágában sincs.

Schwaan: *(bizonytalanul)* Legalább hadd csukjam be az ablakot.

Annemarie: Ott marad, ahol van!

Schwaan: De kérem!…

Annemarie: Nem érti?!

Schwaan: Figyeljen rám!…

Annemarie: Ha még egy lépést tesz!…

Schwaan: *(elveszti a türelmét, kiabál)* Ide figyeljen már! Járt ma már a piacon?

Annemarie: *(torkán akad a szó)* Tessék?

Schwaan: *(látva, hogy sikerrel járt az akciója: kontaktust teremtett Annemarie-val)* Járt vagy nem járt?

Annemarie: *(magától értetődően)* Jártam.

Schwaan: Mennyibe kerül egy tojás?

Annemarie: Kétmilliárd márka.

Schwaan: Berlinben négy. Tudja, mennyi az a négymilliárd márka? Néhány esztendeje Berlin összes házát megvehette érte. Ma: egyetlenegy tojást.

Az asszonyok őrjöngve tépik a hajukat az utcán. Az üzletek kifosztva. És a pék csak süti tovább a kenyeret, a cipész csinálja tovább a cipőt, és én árusítom tovább a képeket. Csakhogy a kenyérhez liszt kell, a cipőhöz bőr; a képkereskedőnek képre van szüksége…

Annemarie: Ne mozduljon!

Schwaan: *(rendíthetetlen nyugalommal)* Amikor az utolsó szöget is eladtam a boltból, úgy látszott, hogy vége. Fogalmam sem volt, hogy mihez kezdjek. Kivándoroljak? Hova? Német vagyok. Akasszam föl magam? Hogyan? Ember vagyok. És az élet parancs… Vagy csak gyáva voltam? Lehet. Mindenesetre másfelé kerestem kiutat. Elővettem a régi üzletkönyveket, hátha egy-két régi kuncsaftra találok, akiktől legalább néhány rézkarcot, metszetet, egy pár duplikátumot kicsalhatok. Figyel? C S A L N I, mondom. Mert mind csalók vagyunk. Csak van, ki bevallja, van, aki nem. És most én kérem, hogy ne mozduljon. Mi több, fogózkodjon meg jól, kisasszony, nehogy elveszítse az egyensúlyát. Én nem házassági hirdetésre jöt-

tem. Mert ahogy kiveszem az ön, és a családja enyhén szólva furcsa viselkedéséből, maguk arra vártak jelentkezőt. Ez a tejszínhabos, mazsolás uzsonna annak szól, nem nekem. Fatális tévedés. Én az apám üzletkönyveiben akadtam az édesapja címére. Minden évjáratban, majd minden hónapban ott a neve. Aztán egyszer csak, vagy tizenöt éve, nyoma vész: semmi kérés többet, semmi megrendelés. Minden jel arra mutatott, hogy meghalt, vagy ha él, nem áldoz már a művészetnek, jó pénzért könnyen rávehető, hogy egy-két képétől megszabadítsam. Legyen akárhogy is, egyben biztos voltam, hogy a ritka gazdag gyűjtemény, akár az örökösök, akár az ő kezén, mindenképpen megvan. Pontosan jegyeztem minden aukciót, és sehol sem volt nyoma, hogy eladták volna. Így kerekedtem fel, és most így vagyok itt. Azt hiszem, elég világosan fejezem ki magam. De még érthetőbben: képet vásárolni jöttem, kisasszony. Ha kell, alkudni is. De KÉPRE, ért engem, KÉPRE, és nem feleségre.

Annemarie: *(mérhetetlen csalódását és szégyenét cinikus fölénnyel leplezve)* Na lámcsak! Azt vártam, helyesebben szólva azt reméltem, hogy mint egy Grál lovag, megfogja a kezem, és lerángat innen. De így talán még jobb. Meglehetősen szimpatikussá teszi, hogy nem tudtam meghatni. Férfias vonás. Gratulálok. Kár, hogy nem a Hit-Remény-Szeretet-től jött.

Schwaan: Őszintén sajnálom.

Annemarie: Mondja, milyen érzés győzni? Mert győzött. Egyelőre. Boldog?

Schwaan: Boldog az, aki a mindenkori adott helyzetet el tudja fogadni.

Annemarie: *(pokoli gondolat villan át az agyán)* Szaván fogom.

Schwaan: *(előzékenyen)* Tessék.

Annemarie: Szavát adja?

Schwaan: Igen.

Annemarie: Adja a kezét is! *(Schwaan nyújtja a kezét; Annemarie, Schwaan kezébe fogózva lelép az ablakpárkányról)* Köszönöm.

Akkor hadd mutatom meg az érem másik felét. Mert ugye az egyiken maguk, szegény, szerencsétlen üzletemberek, akik tönkremennek. A másikon viszont mi: komisz, telhetetlen kuncsaftok…

De jobban megérti, ha látja. Menjünk át, Schwaan úr – jól mondom? –, apuska képtárszobájába. Erre parancsoljon!

(mindketten el)

Második rész

Annemarie bosszúja

(Trapéz alakú tágas tér. Egy szárnyas tölgyfaajtón kívül sem ajtó, sem ablak. A falakat fekete bársony, vagy selyem függöny borítja – teljes szélességben. A függönyök arany zsinórral felvonhatók. A helyiségben – amely egészében jobban hasonlít valamiféle kincses-, vagy még inkább sírkamrához, mint egy kisvárosi polgárház emeleti szobájához – egyetlen bútordarab található: az előző színből ismert ormótlan karosszék párja. Ezúttal a közönségnek háttal. Fölötte egyszerű, ernyős lámpa lóg a mennyezetről.

Sötét.

Nyílik a szárnyas ajtó. A szinte bántó fénykévében Annemarie és Schwaan sziluettje jelenik meg. Annemarie felkattintja a lámpát, behúzza az ajtót.)

Annemarie: Ez apuska birodalma. Látom, csodálkozik. Képtárszobának egy kicsit sötétnek találja. Volt ablak. Kettő is. De apuska befalaztatta. Neki nincs szüksége fényre, más meg minek lessen be a titkaiba. Aztán meg ezáltal több helyet is nyert a festményeknek. Szellősebben, szebben tudta elrendezni őket. Nem is hiszi, milyen nagy gondot fordított az ízlésrendre! Egy Madonna mellé még véletlenül sem akasztott volna, mondjuk egy zöldségcsendéletet. Ó, és ezek a drapériák! Első ránézésre talán egy kissé szokatlan módja a képek óvásának, de énnekem tetszik. Hát nem hangulatos?! Amellett szükséges. Tudja, mifelénk a levegő meglehetősen párás. Különösen ősz-

szel… *(kifejezetten maliciózusan)* Tulajdonképpen milyen képeket is akar vásárolni?

Schwaan: Komolyan kérdezi a kisasszony?

Annemarie: *(játszott sértettséggel)* Komolytalannak tart? Meg fogok sértődni. ami azt illeti, nem éppen kedvező körülmény egy kötendő üzlethez. Higgye el, jobb lesz, ha én világosítom fel, miből válogathat, mi van, mi nincs.

Schwaan: Például egy Rembrandt…

Annemarie: Látja, az nincs.

Schwaan: Dürertől valami…

Annemarie: Na látja, hát az sincs.

Schwaan: A Lochner-táblakép?

Annemarie: Nézze, az az igazság, hogy… Mondja, mit csinálna, ha most egyszerre csak azt mondanám: hiába jött ide, egyetlen képünk sincs.

Schwaan: *(pillanatnyi meghökkenés után)* Először úgy tennék, mintha meglepődnék. Aztán megérteném a kegyed indulatát.

Annemarie: Brávó! Hát akkor csak rajta, értse meg, ha tudja! 1914. augusztus elsején kezdődött az egész… – De talán helyezze magát kényelembe, ha már így fellángolt a vállalkozókedve! – Az általános mozgósítás hírére apuska egészen tűzbe jött. hajlott

kora ellenére frontszolgálatra jelentkezett Franciaországba. Természetesen szóba sem álltak vele. Búskomorságba esett. Semmi sem érdekelte többet, csak a hadijelentések. Akár egy lóversenyt, úgy szurkolta végig az első hónapot. Elhitte, és bízott benne, hogy „mire a falevelek lehullanak"… Egyébként II. Vilmos császárt őrültnek tartotta. Aztán, amikor a csapataink Belgiumban, Lüttich alatt megrekedtek, dührohamot kapott. Ha látott már iszonyút! Csapkodott, ordított… Másnapra megvakult. Kétségbeestünk, de reméltük, rendbe jön, hiszen már annak előtte is panaszkodott a látására. Hiába. Az orvos azt mondta, még jó, hogy így esett, és nagyon vigyázzunk rá, mert az életébe kerülhet még egy ilyen eset.

Schwaan: Szomorú.

Annemarie: Ne sajnálkozzon, mert elrontja a kedvem, és nem tudom végigmondani.

Schwaan: Pardon, nem tudtam, hogy még ez is a játszmához tartozik.

Annemarie: Gondolhatja, hogy attól kezdve egyetlen célunk volt: apuskát kímélni. El tudja képzelni azt az emberfeletti küzdelmet, azt a heroikus erőfeszítést, amire szükségünk volt, hogy apuska, hónapról hónapra, évről évre mindennap megkapja a reggeli kávét, a tejet, hetente kétszer a szelet húst, és a primőröket, és habot, süteményt, hogyha úgy

kívánta, Nem, nem tudja elképzelni, mert az egyszerűen elképzelhetetlen. Csak az tudja, aki végigcsinálta. Mint én. Én igen. És tudja, mit éreztem, amikor a fronton, a lövészárkokba mustárgázfekélyes hullákat temettek; amikor Ludendorf minden német pofájába köpte: ha nem tud győzni, „dann muss Deutschland eben zu grunde gehen" – azaz dögöljön meg; amikor a szélnek eresztett, talpig rongyolódott, félkarú, féllábú katonák sem szégyent, sem fájdalmat nem érezve többet, saját otthonukban kezdtek fosztogatni, vértestvéreiket erőszakolták meg, és üveges szemmel, zsibbadt öntudattal csak röhögni tudtak a képtelen híreken, hogy elvesztettük Elzászt, Lotharingiát, az egész háborút; hogy elvesztettünk mindent – tudja, mit éreztem? Elégedettséget. *(szünet)* Érti, amit mondok?! E-lé-ge-dett voltam. Sőt: boldog: volt célom, feladatom; szükségét tudtam önmagamnak: tudtam, miért vagyok: apuska az apám, uram és gyerekem lett egyszerre, akire vigyázni kellett, gondoskodni róla. Csodálatos idők voltak! És minél nehezebb lett a helyzet, annál csodálatosabb. Mert annál nélkülözhetetlenebb lettem én. diadalünnepem lett az infláció: a semmiből kellett előteremtenem a MINDENT. És én előteremtettem. Igaz, az ötlet anyuskáé volt, de én ültem vonatra, és kötöttem zsákot a hátamra, amiben előbb csak a fölösleges csecsebecséket vittem piacra. Aztán a családi ékszerek következtek. Végül…

(ettől kezdve egyre nyomatékosabb hangsúllyal mondja a szavakat, egyre lassabban beszél, hogy közben elég ideje legyen Schwaan arcáról leolvasni a hatást)

Amikor az első képre került a sor, megkérdeztem apuskát, mennyit ér, és mondhatom magának, jó vásárt csináltam. Többszörösét kaptam annak, amit vártam. sok ezer márkát. Azt hittem, egy évre letudtam a gondját. Csakhogy… De hát maga százszor jobban tudja, mennyit ért egy tojás tegnap, és mennyit ér ma. Két hónap múlva üres volt a kassza. Mit volt mit tenni, mint eladni még egyet. Aztán még egyet. És aztán rendszeresen még egyet. Igyekezni kellett, hogy vajas kenyeret kenjek vacsorára. Így aztán a gyűjtemény java megszökött a falról. Elég sok darabja. Elég sok. Úgyszólván az összes. Volt – nincs. Úgy hogy… a legnagyobb sajnálatomra: hiába jött, Schwaan úr: egyetlen képünk sincs.

És ezzel, azt hiszem, egy:egy – kvittek vagyunk.

(csend; szünet;Schwaan feláll a karosszékből, meglehetősen zavarban van)

Schwaan: Ó… igaza volt az édesanyjának, kiskegyed valóban szellemes társalgó. Rendkívül szellemes.

Annemarie: Úgy gondolja? Nos hát, ide nézzen!

(félrehúzza a függönyöket, amelyek mögött, a falon, ízlésesen rendezett, üres képkeretek sorakoznak)

Látja, látja: az ember ne bízza el magát, mert a történelem, a nagy mumus jön, és hamm, bekapja. Aztán?

Schwaan: *(határozottan)* Aztán isten önnel! Kézcsókom adja át!…

Annemarie: *(diadallal)* Tudtam! Tudtam, hogy meg fog sértődni, és megfutamodik. De ha nem ment, amikor én kértem, most már nem mehet el: a játszmának nincs vége.

Schwaan: Mi okom lenne tovább játszadozni?

Annemarie: Mert a szavát adta.

Schwaan: Hogy ne unatkozzam.

Annemarie: Kezd udvariatlan lenni, Schwaan úr. Elfelejti, hogy apuskának szándéka van magával.

Schwaan: Miféle szándéka lehet ezek után?

Annemarie: Ezt vele tisztázza,hisz' az ő vendége.

Schwaan: Nézze, kisasszony, semmi értelme a csúfondárosságnak, én önt nem bántottam…

Annemarie: Én sem bántom magát, csupán felhívom a figyelmét, hogy a java még hátra van.

Schwaan: Minek?

Annemarie: Tudja, mit csinál most apuska? Készülődik. Amióta meghalt a drezdai rézmetszet-kabinett elnöke, az egyetlen ember, akit arra méltatott, hogy megossza vele a műélvezetet, egyfolytában készülődik. Hogy még egyszer, talán utoljára, megmutathassa egy arra érdemesnek, egy HOZZÁÉRTŐNEK a kedvenceit.

Schwaan: A képeit?

Annemarie: A képeit.

Schwaan: De hát nincsenek képek.

Annemarie: Majd maga eljátssza, hogy vannak.

Schwaan: Hogy képzel ilyet!

Annemarie: „Egy kis akarattal, nagyvonalúsággal minden megoldható". Apuska bejön – mert hogy nem várja ki a pihenési időt, arra mérget vehet –, előbb nekem esik, leteremt, hogy megszentségtelenítem a képtárát. Aztán kézen fogja magát, és megáll, teszem azt itt, ennél a Rembrandtnál. Ebben a keretben tudniillik egy Rembrandt olaj-vázlat volt. Talán ismeri is: egy hatalmas kampón fél marha lóg. Egyébként az egészből semmit sem látni, csak a fehér bordák vonalát, meg a vörös hús egy részét, aztán nagy sötétség.

Schwaan: A „MÉSZÁRSZÉK", aminek a mása Budapesten van.

Annemarie: Látja, fog ez menni! Nem elveszett ember maga, kívülről fújj a képeket…

Szóval, apuska ide vezeti majd, és lelkendezni kezd. Mire maga úgy tesz, mintha látná, és vele lelkendezik.

Schwaan: Ez képtelenség!

Annemarie: Csak semmi szerénység! Egyre figyeljen, hogy el ne felejtse a sorrendet. Tehát még egyszer: ez Rembrandt. Mellette egy másik vázlat: Géricault „BOLOND"-JA, az egyetlen francia. Ez, Marco Marziale: „KRISZTUS EMMAUSBAN", vigyázzon, a nevét Marcusnak szignálja. Ismeretlen festő: „UTOLSÓ ÍTÉLET". Ez itt – erre nagyon büszke apuska – Lochner Madonnája, a „LUGASOS MADONNA"…

Schwaan: Kisasszony, az istenért!…

Annemarie: Legyen türelemmel! Magának könnyítem meg a dolgát. Ez a sor, itt: szentek, rajnai mesterek munkái: „SZENT PÉTER", „SZENT PÁL", „SZENT KRISTÓF", „SZENT JEROMOS"…

Schwaan: Hagyja abba!… Sok nyomorúságos hazugsággal találkoztam már az életemben, de ehhez fogható ördögi öncsalást!…

Annemarie: Az ember természetes joga, hogy úgy védje magát, ahogy tudja.

Schwaan: Ha komolyan mondja, amit mond, én kérem… Azt kell mondanom, hogy ön… Önök őrültek, kisasszony.

Annemarie: Mi. Mármint, hogy mi!

Nézze, ha volt kedve megenni a süteményünket, a kávénkat meginni – habbal! –, akkor legyen annyi tisztesség magában, hogy tartsa kötelességének elfogadni ezt a desszertet is!

Schwaan: Kérem, engedjen ki.

Annemarie: Ebben a városban nincs több műgyűjtő.

Schwaan: Azonnal utazom.

Annemarie: A legközelebbi vonat csak holnap reggel megy.

Schwaan: Sétálok az utcán.

Annemarie: Esik az eső.

Schwaan: Ne tréfáljon.

Annemarie: Ne erőszakoskodjon!

Schwaan: Kisasszony, ha nem akarja, hogy közönséges legyek…

Annemarie: Hát ide figyeljen! A játéknak vége. Mostantól kezdve élet-halálra megy. Az apám nagybeteg, megmondtam magának!…

(nyílik az ajtó, Inge lép be)

Inge: Csak nem civakodnak, Albert! *(észreveszi a félrehúzott függönyöket)* Jézusmária! Annemarie, te!?…

Annemarie: *(mint akit tetten értek, nagyon halkan)* Igen, anyuska. Mindent tud.

Inge: *(keresi a szavakat)* Borzasztó!… Borzasztó!… Most mondja meg, Schwaan úr, ugye borzasztó ez… És a legborzasztóbb, hogy szegény Hermannom még azt sem tudja, hogy a háborúnak vége. Meg van győződve, hogy a nyugdíjából élünk. Pedig a nyugdíja – Gott, mein Herrgott! – arra sem elég, hogy egyetlen szelet korpakenyeret vegyünk rajta.

Azt hiszi, hogy ma is itt vannak a képek. És meglátogatja őket nap mint nap. Három óra hosszat is elgyönyörködik ebben a kifosztott, kopasz sírkamrában. Odamegy az üres képkeretekhez, és simogatja őket, végigtapogatja bennük az üveget… De hát a lányom elmondta…

Schwaan: *(döbbenten)* Nem, nem… Ezt nem. Csak mondja, asszonyom. Erről a kisasszony nem beszélt.

Inge: Maga biztos azt gondolja: őrültek vagyunk. De nézze, nézze ezeket az üvegeket! Ezek itt, ez az igazi őrület! Mert hogy kilophassuk a házból a remekműveket, előbb üveget kellett vásárolnunk, nehogy felfedezze finom tapintással a csalást. Aztán azt hazudtuk: párás a levegő. És máris a soron következő képre kellett alkudoznunk, hogy fussa

új üvegre… a maradék pénzen pedig ételt vegyünk. És az ördögi kör csak szűkült, egyre szűkült. Amíg egy nap aztán semmink sem maradt már, csak Annemarie tisztessége…

Annemarie: Erről ne beszéljünk!

Inge: Mindenről! Most már mindenről. Legalább közöttünk ne legyenek titkok. Mert a titkok, Schwaan úr, a titkok elviselhetetlenebbek, mint az igazságok. Igenis tudja meg, végső kétségbeesésünkben aláztuk magunkat odáig, hogy házassági hirdetéssel próbálkozzunk. Nem volt más választásunk: vagy sikerül Annemarie-t férjhez adnunk, vagy a szeretetház.

És mindezt úgy, hogy az én Hermannom semmit se tudjon a nyomorúságunkból. Tudom, kegyetlenség, és mégis azt mondom, szerencse, hogy megvakult. Különben hogy csaltunk, hogy loptunk, hogy hazudtunk volna! Mert igenis csaltunk, loptunk és hazudtunk. Miközben játszottuk a gondtalant, az elégedettet, a mindig boldogot. Boldogságos isten, hova aljasodtunk! És az állandó görcs a gyomrunk táján: mikor, hol hibázunk el valamit! Az örökös rettegés, hogy egyszer rájöhet mindenre, és akkor…

Könyörgöm, Schwaan úr, menjünk ebből a szobából. Vissza a nappaliba. És kérem, ha a férjem újra kezdi, mondja azt, hogy nincs kedve, vagy fá-

radt, vagy mit tudom én, csak ne egyezzen bele a képmutogatásba!

Schwaan: Talán az volna a legjobb mégis… ha elmennék. Most azonnal.

Inge: Nem, nem! El nem mehet semmi szín alatt!…

Schwaan: Akkor hát…

(feszült várakozás; csend; Schwaan elsétál a képkeretek előtt, mint aki memorizálja a képeket, majd megáll Annemarie előtt; jelentőségteljesen a szemébe néz)

Schwaan: Kérem, szóljon a tanácsos úrnak: kész vagyok LÁTNI a gyűjteményt.

(Annemarie hirtelen megfogja Schwaan kezét, és mélyen ráhajolva, hosszan kezet csókol Schwaannak)

Inge: De Schwaan úr, nem lesz baj belőle?

Schwaan: Mit csinál, kisasszony!

(Annemarie felegyenesedik, az anyjára néz; mérhetetlen hálával, ugyanakkor nem kis megvetéssel elmosolyogja magát)

Annemarie: Már megint hallgatóztál. *(kisiet)*

Schwaan: Szóval így vagyunk!

Inge: Tudja, nagyon oda van az apjáért. Pedig… Láthatta. De hát, hogy az emberek szeressék egymást

– merő széplelkűség. Nem az a fontos. Az, hogy szükségét érezzék egymásnak.

Schwaan: Mellébeszélés, asszonyom. Manipuláció áldozata lettem.

Inge: Ugyan! Ne így fogja fel a dolgot. Töltse el melegség a szívét, hogy segít egy öregemberen, aki egy hazug szót ki nem ejtett a száján egész életében; nem csalt, nem alakoskodott – mert nem tudott, mert egyszerűen képtelen volt rá –; aki a lelkében olyan tiszta és ártatlan maradt, mint egy gyerek. Segít elhitetni vele, hogy volt értelme élni. Hiszen azt teszi, segít, áldja meg az isten.

Schwaan: Eltűrtem a lánya gonoszkodásait. Aki az első pillanattól kezdve, hogy meglátott – ne vegye önhittségnek, de – úgy viselkedett, mint egy szerelmes bakfis. Pedig hát emberi számítások szerint rég túl van azon a koron, amikor mindannak, amit érez, az ellenkezőjét illik tenni. Gyengéd szóra vár, és közben belém mar; bűnösnek érzi magát, és büntetni akar. Mintha én lennék a felelős azért, hogy önök tönkrementek! Riasztó… De én összeszorítottam a számat. Ó nem, asszonyom, nem emberbaráti cselekedetből: számításból. Megszorultságomban bármire kapható lettem voltam. A KÉPEKÉRT. És jött a kegyelemdöfés: képeknek se híre, se hamva. Az ön lánya pedig győzelmi mámorban úszott, hogy végre sikerült bosszút állni a csalódottságáért, a magányosságáért, a sivatagért a lelkében. Mi közöm hozzá! És

akkor belép ön, asszonyom. Kiszámítottan a kellő pillanatban. És olyan őszintén, olyan szívhasogatóan mondja, hogy szinte lelkiismeret-furdalást éreztem, mintha valóban én csaltam volna ki a képeket önöktől; én küldtem volna mindig késve a pénzt, amikor az már a puszta papírnál is kevesebbet ért. Beleképzeltem magamat az önök helyzetébe, és egyszeriben emberi arca lett a szenvedésnek. Valami megmozdult bennem. Valami, amit még nem, vagy ha igen, csak ritkán éreztem… Jónak éreztem magam. Valamiféle elementáris kényszer mondatta velem, hogy beleegyezem. És beleegyeztem volna újfent akármibe – most már érdek nélkül –, csak hogy segíthessek. Ezek után, elképzelheti, úgy ért, mint egy arculcsapás, amikor kiderült, hogy kezdettől fogva hárman voltunk ebben a szobában; hogy az ön őszintesége éppen olyan hamis, mint a lánya gőgje.

Inge: Nem igaz! Színigazat mondtam. Még ha úgy tetszik is, hogy hazug érzelemmel. Nem én tehetek róla, hogy olyan világban élünk, ahol, ha el akarunk érni valamit, még az igazat is hazudni kell.

Schwaan: Ne féljen, asszonyom, nem lépek vissza.

De szeretném, ha tudná, balul is kiüthet ez a vállalkozás, ha én úgy akarom: az én kezembe tették le a tanácsos úr életét.

Inge: *(szinte felsikolt)* Nem lehet olyan gonosz!

Schwaan: Ha nem, csak és kizárólag a tanácsos úr védtelensége miatt.

Inge: *(megpróbál ismét könnyed lenni)* Tudja mit? Áthozom a zsúrkocsit. Egy kis nyalakodás megrövidíti a pokoljárásunkat.

Schwaan: Nem fog az olyan sokáig tartani.

Inge: Sosem lehet tudni: maga tisztességes ember.

(Inge menni akar, de meghallja Schütz zsémbelését a folyosón; jobbnak látja maradni)

Schütz: … *(belép)* Punktum!

Annemarie: *(Schütz nyomában)* Schwaan úr már olyan kíváncsi volt…

Schütz: Elég! *(hirtelen hangot vált)* Na fiam?… Itt van?

Schwaan: Igen, tanácsos úr.

Schütz: És? Mit szól a mi országocskánk, a mi kis államunk bőségéhez? Torkán akad a szó, mi, eláll szeme-szája!

Inge: *(szelíden)* Hermann, szerényebben!

Schwaan: El vagyok ragadtatva.

Schütz: Meghiszem azt! Megtalálta már a Lochner-táblaképet?

Schwaan: Bámulatba ejt a tökéletessége.

Schütz: Sárgul az irigységtől, ugye? De csak sárguljon!

Minél jobban irigykedik maga, annál teljesebb az én boldogságom.

Inge: *(rosszallóan)* Hermann, Hermann.

Schütz: Inge, Inge. Idenézzen, fiam!

Schwaan: Ha nem tévedek, Géricault „BOLOND"-ja.

(Annemarie hevesen bólogat)

Schütz: Ejha! Még a franciákat is ismeri? De téved. Utánzat. Az eredetijét szeretett hitvesem viseli az arcán. Hát nem pontos mása? Azért is tűröm meg. Mert különben a francia festőket nem sokra becsülöm. Nem tudnak rajzolni, mindent elnagyolnak. És ami a legnagyobb fogyatékosságuk: halvány fogalmuk sincs a formatisztaságról…

Schwaan: Engedelmével, ez mégsem utánzat…

Inge: *(kérlelve)* Ne ellenkezzen, kérem. A férjem jobban tudja.

Schütz: De. Csak ellenkezzen! Ne hagyja magát megtéveszteni! Sasszeme van, fiam: valóban Géricault. Úgy látom, sok örömöt szerzünk még egymásnak. Jöjjön! Ehhez mit szól? Marco Marziale. Ismeri?

Schwaan: Nem.

Annemarie: *(kézzel-lábbal tiltakozik: de, igen, hogyne!…)*

Schwaan: Nem ismerem.

Schütz: „KRISZTUS EMMAUSBAN". A történetet csak ismeri?

Schwaan: Az Új Testamentomban nem vagyok járatos.

Schütz: Na ja, persze, persze! De azért kedvelem magukat. Az ostoba keresztyén mindig azt akarja, hogy csak ő járjon jól. Magukban van valami: úgy húznak hasznot másokból, hogy a másiknak is haszna legyen abból.

Schwaan: *(fagyosan)* Nem olvasok Nietschét, tanácsos úr.

Schütz: Az apja alázatosabb volt.

Schwaan: Az apák mindig alázatosabbak.

Schütz: Most mért olyan rátarti? Ha egyszer kész vagyok befogadni a családomba, gondolhatja, hogy elnézem magának…

Schwaan: Két dolgot is tisztázni kell…

Schütz: Semmi szükség rá, hogy bármit is tisztázzon.

Inge: Hermann, um Gottes willen, ne élj vissza Schwaan úr türelmével!

Schütz: Mért ne! *(kissé gonoszkodva, játékos fölénnyel)* „Talán nem ő a jövevény, aki nem tudja, hogy minémű dolgok lettek e napokban"? Mert hogy egyik szavam a másikba ne öltsem: ketten mennek a me-

zőn. Emmausba. Ami egy falu. Jeruzsálemtől hatvan futamatnyira, ahogy Lukács írja. Szóval, ketten mennek. Krisztus feltámadásának napján, vagy azt követően, nem emlékszem már pontosan, de nem is lényeges. Tehát mennek. És azon tanakodnak, amik a városban történtek. Nevezetesen, hogy megölték és eltemették Jézust, akiről mindenki azt hitte, ő lesz a megváltó. Azt is beszélték, hogy feltámadt. Hiszik is meg nem is. Akkor odamegy hozzájuk a feltámadt Jézus, akit ők természetesen nem ismernek meg, mert az „ő szemeik visszatartóztatának, hogy őt meg ne ismerjék". Szóval odamegy, és beszédbe elegyedik velük. Kérdezi, mi történt, mért olyan szomorú az ábrázatuk. Na akkor amazok azt felelik neki: „csak te vagy-e jövevény, és nem tudod, minémű dolgok lettek e napokban?" De mivelhogy már estére járt, és megérkeztek a faluba, az emausbeliek „kényszerítik" – ahogy Lukács írja – Krisztust, hogy velük vacsorázzon. Éppen ezt látni itt a képen. Látja? „És lőn, mikor leült velök, a kenyeret vévén, megáldá, és megszegvén nékik adá. És megnyilatkozának az ő szemeik, és megismerték őt; de ő eltűnt előlük." Ő volt a megváltó. Ennyi a történet. S most nézzük a képet! Nézze ezt a tökéletes kompozíciót! A szegetlen cipót Krisztus bal kezében, s azt a méltóságot, ahogyan a jobbját áldásra emeli. És a tekintete! Valóban, ahogy Máté írja róla: „A tekintete pedig olyan volt, mint a villámlás, és a ruhája fehér, mint a hó." Na!… Mondjon már valamit maga is, fiam!

(Schwaan hallgat) Csak nem húzta föl az orrát? Mondhatom, férfias viselkedés!

(Annemarie mozdulatokkal unszolja Schwaant, kéri, könyörög neki, hogy szólaljon meg.

Schwaan: *(nehezen)* Igen, igen… nem… A ruhája fehér…

(Schütz megütközik; odamegy a képhez, megtapogatja)

Schütz: Pedig ez a „KRISZTUS EMMAUSBAN"… Miről beszél? Az egész képen nincs fehér szín.

Annemarie: Éppen azért kérdezni Schwaan úr: „a ruhája fehér?".

Schütz: Kérdezte?

Inge: Kérdezte, kérdezte.

Schütz: *(Schwaanhoz)* Kérdezze még egyszer! Egy-kettő, kérdezze!

Schwaan: *(tétován kérdés és kijelentés között)* A ruhája fehér.?

Schütz: *(gondolkodik, nem ilyen hangsúllyal hallotta az előbb; valami nem tetszik neki, de taktikát vált)* Lényegtelen. Nézze meg a bal oldali alakot, fiam! Azt a zöldruhás férfit, a sárga lepellel… *(játszott szenilitással)* De van még valami ott a bal sarokban… Ejnye, mi is? Na nézzenek oda! Segítsen már, fiam!

Annemarie: (*eljátssza, hogy kutya)*

Schwaan: Egy kutya.

Schütz: Hát persze! Persze, hogy egy kutya! És a jobb oldalon is van egy kutya. Kicsit kisebb. Ugye?

Annemarie: *(kétségbeesetten eljátssza, hogy macska)*

Schwaan: Nem. Az macska, tanácsos úr.

Schütz: Látja, hogy rövidül az ember esze! Pedig milyen fontos része ez a képnek! A macska mancsában ugyanis táblácska van – látja? –, amelyen a művét szignálja a festő. Olvassa csak, fiam!

Schwaan: Mar-cus…

Schütz: Marcus bizony! Jól van. Bevallom őszintén, már attól tartottam, hogy gyengeelméjűnek hisz, és mindent rám hagy maga is, mint ezek az aszalt gyümölcsök itt. Akiknek az a rögeszméje, hogy engem kímélni kell, óvni minden izgalomtól…

Inge: *(őszinte aggodalommal)* Mert az orvos mondta.

Schütz: *(mély megvetéssel)* Az orvosok!…

Az élet egyetlen igazi ajándéka, hogy az ember fel tudja izgatni magát: fel tud háborodni, lelkesedni, rajongani tud, és – nem félek kimondani – szenvedni. Igen-is fel akarom, és fel is fogom magamat izgatni. Gyerünk, fiam, tovább! A szélsőségek teszik széppé az életet.

Schwaan: Hagyjuk abba, tanácsos úr!

Inge: Éljen, éljen! Bűbájos gondolat. Menjünk vissza a terített asztalhoz.

Annemarie: Remek.

Schütz: *(szárazon)* Menjetek ki.

Schwaan: Menjünk mi is, uram.

(senki sem mozdul; Schütz világtalan tekintetét Schwaan felé fordítja, kegyetlen mosoly fut végig az arcán)

Schütz: Elismerésre méltó az igyekezete, ahogy máris készül a papucs szerepre. De ebben a házban rajtam élősködnek valahányan. És ez alól maga sem lesz kivétel, ha elveszi a lányom. Így hát azt ajánlom, ha békességet akar, legelőbb is velem kössön békét. Gondoljon az örökségre, ami ide csalta. Mert annyira hülyének mégsem tartom, hogy egy szőrevedlett macska miákolásáért jött volna ide. Miatta mímelné az echt úriembert, tűrné a műfogsorcsattogást…

Schwaan: Kérem, fejezzük be! az ön érdekében.

Schütz: Ultimátum?

Inge: Hermann! Mit akarsz Schwaan úrtól? Igazán készséges.

Schütz: *(nagyon lassan, visszafogottan; arcát rendületlenül Schwaan felé fordítva, mintha csak hipnotizálni akarná vak szemével a képkereskedőt)* KEVÉS.

Hatódjon meg! Legyen lenyűgözve! Élvezze a helyzet kivételességét! Ha a képeimre fáj a foga, ez a legkevesebb. Borzadjon bele a gyönyörűségbe. És ha azt mondom, happ!, akkor happ, ugorjon! Tudja, milyen hosszú, milyen szörnyűségesen hosszú és unalmas egy világtalan napja? Közlöm, hogy mindennap meg fogom mutatni a képtáramat. Mindennap. És maga mindennap lelkesedni fog. dicsérni – mi az, hogy dicsérni? –, dicsőíteni fogja a Tökélyt, a Rendet, az életművemet: az ESZMÉNYI VILÁGOT. Megértette? De őszintén ám! Szívből. Mert a hazugságot nem tűröm. És ha csak egyszer is csaláson kapom, vagy rossz hangulaton – jegyezze meg! –, kár volt nősülnie: az államra hagyom a gyűjteményemet. *(hangot vált)* És most happ, folytassuk! A jelenet címe: Utolsó Ítélet.

(Schwaan hallgat; Annemarie tehetetlenül széttárja a karját: nem tud segíteni; Inge megtántorodik, szívéhze kap)

Inge: Ah!… Rosszul vagyok. *(Annemarie karjába hanyatlik)*

Annemarie: Anyuska! *(segélykérően)* Apuska! Szívroham!…

Inge: *(aléltan)* Gombolj ki…

Schwaan: Asszonyom!

Schütz: *(arcrándulás nélkül)* Happ!

Inge: Ah, ah…

Annemarie: Jaj, jaj! *(Schwaanhoz)* Volna olyan szíves…

Schütz: H a p p !

Schwaan: Hát micsoda ember ön!…

Schütz: HAPP!

Schwaan: Ez a legfontosabb, amikor a felesége?!…

Schütz: Komédia. Megszokja maga is. Az egyik mindig az ablakon akar kiugrálni, a másik ájuldozik. Majd magához tér, ha nem törődnek vele.

Inge: *(magához tér)* Szégyelld magad, Hermann.

Schütz: *(Schwaanhoz)* Na látja!

Inge: *(sírva fakad)* Én csak jót akartam.

Schütz: *(Schwaanhoz)* De most aztán rajta, ragadtassa el magát!

Schwaan: Szörnyek…

Schütz: Ne mondja még egyszer!

Schwaan: *(folytatja)* szörnyek, s z ö r n y e k . . .

Schütz: *(lelkesen)* Egész jó. Kezdetnek egész jó.

Schwaan: *(folytatja)* NEM EMBEREK!

Schütz: Ez az! Ez az, csak egy kicsit eksztatikusabban! Magasztalja jobban az okkerek nyögését; a zöldek

sírását; az umbrák, sziénák hozsannáját; a SZÍNEK dicsőséges hadbavonulását; HARCI INDULÓJÁT; bumsz, bumsz, bumsztararatta; bumsztararatta, bumsztararatta; bumsz, bumsz, bumsztararatta, bumsztararatta, bumsztararatta; bumsz; bumsztararatta, bumsz; bumsz, bumsz, bumsztararatta; bumsztararatta… BUMSZTARARATTA!

Inge: *(sírva, rettegve-szörnyülködve, Schützcel egyszerre)* Krisztusom! Mein Heiland! Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved; Jöjjön el a te országod; legyen meg a te akaratod, mint a mennyekben, úgy a földön is. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; És ne vígy minket a kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól; szabadíts meg a gonosztól… SZABADÍTS MEG A GONOSZTÓL!

Schwaan: *(folytatja, Ingével, Schützcel egyszerre)* Süteményt majszolnak, kávét isznak, habbal, amikor maholnap éhen halnak; a nagy Tökélyt játsszák, Eszményi világot; rendről, harmóniáról szónokolnak, közben kimunkálják a tökéletes KÁOSZ-t. És még örömük is telik benne! Nem, nem! Józanodjanak ki, az isten szerelmére! Semmi fedezete nincs életüknek! SEMMI, SEMMI, SEMMI!

(Annemarie hisztérikus sikoltozásban tör ki)

(dermedt csend)

Schütz: *(Schwaanhoz; halkan, de annál fenyegetőbben)* Mit mer? M i t m e r é s z e l ?

Schwaan: *(próbál úrrá lenni az indulatán)* Védtelennek hittem önt, és megsajnáltam. Holott az első pillanatban, amikor azt mondta, hogy a világ meghalt, észre kellett volna vennem, hogy ön egyáltalán nem védtelen, hanem tehetetlen. És ez nagy különbség! Mert a tehetetlen ember nem ember többé, hanem kreatúra, akinek a lelke tele van tövissel, éles kések nőnek ki a nyelve alól; akinek minden én mindenki bűnös: hazug, tolvaj, csaló. Ami ez esetben való igaz. Csakhogy, von Schütz úr, nem az a bűnös, aki hazudik, hanem aki olyan légkört teremt, ahol hazudni kell; nem az a bűnös, aki lop, hanem aki úgy intézi, hogy csak lopásból lehessen megélni; nem a rokkant bűnös, hanem az, aki az embert megrokkantja. Mint ön a feleségét, akit a szolgálatkészség tett hazuggá, a jóság csalóvá; a lányát, aki önön éli ki minden megőszült ösztönét. Micsoda pokoli förtelem! Az ép emberi elme azt diktálná, lázadj föl ellene, itt megy csak így élnek beteg békességben a megnyomorítójukkal, a megnyomorítójukért! És nem is akarnak, NEM TUDNAK élni nélküle!

Inge: Mit tud maga rólunk.

Schwaan: Eleget ahhoz, hogy magamra ismerjek. Mert nem a tábornokok, és nem a művészek forgatják a föl-

det a veszte felé: én, önök, mindenki, aki hátat fordít; aki azt mondja, hogy nyeld le, add föl az igazat a békesség kedvéért.

Inge: A világot nem megváltani, hanem megbékíteni kell, hogy az ember boldoguljon benne.

Schwaan: Úgy, úgy, asszonyom, és vizes lepedőt rá; és el van intézve. Hát nem igaz! Önáltatás, a legközönségesebb önáltatás azt hinni, hogy bárki is megússza avval, ha bolondnak tartja a világot, és elnéző mosollyal látszólag belemegy a „bolondozásba". Látszólag! A látszat csontot tör, őszerest csinál belőlünk; koldulni kényszerít, füstös vonatokon járni az országot néhány kicsalható, rohadt mázolmányért… Úristen, micsoda ostoba teremtmény az ember! Csak akkor kap észbe, akkor veszi észre, hogy nem kívülálló, amikor fuldoklik már, amikor kerékbe törték, kiherélték testileglelkileg! Nem, nem: senki sem statiszta ebben az életnek nevezett, abszurd őrületben – hanem főszereplő; az egyetlen szereplő; egyetlen élettel. Figyeljen rám, uram, talán még nincs késő! Talán megmenthető ön is: kiirthatók még a tövisek, a kések kicsorbíthatók. Ha az igazságot el tudja fogadni, maradt még annyi emberi ereje… Vegye tudomásul: itt nincsenek képek: nincs gyűjteménye, von Schütz tanácsos úr.

Annemarie: Schwaan úr!

Schütz: Hogyhogy nincs?

Schwaan: Úgy, hogy nincs. Egyszerűen, NINCS.

Schütz: És ez? *(kapaszkodik egy képkeretbe, aztán továbblép egy másikhoz)* Meg ez? Meg ezek: SZENT PÉTER? SZENT PÁL? SZENT KRISTÓF…

Schwaan: Üres képkeretek.

Annemarie: Schwaan úr, az istenért! Könyörgöm, legyen irgalmas!

Schütz: Halt! Milyen irgalomra van nekem szükségem?

Schwaan: Von Schütz úr, egy háborút nem lehet büntetlenül elveszíteni.

Inge: *(kétségbeesetten)* Hát mit csinál itt velünk? Mit akar még?!…

Schwaan: Megmenteni önöket.

Inge: Nincs joga. Nincs hozzá joga… Kérem… Egy élet áll mögöttem. Tudom, tulajdonképpen hálásnak kellene lennünk magának, hogy le akarja venni rólunk a szerepek terhét. Vegye, ha akarja, az ellen nem szólok, ha úgy találja, hogy van mit. De ne vegye el, kérem, amihez nincs joga, ami jóllehet a hazugsággal egy tőről fakad, de mégsem hazugság; ami nélkül az ember kiszárad, elgonoszodik: az ILLÚZIÓ-t, amire szükség van. Mert higgye el nekem, nem az igazság teszi boldoggá az embert, hanem az igazság illúziója…

Schütz: Mit mond?… Ki vesztett háborút?

Schwaan: Mi, von Schütz úr, mi.

Inge: *(lemondással)* Milyen siralmasa kisszerű figura maga, Schwaan…

Schütz: Hazudik. Mert néhány hígagyú tisztünk még mindig Párizs alatt élhetetlenkedik, nem jelent semmit: „minket teremtett az isten arra, hogy civilizáljuk a világot, mi vagyunk az emberi haladás miszszionáriusai, mi vagyunk a föld sója"! …

Inge: *(Schütz rendíthetetlenségén új erőre kapva)* Hazugság… Persze, hogy hazugság! Ó, milyen kicsinyes boszszú!

Schütz: Csupán azt felejti el, hogy mi sem könnyebb, mint a hazugságán rajtacsípni. Egyetlen mozdulat. Csak egy ökölcsapás… Szóval azt állítja, hogy nincsenek képek.

Inge: Dehogyis nincsenek! Ugye, Annemarie! Angyalkák röpködnek, harsonákat fújnak…

Schütz: Még mindig állítja? (*ökölbe szorított kezét ütésre emeli)*

Schwaan: Tessék, győződjék meg: törje be az üveget, és kitapinthatja…

Annemarie: *(szinte ráveti magát az apjára)* NEM!!! Apuska… a kezed… megvágod!

Schütz: Hagyj békén!

Annemarie: Édes, drága, drága jó apuska, kincsem, ne csináld!

Schütz: Eressz el!

Annemarie: Fájni fog!

Schütz: Eressz el, ha mondom! Nem hallod! Vakarják le rólam ezt a piócát; ezt az abnormális, átkozott perszónát, mert megölöm! *(kiszabadítva a karját, eltaszítja magától Annemarie-t, hogy az földre esik)* MEGÖLÖM!!!

(csend, szünet)

Annemarie: *(föltápászkodik)* Jobban szereted te annál az életed. Ez, ez az átkozott perszóna az egyetlen támaszod, akire számíthatsz, aki segíthet még: elmehet tányért mosni, vagy takarítani egy mások von Mittudoménki-hez. HA AKAR! Mert tudd meg…

Inge: Annemarie!

Annemarie: Hallgass! Igaza van Schwaannak.

Fiatal voltam. Még csak nem is csúnya. Kérőm is akadt. Nem is egy. De nektek, fehér lovon herceg kellett volna, világbirodalom; katonatisztekkel hitegettetek. És én bolond, ó én százszor bolond, hogy elhittem nektek! Emlékszem, milyen iszonyú örömöt éreztem, amikor kitört a háború. Mintha minden ízem ujjongásban tört volna ki: végre, a megálmodott, a nagy, az igazi háború; az ÉN HÁBO-

RÚM, az én diadalom. De az évek múltak. És a diadal, a herceg, fehér lovon, késett. Egyre jobban késett. Lassan olyan lettem, mint egy morfinista: mire ráébredtem az önámításra, már nem tudtam szabadulni tőle. És áltattam magam tovább: feladattal, céllal, boldogsággal. És mért? Uramisten, miért?! *(hajába tép)* Hogy beleőszülve, vénen, egyedül maradjak. Jobban egyedül, mint bárki. Teljesen egyedül. Mert nekem még egy abnormális lányom sem lesz, hogy megkérdezze tőlem: mi kell, mi baj, mi fáj?! MINDEN FÁJ! Értitek, minden! Kisajátítottátok, elvettétek tőlem a fiatalságomat, a boldogságomat, az egész életemet, hogy lábtörlője legyek ennek a… ennek a!…

Inge: Elhallgass, te szuka, megölöd az apád!

Annemarie: Azt akarom. Igenis tudja meg, hogy a háborúnak vége. És hogy elvesztettük. Igen, Már öt éve. Tudja meg azt is, hogy az újságokból hamis híreket olvastam föl neki. És azok az átkozott képei! Hát mit gondol, miből tellett süteményre, húsra, habra; mivel pakolta meg a gyomrát?!

Schütz: Nem… Ez lehetetlen… Egész életemben nem ittam, nem jártam színházba, nem dohányoztam, nem dobtam ki pénzt könyvekre; minden pfennigemet a képeimbe öltem, és most egyszeriben… Nem, nem, nem igaz, nem! *(a nagy karosszékbe tántorodik)*

Annemarie: *(egészen közel hajol az apjához, az arcába beszél)* DE IGEN. Kapkodd csak, kapkodd a levegőt! Igenis eladtam a képeidet. Egy szálig. Egy sem maradt. Egy sincs. És ha ez sem elég, hogy megüssön a guta, bebiztosítalak egy gonoszabb halálra. Hiszen csak addig élsz, ameddig én élek. S efelől én döntök. *(felegyenesedik)* Egyedül én.

Inge: Kérjél bocsánatot.

Annemarie: *(gonoszan)* Ha-ha!

Inge: *(meg akarja ütni Annemarie-t, de az kisiklik a keze közül)* Fogja meg, Schwaan!

Annemarie: Ha. Ha. Ha.

Inge: Fogja meg, fogja meg! Kitépem a haját, agyonütöm!… *(a nagy szék körül kergeti Annemarie-t, akin abbahagyhatatlan, kétségbeesett nevetés tör ki)*

Schwaan: *(döbbenten)* Kisasszony! Asszonyom! *(megfogja Ingét)*

Inge: Most mért engem fogott meg?! Engedjen! Majd adok én neki! Én nem vagyok az apja, velem nem játssza el az ablakon-ugrálóst! Tegye meg, ha tetszik, de ne fenyegessen! *(Annemarie-hoz)* Menj, menj, menj, mire vársz! Tartsak tán bakot?!

Annemarie: *(hirtelen abbahagyja a nevetést)*

Egy vaskéz hiányzik nektek, egy vasököl…

(Schwaanhoz) Maga az egyetlen, akit sajnálok. Menjen el, m e n j e n e l ebből az országból.

Isten áldja! *(kisiet)*

Schwaan: *(elereszti Ingét)* Nyugodjon meg, asszonyom, nem teszi meg. És nagyon sajnálom…

Schütz: *(Annemarie-ra értve)* Hálátlan dög.

Inge: Ne félj, kisöregem, megleszünk mi így is. Így, ahogy vagyunk. Az élet mindig kínál valamilyen kiutat. Csak el kell fogadnunk.

Schütz: Dög vagy te is.

Inge: Jó, jó.

Schwaan: Igazán sajnálom. Nem így gondoltam…

Inge: Tűnjön el. Hordja el magát. Mert ugye megérti, hogy hetvenhét éves létemre nem vagyok hajlandó tovább bohóckodni, magának, és egyáltalán… És remélem, belátja azt is, hogy ezek után szó sem lehet róla, hogy a lányom kezét megkérje.

Schwaan: Asszonyom, akkor sem tehetném, ha akarnám: nekem feleségem van, és egészséges gyerekeim.

Inge: *(végigméri Schwaant)* Erre is csak egy zsidó képes. *(Schwaan arcába köp)* Gazember. *(előre indul)*

Schwaan: *(megtörli az arcát; udvariasan)* Jó éjszakát!

(Inge, Schwaan távoznak)

Schütz: *(indulattól remegve felkapaszkodik a karosszékből)* Én… Én: Hermann von Schütz, volt lovassági hadnagy, nyugalmazott gazdasági tanácsos, a Vaskereszt első fokozatának tulajdonosa – koldus. A mai naptól koldus… Csalók, fosztogatók!… Hát ez volt a nagy titok, amit ott éreztem minden nyalakodás mögött, ez mérgezte meg a falatot a számban. Hogy nem tudtam magamtól rájönni! Ó, ha nem lennék vak, kivájnám a szemem, ha nem lennék öreg, megöregíteném magam, hogy annál könnyebb legyen… Mi? Mi legyen könnyebb, mi? Hiszen itt vagyok, így, vakon és vénen,és – nem történik semmi. Nem tud történni. Még csak egy erecske sem tud megpattanni ebben a nyomorult fejben! Fuj, micsoda közöny!… Vagy mégis csak el kell, el lehet fogadni?… Erre ítéltettünk? Hogyan? H o g y a n ? HOGYAN???

(minden erejét összeszedve ismét ökölbe szorítja a kezét; felemeli; odalép egy képhez; belecsap; üvegcsörömpölés; az üres papírlap érintésén az aszott ujjak szorítása lazul; az öklök finoman tapintó tenyérré bomlanak)

KREATÚRA!

Az igazság csak érdessé teszi az ember lelkét, de ki nem békíti.

(Inge rohan be feldúltan, magánkívül)

Inge: Hermann, Hermann!…

Schütz: *(szelíden)* Ne zavarj.

Inge: Borzasztó, borzasztó!

Schütz: *(átszellemülve)* A képek – itt vannak.

Inge: A képek! Annemarie! Segíts!

Annemarie fennakadt a balkonon.

Schütz: *(lassan Inge felé fordítja az arcát)* Hívd a tűzoltókat.

(Schwaan jelenik meg, a belé kapaszkodó, tépett, piszkos, megrendítően megalázott Annemarie-t támogatva)

Schwaan: Nem szükséges már.

(szünet)

Annemarie: Akartok egy kávét?

Inge: Van még?

Schütz: HABBAL!

(tabló, sötét)

VÉGE

Budapest, 1982. V. 8.

TEAKÚRA

komédia két részben

Személyek:

Bella – 43 éves

Berta – 60 éves

Dodó – 27 éves

Történik: ma

Ősbemutató:

Várszínház, 1984. V. 11.

Rendező: Sík Ferenc

Szereplők:

Berta..... Lukács Margit

Bella ..... Szemes Mari

Első rész

Első kép

(Bella szobája: szakadt tapéta, poros csillár; mennyezetig érő könyvespolc, tele évek óta fel nem lapozott könyvvel; faragott, drága vitrin, tele évek óta porosodó csecsebecsével; selyemernyős hangulatlámpa; faragott asztal, pecsétes terítő; drága bőrfotel; olcsó ágy: vetetlen: mocskos ágyneműj; nyikorgó parkett, poros szőnyegek: perzsák; az ablakon piszkos, nehéz, valódi csipkefüggöny; kívül a redőny félig leeresztve.

A villany ég.

Kora délelőtt.

Berta, gondosan fésült, fényes, szalmasárgára festett hajkoronával, simára krémezett, pirosított arccal, rúzzsal, parfümfelhővel, elegáns utcai ruhában, mellén keresztbe font karral, érezhető fölénnyel követi tekintetével a – rendezetlen, őszülő hajával, érdesre szappanozott arcbőrével – nála elhasználtabbnak, sőt kifejezetten öregebbnek látszó Bellát, aki szüntelenül kibomló, még anyjától örökölt, hosszú pongyolában, izgatottan ját föl-alá, megáll, leül, ismét feláll, ismét jár, magyaráz.)

Bella: És én ott állok meztelenül!

Berta: *(kuncog)* Meztelenül.

Bella: Anyaszült meztelenül. Ahogy a fürdőkádból kiléptem.

Berta: *(egyre jobban kuncog)* Ahogy a fürdőkádból kilépett.

Bella: Most mit kuncog! Általában meztelenül fürdik az ember.

Berta: Anyaszült meztelenül.

Bella: Nem, nem, Berta, maga nem veszi komolyan. Pedig több, mint komoly. Igen, igen, Berta. Mégiscsak hallatlan, az ember gyanútlanul ül a fürdőkádban, és!… Csak arra leszek figyelmes, hogy babrál az ajtónál. Odanézek, és látom, megbillen a kilincs. Nyomja lefelé. Lassan, óvatosan. És nyílik az ajtó, és… És én ott állok meztelenül!

Berta: *(kitör belőle a nevetés)* Nagyon tetszik ez magának, Bella.

Bella: Egyáltalában nem tetszik. Kíváncsi vagyok, mit csinált volna maga az én helyemben, ha maga van ott, magára vicsorog, magát nyalja végig a szemével…

Berta: *(egyre jobban nevet)* Érdekli is azt a pucérság! Ha-ha! *(valószínűtlenül kicsi férfiinget vesz föl a földről)* Egy ekkorka ember! Csak nem képzeli, hogy nőnek nézi…

Bella: *(sértődötten)* Igenis annak néz: a mellemet nézte *(végigsimítja a mellét)*, a hasamat *(végigsimítja a hasát)*… igenis! Meg a combomat. Csak úgy kerekedett a szeme! Majd a fene evett meg az ijedtségtől. Nézze meg! Nézze a kezem!… *(Berta elé tartva reszketteti a kezét)* Még csak ez hiányzott nekem! Az én gyomromnak. Hang nem jött ki a számon. Épp csak egy

törölközőt kaptam magam elé… Erre tudja, mit csinált? Sírva fakadt. Kiver a veríték még most is! Aztán egyszerre csak eltorzult az arca, és mint aki fázik, remegni kezdett. Még a fogai is összekoccantak. És valami morgás tört föl a torkából. Olyan, mint amikor a kutyák párosodnak. Vakkantott. És ingatni kezdte magát. Lassan, ide, oda, jobbra, balra. És egyre csak remegett. És morgott. És megindult felém… És… és csak jött, csak jött. Mire én – sikoltozni kezdtem. Mire ő –rámvetette magát.

(Berta majd megszakad a nevetéstől)

Mit nevet? Mi az istent nevet! Igenis letepert, maga is láthatta!

Berta: *(hirtelen abbahagyja a nevetést; fenyegetően)* Én nem láttam semmit.

Bella: Hogyhogy nem? Hát nem maga rohant be a sikoltozásra?…

Berta: *(ellentmondást nem tűrően)* ÉN NEM LÁTTAM SEMMIT.

Bella: *(elbizonytalanodva)* Azt akarja bebeszélni nekem, hogy képzelődöm?… Berta!… De hiszen… Még egy órája sincs!

Berta: Húzza föl a redőnyt inkább, és oltsa el a villanyt! És öltözzön föl végre!

Bella: A számon volt a keze! A torkomat fogta! Fojtogatott!

Berta: *(felhúzza a redőnyt, eloltja a villanyt)* Azt mondtam, szedje rendbe magát. Nézzen a tükörbe! Negyvenhárom éves létére úgy néz ki, mint az öreganyám. És ez a szoba is, fúj!…

Bella: Meg akart fojtani!…

Berta: *(higgadtan)* A szájára verek, ha még egyszer mondja.

Bella: De hát majdnem megölt!

Berta: Mondja, nem lenne egyszerűbb, ha kerek-perec kimondaná, hogy el akarja vitetni a fiát?

Bella: *(összerándul, mint akibe belemartak; hűvös diadallal)* ZÁRTINTÉZETBE.

Berta: Szóval, ismét meg akar szabadulni tőle.

Bella: Ezúttal nem csak akarok: MEG IS FOGOK. Mérget vehet rá.

Berta: *(nyájasan)* Látja, ez a beszéd. Legyen őszinte az ember – úgy lehet keresztülhúzni a számításait.

Mert, ha nem tévedek, tőlem akar megszabadulni, kedvesem.

Bella: *(roppant hűbájosan)* Ahogy mondja. Kedvesem.

Azt gondolta talán, hogy életfogytiglan a lábtörlője leszek?

Berta: Milyen durva kifejezéseket használ… Nem gondolja, hogy egy kissé hálátlan?

Bella: Ne mondja. És vajon miért kellene hálásnak lennem? Úgy nézek ki, mint az öreganyja, „a szájára verek", úgy beszél velem, mint a kapcájával; elveszi a pénzem, elszámoltat, mint egy taknyos kölköt, az utolsó fillérig; úgy gazdálkodik avval a nyomorult kis nyugdíjammal, mint a sajátjával…

Berta: Ha egyszer nem tud a pénzzel bánni.

Bella: Azt kell ennem, amit maga főz…

Berta: Mert a maga főztje ehetetlen.

Bella: Olyan ruhát kell viselnem, amit maga húz rám…

Berta: Mert nincs ízlése, kedvesem.

Bella: *(egyre tehetetlenebbül)* Átvilágítja, elolvassa a leveleimet; lehallgatja a telefonjaimat; megszabja, hogy miről mi legyen a véleményem, kinek mit mondjak; még a gondolataimat is számon kéri!

Berta: *(tökéletes nyugalommal)* Nézze, kedvesem, maga túl kicsi pont, ebben, a manapság egyre zűrzavarosabb világban, túl kicsi pont ahhoz, hogy egyedül meglegyen. Nélkülem már, a jóisten sem tudja, mi lenne magával. Magának szüksége van rám. Az én segít-

ségemre. Az én barátságomra. Maga egyedül ki van szolgáltatva a szomszédoknak, az újságoknak, a televíziónak. Maga egyedül védtelen. Élhetetlen. maga beteg.

Bella: Nem vagyok beteg!

Berta: De igen, beteg. Leszázalékolták.

Bella: *(kétségbeesve keresi a szavakat)* …Maga miatt… Azt is maga miatt… *(kifakad)* Mert beterpeszkedett ide ebbe a lakásba. Az ÉN lakásomba!… Kosz van? Kosz van. Amíg maga itt van. Madárijesztő vagyok? Az vagyok. Amíg maga itt van. Túl van a hatvanon, és csak azon jár az esze, hogy mázolja magát vörösre, mint a majom segge! Órákig fésüli azt a kisárgított, nagy suhogó haját… Finom a bőre? Hát hogyne lenne finom, mikor órákon át ül a fürdőkádban!… És ha most azt hiszi, hogy az irigység beszél belőlem – téved. Nagyon téved. Engem egyáltalán nem érdekel, hogy néz ki maga. És semmi, semmi sem érdekel, egyen meg a mocsok, a szemét, a… A kisujjamat sem mozdítom meg. A kisujjamat sem. Én is tudnám pampucolni magam, ha akarnám. De nem akarom. Semmit sem akarok, amíg maga itt van. Érti, semmit! Csak egyet, de azt nagyon *(majdnem elsírja magát)*, hogy menjen a fenébe!…

Berta: *(rendíthetetlen nyugalommal)* Dicséretes dolog, mondhatnám, nagyszerű, hogy ilyen nagy tervei vannak. Addig él az ember, amíg tervez. De az isten végez,

kedvesem. És ez avval jár, hogy számításba kell vennünk a realitásokat. A realitás pedig az, hogy én magának nem az albérlője vagyok, de még az anyósa sem, akiken túladhat, hanem a fiának, a gyámhatóság által kinevezett gyámja. És mint ilyen, családtagnak vagyok ide bejelentve. Ami annyit jelent, hogy addig maradok itt, amíg a fiának gyámra lesz szüksége. Márpedig megnyugtatom magát, neki élete végéig szüksége lesz…

Bella: *(szinte hisztérikusan)* Nem lesz! Ezek után nem lesz. *(megváltó gondolat villan át a szemén)* Most azonnal telefonálok a mentőkért… *(sietősen indul; az ajtóban hirtelen megtorpan)* Egy frászt telefonálok. Személyesen megyek. *(ledobja magáról a pongyolát; kapkodva keresi, majd kezdi magára rángatni az ágyon, földön, széken szanaszét heverő ruhadarabokat)* A rendőrségre. Igen, a rendőrségre. A gyámhivatalba. A lakáshivatalba. A pártba. Misét mondatok, hogy végre… *(a harisnyájával bajlódik)* Az isten verje meg!… Van egy harisnyája? Kölcsön… Nem, nem. Isten őrizz! Inkább mezítláb, mint hogy magától bármit is. A maga napjai itt nálam meg vannak számlálva. Már holnap kézhez kapja az ügyvédi felszólítást. Vége. Slusszpássz. Majd én megmutatom. Engem nem terrorizál tovább. Mindenütt elmondom, hogy támad rám az az abnormális, hogy ment el az esze; a szemem láttára; egyik percről a másikra; teljesen; közveszélyesen; bedilizett…

Berta: *(parancsolóan)* Annak a gyereknek nincsen semmi baja.

Bella: Majd lesz. Bízza csak rám. *(cipőjét keresi az ágy alatt)*

Berta: Jó, jó… Egy kicsit visszamaradott. *(Bella tovább keres az ágy alatt)* Ütődött, fogjuk rá… Mondjuk, beszámíthatatlan… *(engesztelően)* De hát ahány bolond az utcán szaladgál!… Bella…

Bella: *(megtalálva a cipőt, diadalmasan magasra emeli)* Aha, most ugye Bella!

Berta: Bella, legyen okos. Jöjjön ide, kérem. Üljön le szépen, és beszélgessünk.

Bella: Momentán nincs semmi mondanivalóm. *(folytatja az öltözködést)*

Berta: *(hangjában nyoma sincs gúnynak, fölénynek)* Nézze, lehet, hogy néha a kelleténél kicsit szigorúbb vagyok magához. De bizonyos kérdésekben nem lehet engedékeny az ember, ha békességet akar. Márpedig semmi sem fontosabb ezen a világon, mint az, hogy egymással békében meglegyünk.

Bella: *(két mozdulat között)* Magával?

Berta: Maga is egyedül van, én is. És maga sem fiatal már, én még úgy sem. Az élet úgyis megver mindenféle idegeskedéssel… Mért azt keresi hát, hogy hogyan élezze ki az amúgy sem rózsás helyzetet? Azt hiszi, nem venném én is szívesebben, ha saját luxusvil-

lámban lakhatnék; saját luxusautómon száguldozhatnék, saját sofőrömmel; nyaranta, piros madárbőr kesztyűvel, a saját luxusjachtom fedélzetéről dobálhatnék narancshéjat a sirályoknak, valahol a déli tengereken? Azt hiszi, jó nekem tömött autóbuszon mások lábára taposni; hagymáért, fogkrémért sorban állni; azt venni, ami van – nem ami szükséges? De hát ez van. Ezt lehet nem szeretni, de ehhez kell alkalmazkodni. Megfésüljem?

Bella: Nem kell.

Berta: Mégiscsak az anyja, Bella, maga szülte…

Bella: Így teszek jót vele.

Berta: De hát a szomszédok…

Bella: Velük is. Ma én, holnap ők: az egész ház, az egész kerület, az egész ország! Csak mert a maga érdeke úgy diktálja.

Berta: *(szelíden)* A létbizonytalanság nem mai találmány, kedvesem. Kár így felfújnia. Az igazi gond nem az, hogy megszabaduljunk a bajoktól, hanem hogy megtanuljunk együttélni velük.

Bella: *(már-már elkészülve az öltözködéssel, mintegy mellékesen)* Mondja, hülyének néz engem is? *(kihúzza magát, végigsimítja mellét, derekát)* Így. Így szokta csinálni, nem? Hát ezután én csinálom.

Berta: *(kérlelve)* Nézzen be hozzá! Nézze csak meg, milyen békésen ül a tévé előtt.

Bella: Mihelyt kipakolom magát innen, eladom a lakást. és felülvizsgáltatom a százalékomat. És rehabilitálni fognak. Dolgozni fogok. Onnan is kapok egy keveset. Lesz pénzem.

Berta: Megitta a teát, amit főztem neki, és most ott ül…

Bella: Luxusvillát veszek, luxusautót, luxussofőrt; és madárbőr kesztyűm lesz. Akkor nézzen majd meg, akkor mondja rám, hogy olyan vagyok, mint az öreganyja. Nekem is nagy, suhogó hajam lesz, és kontyba fogom tenni, mint maga.

Berta: Ismertem egy asszonyt. Orvostól orvoshoz rohangáltak vele. De csak senyvedett. Már a végét járta. Végül is rászánta magát a teaivásra. Hogy mi csúfság, mi mocsok jött ki belőle! Ami évtizedek alatt lerakódott benne… És még ma is él. Én mondom magának, borsosmentalevél, cickafark, satöbbi, satöbbi: tea, tea, tea! Nem az a sok gyógyszer, amit megzabálnak manapság az emberek…

Bella: De szeretném látni, milyen képet vág, ha az utcán véletlenül összetalálkozunk. Maga éppen krumpliért áll sorba, én meg éppen a fodrásztól jövök. Mert hetente fogok fodrászhoz járni. Naponta…

Berta: Egy jó kis teakúra, és úgy megnyugszik tőle, majd meglátja, meg sem fog nyikkanni; észre sem fogja venni, hogy egy fedél alatt él vele, Bella.

Bella: Manikűröztetni fogok…

Berta: Minden nap két bögre teát adok neki…

Bella: Ki fogom magam kozmetikáztatni.

Berta: Legyen három bögre.

Bella: Maga ott toporog, áll sorba. Krumpliért. És csak ámul-bámul, alig mer köszönni. Én meg csak biccentek.

Berta: Négy bögre, Bella…

Bella: „Ó, maga az, Berta! Alig ismerem meg. Hogy megöregedett! Mi az, nem futja már festékre? Hívjon fel, hátha tehetek majd magáért valamit, kedvesem. Na pá!" *(közben magára veszi a kabátot is; indul)*

Berta: Bella! Lássa: elismerem: megijedtem én is, mikor a sikoltozásra beszaladtam; sőt azt is, hogy nem volt könnyű dolog a szegény ördögöt magáról leszednem. De ha én nem vagyok!…

Bella: *(elkerekedett szemmel)* Szóval elismer.

Berta: *(megadással)* El.

Bella: Azaz elismeri, hogy ez – katasztrófa.

Berta: Higgye el nekem, hogy ártalmatlan. Ez csak pillanatnyi rövidzárlat volt nála, és… És én tudok bánni vele…

Bella: Elismeri vagy nem!

Berta: *(nehezen)* El… De a teakúrával…

Bella: Azt is elismeri, hogy nincs joga nekem parancsolni?

Berta: Nincs jogom.

Bella: Jól van, mint mondja utánam! ÉN, BERTA…

Berta: Én, Berta…

Bella: FOGADOM,…

Berta: fogadom,…

Bella: HOGY BELLÁVAL, A TELJES EGYENJOGÚSÁG…

Berta: hogy Bellával, a teljes egyenjogúság…

Bella: AZ Ő ÉLETÉBE VALÓ BE NEM AVATKOZÁS…

Berta: az ő életébe való be nem avatkozás…

Bella: KÖLCSÖNÖS TISZTELET ALAPJÁN…

Berta: kölcsönös tisztelet alapján…

Bella: ÖRÖK ÉS ELTÉPHETETLEN BARÁTSÁGOT AKAROK.

Berta: örök és eltéphetetlen barátságot akarok.

Bella: ÉS ERRE MINDEN RENDELKEZÉSEMRE ÁLLÓ ESZKÖZZEL TÖREKSZEM.

Berta: …eszközzel törekszem.

Bella: Továbbá: minden eddigi, ellene elkövetett tettemet szívemből szánom-bánom, és ígérem, nem bántom többet sem szóval, sem tettel szegény Bellát…

Berta: Ne olyan gyorsan!

Bella: SZEGÉNY BELLÁT!

Berta: Szegény Bellát.

Bella: BECSÜLETSZAVAMAT ADOM, HOGY TÖBBÉ NEM LESZEK ROSSZ.

Berta: Becsületszavamatadomhogytöbbénemleszekrossz.

Bella: *(ünnepélyesen)* Rendben.

Mehet teát főzni. *(Berta indul)* Várjon! Otthon van, nem az eszpresszóban: a teafőzéshez teljességgel fölösleges, azonfölül engem személy szerint roppantul ingerel: törölje le azt a vörös szart magáról!

Berta: De Bella!…

Bella: *(ellentmondást nem tűrően)* TÖRÖLJE LE!

Berta: Adjon egy zsebkendőt.

(Bella zsebkendőt ad Bertának; Berta kelletlenül letörli szájáról a rúzst)

Bella: Úgy. És most túrja össze az a jól fésült, nagy haját.

Berta: A hajamat?… Soha. Azt soha!…

Bella: Háromig számolok.

Berta: Énbennem igazán megvan a hajlandóság, hogy békén ellegyünk egymás mellett…

Bella: A fák! A hegyek. Azok ellehetnek. Nem, kedvesem: egymás MELLETT nincsen, csak egymás FÖLÖTT van, és egymás ALATT van. Ezt maga is éppen olyan jól tudja, mint én. Épp elég ideig terpeszkedett fölém; és én épp elég ideig vártam erre a pillanatra ahhoz, hogy most ne tudjon meghatni. Választhat: vagy megyek, és akkor maga röpül, vagy maradok, és maradhat maga is, de akkor ezentúl úgy lesz, ahogy én akarom. És ha én azt akarom, hogy összetúrja a haját, akkor túrja össze! Kócosra! Egy…

Berta: Mindenbe, de ebbe… ebbe nem szólhat bele!…

Bella: Kettő.

Berta: Nincs joga!

Bella: Kettő és fél…

Berta: Menjen. Menjen!… Egyszer megcsinálta már. Rögtön azután, hogy az édesapja, a drága professzor úr meghalt. Még ki sem hűlt szegény, maga máris rohant, hogy állami gondozásba vétesse a gyereket.

Nem tudom, mit képzelt. Majd éppen egy profeszszor-unokát, aki alig hibbant, amikor száz meg száz gyerek van, részeges szülők, börtöntöltelékek gyerekei; apátlan-anyátlan árvák; vízfejjel, kéz-láb nélkül született gyerekek, akik aztán igazán rá vannak szorulva! Én figyelmeztettem akkor is. De magának hiába beszél az ember. Miközben a mindenféle vacak papír után rohangált, hogy a gyereknevelésre való alkalmatlanságát bizonyítsa, sikerült magáról jól bebizonyítania, hogy gyomorbeteg, ízületes, ideggyenge… Azóta is, nem győz szaladgálni a tüdőgondozóba, az ideggondozóba, a gyomorgondozóba, meg mit tudom én! Úgy, hogy már a végén a munkahelyén is megelégelték, és leszázalékoltatták. Magát! Én pedig a gyerek gyámja lettem. Hivatalból. Minthogy én neveltem, bizonyíthatóan, pici kora óta. S mivelhogy az állam nem fejőstehén… Menjen csak, mire vár! Rohanjon a diliházba! Zaklassa csak őket! Játsszon el velük is egy olyan fogadalomtételt, mint velem! Rögtön ott is tartják. Na és ha kijönnek! Egy szelíd, aranyos gyereket találnak a televízió előtt. És én mindent letagadok. Rehabilitáltatni akarja megát? Dolgozni akar? Úgy akar kinézni, mint én? Nahát garantáltan ez a legbiztosabb módja! *(szélesre nyitja az ajtót Bella előtt)* Tessék, tessék! De ha engem neveznek ki majd a maga gyámjának is – ne engem okoljon.

(Bella lassan leveszi magáról a kabátot; gondosan összehajtja, a szék karfájára teszi; Berta szemébe néz)

Bella: *(a foga közt)* Rohadék.

Berta: Na látja! Ugye, hogy tud maga egészen normális is lenni. Mostantól fogva pedig FÁK és HEGYEK leszünk.

Bella: Csak győzze békével!

(sötét)

Második kép

(Konyha. Meglehetősen túlméretezett. Kissé kopott, de nagyon tisztára súrolt bútorok: nagy konyhaasztal; konyhaszekrény; zománcozott, hasas falikút, ragyogóra szidolozott rézcsappal, óriási, még a legelsők közül való, elektromos, svéd hűtőszekrény; zománcos gáztűzhely, „Singer" varrógép.

A helyiség egészében jobban hasonlít egy század eleji orvosi rendelőhöz, mint egy manapság divatos, tányérral-kötcsöggel csárdának álcázott étkezőkonyhához. Semmi szféria-népművészet!

A hűtőszekrény tetején régi „világvevő" rádiókészülék. A rádió tetején lámpa. Általában sok lámpa! A konyhaszekrényen, a varrógépen, a tűzhely fölött. A konyhaasztal fölött kétáramkörös konyhai csillár, amelynek egy villanykörtéjét a fali, a többit a közvetlenül a csillárról lógó kézikapcsoló működteti.

Az asztalon viaszosvászon terítő. Rajta vizeskancsó. A kancsóban virág. Mellette is virág. A falikútban is virág. A ruhaszárító madzagon virágfüzér.

Berta éppen szöget ver a falba. A ruhaszárító madzag még szabad végét igyekszik rögzíteni. Széken állva.

Késő délután.

Kopácsolás.

Léptek kopogása.

Bella megy végig a sötét színpadon. Szó nélkül. Felkattintja a falikapcsolót. Berta a világosságra felkapja a fejét. Lekászálódik a székről. Végigmegy a színpadon. Szó nélkül. Lekattintja a kapcsolót. Bella ismét felkattintja, Berta ismét lekattintja, és így tovább, míg végül Bella felkattintja, és kihívóan elé áll.)

Berta: Most mért kötekszik? Odakint egész világos van. *(Bella hallgat)* Az egyik országban nincs benzin; a másikban zsír nincs, liszt, hús, kenyér; a harmadikban sajt, meg csokoládé, egy csésze kávé annyiba kerül, mint tavaly ilyenkor egy kiló cukor. Ha van! Úgy látszik, mostanában nem hallgat híreket…

Bella: *(cinikusan)* Mennyi cukrot hozzak?

Berta: Csak ne bízza el magát! Addig kell megtanulni takarékoskodni, amíg van mit megtakarítani.

Bella: *(a virágfüzérre)* Ez a szar megint mi?

Berta: Honnan szedi ezeket a proli allűröket? Mondja, örömöt okoz magának, hogy ilyen rondán beszél? *(őszintén fájlalva)* Különben is, ez nem szar, Bella. Magának csináltam.

Bella: *(gyanakvóan)* Nekem?

Berta: Igen, magának. Mert én komolyan veszem, amit megfogadtam. És holnap ünnep lesz.

Bella: Ünnepek nincsenek.

Berta: De vannak. *(az asztalon levő virágra)* Ezeket is magának vettem. Vettük. A gyerekkel. Együtt voltunk a csarnokban. Ő válogatta ki. Persze segítettem neki. Látja, valóságos csodát tesz vele a tea: szavát sem hallani, mintha nem is lenne. És hogy nő, hogy fejlődik! Még egy kis verset is megtanult holnapra.

Bella: De hát az istenért, milyen nap lesz holnap?

Berta: *(titokzatosan)* Bel-la.

Bella: Na, mondja már meg!

Berta: Mondom: BELLA.

Bella: Csak nem… a névnapom jutott eszébe? Berta!… De hát ez!… És holnap van? Biztos?

Berta: Biztos. Tulajdonképpen holnap akartuk felköszönteni. De ha már… Tudja mit! Menjen a szobájába. Gyorsan! Én is megyek, csak szólok a gyereknek. Azonnal ott leszünk. És most rögtön…

Bella: Nem. Ne… Berta. Elég baj… Tudja… Hogy is mondjam… Most ne, semmi esetre se!… De ugye nem haragszik? Én szeretném szeretni, és akarom szeretni, igazán, hiszen az én fiam, tudom, de… De nem tudom… egyszerűen nem tudom, mit érzek… Valami összeszorul bennem, ha meglátom. Mintha én tehetnék róla, pedig tudom, hogy nem. Nem, ne szóljon neki. *(elérzékenyülve)* Ez itt most olyan szép.

Berta: *(őszinte örömmel)* Tetszik?

Bella: Tehát… És… Igazán?… Szóval ez… ez azt jelenti, hogy éljek sokáig, Berta?

Berta: Hát… éljen… *(egy szál virágot vesz föl az asztalról, Bellának adja)* sokáig, Bella!

Bella: Milyen szép! Milyen gyönyörű! Milyen hihetetlen!… Tudja, mikor ünnepeltem utoljára a névnapomat? Kislánykoromban. Még élt az anyám is. Igen. Pontosan emlékszem: *(mutatja)* ekkora masnit kötött a hajamba… Nem. Az egy születésnap volt. És nem is az enyém, hanem az övé. De velem fújatta el a gyertyákat a tortán. Sok gyertya volt. És én mind el tudtam fújni, egy fújásra…

Apa nem szerette anyát. Mindig egy tortát vett neki születésnapjára. Mindig ugyanolyan tortát. Mindig ugyanolyat. Csak a gyertyák szaporodtak. Minden… évben.

Berta: Hát akkor maga most nem tortát kap!

Bella: *(a meghatottságtól alig tud szólni)* Csak nem ajándékot is vett?

Berta: *(kis csomagot vesz elő a konyhaszekrényből)* Tessék.

Bella: Ó, maga pazarló!

Berta: Ó ugyan, csekélység.

Bella: Mi van benne?

Berta: Nézze meg.

Bella: Nem, nem! Olyan izgatott vagyok, olyan kíváncsi, de még nem. Bolond vagyok, mi? Persze, hogy bolond. De igazán én… én nem is tudom, mit mondjak… *(könnybe lábad a szeme)* Én olyan boldog vagyok, Berta!… Megcsókolhatom? *(megcsókolja Berta arcát jobbról)* Úgy szégyellem magam, maga olyan jó hozzám, én pedig… Meg tud bocsájtani? Kérem… *(megcsókolja Berta arcát balról)* Köszönöm. És azért sem nézem meg. Ki fogom találni. Rúzs?

Berta: Nem.

Bella: Púder? Nem, tudom már: harisnya! Mert én mindig elszaggatom a harisnyáimat, ugye? Hogy maga milyen rendes!

Berta: Nem harisnya, Bella.

Bella: Blúz? Igen, egy elegáns blúz!…

Berta: *(játékosan)* Nem-nem.

Bella: De ruhanemű.

Berta: Igen. Ugyan bontsa már ki!

Bella: Jaj, nem merem!

Berta: Ne legyen már olyan csacsi, bontsa ki!

Bella: *(óvatosan bontja a csomagot; kibontja)* Ez mi? *(arcáról hirtelen lehervad a boldogság)*

Berta: Az egy bundanadrág, kedvesem.

Bella: Úgy!

Berta: Úgy. Egy szép bundabugyi. tiszta pamut. Nem megy össze. Nézze meg, száz százalékos pamut. Semmi műszál. Jó meleg.

Bella: *(nem tudja, mit csináljon; idegesen)* Pompás, pompás!… Mindig ilyenre vágytam.

Berta: *(gyanút fogva)* Azért nem kell eltúlozni, kedvesem. Nagyon is jól tudom, hogy szerény ajándék. De ma, amikor az ember már becsapva érzi magát, ha nincs áremelés…

Bella: *(csípősen)* Szellemes. Valóban nagyon szellemes. Ha. Ha. Ha. Ha meggondolom, hányszor képzeltem el magamat kilencvenévesen! Bundabugyiban. Maga angyal! Most már biztosítva látom a jövőt.

Berta: Maga nem jár vásárolni: nem tudja, mi van az üzletekben. Az áruk eltűnnek. Egyik napról a másikra. Aztán megjelennek. Ugyanaz az áru. Más csomagolásban. Dupla, tripla áron.

Bella: Nézze, nem akarom elvenni a kedvét, de maga engem nem fog sírni látni.

Berta: Biztosíthatom, hogy nem is akarom, kedvesem. Csak mondom, hogy össze kell húzni magunkat. És egyre jobban össze kell húzni. És ebben igazán nincs semmi megsértődnivaló…

Bella: Na elég. Elégedjen meg avval, hogy belementem a játékba. De csak nem gondolja, hogy egy pillanatig is komolyan vettem! Ha olyan nagyon tudni akarja,már amikor beléptem, tudtam, hogy megint valami otrombaságon jár az esze. Csak hagytam. Kíváncsi voltam, mit eszelt ki megint. Nahát nem sok újat. De kész. Kész, el van intézve. Ne beszéljünk róla. Maga eljátszotta a jóságos nagyanyót, én meg a szegény Bellát, akinek minden álma bundabugyit kapni – augusztus közepén. Kész. Fogja. Csomagolja szépen össze, és vigye. Vigye. És tegye el: szüksége lesz rá, ha jön a hűvös idő.

Berta: Bella, én…

Bella: *(kirobban)* Menjen ki!… Nem érti?! Éhes vagyok, és enni akarok, és hányingerem van, o-kád-hat-nékom van, ha magát látom!… *(zokogva borul az asztalra)*

Berta: Ne sírjon… Bella, az istenért, ne sírjon. Isten látja lelkem, eszem ágában sem volt magát megbántani. De ami tény, az tény: az élet egyre drágább. A pénz meg nagyon kevés. Nagyon kevés, Bella… És mit tehet az ember: eloltja a villanyt, nem égeti a gázt, nem fűt, nem utazik el a déli tengerekre, nem öltözködik az utolsó divat után, és… és nem vásárol többszáz forintos ajándékokat… És hogy augusztusban? Én tehetek róla? Most lehetett kapni… Na… Hallja, kedvesem… Nyugodjon meg. És fogadja el. Jó szívvel. Amilyen jó szívvel én adom.

Bella: *(sírással küszködve)* VI-GYE-A-FRANC-BA! *(visszagyűri a sírást; gyűlölettel)* És menjen ki, mondtam már! Mit nyávog itt nekem drágaságról? Azt hiszi, nem tudom, mire megy a pénz, mi ez a nagy fene takarékoskodás? Azt hiszi, teljesen hülye vagyok, nem látom, mi fő a fazékban? Rúdszámra vásárolja összse a téliszalámit; kilószám a májat, a legfinomabb húsokat; ládával a gyümölcsöket. És hol a szalámi, hogy van a borjúhús, hol a libamáj? Mert színét sem látni, az biztos! Na hol van, hol? Feleljen! Hallgasson! Majd én elárulom. Megmondom magának: azt az idiótát tömi vele. Vele zabáltatja föl a pénztárcánkat. Annak meg csak nő, csak nő az étvágya, egyre nő, amióta azt a rohadt teát issza. Ami mellesleg szintén pénzbe kerül. Ki hallott még olyat: hetven deka parizer, egy vekni kenyérrel, egy ültő helyében! S ez csak a reggeli. Erre jön a tízórai, az ebéd, uzsonna, vacsora. És valahányszor megszomjazik a szentem – másfél kiló őszibarack, mert ugye a csapvíz túl hideg és túl híg! Mi aztán igazán megtehettük volna, mi aztán igazán, de az én anyám csak fél almát engedett nekem, fél almát, ebéd után! Erre mit válaszol? Hallgasson! Persze, így legalább elvan a kicsike. Na ja, telt pofával nem lehet ugatni! És ez a legfontosabb! Letagadni, ami van, hogy egy abnormális, feneketlen bendő tart a hatalmában. Csak az tele legyen! Az sem érdekes, hogy mi meg tele vagyunk adóssággal. Mert tele vagyunk. Úgy, hogy nem győzzük fizetni. Azt hiszi, nem tudom, hogy úton-útfélen kölcsönöket vesz föl? Még a postástól is! Az egész háznak, az egész

utcának, lassan az egész világnak tartozunk. Nem gondolja, hogy egy kicsit túl sokba kerül nekünk ez a teakúra, hogy egy kicsit már az idegeinkre megy ez a teán szerzett béke! Hallgasson! És csak simogassa azt a szép nagy fejét, térdepeljen elé, fűzze a cipőjét, és etesse, tömje, passzírozzon bele apait-anyait! Meglátja, a végén meg fogja hálálni: stílszerű hála lesz: magát is megeszi. Mint nem adnék érte! Mondjuk, éppen a névnapomon. Riccs-reccs, a csontjai csak úgy ropognak majd. És maga kiabál: „jaj, Bella, segítsen!". De Bella nem segít. Bella hallgatni fog, a mellén keresztbe tett karral. És nevetni. És fel fog lélegezni. Mert ahogy az utolsó falatot is elfogyasztotta magából, azonnal telefonálok a mentőknek. És másnap egyedül ébredek ebben a lakásban. Egyedül. Végre!… Na most replikázzon. Most ugye nem beszél… Mért nem beszél? Mért hallgat? Na, na! Mért-nem-nyitja-ki-már-a-száját?

Berta: Numero egy: mert nem hagy szóhoz jutni; kettő: mert nem hagyom magam provokálni; három: mert maga valóban egy hálátlan dög, kedvesem. Jó étvágyat!

(Berta sarkon fordul és menne kifelé a konyhából; Bella elállja az útját)

Bella: Azt nem! Azt már nem! Maga nekem nem fordít hátat, amikor én magához beszélek.

Berta: Mondja, tulajdonképpen mit akar tőlem?

Bella: Ó, semmit, semmit. Azaz semmi mást, mint hogy észrevegye magát végre, és belássa: Magának ebben a lakásban nincs semmi keresnivalója; és ha már olyan körmönfont, olyan alattomos, olyan aljas módon megköti a kezem, hogy képtelen vagyok kitenni a szűrét, önszántából csomagoljon össze. Még ma, azt ajánlom. És menjen. Menjen el innen, mert pokollá teszem az életét. Ha addig élek is. Erre megesküszöm. Belekényszerítem egy olyan hajszába, amitől a haja, az a dús, égnek fog meredni. Szálanként. Világos? Ez minden: vagy elmegy, vagy tönkremegy.

Berta: Na ide figyeljen. De jól figyeljen, mert nem mondom el kétszer. Azt, hogy felrúgja a emberi együttélés elemi szabályait: hogy messziről bűzlik; hogy a haja, mint a tollseprű; hogy rendetlen, mint egy disznó – megszoktam. Hogy amilyen a külseje, olyan a lelke is: hogy finomságról, szeretetről, és általában minden olyan érzésről, ami az embert emberré teszi, halvány fogalma sincs – azon rég túl vagyok. Az sem érdekel, hogy nem ezt érdemlem. Még akkor sem, ha – tegyük fel – szándékosan eszeltem volna ki ezt az egészet. Mint ahogy valóban… Törtem a fejemet, hetekig, amíg kitaláltam, hogyan törhetem meg a jeget, ami közénk fagyott. Hogy aztán, titokban, olyan izgalommal, olyan tiszta-szép örömmel várjam a névnapját, amilyen örömöt talán csak egy ártatlan gyermeklélek érez, úgy karácsony táján, jázuskaváráskor… Mondom, nem érdekel. Ha nagyon őszinte akarok lenni, alig szá-

mítottam másra. Majdnem biztos voltam, hogy keres és talál valamilyen mondvacsinált okot, amit rosszhiszeműen félremagyarázhat, csak hogy elrontsa a kedvem. Azaz az ünnepet. Hagyjuk. Nem érdekel. Egyáltalában nem érdekel. Magára vall. De azt – és ezt most vegye véresen komolyan, és vésse egyszer s mindenkorra az eszébe –, azt nyomatékosan és a leghatározottabban visszautasítom – ért engem? –, NEM TŰRÖM, egyszerűen NEM TŰRÖM, hogy fenyegessen! Én nem szerelemből lettem a maga fia gyámja. Velem a maga édesapja, a drága professzor úr fogadtatta meg a halálos ágyán, hogy nem hagyom sorsára. Sem őt, sem magát. És tudta, mit beszél. Én a maga édesapját évekig ápoltam. Az egyetlen voltam, aki mellette maradt. Végig. Még akkor is, amikor a húsa már valósággal mállott, rohadt le a csontjairól a sok felfekvéstől. Az utolsó pillanatig. Virrasztottam. Lestem, lélegzik-e. Etettem. Főztem rá, mostam, mint egy pelenkás gyerekre. És milyen fizetségért? Ingyen. Igen, ingyen, hiába nevet. Én az egész életemet a maga családjának áldoztam.

Bella: Hogy nem sül ki a szeme. Ingyen. Kizsebelte! Nem győzte kivárni a halálát. És akárhányszor a hónap elejét, hogy rátegye a kezét az apám pénzére. Hova lett az a pénz? Mit költött belőle rá: Mit? Ha egy pohár szódavizet kért az a szerencsétlen hülye, mert nem tudok mást mondani, sosem vette észre, hogy annak csak a fele szóda, a másik fele csapvíz. Még avval is meglopta! Főzött rá, mosott rá? Rá

akarta venni, hogy magára írja a lakást. AZ ÉN LAKÁSOMAT! KI AKART SEMMIZNI!…

Berta: *(türelmét veszítve)* Nem igaz! *(észreveszi magát)* Magával nem lehet tárgyalni… Maga rögtön a plafonon van… Maga egy lehetetlen alak. De amit megmondtam, megmondtam. Én békeszerető vagyok, de ne tévessze össze: a béke szeretete nem gyengeséget jelent. Százszor gondolja meg, mit akar csinálni. Mert akármit, igen naiv elképzelés, hogy készületlenül talál. Lesznek eszközeim, hogy észre térítsem és megtanítsam: minden törekvése, ami ellenem irányul, eleve kudarcra van ítélve. *(némi szünet után)* Tehát?

Bella: Mit tehát!

Berta: *(nyomatékosan)* Vagy tudomásul veszi, hogy ketten vagyunk; hogy ki vagyunk lökve erre a világra, összse vagyunk zárva, ennél fogva kutya kötelességünk egymást elviselni. Vagy arra késztet, hogy bizonyos lépéseket tegyek, amelyek minden kétséget kizáróan oda vezetnek majd – ebben biztos lehet –, hogy valóban csak egyvalaki fog diszponálni minden fölött. De az ÉN leszek, kedvesem. Mert biztosíthatom, én nem tönkre-, én lehetetlenné teszem magát. Teljesen. Megsemmisítem.

Bella: *(visszafojtottan)* Végre. Erre vártam. Tudtam, egyszer csak előköszön a sok pampuc alól az igazi arca. *(fokozatosan elveszti önuralmát)* Végre semmi sallang, semmi zsákbamacska: szemérmetlenül, nyíltan, ide,

ide ebbe a tollseprűs, büdös, proliallűrös pofámba köpi, hogy szerepet játszott egész életében! A mártír, az önzetlen, az apám seggnyalója, a fiam gyámola, az emberarcú ember, a béke angyala – nem más, mint egy jól fésült szuka, és megannyi szerep. Szerep, szerep, szerep. SZEREP és HAZUGSÁG! Ez a selyempapír, a névnapi csomag, ezek a gazok *(egyetlen mozdulattal lesöpri az asztalról a névnapi csomagot és a virágokat)* – hogy az isten rohassza el valamennyit, magával együtt! –, ez a marhaság *(egy rántással leszakítja a virágfüzért):* hazugság, HAZUGSÁG!!!

Berta: *(a legteljesebb lelki nyugalommal, amint aki tudja, hogy ez a jelenet neki dolgozik)* Esetleg kiabáljon.

Bella: *(hisztérikusan)* Kiabálok is. Ordítok. Üvöltök. Hallják csak meg a szomszédok is, az utca, az egész ház; hallja meg az egész világ, törődöm is vele! Uramisten! Annyi szemenszedett hazugságot, csalást, annyi előzetes és utólagos magyarázkodást a világ még nem látott, mint amennyit ezek a falak, ezek, ezek, amik összezárnak minket, ezek itt megéltek!!!…

(Bella a falat magánkívül hol döngeti, veri, tenyerével, öklével, hol csapkodja a virágfüzér maradványaival, amelyeket tehetetlen dühvel cibál, tép, szaggat egyre kisebb darabokra. Berta egy ideig nézi, aztán fölvesz egy foszlányt a virágfüzérből, és úgy, hogy Bella jól lássa, szó nélkül utánozni kezdi a dühöngő asszonyt, mintha tükörképe lenne —indulat nélkül, mosolyogva. Bella észreveszi. Hirtelen elhallgat; megáll; Bertára mered, aki rendületlenül dolgozik tovább.)

Bella: *(elképedve)* Maga megbolondult?

Berta: Segítek. Apróra. Most mért van meglepődve? Előre megmondtam. Csináljuk csak tovább. *(minden indulat nélkül dörömböl a falon, kiabál)* Hall-ja-meg-a-világ! *(taposva toporzékol a virágokon)* Gaz, franc-ba-velük! Na még ezt is! *(földhöz csapja a vizeskancsót)* Így. Így, csak legyen minél nagyobb a felfordulás. Aztán behívjuk a szomszédokat. És megmutatjuk nekik a mesterművünket. Jobban mondva a maga mesterművét: én minden dicsőséget magára hárítok. Nekem lesznek tanúim, kedvesem, amiatt ne fájjon a feje, csak rendezzen nekem ilyen jelenetet.

Bella: *(ütésre emelt kézzel Bertának ront)* Maga… szemét!

Berta: Nagyszerű! Üssön meg. Azonmód megyek az orvoshoz, hogy vegyen látleletet. Több bizonyítékra nem is lesz szükségem. Na nem, ne féljen, nem csinálunk belőle rendőrségi ügyet. Sőt ellenkezőleg, menteni fogom: „ó, az a szegény asszony!… Nem ő tehet róla. Az idegállapota… Úgy jött, mint derült égből a villámcsapás, hipp-hopp… Nem is értem. Igaz, hogy leszázalékolták, már elég régen, de hát olyan szépen javult. És olyan ambiciózus volt, dolgozni akart újra… És most ez az eset!…" – Úgy elszállítják, kedvesem, mint a pinty. Akkor aztán végleg befellegzett a rögeszméjének: nuku függetlenség. Se lakás. Se jövő. Egy dilicédulával nem lehet ugrálni.

(Bella nem válaszol, de látszik rajta, hogy hallatlan erőfeszítésébe kerül ez az önuralom. Fegyelmezve magát, kimért mozdulatokkal a konyhaszekrényhez meg. Óriási kést vesz elő. Aztán vágódeszkát, kistányért, kenyeret. A hűtőszekrényhez megy. Szerény szelet sajtot, vajat vesz kii,és egy teljes rúd párizsit. Bekapcsolja a rádiót. Halk zene. Bella szertartásosan hozzákezdene az evéshez. Berta, győzelme tudatában, mellén keresztbe font karral követi tekintetével Bellát. Szemmel láthatóan élvezi a fölényt. Bella vékony kenyeret szel. A párizsiból is vágna… Berta villámgyors egymásutánban lecsap, előbb a rádióra, lekattintja, aztán kikapja Bella kezéből a rúd párizsit.)

Berta: Ez a gyereké!

(Bella egy pillanatig szinte kővé dermed. Megszorítja a kés nyelét. De nem emeli föl a kezét! Sőt: leengedett karját majdnem teljesen oldalához fogja. Csak izmai feszülnek meg, és a kés pengéje mered fenyegetően, támadóan előre. A két asszony egy pillanatig farkasszemet néz egymással. Bella megmozdul: megindul Berta felé. Berta is megmozdul: ijedten hátrál az asztal körül.)

Berta: Bella!… Ne hülyéskedjen… Mit akar… Csak nem ment el az esze?… *(ledobja a párizsit az asztalra)* Tessék. Egye meg. Az egészet… *(Bella a párizsi után kap. Berta fellélegzik)* Még ilyet!

Bella: Meg is eszem. Mindent megeszek. MINDENT. Szép csendben. Nem lesz rám panasza a szomszédoknak. Aztán takarékoskodhat, főzheti a teát. Föleszem a pénzét. *(lassan, tagoltan, szinte kéjes rosszmájúsággal ejti a szavakat)* Fölfalom. Föl-e-mész-tem. Az enyémből pedig egy fillért sem lát többet. EGYETLEN FILLÉRT SEM.

(Hirtelen elszánja magát. Hihetetlenül gyorsan cselekszik, egy lélegzetre. Szinte egyetlen szempillantás alatt rámolja az asztalra a hűtőszekrény egész tartalmát; kattintja fel a varrógépen álló lámpát, a rádió tetején álló lámpát, a konyhai csillár összes égőjét, az össze villanykörtét, ami a helyiségben található; bekapcsolja a rádiót; és mint aki jól végezte dolgát, leül az asztalhoz)

Bella: Meglátjuk, mire megy! *(mohón enni kezd)*

(sötét)

Második rész

(Konyha. Tisztaság, rend, nyugalom.

Reggel.

Berta ül az asztalnál. Arca megnyúlt. Mintha lefogyott volna. Szemmel láthatóan gondjai vannak. Anyagi természetű gondok: a haja most is gondosan fésülve, de jó háromujjnyi ősszes-fekete sáv ül a ragyogó szőke korona alatt: mostanában nem futja festékre. Egész lényében megtörtebb, valahogy alázatosabb, mint az előzőekben, ahogy ott ül egyszerű, de kifogástalan házi ruhában, teljesen belefeledkezve tennivalójába. Egy ezüst gyertyatartót lehet, dörzsöl, fényesít serényen.

Kint ajtócsapódás.

Berta összerezzen. Majdhogynem ijedten igyekszik eltüntetni foglalatossága nyomait. A gyertyatartót puha, vászon bevásárlószatyorba csúsztatja. Körülnéz. A konyhaszekrényhez megy. A szatyrot a szekrény alsó részébe rejti. Ismét körülnéz. Sietősen átmegy a konyhából nyíló kisszobába.

Bella lép be. Mintha kicserélték volna. Elegáns átmeneti kabátot visel; ízléses új ruhát, új cipőt, új harisnyát; gondosan fésült, fényes, szalmasárgára festett hajkoronával, simára krémezett, pirosított arccal, rúzzsal, parfümfelhővel. Keze tele van csomagokkal. Lábával segít belökni-becsukni az ajtót. Reflexszerűen a konyhaszekrényhez megy. Lepakol. Kinyitja a szekrény alsó részének ajtaját, nagy gyümölcsöstálat vesz elő. A szekrény ajtaját nyitva hagyva, egy papírzacskóból gyönyörű narancsokat kezd rakni a tálra. Hirtelen megáll. Észreveszi Berta bevásárlószatyrát. Előhúzza. Megtapogatja. Kiveszi belőle a gyertyatartót. Csettint a nyelvével. Gyorsan visszateszi a gyertyatartót a szatyorba,és úgy ahogy

van, az asztal közepére fekteti, majd visszaszedi a narancsokat a zacskóba, visszateszi a tálat a konyhaszekrénybe, becsukja a szekrényajtót, ismét karjára kapkodja a csomagokat, és mint aki most érkezett, komótosan kezdi lepakolni őket, egyenként, az asztal közepére – a gyertyatartó fölé, halomba.

Berta jön vissza. Felöltőt kapott magára. Bella láttán meglehetősen zavarban van. Menne. Szeretné minél előbb kint tudni magát. De a szatyor!… Nem tudja, mitévő legyen. Csak Bella gyanút ne fogjon!)

Berta: Jó reggelt, Bella!

Berta: Jó reggelt, Berta!

Berta: *(hátrál a konyhaszekrény felé, amelynek Bella most háttal áll)* Ilyen korán?… *(szemmel tartva Bellát, óvatosan benyúl a szekrény alsó részébe)*

Bella: *(mosolyogva pakolja a csomagokat; roppant barátságosan)* Ki korán kel, aranyat lel.

Berta: *(döbbenten veszi észre, hogy eltűnt a szatyor; vagy talán csak rosszul nézte?, megnézné még egyszer, de Bellát is szóval kell tartani, méghozzá kedvesen)* Nem mind arany, ami fénylik.

Bella: *(tudja, hogy mit csinál Berta, de úgy tesz, mintha nem venne észre semmit; nem fordul meg)* Ahol fényes, ott egyenes… Berta kérem, segítene nekem? Ott lenn, a szekrény alsó részében, a gyümölcsöstálat, ha volna olyan szíves… És ha van ideje!…

Berta: *(kapva kap a szón)* Örömmel, kedvesem.

Bella: *(még mindig nem fordul meg)* Csak mert látom, hogy menni készül, és a világért sem akarom föltartani. De hagyja csak, majd én!…

Berta: Nem, nem! Dehogy tart fel, kedvesem. Igazán nagyon szívesen segítek. *(szélesre nyitja a szekrény ajtaját, és mohon keresni kezdi – a szatyrot)*

Bella: Nem találja? *(megfordul, a szekrényhez megy, kiveszi a tálat)* Itt van, egész elöl.

Berta: *(csalódottan bezárja a szekrényt)* Milyen vaksi vagyok! *(fürkészi a helyiséget: hátha rosszul emlékszik: talán egy széken, vagy a varrógépen hagyta a szatyrot.)* De hogy maga milyen aranyosan néz ki ma reggel!

Bella: *(narancsokat rakosgat a tálra; mulat magában)* Meg kell adni, Pazar hangulatban vagyok. De maga sem panaszkodhat. Keres valamit?

Berta: Én?… Mért?

Bella: Ó semmi, semmi. Csak egy pillanatra úgy tűnt nekem. Nem fog magára melegedni az a kabát?

Berta: Ó nem, kedvesem. Mostanában olyan fagyos vagyok…

Bella: Talán a vérnyomása. Meg kéne méretni.

Berta: Igazán kedves magától, hogy így törődik velem.

Bella: Tudja, rájöttem valamire: nekem szükségem van magára…

Berta: *(egyre fürkészi a helyiséget)* Na ne… ne izéljen, Bella!…

Bella: De. Igen. Egészen komolyan. Hát ki dicsérne engem, ha maga nem lenne; és én ki dicsérnék; kinek panaszkodnék; ki örülne vele? Jöjjön, jöjjön ide. Na jöjjön már! Játsszunk egy kis szatyorkirámolóst… Ez kávé. Ez ropi.

Berta: *(pillanatnyi gyanakvás után felcsillan a szeme)* Két csomaggal vett?

Bella: *(affektálva)* Nem tehet róla: imádok ropogtatni tévénézés közben.

Berta: *(sértődötten)* Nem látta véletlenül a szatyromat?

Bella: Ugye jól sejtettem, hogy keres valamit. De hát mért nem mondja meg? Több szem többet lát. Keressük meg együtt!

Berta: Nem, nem! Isten őrizz, hogy fárasszam magát! Szívesebben nézegetem, ahogy kicsomagol. Mennyi minden!…

Bella: *(kényeskedve)* Hát igen. Az igazat megvallva, tudom, egy kicsit könnyelmű vagyok, amióta a saját lábamra kellett állnom. De hát, a költekezés az önállóság gyerekbetegsége. Nem tudok, egyszerűen képtelen vagyok ellenállni, ha meglátok, teszem azt, egy graciózus cipőt, vagy egy grandiőz ruhát. És elvégre

minek is spórolnék? Ha elfogy a nyugdíjam – ez a lakás tele van antik értékekkel – nem igaz? –, meg-annyi elfekvő, rejtett tartalékkal, aminek így semmi hasznát sem veszem, csupán csak porfogó; az enyém, mert ugye az enyém – nem igaz? –, és még-sem az enyém… De ha eladok egy, mondjuk, ezüst gyertyatartót, vagy zálogba teszem… Jaj, majd el is felejtem! Ahol ezt a vodkát vettem. *(mutatja az üveget)* Az üzletvezetővel. Ne ijedjen meg, nem leszek részeges, de időnként úgy rászomjazom egy kis al-koholra. És ez a legtöményebb. Ő mondta. Az üz-letvezető. „Ha lúd, legyen kövér!" – mondtam én. Mire ő: „vigye csak nyugodtan, asszonyom, meg lesz elégedve a kedves férje". Ha tudná, hogy Tó-ni!… Amióta nem fizeti a gyerektartást, azt sem tu-dom, él-e, hal-e…

Berta: Mocsok.

Bella: Ki?

Berta: Ki, ki! Hát a Tóni!

Bella: Ja persze: a Tóni. Az, az. Az egy mocsok. Szemét.

Berta: Alattomos disznó.

Bella: Tolvaj.

Berta: Vodka-ivó. Ropi-ropogtató.

Bella: *(észreveszi, hogy neki szól a szitok, de csak annál bűbájosabban)* Látja, milyen könnyű egymással kijönni: csak bele kell látni a másik szándékába!

Berta: *(tendenciózusan, már-már fenyegetően)* Hja: a békés együttélés titka: tudni, hogy KÖLCSÖNÖSEN lehet egymásnak ártani. Hova tette azt a szatyrot?

Bella: *(kis dobozt vesz föl a csomagok közül, nézi, majd leteszi Berta elé az asztalra)* Ezt magának adom. Bagatel. Hajfesték. Vörös. Csak vöröset kapni, tudja. De zauberton! Varázslatos tónus… Ez nekem, ez egy kombiné. Meg ez is az enyém. Meg ez is az enyém. Meg ez is. Meg… *(a szatyorhoz ér; dermedt csend; ünnepélyesen kihúzza belőle a gyertyatartót)* Jé-é-é, egy gyertyatartó!

Berta: *(halkan, szárazon)* Adja ide!

Bella: *(maliciózusan)* Lopunk, lopunk, Berta?

Berta: Bella, adja ide. Kérem. Nézze, egyezzünk meg. Én hajlandó vagyok elfelejteni magának, hogy naponta fölfal mindent, amit talál, amit meg nem tud, beleharap, megrondítja és dobja a szemétbe. Kész vagyok elnézni, hogy minduntalan föltöri a fridzsidert, amire én drága pénzért wertheim zárat szereltettem; hogy eltorlaszolja a konyha bejáratát, amíg eszik; hogy ott tör borsot az orrom alá, ahol tud. Azt is megbocsájtom, hogy éjjel-nappal égeti a villanyt. A csillárt. Pedig, ha tudná, milyen szomorú! Milyen mélységesen szomorú: nálam egyetlen

huszonötös körte, aztán határ, és odaát fényárban a lakás, mintha mindig ünnep volna… *(Bella cigarettára gyújt)* Csak nem cigarettázik!? Na még ez hiányzik a maga gyomrának! De ebbe sem szólok. Látja, nem szólok bele semmibe. Pedig tudom, hogy dafke csinálja: hivalkodik, tüntet az életvitelével, csak hogy fájdítsa a szívem. Eleinte fájt is. De, tudja, az ember megszokja. Az ember mindent megszokik… És úgy segít magán, ahogy tud. Sorra eladogattam a ruháimat. Sajnáltam. De hét, istenem!… Meg aztán, minek is már egy ilyen vénasszonynak öltözködni, hova is megyek én! A csarnokba, meg vissza… De nincs tovább, Bella! Kérem, értse meg, nem flancra kell nekem a pénz… Kérem, én nem kapok már kölcsönt. Senkitől. A nyugdíjam meg elmegy a kamatokra… Kérem, én igazán tisztességes alkut kínálok: csak egy kis méltányosságot, Bella: adja ide, nincs más lehetőségem, el kell adnom azt a gyertyatartót, adja ide… És én… Én mindent megbocsájtok.

Bella: *(tettetett szórakozottsággal)* Na lám, az élet milyen furcsa dolgokat produkál! Igazán nagylelkű, kedvesem. De az az érzésem, kettőnk közül, ebben a helyzetben, ha valaki is nagylelkű lehetNE, a másiknak valamit is megbocsájthatNA, akkor az kizárólag én vol-NÉK.

(elnyomja a cigarettát, fagyosan komolyra vált)

Csakhogy én nem vagyok. Én nem bocsájtok meg magának semmit. És arra sem tartok igényt, hogy

maga megbocsásson nekem. Lássa be: ezt a partit elvesztette. És egy vesztes ne legyen nagylelkű. Egy vesztes ne felejtsen, ne bocsásson meg. Egy vesztes NE UGRÁLJON. Egy vesztes – örüljön, hogy él. *(ismét fölényes-könnyeden)* És a maga helyében most, mindenekelőtt egy jó kis albérletet keresnék öreg napjaimra, és azon gondolkodnék, hogy rövidíthetném meg ezt az agóniát: elbúcsúznék a szomszédoktól, csomagolnék, alaposan körülnéznék, nem hagytam-e itt valamit, és – mennék. Esetleg vennék egy szál szegfűt szegény Bellának: a hosszú háború emlékére.

Berta: *(megragadja, átöleli Bellát)* Bella!… Az isten szerelmére, ne tegye ezt velem!…

Bella: *(elutasítóan, de nem gorombán)* Eresszen el!

Berta: *(nem ereszti el)* Kérem, emlékezzen vissza, amikor maga, még majdhogy gyerekfejjel, a Tónival, avval a szeméttel összeállt, és az édes apja, a drága professzor úr, isten nyugosztalja, ordított a gangon – de még hogy ordított!, zengett belé a ház: „egy professzor lánya, egy malteros segéddel!" –, emlékezzen csak, én csöndesítettem le, én, hogy „hiszen manapság ajándék egy malteros segéd!"…

Bella: Hagyjon békén evvel!

Berta: Kérem, magát a drága professzor úr – már elnézést a szóért – kirúgta. Szó szerint. Kitagadta. Megtiltotta, hogy ebbe a lakásba betegye a lábát: „menjen a

vőlegénye után!, Angyalföldre!". Még vőlegénye sem volt, azt is csak én tudtam. Ahogy én jártam ki a professzor úrnál azt is, én könyörögtem ki, hogy visszajöhessen, mikor magát a Tónija, az a mocskos disznó, már jól fölcsinálta és faképnél hagyta. Egy gyertyatartót sajnál? Hát mije volt magának, amikor visszajött? A nagy, nagy csalódása, és a még nagyobb hasa!…

Bella: *(egyre elkeseredettebben igyekszik megszabadulni Bertától)* HAGYJON ENGEM BÉKÉN! És engedjen el, vegye le rólam a kezét! Nem érti?

Berta: *(nem érti)* Szegény, korán eltávozott édes anyja helyett – akit nem volt szerencsém ismerni, isten nyugosztalja – édes anyja voltam. Magának is, meg a gyerekének. Hiszen ki nevelte föl mind a kettőjüket? Mert kérem, a maga édes apja, a drága professzor úr, az egy karakter volt, az állta a szavát. Az állta: nem csak hogy nem beszélt magával mind a haláláig, de amit maga nem tudott, egy fillért sem adott a maga céljaira. Amit itt ebben a házban kapott, azt mind én spóroltam össze. Én, a konyhapénzből. Jó, tudom, most azt mondja: aha!… De mondja meg, miből fogadtam volna maga mellé házi tanárt? Nem volt könnyű idő. Miből taníttattam volna műszaki rajzra, hogy ne maltert hordjon egész életében!… Hát van magának lelke! Ó, Bella, Bella, nem ezt érdemeltem én magától. ha volna magában egy csöpp lelkiismeret, nem egy, de két gyertyatartót adna.

Bella: Ne markolásszon már, az istenit magának! Hát nem ért a szóból?!… *(kiszabadítja magát)* Mit cirkuszol itt nekem! Mit játszik! Mert játszik…

Berta: Becsületszavamra!…

Bella: Játszik, most is játszik! Hogy aztán megint a markába röhögjön. Hát nem. NEM HAT MEG. Most már csak azért sem. Nem fakadok sírva a történetein. NEM ÉS NEM. És ne jöjjön nekem a lelkiismeretemmel. Jól van az, ahogy van. Attól essem hasra, hogy visszakönyörgött? A cselédszobába! Míg maga a cseléd – oppárdőz: háztartási alkalmazott! –, az anyám szobájába költözött. Vagy talán a fiam miatt legyek oda? „Ne csókolgassa, megfertőzi; ne nyúljon hozzá, piszkos a keze; tegye le, leejti!"… Nevelte? Elvette. Eltulajdonította, hogy mind a mai napig magát szólítja mamikának, engem meg Bellának, akár egy idegent. És a taníttatás!… Az is csak arra volt jó, hogy minél kevesebb időm legyen, maga meg minél több pénzt vehessen el aztán. amiből jó ha tíz forintot viszontláttam, mert ugye pénz nélkül mégsem szaladgálhatok negyvenévesen. Negyven év! Istenem, negyven év! Hogy ment el! Nincs egy tisztességes emlékem, amire szívesen emlékeznék. De istenigazából még egy döbbenet sem, amire gondolva végigszaladna a hideg a hátamon. Tudja, mit jelent ez? Tudja? Amikor egy asszonynak, egy nőnek nincs kedve kétségbeesni sem a szeme alatt gyülekező ráncok láttán, nincs ereje kitépdesni az első ősz hajszálakat!… Tudja, hogy mit jelent? Azt,

hogy kaputt. Kirámolták. Kikaparták. A LELKÉT! Mindenestől. És rajtam maga végezte el ezt a műtétet. Micsoda egy gubanc! Az embernek kunyerálnia kell azért, amiért megdolgozik; meg kell aláznia magát, úgy kell fogadnia, mint egy szívességet, ami megilleti! Én lógatom érte a nyelvemet, és más osztozik rajta; én döglök bele, és mások érdeme! Innen, INNEN, A TESTEMBŐL SZAKAD, ÉS MÁSOKAT BOLDOGÍT!… És akkor jön maga, és megmagyarázza, hogy hálával tartozom. Egy frászt! A hála a bolondok adója. Akiben egy szikra önérzet van, az minél többel tartozik, annál jobban gyűlöli azt, akinek tartozik. Még csoda, még isteni csoda, hogy csak a gyomrom ment rá, és nem őrültem bele… De, amint látja, most egészen jól vagyok. És eszem ágában sincs újabb sanszot adni magának.

Berta: *(szentimentálisan)* Hát ennyire gyűlöl?

Bella: Egy pillanatig sem titkoltam.

Berta: *(ennyire nyíltan azért nem várta; tehetetlenül, némi szünet után; rövid o-val)* Jo. Tegyük félre az érzelmeket, és gondolkozzunk praktikusan. Nincs gyertyatartó – nincs pénz. Nincs pénz – nincs ennivaló. *(figyelmeztetően)* Ha nincs ennivaló, Bella – béke sincs.

Bella: *(hidegvérrel)* Megoldás van. Szépen odamegy a telefonhoz – nem én, maga –, akár most azonnal, fölemeli a kagylót – maga megteheti, magát nem fe-

nyegeti az a veszély, hogy diliházba viszik –, és: rendel egy rohamkocsit…

Berta: *(nagyon őszintén)* Bella! Én ismerem magát, maga nem ilyen.

Bella: De, én ilyen vagyok.

Berta: Maga csupa szív.

Bella: Nem vagyok csupa szív.

Berta: Szeretetre vágyik.

Bella: A franc vágyik. Akarom: hogy ami az enyém, az az enyém legyen.

Berta: Istenem, hogy nem hagy fel evvel az örökös enyémmel!

Bella: Mert itt van a kutya elásva, kedvesem: amíg nincs ENYÉM, amíg könyöradományon élek, amíg szakácsnők és hülyék dirigálnak, amíg nem lehetek az, aki vagyok, addig *(obszcén mozdulattal)* EZT magának. Mindenkinek. Addig tehetnek egy szívességet nekem.

(csend, szünet)

Berta: *(nagy lélegzetet vesz)* Bocsásson meg!

Bella: Azaz felejtsem el, ami köztünk történt?

Berta: Kérem.

Bella: Nem szívesen. De ez már valami! Szóval szánja-bánja a múltat?

Berta: Igen.

Bella: Hogy elvette a szabadságomat.

Berta: Igen.

Bella: Hogy kizsákmányolt.

Berta: Igen.

Bella: Hogy terrorizált.

Berta: Igen.

Bella: Hogy froclizott.

Berta: Igen.

Bella: És ezentúl minden megváltozik.

Berta: Igen.

Bella: Megszüntetünk minden feszültséget.

Berta: Igen.

Bella: Minden áskálódást.

Berta: Igen.

Bella: Minden ellentmondást.

Berta: Igen.

Bella: *(sokat sejtetően)* Tehát…

Berta: *(automatikusan)* Igen.

Bella: Megy.

Berta: Nem.

De letérdelek. Nézze! *(letérdel)*

(Csend. Megcsörren a kilincs. Lassan, nyikorogva nyílik az ajtó. Mindkét asszony a mozgás irányába fordítja a fejét. Figyelnek. Tudják, hogy ki lapul az ajtó mögött, de senkit sem látnak. Hirtelen a félig nyitott ajtón át nagyobbacska teáskanna repül nagy ívben a színpad közepére, ér földet hangos csörömpöléssel, és becsapódik az ajtó. Hallani, hogy valaki elszalad. Aztán egy másik, kissé távolabbi ajtócsapódás és ismét csönd. Berta feláll. Felemeli a teáskannát.)

Berta: Látja?… Kezdetben elég volt két bögre. Aztán három. Négy, öt… Több liter teát megiszik naponta. És az étvágya! Nem tudok már mit csinálni vele. Pénz, pénz, Bella!… Kell. A nyugalmunk, békénk, BIZTONSÁGUNK érdekében. Kérem, hadd vigyem el azt a gyertyatartót…

Bella: Fejezzük be, vigye! *(rábeszélően)* Vigye, vigye! *(cinikus nagylelkűséggel)* Hát megtilthatom én? Megtilthatok én magának bármit is, ha egyszer valamit maga a fejébe vesz? Folyamodhatok én erőszakhoz? Ha megütöm, rohan látleletet vétetni, ha jelenetet csinálok, összecsődíti a szomszédokat. Dehogy! Tessék, fogja, vigye! Csak azt mondja meg, melyik bizományiba viszi. Csupán az egyszerűség kedvéért.

Tudniillik, hogy ne kelljen sokáig keresni, ha följelentem. Mert hogy följelentem, az csak nyilvánvaló. Ez az egyetlen, amit tehetek maga ellen. De nem kevés! A gyámhatóság ugyanis, ha jók az értesüléseim, erkölcsi bizonyítvány, pontosabban feddhetetlen előélet alapján tárgyal a klienseivel. És sajnos, elegendő egy icipici szeplő… De hát ez igazán érthető, hiszen miféle erkölcsei is lennének egy alig huszonhét éves, talpig bűbáj, talpig értelem csemetének, akit egy megbízhatatlan, egy tolvaj, egy gengszter gyámnagymama nevel?

(Berta föltápászkodik; Bellához megy; egész közel; a szemébe néz; hirtelen, minden átmenet nélkül, jobbról-balról, két hatalmas pofont ken le Bellának, hogy annak félrebillen a feje; dermedt csend)

Berta: És most ide a pénzt, ami magánál van! Mind! Egykettő, ha nem akarja, hogy kékre kalapáljam. Gyerünk, gyerünk! Majd adok én magának vörös hajfestéket, vodkát, meg miegymást! Majd én megtanítom magának, Bella fiam, mi az önállóság, mi a függetlenség! Na mi lesz! Oda az asztalra!

(Bella kelletlenül, megfélemlítve, el-elrántva a fejét Berta keze ügyéből, lassan kinyitja a táskáját, kiveszi a pénztárcáját, és még lassabban kezdi annak tartalmát az asztalra szedegetni)

Berta: Még! Még! Azt is! És vegye tudomásul: ezentúl minden feszültségért magát terheli a felelősség. Arról pedig ne is álmodjon, hogy zsarolással rám kényszerítheti az akaratát – az aprót is! –, hogy csak úgy egyszerűen felboríthatja az egyensúlyt!

(Bella felfordított, nyitott pénztárcája utolsó fillérét is az asztalra rázza: egyetlen koppanás; Berta kezdi összeszedni a pénzt)

Berta: Mert, amint látja, én lankadatlanul, és minden erőmmel azon vagyok, és leszek a továbbiakban is, hogy be ne következzen a katasztrófa, amit maga remél, mert ostobán azt hiszi, hogy a maga malmára hajtaná a vizet. – A zsebeit! – *(Bella kifordítja, kihúzza a zsebeit: üresek)* Úgy szépen. Na látja: kölcsönös köpködésnél némelyest célravezetőbb a kölcsönös tisztelet. Most mehet ropogtatni.

Bella: *(nagyon halkan, de nagyon mélyről és nagyon elszántan)* Mostantól fogva, az isten irgalmazzon magának! Ne csodálkozzon, ha súrolókefét talál az ágyában. Vagy a műfogsora egy éjszaka alatt kissé megritkul. Rákészülhet: nem fog egy jóízűt enni, egy tisztességes korty nem fog lemenni a torkán; egy perc nyugta nem lesz tőlem; egy pillanatra nem engedem lehunyni a szemét. Úgy, hogy a végén már össze fogja tenni a kezét, ha elmenekülhet. Rémeket fog látni, kedvesem. Üldözési mániája lesz. ÖNGYILKOSSÁGBA kergetem.

Berta: *(gúnyosan)* Állok elébe.

Bella: Látom, nem hiszi. Rosszul teszi. Mert egy világháború szanatórium ahhoz képest, ami magára vár. Kiapadhatatlan lesz a fantáziám. Ha beledöglöm is. Végkimerülésig.

Érti?

Berta: *(még gúnyosabban)* Értem: végkimerülésig.

Bella: Akkor rajta: start!

(sötét)

Második kép

(Berta szobája. Jelenlegi állapota és hangulata nem sokban különbözik az első részben látott szobától, Bella szobájától. Hasonló bútorok, hasonló függöny. Még a rendetlenség is ugyanaz. Mindazonáltal Bella szobája valahogy markánsabb, férfiasabb volt, látszott rajta, hogy a „professzor úr" lakta valamikor. Berta szobája ezzel szemben kifejezetten női szoba. Baloldalt, a befüggönyözött ablak alatt, az éjszakára ágyazott heverő is sokkal lágyabb vonalú, mint Bella szobájának „olcsó ágya". A heverő mellett éjjeliszekrény, lámpácskával, amelyben „egyetlen huszonötös körte". Fölötte, a háttér-falon kép. Bella anyjának portréja. Szép asszony. A képtől jobbra, körülbelül a háttér közepén, ajtó. A gyerekszobába nyílik. Az ajtótól jobbra sarokba állított, nagy tükör, fésülködőasztalkával. Majd egészen a szín jobb oldalán ismét ajtó. Ettől nem messze, az előtérben, kecses zsúrasztalka, néhány puffal.

Az asztalon hatalmas,olcsó, alumínium teáskanna, bögrék, teásdobozok. A fésülködőasztalkán, a puffokon is teásdobozok. Mindenütt teásdobozok.

Éjszaka.

Berta az ágyban. Néhány pillanattal ezelőtt feküdt le, oltotta el a lámpácskát.

SÖTÉT.

Nyílik a jobb oldali ajtó. Bella lép be. Tapogatózó, bizonytalan léptek. Csörrenés. Bella megbotlott az asztalban, teásdobozokat vert le. Hallani, ahogy megpróbálja őket összeszedni. De látni, semmit se látni. Berta nem gyújt villanyt. Aludni szeretne.)

Berta hangja: *(erőtlenül, elcsigázottan)* MARS KI!

Bella hangja: *(erőtlenül, elcsigázottan)* Berta!…

Berta hangja: Aludni akarok!…

Bella hangja: Rosszul vagyok, Berta.

Berta hangja: Menjen ki!

Bella hangja: Nagyon rosszul vagyok.

Berta hangja: Trükk.

Bella hangja: Hukk!

Berta hangja: A legújabb trükkje.

Bella hangja: Hukk-hukk!

Berta hangja: Menjen, igyon vizet, ha csuklik. Engem hagyjon békén. Nem gyújtok villanyt, nem kelek fel.

Bella hangja: Hukk!

Berta hangja: Nem szégyelli magát. Mindenféle gyerekes hülyeséget kitalál: ecetet tesz az ivóvizembe, zsemlemorzsát szór az alsóneműmbe; öklendezik, tárvanyitva hagyja a vécé ajtaját, amikor eszem; ha lefekszem, fölver…

Bella hangja: Hukk-hukk!

Berta hangja: Így leinni magát!

Bella hangja: Hukk!

Berta hangja: Menjen, feküdjön le! Aludja ki magát, holnapra rendbe jön. Hallja?

(Bella nem felel; csend)

Berta hangja: Most mit csinál? Röhög magában, mi, boldog, hogy sikerült megint kivernie az álmot a szeméből!… *(csend)* Jól van, csak hallgasson, akkor sem kelek föl!…

(mint amikor egy zsák eldől, tompa puffanás)

Berta hangja: Bella!…

(Berta lámpát gyújt, kiugrik az ágyból; Bella a zsúrasztalka közelében, a szőnyegen fekszik; Berta odarohan)

Berta: Az istenért, Bella! Mi van magával?… Ne komédiázzon! Keljen fel! Azonnal keljen fel!… Jesszusom, maga csurom víz!… És jéghideg… *(paskolja Bella arcát)* Térjen már magához! Mozduljon! *(próbálja talpra állítani Bellát)* Mint egy zsák!… Kapaszkodjon belém!…

Bella: Ah!

Berta: Eh!… Nem megy. Így nem megy. Várjon! *(az éjjeliszekrényhez megy; kihúzza a fiókot; üvegecskét vesz elő; tablettát ráz a tenyerére, és egy pohár vízzel Bellához siet)* Ezt vegye be, tessék!

Bella: Köszönöm.

Berta: Ne köszönje – nyelje. Nyelje le! Úgy látja, megmondtam magának, hogy nem lesz jó vége a zabálásnak: megbosszulja magát a maga fél almához szokott gyomra. Jobb egy kicsit?

Bella: Nem jobb.

Berta: Hívom a mentőket.

Bella: Ne hívja!… *(felül)*

Berta: Akkor mit csináljak?

Bella: Semmit, Berta, semmit. Nekem már végem van.

Berta: Dehogy van.

Bella: De igen. Én meghalok, Berta.

Berta: Nem olyan könnyű az.

Bella: De bizony.

Berta: Ne csökönyösködjön, nem hal meg, és punktum!

Bella: Most nem mondott igazat, Berta: mindenki meghal…

Berta: Egyszer.

Bella: Én perceken belül.

Berta: Akkor meghal, de most…

Bella: Most ugye örül?

Berta: Nem örülök.

Bella: De, biztosan örül.

Berta: Ha mondom, hogy nem…

Bella: De igen.

Berta: De nem!

Bella: Jó-jó-jó, nem bosszantom, nem beszélek róla többet. Berta, azért én a maga helyében mégiscsak örülnék. Az ember általában örül, ha megszabadul a púpjától.

Berta: Maga nem a púpom.

Bella: Ez szép magától. És tulajdonképpen maga sem… nekem… csak hát… Látja… Ó, hogy gyűlölöm az egész életemet!

Berta: Na látja, ez a maga baja! Ez. Ezért nem tud mit kezdeni magával. Az életet szeretni kell, hogy élni lehessen.

Bella: Az életet élni kell, hogy szeretni tudja az ember. És az én életem!… Negyvenhárom éven át nem volt más, mint egy szakadatlan, állandó haldoklás.

Berta: Akkor eltart még vagy negyvenhárom évig.

Bella: Na ugye, hogy örül! Hát számol, hát várja!…

Berta: Várja a nyavalya!…

Bella: Milyen türelmetlen!…

Berta: Fáradt vagyok, Bella, kimerült, ideges…

Bella: De hát most mondja meg, nem borzasztó, hogy valaki csak a halálával tudjon örömöt okozni!

Berta: Avval okozna igazán örömöt, ha most ágyba bújna.

Bella: Bújjak?

Berta: Bújjon!

Bella: Segít?

Berta: *(fölsegíti Belláť)* Legalább most látja, hogy egymást elviselni nem csak boldogságos kötelességünk, hanem szükséges is. Életbevágóan szükséges. Na jöjjön!

Bella: Hova?

Berta: Az ágyába.

Bella: *(összerezzen; mint aki fél)* Oda nem!… De ide… Ha egy kicsit ide… ledőlhetnék.

Berta: Az én ágyamba?

Bella: A maga ágyába.

Berta: Akkor én hol alszom?

Bella: Ma éjjel nem alszik.

Berta: *(gyanakvóan)* Bella…

Bella: Hiszen haldoklom!…

Berta: Ha… mégis megjátssza, én… Én nem tudom, mit csinálok magával.

Bella: Mit csinál?

Berta: Majd meglátja. Csak vigyázzon! Most aztán igazán rá van szorulva a jóindulatomra. Rám van utalva. Nem tud egy lépést sem megtenni nélkülem.

Bella: *(egész testében összerándul)* Gondolja?

Berta: Nem gondolom: látom.

Bella: Ha-ha.

Berta: Mi az, hogy ha-ha!

Bella: Csak az, hogy ha-ha: bevette. Ezt is bevette. Megette.

Berta: Tessé-é-ék?

Bella: Jól megijesztettem, mi? Meg is tornáztattam. Most már hétszentség, hogy nem fog elaludni egyhamar.

Berta: Na ne-e-e-em…

Bella: Na de. Amint látja, nekem… *(minden erejét összeszedi, hogy fölényesnek hasson)* KUTYABAJOM, kedvesem. Szabad egy táncra? Ahogy elnézem magát, egy utolsó táncra. Szabad?

(Berta, mint akiből hirtelen minden erő elszáll, leülne)

Bella: *(felcsattan)* Azt nem! Nem ül le. MOST NEM!

Berta: Hát mit csinál velem?… Mit csinál velem, Bella! Istenem, hogy irigyelte a finom bőrömet! A nagy, suhogó hajamat. Úgy akart kinézni, mint én… A példaképe voltam. Tudom, hogy az voltam. Tudom… És mi lett belőlem!… Reszket kezem-lábam, már a szívem fáj a fáradtságtól, az egész féloldalam, nem kapok levegőt. Nem bírom, Bella, nem bírom tovább… Engedjen… *(pár lépést tesz az ágy felé; Bella útját állja)* Legalább leülni…

Bella: Megmondtam magának. Maga azt felelte: „állok elébe".

Berta: De hiszen maga is tönkremegy! Nézzen végig magán! Hol a luxusautó, hol a luxusvilla? Csak a nyomorúságát testálta rám, de nyomorult maradt maga is. Sőt, egyre nyomorultabb. Hát mire, mire jó az egész! Két magányos, bolond öregasszony, akiknek egymásba karolva, muffal, hócipőben kellene sétálni, örülni a téli napsütésnek, s ehelyett rágják, marcangolják egymást! Ha volna magában csak egy csöpp megértés, egy csipetnyi szeretet!

Bella: Szeretet! Tudja, mi van bennem? Milyen képe van az én fejemben a szeretetnek? Nyalóka képe. Egy vörös, egy fekete, egy szőke vagy barna kurva – az apám szeretői – és egy nyalóka. Megpaskolták az arcomat jobbról-balról, megcsipdesték, és kezembe

nyomtak egy nyalókát!… És mindegyik okosnak, szépnek hitte magát!… Hogy gyűlöltem őket! Valahányszor ide menekültem, ebbe a szobába, hogy megmutassam azt a vacak cukordarabot az anyámnak… (*az anyja portréjához megy, mint valamikor)* És csak néztem, néztem ezt a képet, és nem értettem az apámat. Hiszen anya mindegyiknél szebb volt. És… és csak azért, mert meghalt?!…

Berta: Én sosem adtam magának nyalókát.

Bella: Magának legalább illúziói lehettek a szeretetről: házvezetőnő volt: családot játszhatott! Volt miért kikenni-kifenni magát péntekenként, amikor húsért ment a csarnokba. Volt értelme, célja az életének. De nekem, nekem?!…

Berta: Az értelmet nem a piacon árulják, kedvesem. A céljait az embernek saját magának kell kitűzni: kikényszeríteni, kiizzadni magából, mint a pók a hálót.

Bella: Na persze, maga mindig kieszelt valamit, hogy nélkülözhetetlenné tegye magát. Hol egy névnapi csomagot, hol egy teakúrát… Hogy elhallgattassa a lelkiismeretét, elaltassa az igazi problémát! Szerencsétlenségére. Vagy inkább az én szerencsémre. Mert a dolgok nem engedik magukat letagadni. Ami alszik, nem halott. És egyszer véget érnek a legszebb álmok is. Úgy ám, kedvesem! Kissé kellemetlen, hogy éppen nekem kell a csörgőóra szerepét játszani, de jól játszom, vallja be, nem szólhat

egy szót sem. ÍME AZ ÉN CÉLOM! És biztosíthatom, hogy addig berregek, amíg megvadul, amíg BELEGEBED – vagy feladja.

Berta: De hát hova menjek? Magát ismerem, a fiát, a szomszédokat, a hentest… Barátaim sosem voltak, ezt maga is megmondhatja. Senkim sincs, Bella! Béküljön meg velem, könyörgöm, béküljön meg! Hatvanéves vagyok, több mint a fél életemet ebben a lakásban töltöttem: én már nem mehetek sehova: én már nem kezdhetek elölről semmit: nekem már minden nap egy-egy befejezés, egy-egy végleges búcsú valakitől, vagy valamitől. Nincs hova mennem!…

Bella: Nem érdekel.

Berta: Tőlem akar szabadulni,akit ismer? Jön más. Ismeretlen. Mindig lesz valaki. Higgye el nekem, az ember eleve úgy van teremtve, hogy mindig legyen valami, amitől szabadulni akarjon, holott igazából nem tud meglenni nélküle… *(kövér könnycseppek gurulnak végig az arcán)* Nem, nem… Nem szabadulni – alkalmazkodni kell.

Bella: Hát vannak könnyei? Magának? Nem is gondolja, hogy milyen boldoggá tesz velük. És éppen most adjam fel? MOST, amikor még egy perc, és csomagolni kezd? Szó sincs róla. Gyerünk, csomagoljon össze! Vigye a teáit! Ezeket az átkozott dobozokat! *(az asztalról felkapva, teásdobozokat dobál Berta felé; az éjjeliszekrényhez rohan, a fiókból dobozocskákat, üvegecs-*

kéket dobál) A gyógyszereit! *(a fésülködőasztalkához rohan)* A festékeit! *(az ágyhoz rohan)* Az ágyneműit!… A paplan az enyém. A huzatot viheti! *(leráncigálja a paplanhuzatot, Berta felé hajítja)* Vigye!

Berta: Bella, ne csinálja!…

Bella: Vigye, vigye! Itt a lepedője! A párnahuzatja!… Vigye, v i g y e , VIGYE!!!

(Bertát a levegőben repülő, kavargó, szálló nagy vászondarabok arcon találják; elveszti az egyensúlyát, elesik)

Berta: Bella!… Egy kis vizet…

Bella: Semmi Bella! Vége. VÉGE, egyszer, s mindenkorra.

Berta: H á t m e g a k a r ö l n i?

Bella: *(egy pillanatra megtorpan, aztán Bertához megy, lehajol hozzá; szárazon)* Meg. *(csend; lassan felegyenesedik)* Meg én, kedvesem. Méghozzá úgy, hogy a kezem tiszta maradjon. Ígérem magának, senki nem fog semmit rámbizonyítani.

Berta: *(felkászálódik)* Hát ezért mentettem ki a fia keze közül a fürdőszobában? Elfelejtette már? Ott állt meztelenül…

Bella: És maga röhögött. Hát most én röhögök. ÉN!… Hsz!… *(ajkába harap, visszatartja a levegőjét)*

Berta: Mi az…, mégsem játszott?

Bella: Mi köze hozzá! *(a tükörhöz siet, belenéz, majd Bertához megy, kíméletlen mozdulattal megfogja az arcát, maga felé fordítja)* Mutassa az arcát, hogy néz ki egy halott!

Berta: *(döbbenten)* Maga fél valamitől.

Bella: Nem magától. Az biztos, hogy nem magától. Maga egy nulla Egy halott. Maga máris halott. És még azt hiszi, hogy én fogok meghalni! Hogyne, hogy örüljenek: maga meg a nyugdíjigazgatóság! És éppen most, amikor a győzelem itt van a kezemben. Megnyugtathatom: soha jobban nem éreztem magam. És… holnapután lesz a felülvizsgálatom, és ki fognak írni, és igenis, dolgozni fogok megint, és… És feleségül fog venni az üzletvezető!…

Berta: Bella, hagyja abba! Eresszen el! Eresszen, nem bírom… NEM BÍROM… Vigye, vitesse el a fiát, nem bánom… Vitesse el! Vagy én telefonálok, ha akarja, csak én hadd maradjak, engem hagyjon békén… Bella, fáj!…

Bella: Ez az, kiabáljon!

Berta: FÁJ!

Bella: A-a-a!… *(görcsösen összerándul; elereszti, ellöki magától Berta arcát)*

Berta: Rosszul van. Ugye, hogy rosszul van…

Bella: A radai rosseb!… Hol az imakönyve? Adja ide!

Berta: Minek az magának?

Bella: Ne törődjön vele, maga csak kiabáljon!

Berta: Mit kiabáljak?

Bella: *(magánkívül)* Akármit, csak csendet, CSENDET NEM AKAROK! Énekeljen!

Berta: Mit énekeljek?

Bella: Mit tudom én, csak énekeljen! ÉNEKELJEN! *(énekel)* Orémusz!…

Berta: Megőrült?

Bella: Itt akar maradni, vagy nem?

Berta: Akarok.

Bella: Akkor énekeljen! Énekeljen már, a szentségit magának! *(énekel)* Cirkumdedérum… *(hirtelen elhallgat, Bertához megy, mélyen a szemébe néz; eldobja az imakönyvet; halálosan komolyan)* Mondja azt, hogy podega!

Berta: *(nem érti)* Podega?

Bella: *(szárazon, magától értetődően)* Podega. Gyerünk, gyerünk.

Berta: *(félénken, értetlenül)* Podega.

Bella: Tovább: podega-podega!

Berta: *(halkan, rémülten)* Podega-podega…

Bella: Tovább, tovább!

Berta: Podega-podega, podega-podega…

Bella: Hangosabban, HANGOSABBAN!

Berta: *(hangosabban, kétségbeesetten)* Podega-podega, podega-podega, podega-podega, podega-podega… stb.

Bella: Trá-ria, rumpa-ria; trá-ria, rumpa-ria, podega, podega, pumpa-pumpa, pumpa-pumpa… *(ütemesen körbejár; hisztérikus nevetésben tör ki)* Folytassa! Folytassa! *(bakugrásokkal táncolni kezd Berta körül, el-elkapva Bertát, aki sírva,egyre kétségbeesettebben, egyre hangosabban ismételgeti, mint egy rezesbanda nagydobja: „podega, podega" – és elszabadul a pokol)*

Bella: *(egyre hisztérikusabban, egyre diadalittasabban énekel, ugrál, gúnyolja, kacagja Bertát, önmagát, az egész életet)*

Hopp, hopp, hoppszaláré,

Hoppsza, hoppsza, hoppszaláré,

Hosszú szárú haj, rövid szárú haj.

Siralom, siralom, hajcsavar,

Haj-csa-var:

Trá-ria, rumpa-ria; trá-ria, rumpa-ria,

Podega-podega, pumpa-pumpa,

Pumpa, pumpa, ha-ha-ha AUTÓ-pumpa, BICIKLI-pumpa, TRICIKLI-pumpa, VÉCÉ-pumpa, és más pumpa, sok más pumpa; pumpa-pumpa, pumpa-pumpa, HOPP! Ha-ha-ha,

Hopp, hopp, hoppszaláré, ha-ha-ha

Hoppsza, hoppsza, hoppszaláré,

HA!… *(hirtelen elhallgat; szájához kapja a kezét; összegörnyed, szinte összezsugorodik; Berta is elhallgat; csend; Bella lassan fölegyenesedik; elemeli szájától két összeszorított tenyerét; nézi – vér!)*

Berta: *(önkéntelenül)* Jézusmária!

Bella: *(megtántorodik)* Orvost! Orvost, Berta! Hívjon orvost!

Berta: *(nem mozdul; rezdületlen arccal)* Minek? Holnapután úgyis felülvizsgálják, nem? Aztán meg férjhez megy.

Bella: *(kétségbeesve)* Nem, nem, Berta, ne tréfáljon! Nem látja, vér!… Berta, vér, VÉR!… Segítsen! Segítsen rajtam, Berta! Telefonáljon azonnal a mentőknek! Nem hallja? Könyörgöm, telefonáljon!…

Berta: *(hidegen)* Majd reggel. A hullaszállítóknak.

Bella: *(Berta karjába kapaszkodik)* Berta, esküszöm… Megesküszöm az életemre, hogy soha, de soha többé nem fogom bántani. Engedelmes leszek. Azt fogom csinálni, amit akar, csak segítsen rajtam!…

Meglátja, úgy fogunk élni egymás mellett, mint a galambok, BÉKÉSEN…

Berta: *(egyenesen; diadallal)* Nem, kedvesem.

Hogy is mondta? „Egymás mellett nincsen." És béke még úgy sem. TEHETETLENSÉG van: egyik sem mer lépni, mert egyik sem biztos a saját győzelmében. MEGFÉLEMLÍTÉS van, hogy a másik ne tudjon, ne merjen az lenni, ami szíve és természete szerint lenni akar. KÉSZÜLŐDÉS van. Készülődés, Bella!

Bella: Nem, nem! Nem igaz, Berta! Nem igaz! NEM. NE-EM! Irgalmazzon nekem!… Magának adom mindenemet, a bútort, a lakást…

Berta: *(egyre mámorosabban a diadaltól)* Ó, maga naiv! Már régen nem a lakásért megy köztünk a küzdelem. Ha két külön földrészen, két távoli bolygón élnénk, ha fényévnyi távolságra lennénk egymástól, akkor is keresnénk az alkalmat, hogy elpusztítsuk egymást. MERT TÚL SOKAT TUDUNK…

Bella: Nem igaz, nem!… Berta!… Segítség! *(Berta nyakába, hálóingébe kapaszkodik)* Segítség, kisfiam! Kisfiam, Dodó!… Dodó!… D O D Ó-ó-ó-ó… *(görcsösen markolja Berta hálóingét; csúszik le Berta testén; a hálóing szakad, és – Berta ott áll meztelenül)*

(Nyílik a gyerekszoba ajtaja. Valószínűtlenül hatalmas termetű, kifejezéstelen tekintetű, szinte állati lény jelenik meg, hosszú, fehér hálóingben. Nevetséges látvány, nem félelmetes!)

Berta: Dodó!

(Dodó egy pillanatra visszahőköl: megbabonázva nézi a mezítelen asszony mellét, hasát. Aztán egyszerre csak eltorzul az arca, és mint aki fázik, remegni kezd. Még a fogai is összekoccannak. Valami morgás tör fel a torkából. Olyan, mint amikor a kutyák párosodnak. Vakkant. És ingatni kezdi magát. lassan, ide, oda, jobbra, balra. És egyre csak remeg. És morog. És megindul Berta felé.)

Berta: *(rémülten)* Mész ki! Nem mész ki!… Mit akarsz?… *(hátrál)* Na várj csak! Egy kis teácskát ad a mamika, szépen megiszod… *(emeli a teáskannát; Dodó eléri, megfogja Bertát)* Na, na Dodó!… Menj innen! Hagyj békén! *(Dodó átkulcsolja Berta nyakát)* Eressz el! Dodó!… Megfojtasz!… Bella! Bella, segítsen! Bella, BELLA!…

(Bella nem segít. Bella nem hallja. Bella halott. Berta ereje is fogytán. Dodó bárgyú mosollyal nézi, ahogy Berta teáskannájából elfolyik a tea. Aztán lassan, puhán lefekteti az asszonyt a földre. Odamegy Bellához, megemeli. Bella teste élettelenül hanyatlik vissza. Dodó makogva-nyöszörögve vonszolni kezdi a holttestet. Berta mellé fekteti. Nézi őket. Nem érti… Körülnéz, de nem vár segítséget… Lassan, sírósan-fenyegetően nekivág a világnak.)

Dodó: Do-do, do-do, do, do, do…

VÉGE

Budapest, 1982. december 31.

TARTALOM

Zóra 5

Táncpestis 145

Köd 301

Szemfényvesztők 377

Teakúra 454